Armas

Contiene m. Curiosidades i[llegible] dignas de
Leerse. [illegible]

+

~~Juan Ruiz~~

Jhesus [illegible]

DES. ERASMI RO-
TERODAMI DE DVPLI-
CI COPIA VERBORVM ET
RERVM, COMMENTA-
RII DVO.

ADDITAE SVNT ADNO-
TATIVNCVLAE, ET EPITOME
DE VERBORVM COPIA.

BRVGIS FLAND.
Ex officina Huberti Goltzij,
M. D. LXV.

CVM PRIVILEGIO.

Por comissio[n] del s[eñ]or inquisidor de Sevilla esta expurgado este libro conforme al catalogo del año de 1612.
fr. Pedro del Spiritu S[an]to

R[ecoleto]s de los Remedios de Triana

fray Thomas de aquino

DES. ERASMVS ROTERODAMVS IOHANNI COLETO, DECANO SANCTI PAVLI APVD LONDINVM, S. D.

NON possum equidem non vehemẽter laudare, Colete, singularem istam, vereq; Christianam animi tui pietatẽ, qui conatus tuos omneis, omnia vitæ studia semper huc destinaris, non vt tuis priuatim commodis consuleres, sed vti patriæ, ciuibúsque tuis quamplurimùm prodesses. Neque minus admiror iudicium, qui duas præcipuè res delegeris, quibus id cumulatißimè consequi posses. Videbas enim amplißimum caritatis fructum in eo situm esse, si quis aßiduis concionibus, sacráque doctrina, Christum popularium suorum animis inserat. quo tu quidem in negotio iam annos complureis versaris, non dicam quanta cum laude, quam tu adeò non spectas, vt nec admittas, sed magno certè cum fructu. Quo nomine Paulus ille tuus alioqui modestißimus, subinde gloriatur, ac sese sancta quadam insolentia iactat. Deinde quod proximum existimabas, ludum litterarium longè pulcherrimum ac magnificentißimum instituisti, vbi sub electißimis ac probatißimis præceptoribus, Britannica pubes rudibus statim annis, simul & Christum, & optimas imbiberet litteras: nimirum grauiter intelligens, & in hac ætate velut herba spem reipub. positam esse, & quanti referat in omnem vitam, protinus ab incunabulis, optimis imbui. Iam verò quis non adamet etiam generosam istam animi tui celsitudinem, ac sanctam (vt ita dixerim) superbiam

Esta expurgado conforme al expurgatorio del año de 1640

fr. Pedro de [illegible]

perbiam, qui vtrumque hoc in patriam officium ita gratuitum ac syncerum esse volueris, vt nec ex tot annorum laboriosissimis concionibus vel teruncio factus sis ditior: cúmque tua seminaris spiritualia, nullius vnquã carnalia messueris, & scholæ sumtus, tam videlicet ingentes, vt satrapam quoque deterrere poßint, solus omneis ferre volueris? Et quum vulgus hominum nulla in re libentius sociũ accersere soleat, tu patrimonium, tu censum vniuersum, ad hæc domesticam etiam supellectilem profundere maluisti, quàm vllum mortalem in istius gloriæ partem admittere. Quæso, quid istud est aliud, quàm in vniuersos tuorum liberos, in vniuersos ciues animũ plus quàm paternum gerere? Te ipsum spolias, vt illos locupletes. Te ipsum nudas, vt illos ornes. Te ipsum laboribus cõficis, quò tua soboles vegeta sit in Christo. Breuiter totũ te impẽdis, vt illos Christo lucrifacias. Nimium profectò sit inuidus, qui talia conanti non impensißimè faueat: impius, qui reclamet & obstrepat: hostis Angliæ, qui non pro sua virili, adiumenti aliquid conferre studeat. Ego sanè non ignarus, & quantum Angliæ debeam publicè, & quantopere tibi priuatim sim obnoxius, officij mei sum arbitratus, litterariũ aliquod munusculum in ornamẽtum scholæ tuæ conferre. Itaque duos hos nouos De copia commentarios, nouæ scholæ nuncupare visum est, opus videlicet cùm aptum pueritiæ, tum non infrugiferum, ni fallor, futurum. Sed quantum habeat eruditionis, quantúmque sit vtilitatis allaturus hic labor meus, aliorum esto iudicium. Illud verè mihi sumere possum, argumentũ hoc a me primùm & excogitatum, & proditum fuisse. Nam quòd

Iulius Pollux Græcus & antiquus auctor, singularum rerum vocabula per locos digessit, & synonyma quædam ac finitima velut in aceruos congessit, quis non videt, quàm id sit a nostro instituto alienum? Neque enim Isidoros, Marios, aut Philiscos libet commemorare, homines intantum alienos a copia, vt ne semel quidem quæ sentiunt, Latinè possint efferre. Iam verò libellus ille, qui Ciceronis inscribitur (ego magis ab aliquo Ciceronis studioso ex illius scriptis collectum arbitror) quæso, quid aliud habet quàm tumultuariam paucarum vocum congeriem? Nos formulas quasdam copiæ, ceu fontes ostẽdere sumus conati, sic vt a generalibus per gradus ad particulares deuenerimus. Qanquam & fateor & doleo huic operi iustam curam defuisse. Siquidem olim rudem materiam in futurum opus temere congesseramus, ad quam expoliendam plurimis vigilijs, & plurimorum auctorum lectione videbam opus fore. Itaque non admodum erat in animo edere. Verùm cùm intellexissem quosdam his commentarijs insidiari, parúmque abfuisse quin incastigatissimos etiam ediderint, coactus sum vtcunque emendatos in lucem emittere. nam id malum visum est leuius. Bene vale Colete optime. Londini, Anno M. D. XII. III. kal. Maias.

DES. ERASMI ROTERODAMI DE VERBORVM COPIA COMMENTARIVS PRIMVS.

Periculosam esse copiæ affectationem.
CAP. I.

VT NON EST aliud vel admirabilius, vel magnificentius, quàm oratio, diuite quadam sententiarum verborúmque copia, aurei fluminis instar exuberans: ita res est profecto, quæ non mediocri periculo affectetur, propterea quòd iuxta prouerbium, Nõ cuiuis homini contingit adire Corinthum. Vnde non paucis mortalibus vsu venire videmus, vt diuinam hanc virtutem, sedulò quidem, sed parum feliciter, æmulantes, in futilem quandam ac deformem incidant loquacitatem, dum inani, citráque delectum congesta vocum & sententiarum turba, pariter & rem obscurãt, & miseras auditorũ aures onerant. adeò vt litteratores aliquot hac ipsa de re, si dijs placet, etiam præcepta tradere conati, nihil aliud assecuti videantur, quàm quòd copiam professi, suam prodiderunt inopiam. Quæ quidem res nos commouit, vt partim e medijs artis rhetoricæ præceptis ad hoc institutum idonea deligentes, partim quæ diutino iam dicendi, scribendíque vsu sumus consecuti, variáque plurimorum auctorum lectione obseruauimus accommo-

dantes, vtraque de copia rationes aliquot, mox exempla, denique formulas complureis proponeremus: non id quidem conantes, vt libro rem omnem absolutè complectamur: sed edito veluti commentariolo, doctis & studiosis viam aperuisse contenti, quasíque siluam quandam operis futuri subministrasse: siue quòd solo iuuandi studio ad hoc laboris capessendum adducti, non inuidemus, si penes alium sit vel tota gloria, modò a nobis ad studiosam iuuentutem aliqua manarit vtilitas: siue quòd grauioribus studijs addicti sumus, quàm vt in his vtilissimis quidem illis etiam ad maxima, sed tamē in speciem minutis, vacet permultum operæ collocare.

A quibus inuenta, & a quibus exercitata copia.

CAP. II.

PORRO nequis hoc inuentum tanquam neotericum, ac nuper domi nostræ natum aspernādum existimet, sciat hanc orationis variandæ rationem, ab homine doctissimo pariter & diligētissimo Quinctiliano locis aliquot leuiter attingi, & nobiles aliquot sophistas in compendium contrahendi sermonis, viam ostendisse. quod facere nequaquam poterant, nisi pariter & explicandi ratione demonstrata. Quorum si libri exstarent, aut si, quod admonuit Fabius, ad plenum tradere voluissent, non admodum futurum erat opus ijs meis præceptiunculis. Accedit ad huius negotij

Lib. 10. *ca.* 1.

commen-

commendationem, quòd neutiquam piguit viros omnis doctrinæ principes diligenter in hoc genere exerceri. Siquidem exſtant etiamnum mirabiles aliquot Maronis experientiæ de ſpeculo, de fluuio gelu concreto, de Iride, de ſolis exortu, de quatuor anni partibus, de ſignis cæleſtibus. Idem ſatis indicat apologus ille Æſopicus de vulpe & coruo, quem Apuleius mira verborum parſimonia perſtringit, & eundem plurimis verbis quàm fuſiſſimè explicat, exercendi videlicet oſtentandíque ingenij gratia. Sed age quem tandem poſſit poſthac huius ſtudij pœnitere, qui Ciceronem videat illum omnis eloquentiæ parentē, adeò huic exercitationi indulſiſſe, vt cum Mimo Roſcio familiari ſuo ſolitus ſit contendere, vtrū ille ſæpius eandē ſententiam varijs geſtibus effingeret, an ipſe per eloquētiæ copiā ſermone diuerſo pronuntiaret.

Apuleius in libro de dæmonio Socratis.

Auctores quemadmodum luſerint oſtentatione copiæ.

CAP. III.

QVID, quòd ijdem auctores non in palæſtra ſolùm, verum etiam in opere ſerio nonnunquam oſtentanda copia luſerunt, dum rem eandem nunc ita cohibent, vt adimere nihil queas: nunc ita locupletant dilatántque, vt nihil poſſis adiungere? Homerus, teſte Fabio, vtraque iuxtà re mirabilis eſt, tum copia, tum breuitate. Quanquam in præſenti animus nō eſt exempla perſequi, tamē vnū atq; alterū ex vno Virgilio proferemus: a quo

quid breuius dici potuit, quàm illud: Et campos vbi Troia fuit? Paucissimis verbis, vt ait Macrobius, ciuitatem hausit & absorpsit, ne ruina quidem relicta. Rursum hoc ipsum audi quàm copiosè,

Macrob. li.5. Saturn. ca. 1.

Venit summa dies & ineluctabile fatum
Dardaniæ: fuimus Troes, fuit Ilium, & ingēs
Gloria Teucrorū: ferus omnia Iupiter Argos
Trāstulit: incensa Danai dominantur in vrbe.
O patria, ô diuûm domus Iliū, & inclyta bello
Mœnia Dardanidûm.
Quis cladem illius noctis, quis funera fando
Explicet, aut possit lacrymis æquare labores?

Quis fons, quis torrens, quod mare tot fluctibus, quot hic verbis inundauit? Verùm hoc exemplum ad sententiarum copiam magis referendum alicui videatur. Lusit & verborum luxurie, quum ait,

— superátne, & vescitur aura (bris?
Ætherea, nec adhuc crudelibus occubat vm-

Sed hoc Nasoni familiarius est, ita vt eo nomine taxatus sit, quòd in copia modum non teneat. At taxatus a Seneca, cuius totam dictionem damnant Fabius, Suetonius, & Aulus Gellius.

Fab. li. 10. c. 1 Suet. in Calig. A. Gell. li. 12. cap. 2.

Quibus vitio data immodica copia.

CAP. IIII.

NEQVE quidquam mea refert, si quibus vel immodica vel perperam affectata copia vitio data est. Nam in Stesichoro

ſichoro Quinctilianus notat nimis effuſam & redundantem copiam: ſed ita notat, vt vitium eſſe fateatur non admodũ refugiendum. Æſchylo probro datur in vetere Comœdia, quòd bis idem dixerit, ἥκω καὶ κατέρχομαι. Interdum Seneca vix fert Maronem eundem ſenſum bis aut ter accinentem. Et ne fruſtra longum catalogum recenſeam, non defuerunt qui M. etiam Tullium, vt Aſianum ac redundantem, nimiaque luxuriantem copia damnarent. Sed hæc, vt dixi, nihil ad me pertinent, qui quidem non quomodo ſcribendum aut dicendum ſit præſcribo, ſed quid ad exercitationem faciat, oſtendo: vbi quis neſcit omnia iuſto maiora eſſe debere? Deinde adoleſcentiam inſtruo, in qua Fabio non diſplicet orationis luxuries, propterea quòd facilè quæ ſuperſunt, iudicio reſecentur, quædam etiam ætas ipſa deterat, cùm interim tenuitati atque inopiæ nulla ratione mederi queas.

In Ranis Ariſtophanes.

Id eſt, venio & poſtliminio redeo.

Vide Gel. lib. 13. cap. 14.

Li. 11. ca. 4.

Eiuſdem artificis eſſe breuiter & copioſe dicere.

CAP. V.

IAM ſiqui ſunt, quibus vſque adeo placet Menelaus ille Homericus οὐ πολύμυθος, rurſum diſplicet Vlyſſes fluminis inſtar hybernis aucti niuibus ruens, ſi quos impendio Laconiſmus ille, & breuiloquẽtia delectat, ne hi quidem noſtro labori debent obſtrepere, quippe quem nec ipſi ſint infrugiferum experturi, propterea quòd ab eadem ratione

Id eſt, nõ multiloquus.

In Hippia minore, seu de mendacio.

tione proficisci videatur, vt vel breuissimè dicas, vel copiosissimé. Siquidem quemadmodum argutè Socrates apud Platonem colligit, eiusdem hominis esse scitè seu mentiri, seu verum dicere: ita non alius artifex melius ad breuitatem arctabit orationem, quàm qui calleat eandem quammaximè varia supellectile locupletare. Nam quantum ad verborum attinet breuitatem, quis constrictius dixerit quàm is cui promtum sit ex immenso verborum agmine, ex omni figurarum genere, statim deligere, quod sit ad breuitatem, accommodatissimum? Rursum quantum ad sententiæ breuitaté, cui magis in manu fuerit rem quampaucissimis expedire verbis, quàm qui cognitum ac meditatum habeat, quæ sint in caussa præcipua, quasíque columnæ, quæ proxima, quę locupletandi negotij gratia sint adscita? nemo certè citius certiúsq; videbit, quid citra incommodum possit omitti, quàm is, qui quid quibus modis addi possit, viderit.

De stultè affectantibus vel breuitatem vel copiam.

CAP. VI.

Id est malis affectatorib.

QVOD si casu vel huc, vel illuc ducimur, periculum est, ne nobis vsu veniat, quod quibusdam Laconismi κακοζήλοις videmus euenire: qui cùm pauca dixerint, tamen in ipsis paucis multa supersunt, ne dicam

dicam omnia. Sicut e diuerso imperitis copiæ affectatoribus euenit, vt cum immodicè loquaces sint, tamen parum dicant, multa nimirum dictu necessaria prætereuntes. Nostræ igitur præceptiones eò spectabunt, vt ita rei summam quàm paucissimis complecti possis, vt nihil desit: ita copia dilates, vt nihil redundet tamen: liberúmque tibi sit cognita ratione, vel Laconismum æmulari, si libeat: vel Asianam illam exuberantiam imitari, vel Rhodiensem mediocritatem exprimere.

Duplicem esse copiam CAP. VII.

PORRO duplicem esse copiam non arbitror obscurum esse vel Fabio declarante, qui inter ceteras Pindari virtutes præcipuè miratur beatissimam illam rerum, verborùmque copiam. Quarum altera consistit in Synonymia, in Heterosi, siue Enallage vocũ, in Metaphoris, in mutatione figuræ, in Isodynamijs, reliquísque id genus variandi rationibus. Altera in congerendis, dilatandis, amplificandis, argumentis, exemplis, collationibus, similibus, dissimilibus, contrarijs, atque alijs hoc genus modis, quos suo loco reddemus accuratius, sita est. Hæ quanquam alicubi sic coniunctæ videri possunt, vt haud facilè dignoscas, ita alteri inseruit altera, vt præceptis potius, quàm re atque vsu discretæ videantur: nos tamen docendi gratia ita separabimus,

vt ne-

vt neque superstitionis in secando, neque rursum negligentiæ meritò damnari possimus.

Quas ad res conferat hæc exercitatio.

CAP. VIII

NVNC quò studiosa iuuentus propensioribus animis in hoc studium incumbat, quas ad res conducat, paucis aperiemus. Principiò quidem in totum ad phrasin illam non parum afferet momenti hæc variandæ orationis exercitatio. Peculiariter autem conferet ad vitandam ταυτολογίαν, vitium cum fœdum, tam odiosum: ea est eiusdem verbi aut sermonis iteratio. Neque raro vsuvenit, vt idem nobis crebrius sit dicendum: vbi si destituti copia, aut hesitabimus, aut κόκκυγος in morem eadem identidem occinemus, neque poterimus sententiæ colores alios, aliósque vultus dare: pariter & ipsi ridiculi erimus, nostram prodentes infantiam, & tædio miseros auditores enecabimus. Est ταυτολογία peior ὁμοιολογία quemadmodũ Fabius ait, quæ nulla varietatis gratia leuat tædium, éstq; tota coloris vnius. Quis autẽ est auribus vsqueadeo patientibus, vt vel paullisper ferat orationem vbique sui similem? Tantam vbique vim habet varietas, vt nihil omnino tam nitidum sit, quod nõ squalere videatur citra huius commendationem. Gaudet ipsa natura vel in primis varietate, quæ in tam immensa rerum turba nihil vsquam reliquit,

id est cuculi.

quit, quod non admirabili quodam varietatis artificio depinxerit. Et ſicut oculi diuerſarum aſpectu rerum magis detinentur, ita ſemper animus circumſpectat in quod ſe veluti nouum intendat. Cui ſi cuncta ſui ſimilia occurrant vndique, tædio protinus auertitur: atque ita perit totus ſimul orationis fructus. Hoc igitur tantum malum facilè vitabit, cui promtum erit ſententiam eandem in plureis formas vertere, quàm Proteus ipſe ſe transformaſſe dicitur. Neque verò mediocriter contulerit hæc exercitatio ad extemporalem vel dicendi, vel ſcribendi facultatem: præſtabítque, ne ſubinde vel heſitemus attoniti, vel turpiter interſileamus. Neque difficile fuerit, vel temere cœptam orationem commodè ad id quod volumus deflectere, tot formulis in procinctu paratis. Prærerea in enarrandis auctoribus, in vertendis ex aliena lingua libris, in ſcribendo carmine, non parùm adiumenti nobis attulerit, ſiquidem in ijs, niſi erimus his inſtructi rationibus, ſæpenumero reperiemur aut perplexi, aut duri, aut muti denique.

Quibus exercendi rationibus hæc facultas paretur.

CAP IX.

DEINCEPS quibus exercitacionibus hæc paretur facultas, reliquum eſt vt paucis admoneamus. Præceptis diligenter memoriæ mandatis, ſæpius ex induſtria ſententias quaſdam ſumamus, eáſque verſemus quàm

quàm numerosissimè, quemadmodum monet Fabius: Velut eadem, inquiens, cera aliæ atque aliæ formæ duci solent. Is porrò labor vberiorem afferet frugem, si complusculi inter se conflictentur vel voce, vel scripto, proposito in medium themate. Tum enim mutuis inuentis adiuuabuntur singuli, & velut ansa præbita, plura quisque inueniet. Deinde totum aliquod argumentum pluribus tractabimus modis. Qua quidem in re conueniet Milonis illius Crotoniatæ solertiam imitari, vt principio bis, deinde ter, deinceps sæpius ac sæpius vertendo, ad eam facultatem proficiamus, vt iam sine negotio centies ac ducenties variare possimus. Ad hæc vertendis Græcis auctoribus non mediocriter augebimus sermonis copiam, propterea quòd hæc lingua, rerum, verborumque ditissima est. Fuerit autem vtilius interdum paraphrasi quoque cum illis certare. Profuerit plurimum carmina poëtarum oratione prosa retexere, rursum orationem solutam numeris astringere, atque idem argumentum in aliud, atque aliud carminis genus transfundere. Magnopere iuuabit & illud, si eum locum, qui maximè videbitur scatere copia, ex auctore quopiam æmulemur, & eum nostro Marte vel æquare, vel etiam superare contendamus. Præcipuam autem vtilitatem afferet, si bonos auctores nocturna, diurnaque manu versabimus, potissimùm hos qui copia dicēdi præcelluerunt: cuiu-

smodi

ſmodi ſunt Cicero, Aul. Gellius, Apuleius: atque in his vigilantibus oculis figuras omneis obſeruemus, obſeruatas memoria recondamus, reconditas imitemur, crebraque vſurpatione conſueſcamus habere in promtu.

Prima præceptio de copia.

CAP. X.

HÆC QVASI præfati, ſupereſt vt ad præceptionum traditionem accingamur: tametſi & ipſa quæ diximus, præcepta quædam videri queunt. Videmur autem non abſurdè facturi, ſi præceptiones hinc auſpicemur, vt præmoneamus, copiæ candidato in primis eſſe curandum, vt apta, vt Latina, vt elegans, vt pura ſit oratio. Neque quidquam exiſtimet ad copiam pertinere, quod abhorreat a linguæ Romanæ caſtimonia. Elegantia partim ſita eſt in verbis receptis ab auctoribus idoneis, partim in accommodando, partim in compoſitione. Exemplum primi fuerit, vt ſiquis pijſsimum dicat: quod verbum (teſte Cicerone) Latinis auribus inauditum eſt: *Philip. 2.* Quanquam & hoc reperitur apud auctores haudquaquam reijciendos. In huius igitur locum ſubſtituere licet quoduis verbum barbarum aut ſolœcum: veluti ſiquis dicat auiſare, pro præmonere. Barbaries autem etiam vitioſa ſcriptura aut pronuntia-

nuntiatione committitur: vt ſiquis dócere ſonet prima acuta, aut Chriſtum dicat Criſtum, aut percam parcam, aut lego priore producta. Secundi exemplum fuerit, ſiquis ita loquatur, Dedit mihi licẽtiam abeundi, pro eo quod eſt, Fecit mihi poteſtatem abeundi. Hîc nulla eſt vox non Latina, ſed in abuſu vitium eſt: Poteſtas enim generale nomen eſt ad omnem facultatem: Licentia vergit in malum. Hîc igitur peccatur in perperam accommodando vocem, veluti ſiquis dicat compilare, pro colligere. Latina vox eſt compilare, ſed in alium ſenſum: ſignificat enim furto ſpoliare. Horat. Serui fugientes compilant dominos. Item,

ne me Criſpini ſcrinia Lippi
Compilaſſe putes.

Tertiũ genus huic ſimillimũ eſt, quum voces bonas malè cõnectimus: veluti ſiquis eodem ſenſu dicat, Iniuriam dedit, quo damnũ dedit. Nam Dare damnũ eleganter dicitur: Facere autẽ iniuriam dicitur qui lædit, nõ Dare iniuriam. Dare malum Latinè dicitur: Dare iacturam, aut dolorem non rectè dicitur. Facere iacturam emẽdatè dicitur qui damnum patitur: Facere infamiam, qui infamia afficitur, non rectè. Facere iniuriam qui lædit, Latinè dicitur: facere contumeliam M. Tullius Latinis vſitatum eſſe negat. quanquam hæc ſermonis forma apud Plautum, Terentium, alióſque probatos auctores reperitur: & fieri poteſt, vt ætate Ciceronis abierit in deſuetudinem. Accepit iniuriam,

riam, probè dicitur, qui affectus est iniuria: accepit contumeliam, non ausim dicere. Facere æs alienum dicitur, qui contrahit debita, vt Facere vorsuram, qui creditorem mutat. At non rectè ed eum sensum diceretur Facere inuidiam, aut simultatem, qui eam conflat sibi. Ædes vitium fecerunt, quæ ex sese corruptæ sunt. Rimas fecerunt, non ausim dicere, quum Rimas agere Latinè dicantur. Sic Facere stipendium rectè dicitur, qui militat stipendio: Facere salarium non item. Fecit sui copiam, rectè dicitur: Dedit sui copiam non ausim dicere, quum tamen eleganter dixerit Virgilius, Et coram data copia fandi. At Fecit spem, ac Dedit spem, vtrunque Latinè dicitur. Interdum vox non in loco posita vitiat orationem. quod genus: Quid sibi vult hic homo? rectè dicitur. Quid sibi vult hic mortalis? ineptè diceretur. Sed ad rem: quod est vestis nostro corpori, id est sententijs elocutio. neque enim aliter quàm forma dignitásque corporis, cultu habitúque, itidem & sententia verbis vel commendatur, vel deturpatur. Itaque plurimum errant, qui nihil arbitrantur interesse quibus verbis quæ res efferatur, modò vtcunque possit intelligi. Neque diuersa est commutandæ vestis, & orationis variandæ ratio. Sit igitur prima curarum, ne vestis aut sordida sit, aut parum apta corpori, aut perperam composita. Nam indignum fuerit, si forma per se bona, vestis sordibus obfuscata

diſpliceat: & ridiculum ſit, ſi vir muliebri amictu prodeat in publicum: & fœdum, ſiquis veſte præpoſtera atque inuerſa conſpiciatur. Quare ſiquis copiam affectare velit, priuſquam linguæ Latinæ munditiem ſibi cōpararit, is meo quidē iudicio non minus ridiculè fecerit, quàm ſiquis pauper, cui nec vnica ſit veſtis, quam ſine magno pudore poſſit induere, ſubinde mutato veſtitu, alijs atque alijs pannis obſitus in forum prodeat, ambitioſè mendicitatem ſuam oſtentans pro opibus. Hic quò ſæpius id fecerit, annon hoc videbitur inſanior? Videbitur opinor. Atqui nihilo minus abſurdè faciunt iſti quidam affectatores copiæ, qui cùm ne ſemel quidem poſſint id quod ſentiunt, mundis verbis efferre, tamen perinde quaſi pudeat eos parum balbos videri, ita balbutiem ſuam alijs atque alijs modis reddunt balbiorem, quaſíque certamen ipſi ſecum ſumſerint, vt quàm poſſit barbariſſimè dici, dicant. Volo ego multijugam eſſe domus opulentæ ſupellectilem, ſed totam elegantem eſſe volo, ne mihi ſalignis, ficulnis, ac Samijs vaſculis omnia ſint referta. Volo in ſplendido cōuiuio diuerſa ciborum genera proponi: ſed quis ferat, ſiquis centum apponat eduliorum formas, quorum nullum ſit quod non nauſeam moueat? Hæc non temere pluribus verbis admonui, quòd exploratam habeam plerorumque mortaliū præcipitem audaciam, qui præteritis fundamentis, ſtatim & illotis

(quod

(quod aiunt) pedibus, ad ſumma malunt feſtinare. Neque multò leuius peccant, qui ſordida miſcentes elegantibus, purpuram pannis deturpant, ac vitrea gemmis intertexunt, Atticíſq; bellarijs iungunt alliata. Nunc variandi formulas proponemus, eas nimirum quæ ad verborum pertinent copiam.

Prima variandi ratio per Synonymiam.

CAP. XI.

PRIMA igitur ac ſimpliciſſima variandi ratio in his verbis ſita eſt, quæ diuerſa cùm ſint, eandem omnino rem declarant, ita vt ad ſignificationem nihil referat, hoc an illo malis vti. Quæ quidem, Synonyma grammaticis dicuntur, contraria his quæ dicuntur Homonyma: illa quidam audent dicere æquiuoca, hæc vniuoca: licet hæc cognomina iuxta dialecticos magis congruant rebus ipſis, quàm vocabulis. nam voces diuerſas rem eandem ſignificantes rectius dicemus ἰσοδυναμούσας, & his contrarias πολυσήμους. Prioris generis ſunt, enſis gladius, domus ædes, codex liber, forma decor pulchritudo. Horum itaque maxima uis, vndecunque e bonis auctoribus contrahenda, varia comparanda ſupellex, & (vt Fabius ait) diuitiæ quædam exſtruendæ, quibus vbicunque deſideratum erit, poſſit nobis conſtare verborum copia. Neque ſat erit huiuſmodi vocum mundum copioſum ac penum diuitem paraſſe, niſi non

ſolum in promtu, verum etiam in conſpectu habeas, vt protinus vel non quæſita ſeſe oſtendant oculis. Qua tamen in re illud in primis cauendum, ne quod quidam faciunt, citra delectum velut ex aceruo quidquid primum occurrerit, quolibet loco dicamus. Primùm enim vix vſquam duo verba reperies adeò ἰσοδυναμοῦντα, quin aliquo diſcrimine diſſideant. Nam quid tam idem ſignificat, quàm homines & mortales? & tamen qui paſſim omneis mortales, pro omneis homines dixit, Græco iſto notatus eſt prouerbio, τὸ ἐν φακῇ μύρον, id eſt, In lenticula vnguentum. Et alicubi litteræ & epiſtola rem eandem ſignificant, alicubi diuerſas. Tum vt demus in ſignificatu nihil omnino diſcriminis eſſe, tamen ſunt alia alijs honeſtiora, ſublimiora, nitidiora, iucundiora, vehementiora, vocaliora, ad compoſitionem magis concinna. Proinde dicturo delectus adhibendus, vt ex omnibus optima ſumat. In promendo iudicium requiritur, in condendo ſedulitas. Vt iudices, præſtabit diligenter obſeruata ſermonis elegantia, proprietáſque. Vt quamplurima recondas, omnis generis auctorum aſſidua lectio dabit. ſiquidem alijs verbis multa eloquuntur poetæ, alijs oratores. Sunt & ætatibus ac ſæculis ſua quædam peculiaria vocabula. Quin ijdem etiam ſcriptores rem eandem ſæpenumero diuerſis modis efferunt. Primùm igitur ex omni ſcriptorum genere, verba quam optima ſeligenda. De-

i. idem ſignificantia.

Vide Eraſmũ Chilia. 1. cẽt. 7 prou. 23.

da. Deinde qualiacunque erunt, tamen in congeriem addentur, neque vox vlla reijcienda, quæ modo apud ſcriptorem non omnino peſſimum reperiatur. Nullum enim verbum eſt, quod non alicubi ſit optimum. Proinde quantumuis erit humile, inuſitatum, poeticum, priſcum, nouum, obſoletum, durum, barbarum, ac peregrinum, tamen in ſuo veluti grege nidoque reponatur, vt ſi quando venerit vſus, tum accerſatur. Quod ſi verebimur, ne verbi vetuſtas aut nouitas aures offendat, rectum erit Fabiano vti conſilio, vt meminerimus προεπιπλήττειν. Id fiet ijs ferme rationibus: Cato librorum helluo: ſi tamen eo verbo fas eſt vti in re tam præclara. Ipſiſſimus, vt Plauti more loquar. Cur enim non vtar Ennianis verbis? Nam Horatiano verbo libenter vtimur. Sic enim iſti neoterici loquuntur. Agnoſcis caſtrenſe verbum: Vt poetæ loquuntur, Vt priſci loquebantur, Vt dicam antiqué. Si ſic loqui licet, Si mihi permittis vulgato more loqui. Dicam enim Græcè, quò dicam melius. Idem faciundum in his verbis quæ vocantur κακέμφατα, hoc eſt, quę vergunt ad obſcœnæ rei ſignificationem.

Id eſt, præcastigare, & velut occurrere, ſiquando vel obſcurius vel durius videbitur.

Sordida.

Sordida igitur ſunt quæ humiliora videbuntur, quàm pro rei dignitate, veluti ſiquis amicum ac familiarem, congerronem appellet: Litterarum auidum, helluonem. Nam acetum, ſpongia, pulegium, demiror quur Senecæ ver-

ba ſordida videantur. Mihi rectius ſordida videntur, quibus ipſe vſus eſt in quadam epiſtola, pilicrepi, botularij, & cruſtularij. Huiuſmodi ferè ſunt, quæ a ſordidis artibus ac opificijs ſumuntur, velut a balneis, a culinis, a coriarijs, a popinis. Quibus tamen neceſſario vtimur, ſi de talibus argumentis ſit diſſerendum. Siquidem chirurgi, ac medici coguntur interdum vti verbis aptis potius quàm ſplendidis. Et Plinius iocatur in verba caſtrenſia. Et tuburcinandi verbum latronum ſodalitia nobis dederunt. Quædam autem per ſe ſordida ſunt, alia ad argumentum, ad perſonas, aut alias circunſtantias relata. Veluti ſtercus, & ſtercorare non eſt ſordidum verbum, ſi apud agricolas de de agricultura loquaris: ſecus ſi apud principem de Repub. habeatur oratio.

Tuburcinor, raptim comes

Inuſitata.

Olim plurimum ius erat conſuetudini publicæ, quemadmodum teſtatur & Horatius:

Multa renaſcentur quæ iam cecidere, cadéntque
Quæ nunc ſunt in honore vocabula, ſi volet (vſus.

Nunc quoniam loquendi ratio non a vulgo, ſed ex eruditorum monumentis petitur, non eſt eadem conſuetudinis auctoritas. Inuſitata tamen videri poſſunt, quæ rarius occurrunt apud eos auctores, qui frequentius teruntur ab eruditis. Et hodie danda eſt opera, ne moleſte loquamur: longéque recedamus ab iſtorum ſtudio, qui re-

ctè lo-

ctè loqui putant inusitate loqui, quod in L. Sisenna viro alioqui docto notat M. Tullius: quíque (quod elegantur dictum est a Diomede) ita demum sibi videntur ingeniosi, si ad intelligendos ipsos opus sit ingenio: denique qui malunt scribere, quæ mirentur homines magis, quàm intelligant. Nec vno tamen modo fit, vt sermo sit inusitatus, quod ex his quæ sequuntur fiet perspicuum. Si quis exemplum requirit, inusitatè loquetur, qui passos senes dicat, pro rugosis: Interduatim & interatim, pro interdum & interim: Titiuilitium, pro re nihili: Vagorem, pro vagitum.

Titiuilitium, inquit Nonius, dici voluerunt fila putrida quæ e telis cadunt.

Poetica.

Sunt & apud poetas, quibus parcius est vtendum, præsertim in oratione libera. Cuiusmodi sunt apud Horatium, Eliminare, pro efferre foras arcanum: quo tamen vsus est M. Tullius pro eijcere. Iuuenari, pro iuueniliter lasciuire, quæ vox ad ad Græcam efficta est νεανίζειν & νεανιεύειν. Furiare, pro in furorem agere. Clarare, pro illustrare. Æternare, pro sempiternæ memoriæ tradere. Inimicare, pro inimicitias concitare. Pauperare, pro damno afficere. Cinctutis, pro cinctis. Inuideor, pro mihi inuidetur. Et apud Virgilium, agmen, pro actu, seu ductu: Leni fluit agmine Tybris. Indomitum furit, pro indomitè. Acerba tuens, pro acerbè. Sperare, pro timere siue exspectare:

Húc ego si tantum potui sperare dolorem,

Et perferre ſoror potero. Similiter Terẽtius, Nam quod ſperas, propulſabo facilé. A qua tamen ſermonis forma non abhorruit M. Tul. in epiſt. famil. Et mobili in me, meóſque eſſe animo non ſperabam. Græcis mira felicitas in componendis dictionibus, quam interdum imitantur poetæ, quum idem non perinde ſuccedat oratoribus Latinis. Quod genus ſunt, Vulnificus, triſtificus, tabificus, fatidicus, laurigeri, caprigenum pecus, veliuolum mare, vitiſator, aliáque id genus innumera. Vitilitigatores auſus eſt Cato dicere: alius officiperdam. Ad poëticam licentiam accedunt Hiſtorici.

Chil. 2. cẽt. 6. Prou. 19.

Priſca.

Priſca gratiam addunt, ſi modicè & aptè, velut emblemata, intertexantur. Quod genus ſunt expectorare, pro eo quod eſt expromere verbis quod eſt in animo. Actutũ, pro quamprimum. Antigerio, pro valde. Oppidò, pro eodem. Creperum bellum, pro dubio. Hoſtire, pro penſare. Hoſtimentum, pro penſatione. Vitulantes, pro gaudentes. Iumentum, pro vehiculo. Perduellis & perduellio, pro hoſte patriæ. Duellum, pro bello. Cluere, pro pugnare. Temetum, pro vino. Emathia, pro Theſſalia.

Obſoleta.

Inuſitata ſunt, quorum rarus eſt vſus. Priſca, quæ ex ſcriptis ob antiquitatem relictis a poſterioribus decerpta ſunt, velut e XII. tabulis, ex Ennio & Lucilio, Næuio & Pacuuio. Obſoleta

ſunt,

sunt, quæ prorsus in desuetudinem & obliuionem abierunt: cuiusmodi sunt bouinari, pro tergiuersari. Apludam edit, & floces bibit: pro furfure vescitur, & fecem bibit. quæ meritò deridet Gellius. Hostem pro hospite ac peregrino dixit antiquitas. Nunc ridiculus sit, qui tentet ad eum loqui modum. Obsoletis non video quis sit locus, ni per iocum & ironiam. Veluti si quis ineptum antiquitatis affectatorem ita notet: Hic profecto dignus est, qui apludam edat, & floces bibat. Hîc non solum habenda est ætatis ratio, verumetiam studij & affectationis. Est enim antiquitas iam exsoleta, ac rudis, qualis videri potest ab ætate Liuij Andronici, quæ paullatim enituit, vsque ad M. Tullij tempora, quibus sic expolita est Romana eloquentia, vt quò cresceret, non haberet: sed, vt sunt res humanæ, paullatim ab illo summo candore degeneraret. necesse enim fuit, vt posteriores quum aliter dicere conarentur, peius dicerent. Et tamen Sallustius quum eadem ętate scripserit qua Cicero, Catoni Censorio, quàm Ciceroni, similior est. Ac Mecænas quum idem ferme ætatis vixerit, tamen a sæculi sui puritate longissimè abest. Itidem Val. Maximus quum Tiberij Cæsaris ætate fuerit, qua nondum degenerarat Tulliani sæculi candor, tamen suo potius quàm ætatis suæ more scripsit. De Tacito, Suetonio, Plinijs, Ælio Lampridio, alijsque posterioribus nihil dicam. Ceterùm quemadmodum iure laudatur illorum in-

 stitutum,

ſtitutum, qui ſeſe ad illius feliciſſimi ſæculi imitationem componunt: ita non probarim quoſdam qui ceu barbarum horrent, quod in his poſterioribus reperiunt: præſertim quum fieri poſſit, vt quod hîc refugiunt, apud M. Tullium fuerit in libris quos deſideramus.

Dura.

Dura ſunt quæ parum commodè transferuntur. Notatus eſt qui rempub. dixit caſtratā morte Camilli: quum ſentiret ciuitatis robur illius morte concidiſſe. Et Flaccus rectè notat Furium quendam qui ſcripſerit: Iupiter hybernas cana niue conſpuit Alpes. His adſimile fuerit illud: Campos pacis ſuſtulit, belli montes excitauit. Mollius erat, ſi a mari tranquillo ac turbato duxiſſet metaphoram.

Peregrina.

Habent ſuam & peregrina gratiam, in loco adhibita. Veluti quum Gazas dicimus, pro diuitijs, quæ vox Perſica eſt. Celebrata eſt autem eius gentis opulentia, & opulentiæ comes luxus. Acinacis pro gladio, Medorum verbum eſt. Eſſedum pro rheda, Britānicum. Vngulum, Oſcorum lingua anulus dicitur. Caſcus pro vetulo, Sabinorum eſt. Vri pro bubus feris, Gallica vox eſt: quemadmodum & merga, pro medulla ſiue adipe terræ, qui effoditur ad lætificandos agros. Et geſa pro teli genere. Paraſanga pro ſpatio triginta ſtadiorum, Perſicum verbum eſt. Quin & Camurum pro eo quod in ſe recur-

rit, inter peregrinas voces censetur. Apud veteres Christianos recepta sunt Nonnus & Nonna, pro sancto & sancta: quæ vocabula sunt Ægyptiorum, quòd olim illic monachorum & monacharum examina sanctimoniæ nomine commendarentur. Quòd siquando necessitas cogit, vt barbaris vtamur, non sine honoris præfatione sunt adhibenda, quemadmodum ait Plinius. Sunt aliæ permultæ voces, quæ barbaris nationibus vnà cum ipsis rebus ad Græcos, a Græcis ad nos dimanarunt. Quod genus sunt, Sinapi, Piper, Zinziber, &c.

Virg. 3. Geor. Camuris hirtæ sub cornibus aures.

Obscœna.

Obscœnas voces oportet ab omni Christianorum sermone procul abesse. Nec audiendi sunt Cynici, qui nihil putant turpe dictu, quod turpe factu non sit. Rursus quod turpe non sit in occulto facere, id nec in publico turpiter fieri, veluti reddere lotium, aut exonerare aluum. At e diuerso non statim turpe dictu est, quod factu turpe est. Parricidium & incestus verecundè nominantur, quum vtrunque factu sit turpissimum. Verum vt sunt quædam corporis membra, quæ quum per se inhonesta non sint, tamen pudore quodam humano velantur: ita sunt actiones quædam mediæ, quæ verecundiæ gratia celantur. At non statim quod indecorum est propalàm facere, turpe est suo nominare vocabulo. Párere, verecundè dicitur: quod tamen turpe fieret in propatulo. Meiere non est ver-

eſt verbum obſcœnum, tametſi reddere lotium verecundius eſt, palàm tamen meiere inuerecundum eſt. Contrà, cacare verbum eſt obſcœnum, quum actio ſit æquè media. Venter pudicè nominatur, impudicè oſtenditur. Vulua verbum eſt honeſtum, quum cunnus ſit obſcœnum. Vnde igitur ducitur obſcœnitatis ratio? Non aliunde quàm ab vſu, nō quorumlibet, ſed eorum quorum eſt caſta oratio. Nam poëtæ, præcipuè Satyrici, in his ſibi nimium permiſerunt. Interdum metaphora ſimplici verbo eſt obſcœnior, quale eſt illud Horatij, Alienas permolere vxores, & Patriciæ immeiere vuluæ. Et apud Catullum, Deſpuit patruū, & Deglubere viros. Quædam detorta ſunt in obſcœnum ſenſum, quum per ſe ſint honeſta: vt Dare fidem, verecundè dicimus. Et tamē obſcœnum eſt quod eſt in Priapeijs. Simplicius multo eſt Da, Latinè dicere. Et Martialis, Vis dare, nec dare vis. Ab his igitur quæ manifeſtam habent obſcœnitatem, in totum eſt abſtinendum. Quæ media ſunt, poſſunt ad verecundum ſenſum accommodari: veluti ſiquis dicat ſe exoſculari aut diſſuauiari ingenium alicuius, quo valde delectetur, aut philologiæ procum appellet eruditionis candidatum.

Nouata.

Nouata trifariam accipi poſſunt, vel quæ finguntur noua, vel quæ in alium vſum deflectuntur, vel quæ compoſitione nouantur. Primi generis

neris exemplum fuerit, quod Nero morari dixit prima producta, pro fatuum esse, a Græca voce μωρός. Secundi, quod Sallustius ductare exercitum dixit, quum ductare apud Terentium, alióſque veteres, sensum habeat obscœnum, Vt meam ductes gratis. Item Patrare bellum, pro gerere bellum, quum patrare prius diceretur, qui daret operam creandis liberis. Tertij generis sunt, vitilitigator a vitio litigandi, quod antè retulimus. Bubsequa pro bubulco. Item illa Pacuuij, Nerei repandirostrum, incuruiceruicum pecus: quorum meminit Fabius. Ad hanc classem pertinent quæ deriuatione nouantur: vt, Vituperones, amorabundus, nupturire, verbigerari: cuiusmodi vocibus præcipue gaudet Apuleius, Martianus Capella, Sidonius Apollinaris, & qui ad horũ exemplum sese composuerunt. Habent & hæc gratiam si modò in loco modicéque velut aspergantur. Nam vt eleganter est a Fabio dictum, In cibis interim acor ipse iucundus est. Porrò Græca Latinis in loco intermixta, non mediocrem addunt gratiam. In loco adhibentur, vel cum Græca vox est significantior, vt λογομαχία, pro contentione siue rixa: vel cum est etiam breuior, vt φίλαυτος, pro eo qui sibi placet: vel quum est vehementior, vt γυναικομανὴς, pro mulieroso: vel quum est venustior, vt si quis de rebus arduis, sed inutilibus differentem dicat eum μετεωρολεσχεῖν: aut eum qui sibi sapiens videatur, quum sit stultus, ap-

tus, appellet μωρόσοφον. (nam Græcæ vocis gratiam nulla Latina posset assequi.) vel quum ad locum aut dictum auctoris alicuius alludimus, veluti quum notantes aliquem inconsideratius loquutũ, dicimus, ποῖον ἔπος, &c. quod est apud Homerum. aut indicantes aliquem non respondisse ad id quod proponebatur, dicamus, ἄμας ἀπῄτουν: quod si Latinè dicas, falces petebam, perit sermonis lepos. Allusionem habet illud Horatianum,

id est, qualis sermo.

— ter vncti trans Tyberim nanto,
Irriguúmque mero sub noctem corpus habento.

Facit enim Trebatium loquentem iureconsultum. Solent enim ij verbis duodecim tabularum delectari. Quod & M. Tullius imitatur in libris de Legibus. Denique quum nolumus id quod dicimus a quibuslibet intelligi. Ac ne singula persequar, quoties inuitat aliqua commoditas, rectè Græca Latinis intertexentur, præsertim quum ad eruditos scribimus. Ceterùm quum nihil huc inuitat, velut ex instituto sermonem semilatinum & semigræcum texere, fortassis in adolescentibus semet ad vtriusque linguæ facultatem exercentibus veniam mereatur: in viris mea sententia parum decora fuerit hæc ostentatio, neque plus habeat grauitatis, quàm siquis alternis & e prosa oratione, & metris librum misceat: quod tamen ab eruditis quibusdam factum videmus, ab Arbitro Petronio, sed non sine specie dementiæ, a Seneca in ludrico

Encomio

Encomio Claudij. Et quod magis admirandum, a Boethio in argumento ſerio, qui tamen in carminibus adeò ſui diſſimilis eſt, vt docti vix credant ipſius Marte fuiſſe conſcripta. Boethium imitatus eſt Iohannes Gerſonenſis, ſcriptor haud contemnendus, ſi in hoc ſæculum incidiſſet. Iam fit interdum, vt aut longo circuitu cogamur efferre quod ſentimus, aut a Græcis mutuò ſumere. vt in πολυπραγμοσύνη, φιλαυτία, ἀφαμαρτοεπὴς, πολυφιλία, δυσωπία, περιασολογία, ταυτολογία, βαττολογία, atque id genus ſex millibus, de quibus fortaſsis aliâs nonnihil dicemus. Sunt non paucæ Græcorum voces, quas antiquitas Latinitate donauit Ijs perinde atque Latinis vti licebit: vt rhetor & orator, hypotheca & pignus, helleborum & veratrum, fœniculum & marathrum: ſycophanta, calumniator: præbibo, quo vſus eſt Apuleius, & propino: maſtigia, verbero. Quædam ita recepta, vt deſit verbum Latinum, ſicuti Philoſophus, Theologus, Grammatica, Dialectica, Epigramma. In quibus ipſis inerit nonnihil varietatis, ſi modò græca, modò Latina forma inflectantur, vt ſcorpius & ſcorpio, elephantus & elephas: delphinus, delphin: lampas, lampada, lampadæ: grammatica grammaticæ, grammatice grammatices.

i. negotioſitas, amor ſui, errans verbis, multorũ amicitia, inutilis verecundia, ſuperfluus ſermo, eiuſdẽ ſermonis crebra repetitio, balbiloquium.

Ætatum propria vocabula. CAP. XII.

DILIGENTER itaque conueniet obſeruare quid in vſurpandis vocibus ætas variarit. Beatitudinem & beatitatem

titatem, mulierosum & mulierositatem, Cicerò primus ausus est dicere. Declamare pro exerceri ad eloquentiam, illius ætate nouum erat. Ætate Varronis æditυus pro æditimo nouum erat. Sic enim ab æde dicebatur æditimus, quẽadmodum a lege legitimus. Interim, pro interdum, Obiter pro interea, & velut aliud agendo, Subinde pro identidem, Quinctiliani sæculo nata sunt. Reatum Messalla primus dixit, Munerariũ Augustus. Fauor & Vrbanus, sæculo Ciceronis voces erant nouæ. Obsequium primus dixit Terentius, vt existimat Tullius. Ceruicem numero singulari primus dixisse fertur Hortensius. Piraticam, musicam, fabricam pro artibus vixdum a suis prçceptoribus recepta fuisse testis est Fabius. Huiusmodi vocum idem pollẽtium congeries, quam Græci συναθροισμὸν vocant, conducet non tãtum ad hoc, vt siquando res eadem crebrius erit repetenda, vitemus ὁμοιολογίαν, id est similem vbiq; sermonis colorem, verũetiam ad δείνωσιν, id est vehemẽtiã faciet. Abijt, erupit, excessit, euasit. parentem necasti, patrem occidisti, progenitorem trucidasti. Quod genus rhetores inter orationis decora referunt, vocãtque interpretationem: ego magis arbitror ad exercitationem adhibẽdum esse, quàm ad orationem. difficillimum enim variãdi genus est, si manen- sermonis habitu, sensum eundem sçpius alijs atque alijs verbis idem pollentibus efferre consuescas. Vt adire periculum, subire discrimen,

suscipere

ſuſcipere periculum, aggredi diſcrimen. Ædificat domum, exſtruit ædes. Emit librum, mercatus eſt codicem. Ablegauit puerum, amandauit miniſtrum. Hic tibi ab illo habitus eſt honos, hæc tibi ab illo relata eſt gratia. Hoc præmij recepi, hoc fructus tuli. Condonauit culpam, remiſit noxiam, ignouit admiſſum. Quoties eius diei recolo, quoties recordor, quoties reminiſcor. Nihil eſt humanis auribus faſtidioſius, ac rectè præcipit Horatius, —vt currat ſententia, neu ſe Impediat verbis laſſas onerantibus aures. Secus eſt, quum & affectui ſeruit iteratio, & varietas aliqua leuat repetitionis tędium, quod genus eſt illud Maronis, —ſuperéſtne, & veſcitur aura Ætherea, nec adhuc crudelibus occubat vmbris? Huic ſimilis eſt illa M. Tullij copia pro Q. Ligario. O clementiam admirabilem atque omnium laude, prædicatione, litteris, monumentíſque decorandam, &c. ſimilia dixit, non eadem. Laudatur etiam, ídque merito, ex eadem oratione locus, rem eandem alijs atque alijs verbis inculcans: Quid enim Tubero tuus ille diſtrictus in acie Pharſalica gladius, &c. Hæc eò diligentius admoneo, quòd celebris alioqui nominis concionatores, præſertim apud Italos, ſenſerim, hoc ceu præclarum affectare, vt huiuſmodi ſynonymis tempus eximant, veluti ſiquis interpretans illud pſalmi, Cor mundú crea in me Deus, ita loquatur, Crea in me cor mundum, cor purum,

cor nitidũ, cor immaculatũ, cor expers sordiũ, cor nullis vitijs inquinatũ, cor purgatum, cor lotũ, cor niueum, atq; idẽ faciat in ceteris verbis. Atqui hæc copia nõ multum abest a battologia.

Ratio variandi per Enallagen, siue ἑτέρωσιν.

CAP. XIII.

PROXIMA variandi ratio est, quum eadem voce modicè deflexa, varietatis nõnihil conciliatur, vt Edax edo, bibax bibulus, bibosus bibo, loquax locutuleius, nugator nugo, blaterator blatero, fallax falsus, voluptuosus voluptuarius. Huius generis est, cum substantiuum nomen adiectiuo commutatur, aut contrà: vt, Iuxta sententiã Homeri, iuxta sententiã Homericam, Vir mirè facundus, vir mira facundia: Insignitè impudens, insignita impudentia. Cùm verbum actiectiuum mutatur in passiuum, aut contrà. Plurimam habeo gratiam, plurima tibi a me habetur gratia. Magna me tenet admiratio, magna teneor admiratione. Non sic amat filium mater, non sic amatur a matre filius. Et vt rem infinitè variam summatim dicam, duobus potissimum modis constat hæc mutatio: Vel cùm pars ipsa mutatur, vel cùm eadem orationis parte manente, qualitas nouatur. Ea totidem rationibus commutari poterit, quot sunt res quæ voci cuipiam accidunt. Prioris exemplum erit, Non confido facturum me, non est fiducia. Non dubito quin possit, non est mihi dubium qui adsit illi facul-

tas.

tas. Iudicent alij, aliorum esto iudicium. Quid huc redisti? quid huc reditio est? Desine nugari, desine nugas. Id mihi anus indicium fecit, pro indicauit. Est illi mira sitis auri, mirè sitit aurum. Non est apud illum discrimen amici & inimici, id est non discernit amicũ ab inimico. Nostrum istud viuere triste: Infinitum verbum, pro nomine. Virtus est vitiũ fugere, id est, virtus est fuga vitiorum. In his orationibus verbum nomine permutatur. Amantem redama. Promerenti benefac. Redama eum qui te amat. Benefac ei qui promeretur. Tui desiderantissimus est, te maximè desiderat. Nemo tui videndi cupientior, nemo qui te magis videre cupiat: Hîc verbum paticipio commutatur. Venit ereptum, venit eripere, venit erepturus, venit vt eripiat. Hîc verbum supino aut participio mutatur. Ad congerendas pecunias inhiat, ad congerendum pecunias inhiat: Hîc gerundiuum, vt vocant, gerundio commutatum est: Hoc dictum oportuit, hoc dicere oportuit. Siquid rectè curatum velis, siquid rectè curari velis: Hîc infinitum verbum participio commutatur. Magnum dat ferre talentum, ferre pro ferendum: Sthenelus sciens pugnæ, id est sciens pugnandi: Cupidus litium, cupidus litigandi: Hîc nomen positum pro gerundio. Libitum est, pro libuit: Misertum est, pro misertus sum: pertæsum est, pro tæduit: Placitum est, pro placuit: Puduit, puditum est: Hîc supinum pro verbo:

Meliuſcula eſt, Meliuſculè eſt. Plurimùm eſt in foro, plurimus eſt in foro. Rarus eſt conuiua, raro eſt conuiua. Multus eſt apud mulierem, multum apud mulierem verſatur. Frequens eſt in aula, aſſiduus eſt in litteris: Hîc nomine commutatur aduerbium Frequenter & aſſidue. Verum aliâs fortaſſis vt commodius, ita & copioſius de his dicemus. Nunc de qualitatis variatione docendi cauſſa pauca ponamus, quaſi digito fontes ipſos indicantes.

Numerus.

Vſurpatur numerus pro nnmero. Romanus prælio victor, pro Romani victores. Haud ſecus ac patrijs acer Romanus in armis. Vterúmarmato milite complent, armatis militibus. Omnem pecuniam abſumſit, omnes pecunias. Populo impoſuimus: id eſt impoſui: & Oratores viſi ſumus, cùm de vno loquatur Cicero. Virgilius,

Sed nos immẽſum ſpatijs confecimus ęquor. Hominis vultus, pro vultu. Datur ora tueri, pro datur videre faciem. Animos, pro animo. Nam in prima perſona pro ſingulari pluratiuum numerum ponere frequentiſſimum eſt, aliquoties modeſtiæ cauſſa. In ſecunda nunquam, niſi genus ipſum ſignificamus, Quæ veſtra libido eſt. id eſt virorum. In tertia inuidiæ cauſſa mutauit Terentius. Cùm ad vxores ventum eſt, tum fiunt ſenes: cùm de vno Chremete diceretur. Inexplicitóſque Platonas, Martialis cum de vno

Platone

Platone dicat. In genere mollior ac frequentior eſt numeri mutatio, in nominibus quæ grammatici collectiua vocant: cuiuſmodi ſunt, vulgus, populus, grex, ordo, Pars in fruſta ſecant. Item in his quæ non vnum aliquod indiuiduum, ſed genus, aut ſpeciem declarant. Nihil enim refert vtrum dicas, Elephantus decimo demum anno parit, aut elephanti decimo anno pariunt.

Perſona.

Variatur & perſona pluribus modis, vel quũ certa pro quauis ponitur. Quid facias? vt homo eſt, ita morem geras. Videas & flumina ſicca: id eſt, videri poterant. Idem fit per primam perſonam itidem, vt per ſecundam.

Ne mihi tũ molleis ſub diuo carpere ſomnos,
Neu dorſo nemoris libeat iacuiſſe per herbã.
Néue tibi ad ſolẽ vergant vineta cadentem.

Nonnunquam pro prima, aut etiam ſecunda perſona, tertiam vſurpamus. Vt Ait Clodius, negat Cicero: id eſt tu ais, egó nego. Virgil. Nec me meminiſſe pigebit Eliſſæ: id eſt tui. Idem, Et tandem Turnum experiatur in armis. Turnum dixit pro me. Item, Manibus hoc referes telo cecidiſſe Camillæ: id eſt meo. Huc pertinet quæ vocatur Apoſtrophe, qúum orationem ad aliquam perſonam, aut ad rem tanquam ad perſónan vertimus. Vt,

Scipiadas duros bello, & te maxime Cæſar.
–Polydorum obtruncat, & auro Vi potitur.
–quid non mortalia pectora cogis

Auri ſacra fames? Virgilius Parentheſim cum Apoſtrophe coniunxit in illo,

Haud procul inde citæ Metiũ in diuerſa quadrigę

Diſtulerant(at tu dictis Albane maneres)

Raptabátque viri mendacis viſcera Tullus.

Ad hanc formam pertinet,quoties verbum perſonale imperſonali commutamus: vt, Non te hæc pudent? Non te horum pudet? Apud Barbaros aſſiduè bellatur:Barbari continenter bellant. Dicitur paſſim pontificem aduentare. Plerique dicũt põtificem aduẽtare. Dici nõ poteſt, quàm te amem. Nemo dixerit facilè, quàm te amem.

Genus.

Eſt nonnihil varietatis & in generis commutatione, vt Lacrymat pro lacrymatur. Luxuriat pro luxuriatur. Fluctuatur pro fluctuat. Præuertere pro præuerti. Præcipitat pro præcipitatur. Auertit pro auertitur. Reuerto reuertor, Impertio impertior, Aſſentio aſſentior. Solebat fieri, ſolitum eſt fieri. Non quiuit compeſci, non quita eſt compeſci. Deſijt haberi in pretio, deſita eſt haberi in pretio. Cauſſa cœpit agi, cœpta eſt agi. Aſſentior, & aſſentio tibi. Conſpicor &, conſpicio. In quorum poſtremo mutatur & συζυγία. Nam illa quæ refert Diomedes, Fruſtro, patio, moro, demolio, auxilio, populo, digno, atque id genus alia, priſcis arbitror relinquẽda, niſi in carmine inciderint: nam tum excuſatius adhibebũtur. Conſimiliter in no-

id eſt, coniugatio.

In nominibus: Pileum & pileus: hæc ficus & hic ficus: hæc Barbitus, hic barbitus, hoc barbiton: hic helleborus, hoc helleborum: hoc nasum dixit Plautus.

Casus.

Casus etiam mutatur. Eius rei mihi venit in mentem, ea res. Non sum id nescius, non sum eius rei nescius. Quædam etiam citra tropum duplicem habẽt constructionem: Vtor hãc rem, & hac re: Egeo tui, egeo te: Diues pecore, diues pecoris: Dono te libro, dono tibi librũ: Impertior heram hoc malo, impertior herę hoc malũ.

Species.

Species variatur, quum deductitijs vtimur pro primogenijs. vt Magnis negotijs prohibitus, magnitudine negotiorũ prohibitus. Cùm diminutiuis loco simplicium, vt Loquaculus pro loquax, Nasutulus pro nasuto, paucula pro pauca, pauxillum pro paullum. Cùm frequentatiuis verbis pro primitiuis: Dictito pro dico, volito pro volo, iactito pro iacto. Cùm substantiuo pro adiectiuo, vt siquis pro pestilente pestem appellet, pro scelerato scelus dicat. Cui finitimum est, quum Italas artes dicimus pro Italicis: Batauas aures, pro Batauicis. Hispanos mores, pro Hispanicis. Cùm comparatiuum aut superlatiuum absoluti loco ponimus: vt,

Tristior & lacrymis oculos suffusa nitentes.

Et Facundissimus, pro vehementer facundo. De quibus suo loco dicemus. Cũ patronymicũ

loco primogenij ponitur, vt Scipiadas, pro Scipionibus. Verùm hoc in carmine fortassè liceat, in oratione prosa nemo tulerit.

Figura.

Figurę mutatio copiam adiuuat, quoties simplici dictione pro composita vtimur, aut contrà, siue id tropo fiat, siue citra tropum, vt temnere pro contemnere, Ruere pro eruere, Ponere pro deponere, Mittere pro omittere. Rursum conscribere pro scribere. Comedere pro edere. Demirari pro mirari. Inaudire pro audire, Incognoscere pro cognoscere. Consipere pro sapere. Conplacere pro placere. Dependere pro pendere. Deridiculus pro ridiculus. Quandoquidem pro quando. Fit & hoc modo, Non potest pudescere, non potest pudefieri. Tempus est vt expergiscaris, vt expergefias. Calescere & calefieri. Ad hanc formā fortasse referendum est illud, quoties cōpositam dictionem simplicibus circumloquimur: Magnanimus vir, vir magno animo. Relege, denuo lege. Magnopere te rogabat, magno te rogabat opere. Non animaduertit, non aduertit animum. Non mihi satisfacit, non facit mihi satis. Interdum variatur compositionis ratio, vt exprobrare & opprobrare, persoluere, dissoluere, exsoluere, resoluere æs alienum.

Tempus.

Tempus quoque non raro commutatur. Memeni legere, & memini legisse. Prædiceres pro

prædi-

prædixiſſes, vel prædicere debuiſſes. Laurus erat pro Laurus eſſet. Vicimus pro vincemus. Salutato pro ſaluta. Imus, venimus, videmus, præſens pro præterito.

Modus.

Huic finitima eſt modi variatio, vt Vicero pro vincam. Salutabis pro ſalutato, Ne crede, ne credas. Si voles, ſi volueris. Vbi voles, vbi volueris. Cùm vacabit, cùm vacauerit. Quia bene natus eſt, quia bene natus ſit. Venari pro venabatur.

Declinatio.

In nonnullis licebit & declinationem variare: vt Hilarus & Hilaris, violens & violentus, imbecillus imbecillis, contagium contagio, iuger & iugerum, capo & capus, pauo & pauus, ſcorpio & ſcorpius, ſenectus ſenecta, iuuentus iuuenta.

Coniugatio.

In aliquot coniugationem, vt Láuere pro lauare, féruere & feruêre, accérſere & accerſire. Variatur eadem dictio his quoque modis: Protheſi, vt Tetuli pro tuli, gnatus pro nato. Epentheſi. Mauortis pro Martis. Proparalepſi, vt Admittier, accingier, dicier: pro admitti, accingi, dici. Paragoge, poteſtur, pro poteſt. Aphæreſi, Ruit omnia latè, pro eruit, Linquere caſtra, pro relinquere. Syncope, Extinxti, dixti: pro extinxiſti, dixiſti. Apocope, Mage, pro magis, vín' víſne. quæ quidem, ſpecies ſunt Meta-

plaſmi, propterea quòd dictionē quaſi transforment. Reliquas ſpecies prudens omitto, quòd non admodum ad copiā facere videntur. Et nobis propoſitum eſt, ea duntaxat perſequi, quæ propriè pertineant ad id quod inſtituimus.

Variandi ratio per Antonomaſiam.

CAP. XIIII.

PROXIMA variandi ſermonis ratio conſtat Antonomaſia, id eſt nominis permutatione, vt ſiquis pro Achille Peliden, aut Æaciden dicat: pro Romanis, Romulidas: pro Troianis, Priamidas aut Dardanidas: pro Hercule, Tyrinthium· pro Venere, Cythercam aut Cypridē: pro Diana, Cynthiā: pro Ioue, Saturnium: pro Mercurio, Cyllenium Nōnunquam epitheton pro nomine ipſo ſubijcere licebit. Virg. — thalamo quæ fixa reliquit Impius. Impium pro Aenea dixit. Liuius Pœnum pro Annibale. In Terentio ſæpe ſenex pro perſona heri. Eiuſdem generis eſt, ſiquis Poetā dicat, Homerum ſentiens. Philoſophum, Ariſtotelem ſignificans: quemadmodum Græci Perſarum regem βασιλέα nominant. Neque ab hoc genere abhorret, ſiquis pro fure Verrem dicat, pro molli Sardanapalum, pro diuite Crœſum, pro crudeli Phalaridem: quæ ſuo loco referemus.

Variandi ratio per Periphraſim. Cap. XV.

ID SI pluribus verbis fit, Periphraſis erit, quam quidam Circuitionem nominant: vt ſiquis euerſorem Carthaginis &

ginis & Numantiæ pro Scipione dicat: vt Troiani belli ſcriptorem dixit Horatius, pro Homero. Item ſi Mantuanus vates ponatur pro Virgilio, Venuſinus poëta, pro Horatio. Peripateticæ ſcholæ princeps, pro Ariſtotele. Stoicæ familiæ pater, pro Zenone. Voluptatis aſſertor, pro Epicuro. Hæc autem ratio plurimis conſtat modis, Etymologia, Notatione, Finitione.

Etymologia.

Etymologia, cũ nominis ratione explicamus, vt ſiquis heredipetã dicat, qui hereditates alienas appetat, captétque. Aut pro paraſito, hominem cibo ventríq; deditũ. Aut pro philoſopho, hominem ſapientiæ ſtudioſum. Pro grammatico, qui litteras doceat. Pro aſſiduo, qui det æra. Pro locuplete, qui plurima loca poſſideat. Pro pecunioſo, qui magnã pecorũ copiã poſſideat.

Notatione.

Notatione conſtabit, quum notis quibuſdam accidentium rem quampiam deſcribimus. Vt ſiquis iram intelligens, animi aut bilis efferueſcentiã dicat, quæ pallorem vultui, ardorem oculis, tremorem membris inducat. Eiuſdem generis eſt & illud, Qui digito ſcalpunt vno caput: quo molles & parum viri ſignificantur. Aut ſi dicas, Cubito ſe emungit, ſalſamentariũ indicans.

Finitione.

Finitione conſtabit: Vt ſiquis artem bene dicendi, pro rhetorica dicat. Peculatorem, virum qui ciuitatis ærarium compilaſſet. Hominem

tyrannum,

tyrannum, qui vi leges, ac ciuium libertatem oppressisset.

Variandi ratio per Metaphoram.
CAP. XVI.

ALIA verò varietatis ratio ex Metaphora nascitur, quæ Latinè translatio dicitur, propterea quòd vocem a genuina ac propria significatione ad nō propriam transfert. Ea multis modis tractatur.

Deflexio.

Primùm deflexione, quoties vox e propinquo ad rem proximam deflectitur, vt Video pro intelligo. Audire pro obtemperare aut credere. Sentire pro intelligere. Perspicere pro cognitum habere. Odorari, olfacere, pro suspicari ac deprehendere. Concoquere pro ferre. Deuorare pro vincere ac perferre. Complecti, exosculari, pro amare. Suspicere pro admirari. Despicere pro contemnere. Ita stupet animus, stupent oculi, stupent dentes. siquidem in his, quod est corporis, ad animum transfertur. Quo Metaphoræ genere nihil vsitatius. Huc fortassis pertinent & illa, quoties cano pro dico, canto pro scribo dicimus. Præconium pro laude. Buccinari pro celebrare.

A corpore ad animū.

Ab irrationali ad rationale.

Proxima species est, quoties a bruto animante ad animal ratione præditum fit translatio, aut contrà: vt si hominem odiosæ atque insulsæ loquacitatis rudere dicas, aut blaterare, aut grunnire,

nire, aut gannire. Si oblatrare pro obtrectare, allatrare pro conuitiari dicas. Contrà si olorem canorum, musicam lusciniam, perfidam vulpem, ambitiosum leonem, assentatorem canem, parcam formicam, operosam apem dicamus. cuiusmodi multa Virgilius tribuit apibus, dum quidquid agitur in hominum Rep. id traducit ad hoc animal.

Ab animali ad non animal, aut contrá.

Longius erit petita translatio, si ab animali ad inanimatum traducatur, aut contrá. Virgilius, — si tantum pectore robur Concipis. hîc robur a ligno ad hominem transtulit. At procul excelso miratus vertice montis: animale ad inanimatum transtulit, cùm verticem pro cacumine dixit. Item, Et nunc omnis ager, nunc omnis parturit arbos. Et ridet ager. Contrà, Ambo florentes ætatibus. Et viridis ætas, & vernat ætas, iratum mare, indignatus Araxis, auidum mare, mirantur Gargara. Quod genus & plura sunt exempla, & frequentius obuia, quàm vt hîc debeant referri.

Interdum translatio fit ab animali ad animal. Vt siquis coruum sui inequitantem dicat, & pascentes apes.

Ab inanimato ad inanimatum

Sumetur Metaphora, siquis siluam scatere dicat, quod est fontium. Aut odium suppullulascere, quod est fruticum. Aut siquis pilos fruticare dicat, aut barbam siluescere, quod est arborum.

rum. Siquis orationem fluere dicat, aut fluctus, & vndas negotiorum. Eiuſdem generis eſt ſiquis collem verrucam dicat; quemadmodum Cato.

Metaphora reciproca. *CAP. XVII.*

QVAEDAM translationes reciprocæ ſunt ſiue cõmunes, quas Græci vocãt ἀκολούθας. Nam vt pro gubernatore aurigam, item pro auriga gubernatorem rectè dixeris. Quædam vnius duntaxat partis, quas ἀνακολούθας appellant. Siquidem vt verticem rectè transfers ab homine ad montem, ita non rectè cacumen ad hominem traduxeris. Facit autem metaphora non ſolùm ad copiam orationis, dum præſtat, vt ait Fabius, ne vlli rei nomen deeſſe videatur: verum & ad ornatum, ad grauitatem, ad euidentiam, ad ſublimitatem, ad feſtiuitatem. Nonnunquam & neceſſaria eſt, quemadmodum ruſtici gemmam dicunt in vitibus, gemmare vites, ſitire agros, fructus laborare, luxuriare ſegetes. Nos durum hominem, aſperum: neque enim aliud habemus verbum. Sed quot modis adhibeatur tranſlatio, & quatenus differat a finitimis tropis, non eſt huius propoſiti ſcrupuloſius perſequi. Illud admonuiſſe profuerit, vt qui volet in dicendo copioſus eſſe, ex optimis auctoribus maximam inſignium tranſlationum vim adnotatam comparet, & ad eandem rem complures adhibeat ſimilitudines. Sunt autem apud M. Tullium optimæ,

id eſt, non reciprocas.

mæ,

mæ, apud Quinctilianum plurimæ. Sed in his vix alius fecilicior quàm Plutarchus. Ex adagijs itē non pauca colligi poterunt, propterea quòd pleraque aut allegoriam habent, aut aliquam Metaphoræ speciem. In his colligendis nos elaborauimus, haud scio quàm feliciter, magnis cerè vigilijs. Nihil verò prohibet, quo minus ipsi vel ex lectis, vel ex animaduersis rerum omnium naturis vndecunque Metaphoras fingamus, modò ne sit dura translatio, ne sordida, ne maior quàm oportet, ne dissimilis, ne nimium crebra, præsertim in eadem specie. Illud item nō abs re fuerit admonere, Metaphoram interdum in simplici nomine sitam esse: Vt siquis hominem ventri addictum, pecudem appellet. Nonnunquam in epitheto: Vt cùm saxeum hominem, aut ferreum scriptorem dicimus, aut vitreas vndas, floridam ætatem. Interim in verbo simplici: vt Auolat ætas, labuntur anni. Interdum additur quiddam, quod Metaphoram explicet: Inflammauit hominem cupiditate gloriæ, Incendit ira.

Variandi ratio per Allegoriam CAP. XVIII.

IDEM efficit Allegoria quod Metaphora. Neque enim aliud est Allegoria quàm Metaphora perpetua. Vt Pedem conferre, pro eo quod est concertare argumētis. Iugulū petere, pro eo quod est caput caussæ aggredi. Et Tragulam inijcere, pro eo quod est fallaciam intendere. Vt etiam nauem perfo-

Tragula genus teli similitudine hastæ, ita

dictũ quòd scuto infixa trahatur. Est & rete quod nũc vulgo tractam vocant: sic dicta quòd ex vndis vt plurimùm trahatur. vide Eras. Chil. 2. cent. 8. prouer. 88.

perforet, in qua ipse nauiget: id est ciuitatem euertat, qua subuersa sibi quoq; sit pereundum. Huius vsus frequentior est in sententijs prouerbialibus ac prouerbijs. vt Flãma fumo est proxima: quo significatur tempestiuiter cauendum esse periculum. Et vino vendibili suspensa hedera nihil est opus: quum significamus rei per se laudabili nihil opus esse commendatione aliena. Et Cretizandum aduersus Cretensem, id est, mendacijs ac dolis agendum cum subdolo ac vano. In huiusmodi parœmijs Allegoria nonnunquam exit in ænigma. Neque id erit vitiosum, si doctis vel loquaris, vel scribas: immo ne tum quidem, si vulgo. Neque enim ita scribendum, vt omnes omnia intelligant, sed vt quædam etiam vestigare ac discere cogantur.

Variandi ratio per Catachresim.

CAP. XIX.

EANDEM vim obtinet Catachresis, quam Latini dicũt abusionem. atque hac nota secernitur a translatione, quòd Abusio est vbi nomen omnino defuit: translatio, vbi aliud fuit. Veluti quum parricidam dicimus, qui fratrem occiderit: quia fratricida non dicitur. Et piscinam, in qua lauamus, nec pisces insunt. Vires hominis breues, longum consilium, minutum animum, pro paruo. Illud orationis genus maximè probat Quinctilianus, in quo trium permixta est gratia, Similitudinis, Allegoriæ, & Translationis: Vt apud Ciceronem

cerоnem: Quod fretum, quem Euripum, tot motus, tantas, tam varias habere creditis agitationes, commutationes, fluctus, quantas perturbationes, & quantos æstus habet ratio comitiorum? Dies intermissus vnus, aut nox interposita sæpe & perturbat omnia, & totam opinionem parua nonnunquam commutat aura rumoris. Similitudo est explicata, & ad rem accommodata Metaphora, quam Cicero vocat collationem. Totus excanduit ira, Metaphora est. Non aliter quàm ferrum igni incãdescit, ita ille per iracundiam toto vultu inflammatus est: collatio est. Itaque quòd æstus Euripi comparat inconstantiæ comitiorum, similitudo est. Quòd ait, quantos æstus habet, Allegoria est: aura rumoris, Metaphora est. Quanquam hi tropi pertinent etiam ad copiam sententiarum, de qua secundo libro nobis dicetur.

Variatio per Onomatopœiam.
CAP. XX.

NONNIHIL accedit varietatis & ex Onomatopœia, quæ fictio nominis dici potest. Quod genus sunt taratantara, pro cantu tubæ. Sibilus, murmur, mugitus. Ad eandem formam pertinet Paragoge, id est deductio ac deriuatio nouorum verborum, ex Analogia sumta, quæ cur nobis etiam sit fugienda, non video, siquando sententia postulabit. Syllaturire, pro eo quod est Syllæ mores imitari velle. Et quemadmodum dicimus Cacaturire,

micturire, esurire, quid vetat quo minus iuxta Analogiam dicamus, Dormiturire, scripturire, proscripturire, dicturire, bellaturire, nupturire? Et quemadmodum dicimus Græcari, cur non itidem dicamus iuuenari, poetari, cornicari, rhetoricari, philosophari, theologari? Vulpinari pro ἀλωπεκίζειν ausus est dicere Plautus. Vt laureati, nummati, scutati, cur non itidem pileati, laruati, personati, & siqua sunt similia? cur non siccescere, sicut arescere? Et in his quidem fictionibus Græci longè sunt Latinis feliciores. Quorum sunt illa, Cretissare, Platonissare, aliáque innumera. Nobis tamen nonnihil audendum censeo, præsertim in carmine, & in vertendis Græcis auctoribus. Certè, quæ reperiuntur apud idoneos auctores, ea sunt audacter vsurpanda. Neque enim vllum verbum nobis videri debet durum, aut obsoletum, quod apud scriptorem probatum reperiatur. Qua quidem in re longè latéque dissentio ab his, qui vocem omnem ceu barbaram horrent, quam apud M. Ciceronem non legerint. Quin illud etiam obseruandum, eiusdem dictionis interdum variam esse Paragogen, quemadmodum superius attigimus. Voluptuosus & voluptuarius, edax & edo, homunculus, homulus, homuncio, pauxillum & paucula. Harum igitur omniũ rerũ obseruatio, copiã orationis nõ mediocriter adiuuabit, propterea quod in his facticijs nominibus magna pars opũ linguæ Latinæ sita est.

Varia

Variandi ratio per Metalepsim. CAP. XXI.

A BVSIONI confinis est Metalepsis, quæ transsumtio Latinis dicitur. Ea erit, vbi gradatim itur ad id quod ostendimus: vt, Speluncis abdidit atris. Nam nigræ intelliguntur, ex nigris obscuræ, & per hoc demum in præceps profundæ. Sic Græci vocant acutum, quod velox intelligi volunt. Verum huius figuræ vsus magis incidet in carmine, quàm in oratione soluta. Et Synecdoches species videri potest, quemadmodum & ea quæ sequitur.

Virg. Post aliquot mea regna videns mirabor aristas. Per aristas messes, p messes æstates, p æstates annos intelligit.

ὀξὺ acutũ, & velox.

Variandi ratio per Metonymiam. CAP XXII.

N EQVE midiocriter ad copiam orationis facit tropus, qui vocatur Metonymia, quæ dicitur nominis transmutatio. Ea fit compluribus modis. Vel quum inuentorem pro re subiecta ponimus, vt apud Maronem, Cererem corruptam vndis. Apud Terentium, Sine Cerere & Baccho friget Venus. Apud Horatium, Receptus terra Nuptunus. Classes Aquilonibus arcet. Vulcano dicare. Vario Marte pugnare. Venus confert oculis & voci: hîc inuentor, aut qui præsidet, pro re subiecta ponitur. Quòd si vertas erit durius: vt, vinũ precemur: nã hic deus pręsens adest: hîc vinũ pro Baccho positũ est. Vel quũ id quod cõtinet, pro eo quod cõtinetur, vsurpatur. vt Epotos

cados, Cælo gratissimus amnis, id est cælitibus, Seculum felix. Aut contrà, id quod durius & violentius sit. Virgilius, —iam proximus ardet Vcalegon. Hominem, pro domo posuit. Terentius, Eamus ad nos: id est ad ædes nostras. Et cùm dicimus hominem deuorari, cuius patrimonium consumitur, Hunc tibi comedédum propino. Horatius, De sene gustarit, id est de pecunia senis. vbi dominus rei pro re ipsa ponitur. Vel cum ex efficiente, effectum significamus, Hic melior remis: significat enim velocitatem, sed quæ per remos fit. Vel contrà, vt Frigus pigrum. Mœstúmque timorem mittite. Pallida mors. Audax iuuenta. Pallentésque habitant morbi, tristísque senectus. Præceps ira. Hilaris adulescentia. Inconsultus amor. Inuerecunda nox. Audax vinum Vel quum ducem ponimus, pro his qui subsunt. vt quum ab Annibale cæsa apud Cannas sexaginta milia dicimus. Aut quú auctorem pro opere ponimus. vt quum dicimus, Virgilium vendi, Plinium semper in manibus habendum. Simile est huic quum sacrilegium deprehensum dicimus, non sacrilegum. Et armorum scientiam habere, non artis. Ad hanc classem arbitror referenda, quæ pariter & ad personam, & ad rem referuntur. vt Facundus homo, facunda oratio. Audax homo, audax facinus. Confutasti hominem, confutasti hominis argumenta. Sed quoniam hæc passim obuia sunt, desino persequi.

Variandi ratio per Synecdochen.
CAP. XXIII.

VEHEMENTER adiuuabit copiam & Synecdoche, quam quidam intellectionem vocant, quoniã aliud ex alio intelligimus, vt quum ex vno plures intelligimus. vt quod suprà retulimus, Romanus prœlio victor. Et, Pœnus iugatus, pro Pœni. Ex parte totum: vt mucronem, pro gladio: tectum, pro domo. Retróque, vt Ingens a vertice pontus. Et, Fontémque ignémque ferebant: pontum dixit pro procella, fontem pro parte aquæ. ita Maro. Ex specie genus: Horat. Iracundior Adria, pro quouis mari. Acheloia pocula, pro quouis fluuio. Maro Quod non ita commode vertitur. Ex materia rem confectam, vt ferrum pro gladio, abies aut pinus pro naui. Ex præcedentibus sequentia: vt, Virgineam soluit zonam, id est deuirginauit. Subdidit equo calcaria, id est cucurrit. Item quum lautum & vnctum dicimus, quod nitidum ac splendidum volumus intelligi. Breuiter quum quocunque modo aliud ex alio intelligitur. Vixerunt, pro mortui sunt. Nos quoque floruimus. Et, Fuimus Troes. Et iam summa procul villarũ culmina fumant: noctem imminentem intelligimus, quum longè aliud sit dictum. Porrò hîc ex signo rem signatam colligimus.

Variandi ratio per æquipollentiam.
CAP. XXIIII.

PRAECIPVA variandi ratio ſumitur per ἰσοδυναμίαν, id eſt per ęquipollentiam. Ea conſtat negationis additione, detractione, geminatione, & verbis contrarijs. Vt primas obtinet, non eſt in poſtremis. Vir egregiè doctus, vir minimè indoctus. Omnia fecit, nihil non fecit. Nonnihil fallaciæ intendendum in hominē, id eſt, aliquid fallaciæ. Aſſumto autem verbo diuerſo, & appoſita aut ademta negatione, ſtatim nouā orationis faciem conſtitueris. Placet, non diſplicet. Accipio cōditionē, non recuſo conditionē. Verum de his reliquíſque æquipollentijs exactius ſuo loco tractabimus. Eorum verò quæ inter ſe pugnant, varia eſt ratio. Quædam contraria ſunt: vt amor odium, iratus propitius, formoſus deformis. Quædam priuatiuè diſſident, vt cæcus & vidēs, mortuus & viuus, ſurdus & audiens, mutus & loquens. In his quod remouet, non prædicatur, niſi de his, quorum natura capax eſt oppoſiti. neque enim lapis dicitur mortuus aut cæcus. Quædam contradictoriè diſſident, vt nolo volo, doctus non doctus, probat non probat. Eſt puella deformis, eſt minimè formoſa. Eſt minimè deformis, Eſt egregiè formoſa. Eſt homo minimè ſurdus, Eſt egregiè auritus, Eſt parum auritus, Eſt ſurdaſter. Non poſſum non probare. De relatiuis mox dicemus. Ad hanc formam pertinent quæ actionem & paſſionem declarant. Ab illo graue vulnus accepit, Inflixit illi

xit illi graue vulnus. In Cicerone quædam desiderantur a doctis, In Cicerone docti quædam desiderant. de his alibi dictum est.

Variandi ratio per comparatiua.
CAP. XXV.

IN nonnullis comparatiuis dictionibus fit hæc commutatio citra negationem, translatis duntaxat partibus. vt Anteponit famam pecuniæ, Posthabet pecuniam famæ. Minoris facit famam, quàm pecuniam, Pluris facit pecuniam, quàm famam. Prius habet lucrum, quàm honestum, Posterius habet honestum, quàm lucrum. Atque hæc quidem copia nascitur ex contrarijs: cuiusmodi sunt, Suspicit, despicit: curat, negligit: appetit, fastidit: atque id genus innumera.

Variandi ratio per relatiuorum commutationem.
CAP. XXVI.

FACILIS est item variandi ratio per dictiones relatiuas, quæ & ipsa ad contrariorum genus pertinent. Vxor illius esse non vult: Non vult illum maritum. Recusat illius esse socer: Recusat illum generum. Pudet me huius nurus: Pudet me huius socrum videri. Non alium mihi patrem optem: Nullius malim esse filius. O me tali felicem præceptore, Felicem me qui tuus sim discipulus. Caue isti locaueris agrũ: Ne cõmittas vt hic agrũ conducat tuũ. Iamdudũ exspectat vt viro nubat: exspectat vt se vir aliquis ducat. nolim tibi

debere: Nolim te mihi creditorem. Hoc me docuisti, Hoc ex te didici. Hoc mihi retulit Paulus: Hec ex Paulo audiui. Cautes te genuit: E caute natus es. Plurimum ex ea re capies emolumenti: Ea res plurimum tibi afferet emolumenti. Litteræ non parum ornamenti tibi conciliabunt: Ex litteris non parum ornamenti tibi accedet. Pater filio reconciliatus est: Flius cum patre redijt in gratiam.

Variandi ratio per amplificationem.

CAP. XXVII.

Ex Auxesi, hoc est amplificatione, variatur oratio, cùm amplificandæ rei gratia verbum atrocius subijcimus loco proprij: vt cùm occisum dicimus, qui sit cæsus. Latronem, qui sit improbus. Occidisse, cui res acerbior acciderit. Exanimatum, dolore affectum. Enectum, cruciatum. Mutum, qui nihil responderit. Reuixisse, qui spem receperit. Oblitum iniuriæ, qui ignouit. Huc pertinent & appellationes illæ exaggerantes, de quibus antè nonnihil memini, quum carnificem appellamus hominem immitem, sacrilegum, sceleratum: Veneficam, malam. Præterea illæ, Scelus, monstrum, pestis, labes. Postremò & hæ, Atreus pro crudeli. Sardanapalus, pro effeminato. De quibus suo loco copiosius.

Variandi ratio per Hyperbolen.

CAP. XXVIII.

VARIAT

VARIAT & Hyperbole, quam quidam superlationem nominauit. Hoc mendacio, vt inquit Seneca, peruenimus ad verũ. Plus enim dicit Hyperbole, quàm res habet: attamen quod verum est, ex falso intelligitur. Vt, Hic vel saxa, sua loquacitate possit rumpere. Cælum digito attingere. Ocyor Euro. Et Fulminis ocyor alis. Sublimi feriam vertice sidera.

Variandi ratio per μείωσιν, id est per diminutionem. CAP. XXIX.

DIVERSVS variandi modus per μείωσιν, hoc est per diminutionem. Veluti quoties attigisse dicimus eum qui pulsauit, læsisse qui vulnerauit. Interdum diminutio sapit Hyperbolem: vt Vix ossibus hærent. Breuior Pygmæo. Minus habet quàm nihil. Verum de his quoq; nõnulla suo loco disseremus.

Variandi ratio per compositionem. CAP. XXX.

VARIATVR oratio nonnihil & ex compositione. Ea sita est in his ferme figuris, Asyndeto, Polysyndeto. Veni, vidi, vici. Maro, —tectúmque, larémque, Armáque, Amyclæúmque canem, Cressámque pharetram. Syzeugmeno. id fit quoties ad vnũ verbum plures sententiæ respondent. Fit autem trifariam, aut quum præponitur, aut quum sequitur, aut quum interponitur: vt, Deflorescit forma vel morbo vel ætate: hîc præponitur. Vel

 morbo,

morbo, vel ætate forma deflorescit: hîc subiicitur. Aut ætate forma deflorescit, aut morbo: hîc in medio intercedit. Item M. Tul. Vicit pudorem libido, timorem audacia, rationem amentia. Contrà, Neque enim is es Catilina, vt te aut pudor vnquam a turpitudine, aut metus a periculo, aut ratio a furore reuocarit. Nonnunquam & per iteratione͂ repetitur non coniunctio, sed nomen aut verbum, quam Epanalepsim vocant. Nihílne te nocturnum præsidium palatij, nihil vrbis vigiliæ, nihil timor populi, nihil concursus bonorum omnium, nihil hic magnificentissimus senatus habendi locus, nihil horum ora vultúsque mouerunt? Simile huic fuerit, Vicit pudorem libido, vicit timorem audacia, vicit ratione͂ amentia, aut per συνωνυμίαν, Vicit timorem audacia, rationem superauit amentia, libido pudorem expugnauit. Experiamur igitur quot rationibus eadem sententia possit per has figuras variari: Contemnit deos, contemnit homines. Deos contemnit, homines co͂temnit: Contemnit & deos & homines: Et deos & homines contemnit: Deos contemnit atque homines. Ad hunc locum pertinent & illa: Inediæ quàm frigoris patientior: Lucri quàm gloriæ cupientior; Cupientior lucri, quàm gloriæ: Lucri cupientior, quàm gloriæ. Cariorem habeo neminem: &, Neminem habeo cariorem. Quanquam hæc non ita multum afferunt momenti, adiuuant tamen. Et,

Quibus

Quibus de caussis. Ob eam rem: Eam ob rem. Ob caussam tam paruulam: Tam paruulam ob caussam: Veniam ad te, quando ita vult pater: Quando ita vult pater, veniam. Eiusdem rationis est cùm ex oratione simplici duplicem facimus, aut contrà: vt Omnia tua mihi debes: Quidquid habes id omne mihi debes.

Variãdi ratio per σύνταξιν, id est constructionem.

CAP. XXXI.

Ex ordine siue constructione item nonnulla sermonis varietas existit, id quod superius attigimus. Nam pleræq; dictiones sunt, quæ nõ respuunt diuersam cõstructionem: vt, Multum pudoré, & multum pudoris. Scripsit mihi, & scripsit ad me. Diuersum seu alienũ huic, & diuersum seu alienũ ab hoc. Idẽ huic, & idem cum hoc. Iactat maiores suos, iactat se de suis maioribus. De te somniaui, te somniaui. De te ridet, te ridet. Tota nocte potauit, totam noctem potauit. Romanorũ summus, summus inter Romanos. Seruitus morte durior, seruitus durior quàm mors. Damnatus est de repetundis, damnatus est repetundarum. Natus gloriæ, natus ad gloriam. Tuæ partes sunt, tuarum est partium.

Variandi ratio per mutationem figuræ varijs modis.

CAP. XXXII.

VARIATVR oratio quoties alio atq; alio affectu, ac velut habitu profertur, quã interim figuræ mutationem

licebit

licebit appellare: vt, Non est miserum mori: & vsqueadeóne mori miserum est? Nihil est te vanius, an quidquam te vanius? Hîc per interrogationem variata est figura. Non magnam laudem assecutus es, egregiam verò laudem es assecutus. Non ista curat populus, id populus curat scilicet: hîc per Ironiam commutata est sermonis facies. Vehementer amat pecuniam. Dij boni, quàm amat pecuniam: per admirationem versus est orationis color. Tum deos contemnit, tum homines. Haud scio magísne deos contemnat, an homines: hîc per dubitationem commutata est orationis forma. Nihil mihi carius aut antiquius fama. Dispeream, si quid mihi carius fama: hîc per adiurationem variatus est sermo. Ista nunquam cogitaui. Dij meliora quàm vt ista cogitarim: hîc per abominationem commutatus est color. Est vir insigni vanitate: O singularem hominis vanitatem: hîc per exclamationem. Non modò virgines aliquot constuprauit, verumetiam Vestalem incestu polluit. Virgines complures stuprauit, vt interim de Vestali incestu polluta sileam: hîc per occupationem variatus est sermo. Quum & genere sis obscurissimo, & re nulla, nullis litteris, nulla forma, nullo ingenio, quid est cur te adeò iactes? Quid habes, cur tam sis insolens? Natalium splendorem? atqui genere es obscurissimo. Opes? at vel Iro ipso pauperior es. Eruditionem? sed bonas litteras nec attigisti

vnquam

vnquam. Formam? at ipſo Therſite deformior es. Ingenium? at iſtud profectò nactus es ſtupidiſſimum. Quid igitur iſta tua iactantia eſt, niſi mera inſania? Hîc per ſubiectionenm variatus eſt orationis habitus. Neque verò ſolùm per omnes figuras, vetumetiam per locos propè omnes variari poteſt oratio. Ceterùm quoniam hęc magis videntur ad rerum copiam pertinere, ſecundo commentario de his diligentius diſſeremus. Hactenus formas ferme omneis paucis indicauimus, quibus manente ſententia commutatur oratio.

Experientiæ. *CAP. XXXIII.*

NVNC quo res fiat dilucidior, experiundi gratia ſententiam vnam, atque alteram proponamus, conemúrque quoad fieri poterit eandem, veluti Proteum, in omnem ſpeciem vertere. Non quòd omnis variandi ratio in vnam quampiam orationem poſſit incidere: ſed quot incident, tot vtemur. Sumatúrque illud exempli loco.

Tuæ litteræ me magnopere delectarunt.

Tuæ, non admittit ſynonymiam. Tuæ amplitudinis, tuæ celſitudinis, tuæ maieſtatis, Periphraſis eſt. Si nomen proprium ponas, puta Fauſti, Heteroſis eſt & partis, & perſonæ. Fauſti litteræ. Si Fauſtinæ litteræ, Heteroſis ſubſtantiui in Epitheton. Litteræ.

Epiſtola, litteræ, tabellæ, Synonymia eſt. Litterulæ, epiſtoliũ, tabellulæ, Heteroſis. Schedæ, ſcripta,

ſcripta, Synecdoche. Quod ad me ſcripſiſti, Periphraſis eſt.

Me

Animum meum, pectus meum, meos oculos, vel Periphraſis, vel Synecdoche. Nos pro me, Enallage numeri. Eraſmũ, Heteroſis eſt perſonę.

Magnopere

Valde, vehementer, nimium, mirè, mirificè, magnificé, &c. Synonymia eſt. Magnopere, ſummopere, ſupra modum, præter modum, vnicè ἄυξησις eſt. Haud mediocriter, non parum, non vulgariter: per contraria & negationem. Dici non poteſt quantopere, incredibile dictu, verbis conſequi nequeam, atque id genus alia Hyperbolen ſapiunt.

Delectarunt.

Oblectarunt, recrearunt, exhilararunt, Synonymia eſt: niſi quòd in exhilararunt Metaphora videtur eſſe. Voluptatem attulerunt, voluptati fuerunt, iucundæ fuerunt, & ſimilia, Periphraſim habent. Voluptate perfuderunt, mellitiſſimæ fuerunt, & conſimilia, tranſlaticia ſunt. Non iniucundæ fuerunt, non inſuaues, a contrariorum permutatione. Reliqua citra contextum commodè oſtendi non poſſunt. Nunc igitur experiamur: Tuæ me litteræ magnopere delectarunt: Delectarunt mirum in modum tuæ me litteræ: Maiorem in modum me tuæ delectarunt litteræ. Hactenus præter compoſitionem nihil fermè mutatum eſt. Tuis litteris ſum magnopere

Hæc ſentẽtia centũ quadraginta ſex modis cõmutatur

gnopere delectatus. Delectatus sum maiorem in modum tuis litteris. hîc genus verbi duntaxat est commutatum. Epistola tua me vehementer exhilarauit: Tua quidem epistola sum vehementer exhilaratus: Tuæ litterulæ non mediocriter animum meum refecerunt: Humanitatis tuæ scriptis sum non mediocriter animo refectus: Ex amantissimis litteris tuis incredibilem cepi voluptatem, Hyperbole & relatio. Amantissimæ tuæ litteræ incredibilem mihi voluptatem attulerunt: Nouam quandam lætitiam tuæ schedæ mihi pepererunt. Tuis ex schedis mirificam lætitiam concepi: Summum gaudium tua scripta mihi apportarunt: Tuis e scriptis summum mihi gaudium allatum est: Ex excellentiæ tuæ litteris magnam hausimus voluptatem: & hîc relatio est. Cetera sibi quisque facilè adnotabit. Ex Fausti mei litteris plurimum hausi voluptatis. Tuis e scriptis haud vulgaris mihi voluptas accessit. Epistola tua sum vnicè delectatus: Ex Faustinis litteris mirificum quoddam oblectamentum percepi: Tuæ litteræ sanè quàm delectarunt animum meum. Ineffabili gaudio tuæ me schedulæ perfuderunt: hîc Metaphora est. Tuis ex litteris noua quadam delectatione sum perfusus. Incredibili lætitia tua me scripta delibutum reddiderunt: & hic Metaphora. Haud parum delectamenti tua mihi conciliauit epistola. Legēdis tuis litteris oppidoquam sum delectatus. Lectio tuarum litterarum singulari volupta-

voluptate deliniuit mentem meam. Admodum delectabilis mihi tua fuit epiſtola. Eximia quadam lætitia tuæ me litteræ affecerunt. Tuis ex litteris ſingulari ſum affectus lætitia. Maximæ voluptati mihi tua fuit epiſtola. Sũmo oblectamento mihi tua ſcripta fuerunt. Incredibili gaudio mihi tua fuit epiſtola. Nimis quàm iucunda nobis tua fuit epiſtola. Vix credas quantopere in tuis ſcriptis acquieſcã. ita Marcus Tullius frequenter vtitur Acquieſcere pro oblectari. Summæ iucunditati nobis tua fuit epiſtola. Suauiſſimæ mihi tuæ fuerunt litteræ. Tuis ex litteris ſingularis mihi profecta eſt lætitia. Tuæ litteræ fecerunt vt prorſus exilirem gaudio. Tuis acceptis litteris, lætitia geſtiebam. Vbi mihi tuæ ſunt redditæ litteræ, lætitia ſum expletus. Lectis tuis amantiſſimis litteris, noua quadam lætitia correptus ſum. Acceptis litteris tuis, incredibilis voluptas cepit animum meum. Inuſitata lætitia me tua demulſit epiſtola. Quòd ad me ſcripſeris, id mihi tam iucundum fuit, quàm quod iucundiſſimum. Quòd ad me tuas dederis litteras, id vehementer fuit gratum. Quòd me tuis dignatus es litteris, eo nihil mihi potuit accidere gratius. Tuæ me litterulæ oppidò gaudibundum effecerunt. Tuis litteris oppidoquàm lætabundus ſum effectus. Quòd me tuis litteris certiorem reddidiſti, fuit id mihi non gratum modò, verumetiam iucundum. Cùm tua ad me perferretur epiſtola, vidiſſes me gaudij

gaudij magnitudine gestientem. Quòd me saltem epistola salutaris, id profectò volupe fuit. Litteris tuis nihil afferri potuit optatius. Epistola tua ad nos venit vehementer exspectata. Litteris tuis nihil afferri potuit desideratius: in his tribus Metalepsis est, aut certè Synecdoche. Nam iucunda solent accidere, quæ magnopere desideramus. Nō possunt non esse iucūdissimæ Erasmo Faustinæ litteræ. Non iniucunda mihi tua fuit epistola. Neutiquam insuaues mihi tuæ venerunt litteræ. Haudquaquam ingrata mihi tua scripta acciderunt. Tam mihi dulcis tua fuit epistola, quàm ea quæ sunt dulcissima. Litteras tuas multa cum voluptate perlegi. Epistolam tuam non sine summa voluptate recepi. Qui mihi tuas reddidit litteras, is mihi gaudiorum cumulum detulit. Dictu mirum, quàm me tua ceperit epistola. Schedæ quas abs te missas accepi, noua quadam gaudiorum luce pectus meum serenarunt. Litteræ tuæ quidquid in animo mœroris erat, id omne protinus excusserunt. Miram animo persensi voluptatem, quum tua nobis redderetur epistola. Tuis ex litteris voluptas insolita animo incessit meo. Tuæ litteræ fuerunt in causa, vt affatim gauderem. Tuis litteris effectum est, vt totus exultarim gaudio. Dici vix queat, quantum mihi lætitiæ ex tuis litteris obortum sit. Vix possim sermone consequi, quantum gaudiorum ex tua mihi natum sit epistola. Dictu mirum est, quantum volupta-

tum nobis ex tuis affulserit litteris. Deum immortalem quàm ingens gaudium nobis e tua prouenit epistola, Papæ quantas lætitiæ caussas nobis tuę litteræ suppeditarút. Dij boni quantã vim gaudiorum tua mihi scripta subministrarunt. Maiorem lętitiam tuæ mihi tabellæ attulerunt, quàm vt explicare possim. Plurimum voluptatis nobis tuus tabellarius adportauit. Vix credas quantum aceruum lætitiæ litteræ tuæ in animum inuexerint meum. Verbis eloqui nequeam, quantis gaudijs me tua onerauit epistola. Cur autem sic verear loqui, cùm Terentius dixerit, Multis commoditatibus oneratum diem? Tuæ me litteræ gaudijs onustum reddidere. Tuis litteris valde sum gauisus. Tuis litteris vnicè sum lætatus. Tua scripta nobis vberrimam lætitiæ copiam offuderunt. Lætissima mihi tua fuit epistola. Tuis litteris factum est, vt prorsus frontem exporrexerim. Visis tuis litteris, protinus animi mei frontẽ explicui. Inter legendum ea, quæ ad me scripsisti, mira quædã voluptas animo obrepsit meo. Simulatque tuas inspexissem litteras, noua quædam gaudiorum vis mentem occupauit meam. Inspectis tuis litteris, incredibilis quidam æstus lætitiæ pectus subijt meum. Acceptis humanissimis litteris tuis, immensa quædam lætitia me totum obsedit. Emoriar, si quidquam vnquam accidit iucundius tuis litteris. Dispeream si quid in vita suauius obtigit tuis litteris. Ita me Musæ

bene

bene ament, vt nihil antehac accidit tuis litteris gratius. Caue credas rem vllam obijci a fortuna posse iucundiorem, quàm tuæ sunt litteræ. Quàm ipse carus es animo meo, tã me iuuãt tuæ litteræ. Papæ quantũ gaudiorũ tua mihi excitauit epistola. Quantum risus, quantum plausus, quantum tripudiorum tuæ nobis attulerunt litteræ. Elegantissimas tuas litteras legens, insolita quadam lætitia tangebar. Calamus tuus me gaudijs exsaturauit. Multam voluptatem mihi tua præbuit epistola. Totum me gaudijs imbuit tua tam elegans epistola. Omneis pectoris mei sinus voluptate refersit tua tam amabilis epistola. Rara quadam voluptate me tuæ resperserunt litteræ. Tua quidem epistola nouam quandam animo meo voluptatem aspersit. Tuis litteris nulla res vnquam accidit mihi festiuior. Nihil vnquam vidi tuis litteris lubentius. Haud est quidquam quod gaudentiore acceperim animo, quàm proximas Fausti mei litteras. Quo me credis affluxisse gaudio, cùm tuũ animũ tuis in litteris agnoscerem? Cùm tabellarius tuã mihi traderet epistolam, statim animus mihi lætitia ineffabili prurire cœpit. Quid ego tibi nunc referam, quæ voluptas acceptis tuis litteris, animũ Erasmi tui titillarit? Animus gaudio velut exundabat quum tua mihi redderetur epistola. Vt lubens tuam accepi epistolam. Posteaquam epistolium tuum ad me delatũ est, animus nimirum mihi gaudio efferbuit. Vix eram apud me præ

gaudio, quũ tuas acciperem litteras. Litterarum tuarum lepos, præcipua quadam voluptate remoratus est animum meum. Non possum non vehementer gaudere, quoties tua scripta ad nos aduolant. Mel merum mihi tuæ fuerunt litteræ. Quidquid litterarum ab te proficiscitur, id mihi saccaro ac melle fluere videtur. Opiparis litterarum tuarum epulis sum lautissimè refectus. Tua scripta sunt mihi quauis ambrosia suauiora. Schedulæ mei Fausti mihi fuere vel mensis Siculis lautiores. Nulla voluptas, nullæ sunt deliciæ, quas cum tuis litteris conferre velim. Nausea sunt omnia præ tuis litteris. Inter legendũ amantissimas litteras tuas, Erasmi pectus gaudio subsultabat. Chartę digitis tuis exaratæ, me quantus eram, gaudijs expſerunt. Meræ deliciæ cordi meo sunt, quidquid scriptorum abs te redditur. Nil nisi gaudium tua spirat epistola. Festum diem attulit is, qui tuas attulit litteras. Triumphum adduxit qui tuum adduxit epistolium. Nullum ego nectar tuis scriptis antepoſuerim. An ego vllum mel Atticum cum tuis amantissimis litteris contulerim? Saccarum non est saccarum, si cum litteris tuis componatur. Nulli mortalium tam sapit lotus, quàm mihi litteræ tuæ sapiunt. Quod sitienti vinum, hoc mihi tuæ sunt litteræ. Quod apibus cytisum, quod salignæ frondes capellis, quod vrso mel, hoc mihi tuæ sunt litteræ. Epistola tuæ celsitudinis, mihi fuit quouis melle melli-

mellitior. Vbi recepiſſem tantopere exſpectatas tuas littteras, dixiſſes Eraſmum planè gaudijs ebrium. Vt redditæ ſunt abs te litteræ, ſtatim vidiſſes nos nimia quadam lætitia quaſi temulentos. Quàm vnicè te diligo, tam vnicè tuis epiſtolis delector. Nil niſi merum delicium tua mihi ſcripta videntur. Non tam palato blandiuntur vllæ cupediæ, quàm animum meum tuæ litteræ deliniunt. Nullæ lautitiæ ſuauius titillant palatum, quàm tua ſcripta mentem titillant. ἁμάξας ἡδονῶν attulit, qui tuas reddidit litteras. Voluptatum δάθον adportauit tabellio tuus, tuis ad me redditis litteris. Gaudiornm θάλασαν aduexit is, qui ſchedas pertulit tuas. Mihi planè tuæ litteræ fuerunt, quod Perſis διὸς ἐγκέφαλος, quemadmodum aiunt Græci. In his porrò ſiqua videbuntur eiuſmodi, vt in oratione ſoluta vix toleranda putentur, meminerit hanc exercitationem ad carminis quoque compoſitionem accommodari. Agè iam ad eundem modum in altera quapiam ſententia variandi facultatem experiamur: eáque deligatur, natura non admodum fœcunda, neque ad varietatem idonea, quò magis appareat, quantū poſſit hæc cōmutandi ratio, ſi vſu atque exercitatione confirmetur. Hanc igitur ſententiā ſumamus.

.i. plauſtra voluptatum.
Dathus voluptatum, vide Eraſ. in Chil.
id eſt, mare.
id eſt, Iouis cerebrum.

Semper dum viuam, tui meminero.

Principiò aduerbio Semper, nullum reſpondet idem pollens, neque in aliam vocem deflecti poteſt. Deinde Viuam, nullum item habet

 ſimile,

ſimile, & verbum eſt vnicæ vocis, id eſt neutralis, nec vllum ex ſe propagat nomen præter vitam. Deinde Meminero, non ſolum vnicæ vocis eſt verbum, verum etiam mancum & mutilum, pœnéque ſterile, vtpote a quo nulla ſoboles proficiſcatur, præter memor & memoria. Porrò duo verba quæ his opponuntur, mori, & obliuiſci videlicet, & ipſa ſunt tum manca, tum ſterilia: tamen aggrediemur. Ceterùm variandi rationes ex ſuperioribus per ſe lector agnoſcet. Semper dum viuam, tui meminero. Nunquam dum viuam, tui nō meminero. Nunquam quoad victurus ſum, me tui capiet obliuio. Haud vnquam dum vixero, tu animo excideris meo. Nunquam donec viuam, mihi venies in obliuionem. Nunquam quoad in viuis ero, tui nobis veniet obliuio. Non prius tui meminiſſe deſinam, quam viuere. Non me antè tui memoria, quàm vita ipſa reliquerit. Vſquedum ſpirabo, tui memor fuero. Donec hac luce fruar, tu animo herebis meo. E viuorum contubernio citius emigrauerim, quàm tui memoria noſtro e pectore, demigrarit. Ipſe prius e viuis exceſſero, quàm Morus e noſtra exceſſerit memoria. Lux hæc me prius deficiet, quàm tui immemor eſſe cœpero. Vita me non ſerius deſtituet, quàm tam cari capitis recordatio. Idem dies mihi tui memoriam eripiet, qui vitam. Eadem lux obliuia tui nobis eſt adductura, quæ mortem. Idem noſtræ tui memoriæ, vitæque

Hoc exemplū ducenties variatur.

finis

finis erit. Dum memor ipſe mei fuero, tui meminiſſe neutiquam pigebit. Non alius noſtræ tui memoriæ, quàm lucis erit interitus. Is ſolus dies tui memoriam extinxerit, qui vitam. Antè mei ipſius, quàm tui obliuiſci incipiam. Noſtro e pectore non prius elabetur Mori memoria, quàm hæc anima. Præter vnam mortem, nullus omnino te mihi te mihi caſus expectorabit. Egóne tam iucundi conuictoris vnquam viuus queam obliuiſci? Tum demum Mori ſui obliuiſci poterit Eraſmus, quũ ipſe ſui deſinet memor eſſe. Dum mihi ſenſus vllus mei reliquus erit, tu ſemper animo noſtro obſeruaberis. Cordi meo carior es, quàm vt viuo quidẽ in obliuionem venire poſſis. Intimè noſtris in pręcordijs repoſtus eſt Morus, ſic vt præter vnam mortem, nulla res illũ illinc queat eruere. Orco tradar ipſe prius, quã te mandem obliuioni. Dum ſpiritus his oculis, his manibus imperabit, tu pectore inſidebis meo. Dum ſpiritus hos reget artus, tui meminero. Quandiu ſupererit in nobis halitus, nõ quiuero tui nõ meminiſſe. Dum in viuis agam, vſq; viuet in me tui memoria. Is mihi dies vitæ finis erit, qui tui obliuionis erit initium. Idẽ caſus hãc animã, téque e meo reuellet animo. Donec ſuperſtititem eſſe ſinent ſuperi, tui perpetuò recordabor. Dum quidquã vitalis caloris in hoc pectore palpitabit, tui memoria nõ euaneſcet. Nõ mihi diuturnior vita futura eſt, quàm tuorum in me meritorum memoria. Nõ mihi bre-

uior fuerit tui memoria, quàm ipſa vita. Non minus durabilis erit tui capitis recordatio, quàm hæc ipſa vita. Me mihi eripiet is dies, qui tui memoriã adimet. Ipſe mihi ſubducar prius, quàm te in memoria habere deſtitero. Haud longior erit mihi lucis huius functio, quàm tuæ benignitatis memoria. Non mihi poſterius ſuppetet viuere, quàm tui meminiſſe. Extra me fuero citius, quàm Morus intra hoc pectus eſſe deſinet. Vita hæc tuíque memoria pari ſtadio ad metam decurrent. Prorſus non erit Eraſmus, cum Mori immemor erit. Non exſtabit hoc caput, vbi tam ſingularis amici quiuero obliuiſci. Donec ſuper terram acturus ſum, non committam vt obſoleſcat apud me tuæ comitatis memoria. Donec communem hunc aërem hauriam, tu crebrò animo occurſabis meo. Nunquam ſerius futurum eſt Eraſmo vitam, quàm tui memoriam obtinere. Non antè de te cogitandi finem fecero, quàm Atropos fatale filum ſecuerit. Si qua dies vnquã tui paritura eſt obliuiſcentiam, ea certè nunquam anteceſſerit ei, quæ me luce orbabit ipſa. Sol hic qui videt omnia, nunquam me videbit non memorem tui. Mors vna tui recordationem his e præcordijs emouebit. Donec vlla vitæ portio his in artubus reſidebit, Morus ab Eraſmi cogitatione nunquam aberit. Quamdiu ſanguinis vlla pars hoc in corpuſculo calebit, nunquam apud me refrixerit Mori memoria. Mihi quidem dum vita aderit, tu a men-

te mea

te mea nunquam es abfuturus. Quousque manebit huius animæ, corpusculique copula, tu a mea memoria nullo tempore seiungêris. Prius animus corpori, quàm tu animo meo præsens esse desines. Spiritus ipse citius ex huius corpusculi domicilio demigrabit, quàm animo impressa meo imago tui deleatur. Æquè diuturna fuerit apud me tui memoria, ac vitæ cursus. Eadem erit & viuendi, & de te cogitandi meta. Non arctioribus pomerijs tui recordatio claudetur, quàm ipsa vita. Quoad vlla vena mihi vitali tepore saliet, dulce fuerit vsque tui meminisse. Quantum mea Lachesis fatale stamen extenderit, tantundem extendetur & mea tui memoria. Eadem mihi & viuendi, & de te cogitandi mensura fuerit. Quoad corporis molem flatus viuificus sustinebit, animum maximè tui memorem geram. Dum lucis vsum cælitum indulgentia concedet, te semper animo feram. Dū vitam permittent superi, non committemus vt tam fidi cōgerronis vnquam nobis obrepat obliuio. Donec me non deficiet anima, animum hunc & memorē, & gratum nunquam posuero. Quoadusque sole volubili frui fas erit, hunc hominem habebis tui memorem. Viuum nō videbit Erasmum, qui videbit oblitum tui. Quanto tempore vita mihi duratura est, mens quidem hæc manebit tui recordantissima. Quandiu supero hoc Ioue continget frui, non mihi contigerit obliuisci tui. Donec vita perseuerabit, tu

 cordis

cordis obtutibus ſemper es obuerſaturus. Nominis antè mei, quàm tam rari amici mihi ventura eſt obliuiſcentia. Ipſe mihi prius excidero, quàm tui vultus imago. Viuēti quidem Eraſmo haud vnquam excidet Morus. Nulla diuturnitas æui, tui apud me memoriam obliterabit. Non niſi mecum tui extinguetur memoria. Ante fatalem diem e noſtra memoria non eliminaberis. Ante obitum non deſiſtam tui meminiſſe. Ante ſuprema funera non ceſſabo tui memor eſſe. Non ante exacta vitæ ſtamina, tui queam obliuiſci. Viuo quidem Eraſmo, Morica memoria haud vnquam effluet. Tui apud me memoriam nulla vnquam ætas antiquabit. Ante ſummum diem nō abrogabitur in me memoria tui. Nulla neque locorum, neque temporum iniuria efficiet, quo minus tui quammaxime meminerim in vita. Per omnem vitam tui meminero. Hæc vita quàm longa continget, cum tui memoria ſemper erit coniuncta. Ad ipſum vſque rogum me tui memoria proſequetur. Mei ſenſu carebo priuſquam coniunctiſſimi hominis carit urus ſim recordatione. A meis ipſe membris diſtrahar antè, quàm tu ab animo meo diuellare. Mors mihi citius acciderit, quàm obliuio tam dilecti capitis. Certum eſt mortem oppetere potius, quàm tui memoriam non iugiter obtinere. Non niſi me ſepulto, tui recordatio ſepelietur in me. Tui quidem aut mecum, aut nunquam eſt interitura memoria. Donec exſpirem ipſe, ſpirabit

rabit in me Mori mei memoria. Donec apud superos agitabimus, nunquam mihi incesset tuæ benignitatis obliuio. Ante obitum nunquam animo meo tui incurret obliuio: sic enim loquitur Seneca. Nihil tam arduum hæc vita mihi gignere queat, vt tui memoriam ex his præcordijs possit extundere. Nulla res tam atrox mihi possit in hac exoriri vita, quæ tui conciliet obliuionem. Viuo nihil possit exsistere, quod mihi tuæ erga me humanitatis conflet obliuiscentiam. Sic in me radices egit memoria tui, vt nullis omnino casibus, qui quidem viuis soleant accidere, sit vnquam cessura. His nimirum monumentis animo meo consecratus es, vt ea nullum æui spatium valeat demoliri, ni fortè mors, cui nihil rerum mortalium non cedit. Nisi ipse mortalis essem, non dubitarem hanc de te memoriam immortalem fore polliceri. Si immortalis esset Erasmus, immortalis itidem foret tui apud illum memoria. Eiusmodi statuam in animi mei penetralibus tua merita erexerunt, vt ea, quoad me tellus sustinebit, nullo casu sit diruenda. His titulis Morus inscriptus est cordi meo, vt eos nulla temporis iniuria possit vnquam exedere. Non nisi vnà cum ætate tui recordatio in me cõsenescet. Ipse mihi prius excutiar, quàm Mori nomen ex adytis cordis exigatur. Id vnum tibi & confirmo, & præstabo, donec in mortalium numero futurus sum, tu e scrinio memoriæ nostræ

nunquam

nunquam dimouebere. Vt omnia tempus possit, certè hoc vnum illi non licebit vnquam, vt viuo mihi tui pariat obliuionē. Semper hic animus tui cum primis meminerit, neque id me dies quamlibet longa dedocebit. Donec me tellus alet, vnum illud nunquam quibo dediscere, videlicet tam cari sodalis meminisse. Donec futurus sum ἐπιχθόνιος, vt Homerico dicam verbo, Mori memoriam continenter obtinebo. Quoad mihi continget inter σῖτον ἔδοντας, vt Homericè loquar, annumerari, nunquam hoc de pectore Mori vultus labetur. ὄφρ᾽ ἂν ἔγωγε ζωοῖσιν μετέω, καί μοι φίλα γούνατ᾽ ὀρώρῃ, quēadmodū inquit Homerus, Tu mihi nunquam es obliuiscēdus, ἐμεῦ ζῶντος καὶ ἐπὶ χθονὶ δερκομένιοο, vt est apud Homerum, nunquā te auferet obliuio. Tui memoriā perpetuò pariter cum ipso vitę progressu producam. Superstiti Erasmo sublimitatis tuæ memoriam nullus vnquā dies expunxerit. Corpore quidem abs te distrahi potero, verùm animo te semper intuebor, quoad vitam numina largientur. Donec aura vitalis hos artus moderabitur, tu a nostris cogitationibus nullo momēto es absuturus. Vsqueadeo penitus his pręcordijs tui impressa est memoria, vt nullo vnquā pacto videatur eradēda. Vt omnia tempore marcescant, tui certè memoria ad occasum vsq; vitæ apud me vigebit. Arctius Morum meum animo complexus sum, quàm vt viuo possit elabi. Eadem me lux exanimē videbit, quæ tui conspiciet imme-

.i. superstes.

id est, cibum edentes.

id est, Donec adsim viuentibus, & mihi genua moueantur. Ilia. 22.

Id est, Me viuēte, & in terra conspecto. Iliad. 1.

immemorem. Adeo viuam quandam imaginem tui, pectori insculpsisti meo, vt vix etiam mors ipsa sit abolitura. Non erit Erasmus tui memoria viuacior. Tam viuax erit tui apud me memoria, vt ipse non sim futurus viuacior. Nunquam intercidet apud me Morica memoria, donec ipse non intercidero. Semper hunc hominem experieris tui recordantẽ, donec vitæ particeps erit. Expers huius vitæ fuero prius, quàm a tui memoria alienus. Adeò viuax est in me tui memoria, vt ipse non sim illi futurus superstes. Altius meæ memoriæ insedisti, quàm vt vlla te res inde queat emoliri. Tenacius inheres cordi meo, quàm vt præter mortis casum, quidquam aliud inde te queat eijcere. Penitius hoc in pectore conditus es, quàm vt hinc vlla ratione sis excludendus, donec mihi vitam fata non inuidebunt. Interius insitus es animo nostro, quàm vt inde incolumi quidem queas exstirpari. Fixius impressum est cordi meo simulacrum tui, quàm vt superstiti possit vnquam detrahi. Sic effigies tui cogitationi meæ penitus impressa est, vt eam nulla sit ætas abrogatura. Dum vita suppeditabit, nihil exstiterit, quod fixam animo meo Mori statuam valeat labefactare. Fieri nunquam poterit, vt vel viuam parum tui memor. Donec apud superos commorabor, ne tota quidem Lethes aqua tui memoriam poterit abolere. Donec aura vescar ætherea, subinde tui reminiscar. Vitam modò Deus impertiat, ego tibi mentem

mētem perpetuò tui memorē polliceor. Siqui
mihi vita functo ſenſus erit, tam dulcis amicul
recordabor, tātum abeſt vt viuus ſim oblitur9
Omnia mihi citius acciderint in vita, quàm ob-
liuio tui. Tum ſurſum verſus recurrent amnes
vt Græcis eſt in prouerbio, cum Eraſmus Mor.
ſui poterit non meminiſſe. Non alius me viſu-
rus eſt oblitum tui, quàm qui viſurus eſt arduis
pronos relabi riuos montibus, & Tyberim re-
uerti, vt ait Flaccus. Antè leues alto paſcentur in
æthere cerui, quàm viuum Eraſmum Mori ca-
piat obliuio. His coloribus in tabula pectoris
mei depicta eſt imago tui, vt eam nulla anno
rum ſeries poſſit eluere. Supremus vitæ dies me
tui memorem deprehendet. Soſpite vita, nō me
fugiet memoria tui. Salua vita hac, non demorie
tur apud me tui memoria. Quoad hæc mihi vita
comes erit, comitabitur & tui recordatio. Hæc
me vita tui memorem relinquet. Non auolabit
a nobis tui memoria, niſi auolante vita. Ad ſu-
premum vſque viuendi limitem, tui nobis me-
moria perſeuerabit. In obtinenda tui memoria
nō fuero mihi diſſimilis, niſi viuus eſſe deſiero.
Donec hoc vitæ munus diuina benignitas mihi
ſaluum eſſe volet, non intermorietur apud me
tuæ benignitatis memoria. Vita defungar prius,
quàm tui recolere ceſſabo. Diem obiero citius,
quàm te ventis & auræ mandem. Clauis adamā-
tinis noſtræ memoriæ infixus eſt Morus, quos
non niſi vna mors valeat abrumpere. Ad ipſos
vſque

vſque cineres pergam tui meminiſſe. Ad extremam vſque ſenectam tui me comitatura eſt memoria. Per vniuerſum vitæ ſpacium Mori meminerit Eraſmus. Ad extremum vſque rogum tuorum erga me beneficiorum memoria prorogabitur. Fatalis ille dies denique me tui memorem eſt reperturus. Dabo operam, vt tuæ humanitatis recordatio ad libitinam vſq; proferatur. Nunquã mihi quidquam obtigerit in vita, neque tam lætum, neq; tam acerbum, quod tui nominis recordationẽ e ſinu pectoris mei queat expellere. Quoad hic animus in hoc corpuſculo tenebitur alligatus, non exulabit mea memoria Morus. Citius futurum eſt, vt alterum in orbem tui memoriam mecum deferam, qnàm vt hîc abijciam. Animam egero prius, quàm te memoria tenere deſiero. Si quando corpus vmbram ſuam poterit effugere, hic animus tui quibit obliuiſci. Non antè, quàm diem vitæ nouiſſimum clauſero, deſiturus ſum tuam in me beneficentiam animo circunferre. Quàm longa dabitur vita, tam erit longa tui memoria. Par nobis erit tui memoriç vitæque modus. Tui meminero quoad auras carpſero vitales. Abſit vt mihi breuior fuerit tui memoria, quàm vita. Quandiu ſuperabit Eraſmus, tandiu tui meminiſſe non grauabitur. Vita orbabor antè, quàm tui me relinquet memoria. Supero priuabor lumine, vt priſcorum more loquar, citius quàm Morus ex animo deleatur meo. Ocyus hoc mihi corpu-

corpusculum morte refrixerit, quàm tui memoria frigescat apud me. Inextinctam tui memoriam semper tenebo. Quantum temporis anima fruar (sic enim loquitur Sallustius) tantundem tui meminero. Perpetim tui recordatus fuero. Sine fine tui meminero. Nulla res mihi tui obliuionem inuexerit, nisi quæ me ex hac luce euexerit. Orbem hunc verterim citius, quàm animum hunc tui memorem vertero. Vita me exuerit is casus, qui tui importabit obliuionem. Crudelibus vmbris occubuero, quemadmodum loquuntur poëtæ, citius, atque tui recolere desiturus sim. Efferar ipse citius, quàm tui memoria e corde efferatur meo. Ad ipsum vsque bustum me tui memoria prosequetur. Ne defunctus quidem tui possim obliuisci, nedum viuus. Viuenti mihi nunquam obolescet hominis tam bene meriti recordatio. Quando futurum est, vt apud Erasmum euanescat Mori memoria? nempe dum vita destituetur. Vsque eò tui memor ero, dum in viuis agam. Vsque dum spirabo, te corde gestabo. Quamdiu dabitur anima frui, vt Sallustiano more loquar, non desinam tui memoria frui. Sed iam sit modus. Neque enim id agitur, vt ostentemus quousque nos in commutando progredi possimus, sed vt studiosis adulescentibus exemplo demonstremus, quantam orationis vbertatem paritura sit hæc exercitatio. Sententiam enim non admodum felicem, neque

magno-

magnopere ad commutandum fœcundam ferme ducenties, vt opinor, commutauimus: neque tamen minutulas illas variandi rationes sumus anxiè persequuti. Nunc quod reliquum esse videtur, varias quasdam orationum formulas proponemus, non id agentes vt omnes persequamur: (nam hoc vtilissimum quidem, verùm prorsus infiniti fuerit operis:) sed vt ostensis aliquot, velut exemplis, vel sibi quisque similia fingat, vel alius aliquis cui plus otij suppetet quàm nobis, huiusmodi dicendi figuras ex omnibus auctoribus petitas, copiosius, atque accuratius impertiat copiæ canditatis.

Quibus modis tribuimus plura ex æquo.

CAP. XXXIIII.

EST vir tum eruditus, tum probus. Est iuuenis & formosus, & bene ingeniatus. Atque repetitum, poëtarum est. Virg. Atque deos, atq; astra vocat crudelia mater. Est vir doctus. pariter ac probus. Est vir doctus, simul & integer. Est vir tam doctus, quàm bonus. Vir est doctus iuxtà ac bonus. Vir est non minus probus quàm litteratus. Vir est non inferior litteris quàm moribus. Vir est ex æquo probus atq; doctus. Vir est æquè litteratus atq; incorruptus. Vir doctus æquè ac probus. Vir perinde doctus ac probus. Exquisitè doctus est itidem & facundus. Vir est non minore morum probitate quàm doctrina præditus. Vir est quemadmodum doctus, ita & integer. Vir est

doctúsque bonúsque, in carmine. Vir simul eruditus, simul integer. Vir est doctúsque & integer: in carmine. Vir est haud secius eruditus ac probus. Vir est vt doctus. ita & probus. Vir est doctus, & idem probus. Vir est optimus, idémque doctissimus. Vir est pari vel doctrina, vel probitate præditus. Vir est non tantum eruditus, sed & integer. Vir est non modò doctus, verumetiam probus. Vir optimus quoque est, non modò doctus. Non tantùm ferunt, sed impellunt. Hæc sermonis forma peculiaris est Senecæ, vt omittatur Etiam. Vir est præter summam eruditionem etiam optimus. Vir præterquam quòd doctus, est etiam optimus. Vir est de quo dubites, doctiórne sit an melior. Vir est in quo cum litteris probitas morum ex æquo certet. Vir est qui litteras æquarit cum vitæ sanctimonia. Vir est cuius eruditioni respondet morum integritas. Vir est qui parem vitæ castimoniam cum eruditione copularit. Vir summa quidem doctrina, verùm morum integritate neutiquam inferior sese. Interdum idem pollet Vel: Litteris tuis maiorem in modum sum delectatus, vel quòd essent elegantissimæ, vel quòd humanitatis plenæ. Vir est in litteris egregius, neq; sui dissimilis in moribus. Vir est clarus imaginibus, neque nõ illustris egregijs in Remp. meritis. Officium beneficio cumulasti. Corporis formam animi dotibus æquiparas. Cum dijs ex pari viuit. O-

ratione tua grauiter offensus est, partim quòd esset incondita, partim quòd arrogans. In hoc probitas æquat eruditionem. In hoc fortuna cum probitate facit paria. ita Seneca. Vir est egregiè doctus, atque item probus. Vir est similiter doctus ac facundus. Vir est haud dissimiliter eloquens ac doctus. Vir pari doctrina ac probitate. Vir est perinde facundus vt doctus. Ciues, atque hostes iuxtà metuit, dicit Sallustius, pro eo quod est, ciues æque atque hostes? Fortunæ, corporis, animique bonis iuxtà diues. Ita Sallustius, Plebi patribúsque iuxtà carus. Idem, Hyemem atque æstatem iuxta pati. Plinius, Iuxtà diebus noctibúsque tacitus labitur mundus. Idem, In Italiæ partibus quibusdam iuxtà hyeme & æstate fulgurat. Ad hanc formam pertinent & illa: Plautus, Iuxtà mecum rem tenes. id est æquè atque ego. Idem in Persa, Iuxtà tecum si tu nescis nescio. Sallustius in Catilinario, Quo in loco res sitæ sint, iuxtà mecum omnes intelligitis. Huc pertinent & illa minus quidem vsitata, sed tamen apud probatissimos auctores reperta. Terentius. Quo iure, quáque iniuria me in pistrinum dabit. id est siue iure, siue iniuria. Cicero ad Atticum, At quàm honesta, quàm expedita tua consilia, quàm euigilata tuis cogitationibus, quà itineris, quà nauigationis, quà congressus, sermonísque cum Cæsare. Idem ad eundē, Quum video te distentissimū esse, quà de

Butrotijs, quà de Bruto. Quà posuit pro tum.

Quæ commodius copulent contraria.

CAP. XXXV.

VIR est doctrina quidem egregia, verùm moribus illaudatis. Est ille quidem vir bonus, verùm parum eruditus. Vir est vt lingua blandissima, ita ingenij amarulenti. Vir est vt optimus prognatus maioribus, ita pessimis præditus moribus. Vir est tam deformis animo, quàm corpore formosus. Petrus quemadmodum est tacitus conuiua, ita est loquacissimus susurro. Hic salutator quidem est comis, sed virulentus obtrectator. Blandus est vultu, ceterùm animo truculento. Ferox est in timidos, at in feroces timidus. Æstate friget, contrà hyeme calet. Plautus sic vsurpauit Item: Venit hoc mihi in mentem Magadore, te esse hominem diuitem Factiosum: me item esse hominem pauperum pauperrimum. Item, dixit pro contrà. Inimicis supplex, in amicos contumeliosus. Hîc nullum additur aduerbium. Voluptas parit dolorem, contrà dolor voluptatem.

Quibus modis æqualiter remouemus.

CAP. XXXVI.

VIR est neque doctus, neque probus. Nec litteris nec moribus probatus. Vir est non indoctus modò, verumetiã improbus. Vir est vt indoctus, ita & improbus. Non minus improbus, quàm illitteratus.

Vir

Vir eſt tum indoctus tum improbus. Æquè indoctus atq; improbus. Quinctilianus, Neſcias præſtare velint minus an poſſint: id eſt, tam non poſſunt præſtare, quàm volunt. Pariter & indoctus & improbus. Vir peſſimus eſt, & nihilo doctior. Seneca, Flamma deprimi non poteſt, non magis quàm quieſcere. Vir cui nihil ſit omnino bonarum litterarum, bonorum quoque morum tantundem. Breuiter ijſdem ferme rationibus remouemus, quibus tribuimus.

Quibus modis tribuimus inæqualiter.

CAP. XXXVII.

VIR eſt cùm doctus, tum probus. Iuuenis cùm eleganti forma, tum verò moribus optimis. Nō pecuniam modò, verumetiam vitam tibi paratus ſum impendere. Vitam etiam tibi impenderim, non modò pecuniam. Verùm hæc verba, Non ſolum & ſimilia, communia ſunt tum ad æqualitatem, tum ad inæqualitatem. Non ſat erat impuliſſe, niſi & proderet. Non ſufficiebat ſpoliaſſe, niſi & iugularet: Parum erat deformem eſſe, ni mores forma dignos addidiſſet. Nihil erat deformi eſſe vultu, niſi moribus etiam eſſet deterrimis. In hac ſermonis forma eleganter interdum altera pars ſubauditur, eáque ferè potior: vt, Chryſoſtomus non ore tantum aureus: ſubauditur, verum etiam pectore. Et, Corneliæ Gracchorū matris epiſtolæ ſeruatæ ſunt, non tantùm in ſexus honorem: ſubauditur, ſed etiam ob ad-

mirationem eloquentiæ. Vidisti hominem non corpore tantum distortum: subauditur, verùm etiam animo.

Inæqualiter remouemus his modis.

CAP. XXXVIII.

NON modò non intelligit, verùm ne legit quidem. Non solùm parum intelligit, sed nec legit. Non tantùm nihil intelligit, imo nec legit. Ne legere quidem nouit, nedum intelligat. Non nouit vel legere, tantum abest vt intelligat. Tantum abest ab intelligendo, vt ne legere quidem norit. Adeò non intelligit, vt nec legat. Vsqueadeò non intelligit, vt nesciat vel legere. Hic in Græcis litteris nihil, quid dicam intelligere? imò nec legere potest. Hic nihil in bonis litteris non dicam intelligit, immo ne legit quidem. Ingenium quoque senectus deterit; nedum corporis vigor perpetuò duret. Horatius, Nedum sermonis stet honos & gratia viuax. Nedum, nouè posuit, pro eo quod est, tantum abest vt. Ne pecuniam quidem impénderet amico, nedum vitam. Eam figurā Quinctilianus notauit ad hūc modum: Nec enim de omnibus caussis dicere quisquam potest, saltem de præteritis, vt taceam de futuris: id est, nec de præteritis, tantum abest vt de futuris.

Quo pacto tribuamus aut remoueamus ordine.

CAP. XXXIX.

T quiſque eſt gloria digniſſimus, ita
V gloriæ eſt negligentiſſimus. vt quiſq; gloria eſt maximè dignus, ita gloriæ minimè eſt auidus. Optima quæque vitæ pars quamocyſſimè præteruolat. Catullus, Tantò peſſimus omnium poëta, quantò tu optimus omnium patronus. Quàm vos facillimè agitis, tam vos maximè æquum eſt æqua facere.

Per comparatiuum eadem effertur ſententia.

CAP. XL.

QVO quiſque dignior eſt qui laudetur, hoc minus laudari gaudet. Quãtò quiſque fama dignior, tantò minus affectat famam. Quò quiſque magis promeretur honorem, eò minus honorem appetit.

Verti poſſunt,

Hoc minus ducitur laudis cupidine, quò quiſque laude ſit dignior. Tantò quiſque minus optat pecuniã quantò minus poſſidet pecuniæ.

Formulæ augendi poſitiuum.

CAP. XLI.

POSITIVA augentur compoſitione harum dictionum, per, perquàm, præ: perdifficile, perquàm difficile, prælõgus, præualidus, præpotens. Quod idem contingit in verbis peruelim, perquàm velim, percupio. In quibus idem interdum efficit hæc præpoſitio de, deamo, demiror. Eandem vim videtur obtinere ad, adprobe, adfabre, adprime, adamo. Adiungunt iureconſulti præpoſitionem

tionem in, tanquam idem pollentem: ſed errant mea ſententia. Quod enim illi legunt, indifficile eſt, pro valde difficile: legendum eſt, in difficili eſt, pro difficile eſt: quemadmodum dicimus, in procliui eſt, pro eo quod erat, procliue eſt: & in promtu eſt, pro promtum eſt: in tuto eſt, in cauſſa eſt, in vitio eſt. Augetur poſitiuum & citra compoſitionem quàm, ſed figuratè. Quàm tenerè amat filium! quàm nihil pudet! Vt, eandem vim obtinet, Vt gaudet! Vt eſt ſeuerus! Immane quantum diſtat! Papæ, quàm is ſibi placet! ad hanc rationem pertinent. Præterea his aduerbijs intenditur, oppidoquàm, ſanequàm, nimisquàm, antigerio, quod priſcum eſt: atque hæc, vt dixi, non repudiantur & a verbis, perquàm velim, percupio, ſanequàm cupit. Neque diuerſam vim habere videtur næ. Næ ego infelix homo ſum. Faciunt næ intelligendo, vt nihil intelligant. Item aduerbia illa omnia Epitaſim ſignificantia. Admodum, valde, egregiè, inſigniter, inſignitè, magnopere, maximopere, ſummopere. In primis, adprime, cum primis, in paucis, pro egregiè apud Q. Curtium: tantopere & quantopere, figuraté. Adeò pro valde: Fratrem adeò nobilem. Maiorem in modum, mirum in modum, ſupra modum, præter modum, ſingulariter, vnicè, eximiè, impendiò, impenſè, effuſè, abunde, affatim, atque alia innumerabilia. Vel, vtrunque efficit, auget. Cicero, Vt vel perire maluerit. Seneca, Vel vmbra ſatis eſt.

.i. intentionē.

Amico

Amico non vel teruncium impertiat. Sall. Quibus rebus ſupra bonum & honeſtum perculſus. id eſt magis quàm decuit. Pluſquàm, item magnam vim augẽdi obtinet. Homo pluſquàm inſanus. Senex pluſquàm delirus. Plus æquo ſæuit. Cui finitimum eſt Non tantum, non vt reſpondeat illi Græco, μονονουχὶ, ſed vt idem valeat quod Pluſquam, velut, Homo non tantum vino temulentus. Vir non tantum imaginibus nobilis, de quo paullò antè meminimus. Térq; quatérque beati, Græcanicum eſt: Latinis tamen vſurpatum, in carmine potiſſimum. Sunt & aliæ formæ longius petitæ, Incredibile dictu quàm elegans. Salluſt. Immane dictu. Dici non poteſt. Sermone conſequi nequeam. & Rara quadam modeſtia. Præcipuum honorem, primariam laudem. Incredibili ſapientia. Haud vulgari doctrina. Et Deum immortalem, qua doctrina virum: id eſt egregia. Plus ſatis animoſus. Plus nimio triſtis. Plus quàm par eſt. atque id genus alia, non abſurdè fortaſſis ijs adiungantur. Nam vulgata eſt illa amplificandi ratio, quoties ſuperlatiuus pro poſitiuo ponitur. Plurima pro multis admodum. Maxima pro vehementer magnis. Dicere tibi promtiſſimum eſt, mihi facere facillimum.

.i. ferme, propemodum, tantum non.

De variando poſitiuo.

Vtimur vulgò comparatiuis pro abſolutis, vel ipſo Quinctiliano auctore. Vt ſiquis dixerit infirmiorem, id eſt, meticuloſum.

Rationes minuendi Positiuum.
CAP. XLII.

MINVITVR e regione positiuus adpositis præpositionibus, Subtristis, subrusticus, subobscurus, subasper, subinuidus, subinanis, subfuscus. Quod idem accidit in verbis, Suppudet, subirascitur, subolet, subridet, subodoratur, subtimet. Minuitur & aduerbijs appositis, Non nimis molestum est. Vtcunque iucundum fuit. Aliquantulum mordax. Quæ verbis etiam adiunguntur, Vtcunque sapit. Paullulum delirat. Præterea deformatione in vocem diminutiuam, quæ varia fingitur: Argutulus, acutulus, minutulus, rancidulus, putidulus, diutule, sæpicule, ebriolus, sciolus, tenellus, nigellus, integellus, philosophaster Tullius. Comparatiuus positiui loco diminuit, vt tristior, id est subtristis. Sed ferme in vitium accipitur, addito aduerbio paullò, & κατ' ἔλλειψιν. Vir integer quidem, sed seuerior. id est paullò seuerior quàm conuenit. Facundus homo, sed paullò loquacior. His igitur modis vitium ferè significamus cum extenuatione. Diminuuntur & verba vocis deflexione, vt Vellico, cantillo, cantito, volito, dormito, victito. Parum & Non admodum, idem efficiunt. Ne parum multa scire viderentur. Vir non admodum senex. Non admodum adolescens. Non perinde sapiens vt diues. Non satis mihi liquet. Parum mihi liquet. Minus compertum habeo. Idem efficiunt

Id est, per defectum, quum aliquid deest.

efficiunt Vix & Semis. Vix viuus, semiviuus: vix bene Græca, parum bene Græca: cum semiviro comitatu, id est parum virili. Ad idem valent, Saltem & At. Cato, Si non eodem die, at postridie. M. Tul. Si non propinquitatis, at ætatis suæ: si non hominis, at humanitatis rationem haberet. Si non primus, certè non postremus.

Quibus rationibus augetur Comparatiuus.

CAP. XLIII.

OMPARATIVVS peculiariter his aduerbijs amplificatur, Longè, multò, nimió. Tum his, multis partibus, in immensum, in infinitum, infinitis partibus. Longè venustior. Multo grauior. Nimiò seuerior. Horat. Ne doleas plus nimiò memor immitis Glyceræ. Multis partibus præstantior. In infinitum vtilior, infinitis partibus diuina humanis sunt potiora. Tantò & quantò figuratè idem efficiunt. Tantò corpore præstantior est animus: id est multó. Idem efficit, Quò & eò, quum subijciuntur. Est prædiues, quò magis admiror hominis sordes. Eò magis admiror hominis sordes. Eò magis admiror. Papæ, quantò satius est amicis, quàm pecunijs abundare!

Quibus modis imminuitur Cõparatiuũ.

Minuitur aduerbijs positiuus. Paullò venustior est Gellius quàm Macrobius, Aliquãto breuior est hic quàm ille. Nihilo ditior. Ne tantillo quidem melior eris, si diues fueris. Minimo fueris honoratior, si titulus accesserit. Quan-

tulo

tulo figuratè, pro quàm paulló. Papæ, quantulo hic homo ſapientior eſt. id eſt pœne nihilo. Minuuntur & deflexione vocis. Grandiuſculus, id eſt paullò grandior: Meliuſculus, Celeriuſcule.

Quibus rationibus augemus Superlatiuum.

CAP. XLIIII.

SVPERLATIVVS augetur eiſdem aduerbijs, quibus comparatiuus, longè, multó. Accedit autē facilè: Cicero longè facundiſſimus, & idē vir multo omnium optimus. Eius ciuitatis lōgè princeps, aut facilè princeps, aut primus. Idem efficitur per tāto, & quāto figuratè poſita: vt, Deū immortalē, quanto Socrates philoſophorum omnium optimus! Quàm, in cōpoſitione nonnihil addit augmenti. Quamplurimos vidi. Vt quamoptime res cadat, tibi nihil commodi fuerit. Per Hyperbolen augetur hoc modo, Mulier pluſquam peſſima, & peſſima peior. Homo non loquaciſſimus, ſed ipſa loquacitas. Et ipſa loquacitate loquacior. Ipſa Venere venuſtior. Nam in Salluſtiano illo, Quàm quiſque peſſimè fecit, tam maximè tutus eſt: æqualitas eſt, non augmentum. Superlatiuus non recipit diminutionem, niſi fortè per Quidem, aut ſimilem coniunctionem. Eſt ille quidem doctiſſimus, verùm moribus non perinde probatis.

Periphraſis Comparatiui.

CAP. XLV.

COM-

COMPARATIVVM circuitione redimus per aduerbia comparandi, magis & minus. Auidior voluptatum, quàm pecuniæ. Magis auidus voluptatú quàm pecuniæ. Huic finitimum eſt Potius. Voluptatum auidus potius, quàm pecuniæ. Item, Non tam voluptatum appetens, quàm pecuniæ. Minus auidus pecuniæ, quàm voluptatum. Non perinde litterarum admirans, quàm pecuniæ. Breuiter modis illis omnibus quibus diximus inæqualitatem ſignificari. Obtinent & verba quædam vim comparatiui: Præſtat lucrum pudori: id eſt, potius eſt lucrum pudore. Cicero Platone facundior. Plato Cicerone doctior. Cicero Platonem ſuperat eloquentia: Plato Ciceronem antecellit eruditione. Hieronymus Auguſtinum vincit rerũ ſcientia: Auguſtinus Hieronymum anteït ingenij ſubtilitate. Plautus, Pol mœrores mihi anteuerterunt gaudijs. Terentius, Quanto herum anteo ſapientia! Plaut. Præuerti hoc certum eſt alijs rebus omnibus: id eſt præferre rebus omnibus. Liuius, Conati noui conſules omnibus eam rem præuerti. Cic. Si vacas animo, neque habes aliquid, quod huic ſermoni præuertendum putes. Plautus dixit anteuenire, pro præcellere. Salluſt. Homines qui per virtutem ſoliti erant nobilitatem anteuenire. Huc pertinent & illa, Anteponere, præferre, poſthabere, præcellere. Nouè dixit Salluſtius Inuidia atque ſuperbia poſtfuere. Idem, Facundia Græ-

dia Græcos, gloria belli Gallos ante Romanos fuisse·id est præcelluisse. Cedere, secũdum esse, præripere laudem, & siqua sunt similia. nam his ferme modis orationem comparatiuam variamus. Magis amat pecuniam quàm famam. Pecuniæ Socrates amans est magis, quàm famæ. Pecuniarum amantior est quàm famæ. Famam pecuniæ posthabet. Famæ pecuniam anteponit. Minus famæ cupiditate ducitur quàm pecuniæ. Impensius amat pecuniam quàm famam. Huic potior est pecunia quàm fama. Huic prius est lucrum quàm honesta fama. Huic antiquius est laudari quàm admoneri. Huic vilior est vita quàm pecunia. Similem vim obtinet Præ. Cicero, Omnium minas atque omnia pericula præ salute sua leuia duxerunt. Idem, Non tu quidem vacuus molestijs, sed præ nobis beatus: id est nobis beatior. Terentius, Ludum iocúmque alterum dices illum, præ vt huius rabies quæ dabit. Plautus, Nihil Hercule hoc quidem, præ vt alia dicam. Idem dixit, præ quàm, pro præ vt.

Quibus modis Superlatiuum variamus.

CAP. XLVI.

SVPERLATIVVM variatur primum aduerbijs quæ apponuntur vel verbis, vel nominibus positiuis. Amat te maximé. Amantissimus est tui. Effusissimè te diligit. Vir indoctissimus, vir minimè doctus. Minimè multos, id est quampaucissimos. Variatur & per comparatiuum, idque affirmatiuè, sed

ſed inuſitatius: negatiuè frequentius. Cicero reliquis omnibus eloquentior. Cicero quo non alius eloquentior. Quo non præſtantior alter: id eſt omnium præſtantiſſimus. Nihil minus amat, quàm aſſentationem. Nulla re minus capitur, quàm gloria. Nihil hunc æquè delectat, atque muſica. Nihil prius habet, quàm adeſſe conuiuijs. Nihil pulchrius ducit, quàm diuitem vocari. Nihil minus faciam, nihil minus ſentiebam, quàm quod tu ſuſpicabare. Homo quiduis potius quàm doctus. Efficiam vt intelligas omnia mihi defuiſſe potius, quàm fidem ac diligentiam. Omnia potius quàm illud agnoſcet. Quiduis potius quam vanitatem fatebitur. Nullo inferior, id eſt ſummus. Nullo non inferior, id eſt omnium infimus. Nemine non deformior, id eſt omnium deformiſſimus. Per verba nonnunquam idem efficitur. Cicero ſuperat omnes dicendi copia. Vincit omnes candore. Nemini cedit candore. In dicendo principatum obtinet. Primas tenet. Arcem tenet. Adde huc & illa: Vir præter ceteros ſpectatæ fidei. Præter omnes te diligit. Supra cunctos tuæ gloriæ fauet. Ante omnia rei ſtudendum. Vnicus & ſolus, primus, & ſimilia, natura ſuperlatiuam ſignificationem habent, vt & Singularis. Vnicè te amat. Solus eſt homo homini amicus. Singulari beneuolentia te proſequitur. Primam laudem obtinet. Tullius eloquentiæ princeps. Penulatorum alpha dixit Martia-

Martialis. Eodem pertinent: Tam facundus, vt cum hoc nemo ſit conferendus. Tam eruditus, vt ei nemo ſit æquandus. Tam prudẽs, vt parem non inuenias. Horat. Sic vt mihi nunquam in vita fuerit melius. Adeò placet, vt magis non poſſit. Item & illa: Quis hoc vno facundior? Quid inuenias pecunia vilius? An quicquam eſt patria dulcius? Erras ſi credis mihi quicquam eſſe vno te carius. Sũt & ille orationes annotandæ: Officium tuum tam mihi gratum fuit, quàm quę gratiſſima. Tam te amo, quàm qui maximè. Terentius, Amabat, vt quum maximè tum Pamphilus. Cicero, Domus celebratur ita, vt cum maximé. Rurſum hæ quoque: Hoc crede mihi, ſiquid vnquam es crediturus. Homo doctus, ſi quiſquam eſt omnino doctus. Homo vorax, vt ſiquis alius. Homo quãtum alius nemo doctus. Nullus æquè pernouit hominis ingenium atque ego. Haud aliũ reperies perinde tui ſtudioſum. Neminem adæquè timet atq; te. Si aliàs vnquã, nunc ſumma vigilantia vtendum eſt: id eſt nunc maximé. Siquando aliâs amicum præſtitiſti, nũc oſtende quanti me facis. Quantum poteſt, quoad fieri poteſt, & cõſimilia, ſuperlatiui vim videntur obtinere. Tu quãtum potes abi, id eſt quãocyſſime. Enitar quoad potero, id eſt quammaxime. Haud ab re fuerit huc annumerare denominationes, & comparationes illas per Hyperbolen ſumtas. Vt ſiquis hominem crudeliſſimum, Atreum appellet: Eloquentiſſimum, alterum

rum

rum Ciceronem: Seuerissimum, tertium Catonem. Tum per comparationem. Hic est niue candidior, Scytha barbarior, Graculo loquacior, aut turture. Verùm huius generis aliquot exempla commemorare non inutile fuerit. Sumuntur autem varijs modis. Vel a re quapiam eximia: vt, Niue candidior, Pice nigrior. Vel a nomine abstracto, quod vocant: Cæcitate cæcior. Vel ab animante insigni: vt, Talpa cæcior, Caprea oculatior. Vel a persona insigni: vt Phalaride crudelior. Tum adhibentur per simplicem denominationem. Vt si rem vehementer suauem, mel aut nectar appelles. Rem vehementer acerbam, fel. Hominem supra modũ senem, senium ipsum. Vehementer scelestum, scelus. Odiosum, odium. Ganeonem, cœnum. Lurconem, barathrum. Contaminatum, labem. Contemtum, quisquilias. Impurum, sterquilinium. Perniciosum, pestem. Tenebrionem, tenebras. Inquinatum, lutum. Infamem, propudium. Portentuosum, portentum, Dedecorosum, dedecus. Molestum, vlcus. Vitiosum, sentinam. Odiosum, odium hominis. Brutum, pecudem. Virulentum, viperam. Vehementer cæcum, talpam. Vehementer rapacem, lupum. Impendiò deformem, Thersitem.

Eadem hæc nomina per comparationem efferri possunt.

Horum multa prouerbialia sunt, & ab Eras. in Adag. explicata.

Melle dulcior	*Pice nigrior*
Niue candidior	*Pluma mollior*
Oleo tranquillior	*Auricula infima mollior*
Auro purior	*Plumbo stupidior*
Stipite tardior	*Caudice stolidior*
Silice durior	*Cortice leuior*
Litore surdior	*Æquore surdior*
Hadria iracundior	*Spongia bibacior*
Arenis sitientior	*Ære Dodonæo loquacior*
Vitro fragilior	*Pila volubilior*
Cothurno instabilior	*Alno procerior*
Cote durior	*Sole clarius*
Buxo pallidior	*Sardois herbis amarior*
Alga vilior	*Rusco horridior*
Glacie frigidior	*Ætna æstuantior*
Beta magis insipidus	*Trutina iustior*
Spina distortior	*Ampulla inanior*
Pluma leuior	*Ramento leuior*
Vento instabilior	*Morte odiosior*
Barathro capacior	*Rubo arido præfractior*
Charybde voracior	*Clemate Ægyptia nigrior*
Corchoro vilior	*Crambe recocta molestior*
Subere leuior	*Clauo durior*
Floralibus licentiosior	*Pistillo retusius ingenium*
Magnete illicibilior	*Pumice aridior*
Cornu siccior	*Vuis passis aridior*
Dolio pertuso incontinẽtior	
Cribro infidelior	*Laterna magis pellucidus*
Fonte purior	*Euripo inquietior, aut inconstãtior*

Oculis

Oculis carior	*Lucemagis dilecta.*

Item per Hyperbolen eadem voce iterata,

Ipsa cæcitate cæcior	*Ipsa nequitia nequior*
Ipsa fame esurientior	*Ipsa siti siticulosior*
Voracitate voracior	*Quauis peste pestilentior*
Ipsa morositate morosior	*Ipsa loquacitate loquacior*
Deformitate deformior	*Quouis monstro mõstrosior*
Confidentia confidentior	*Senio senilior ipso*
Ipsa stultior stultitia	*Calamitate calamitosior.*

His finitima sunt illa,

Venere formosior	*Marte bellacior, seu pugnacior*
Mercurio facundior	*Salute ipsa salubrior*
Fortuna ipsa fortunatior	*Ipso infortunio infortunati(or*
Vertumno inconstantior	*Proteo mutabilior*
Empusa magis varius	*Ipsis Gratijs humanior*
Ipso Momo mordacior	*Priapo salacior*
Minerua doctior	*Euterpe concinnior*
Pluto ditior	*Penia pauperior*
Furia furiosior	*Harpyia rapacior.*

His proxima sunt nomina personarũ, quæ petuntur e Tragœdijs aut Comœdijs, aut fabulis alijs.

Gnathone adulantior	*Thrasone gloriosior*
Phormione confidentior	*Geta versutior*
Euclione tenacior	*Thaide blandior*
Demea asperior	*Mitione lenior*
Parasito edacior	*Tantalo sitientior*
Atreo crudelior	*Oreste insanior*
Aiace insanior	*Vlysse dolosior*
Thersite deformior	*Nestore viuacior*
Orpheo vocalior	*Glauco stupidior*
Cyclope immanior	*Iro pauperior*

Penelope caſtior
Tithono viuacior
Achille animoſior
Niobe fœcundior
Tireſia cæcior
Sphinge inuolutior
Dædalo ingenioſior
Gigantibus elatior
Excetra pertinacior
Nireo formoſior
Diana intactior
Eriſitone eſurientior
Stentore clamoſior
Buſyride illaudatior
Labyrintho intricatior
Icaro audacior
Gryllo ſtultior
Neſtore facundior.

His confinia ſunt quæ ſumuntur ex hiſtorijs: vt.

Phalaride crudelior
Polycrate fortunacior
Sardanapolo nequior
Phocione iuſtior
Crœſo ditior
Craſſo locupletior
Æſopo luxurioſior
Fabio cunctantior
Milone fortior
Lynceo perſpicacior
Demoſthene facundior
Annibale vafrior
Ariſtarcho doctior.
Timotheo felicior
Timone inhumanior
Numa religioſior
Ariſtide incorruptior
Catone præfractior
Codro pauperior
Heroſtrato ambitioſior
Socrate ſanctior
Chryſippo acutior
Tracalo vocalior
Curione obliuioſior
Heraclito obſcurior

Huc pertinent & illa quæ ſumuntur a gentibus.

Pœno perfidior
Scythotauris inhoſpitalior
Parthis fugacior
Thracibus bibacior
Care vilior
Sybarita faſtuoſior
Arabibus ditior
Scytha aſperior
Cretenſi mendacior
Græco vanior ſeu leuior
Theſſalo perfidior
Leontinis luxurioſior
Mileſijs effœminatior
Pygmæo breuior

Arcade

Arcade stolidior *Cretensi vanior*
Asoto luxuriosior.

Addantur his ea quæ sumuntur ab animantibus.

Muliere loquacior *Passere salacior*
Hirco libidinosior *Ceruo viuacior*
Coruo viuacior *Cornice viuacior*
Graculo loquacior *Luscinia vocalior*
Dipsade nocentior *Vulpe fraudulentior*
Echino asperior *Anguilla lubricus magis*
Lépore timidior *Pisce sanior*
Delphino lasciuior *Phœnice rarior*
Scropha fœcundior alba *Nigro cygno rarior*
Albo coruo rarior *Vulture edacior*
Scorpio improbior
Iaculis inexspectatior, aut pestilentior
Testudine tardior *Cochlea contractior*
Glire somniculosior *Sue indoctior*
Asello tardior *Hydra immitior*
Dama timidior *Tauro robustior*
Hirundine bibacior *Cane rixosior*
Equo indomito ferocior *Vrso hispidior*
Tipula leuior *Simia lasciuior*
Cane adulantior *Fele rapacior*
Ceruo demissis auribus surdior *Laro stultior*
Coccyge importunior *Scarabeo improbior.*

Idem pollent quæ sumuntur ab officijs: vt,

Carnifice immanior *Lenone periurus magis*
Cinædo effeminatior *Milite gloriosior*
Athleta robustior *Rege magnificentior*
Areopagita tristior [redacted]
Heredipetis adulantior *Tyranno violentior.*
Fossore durior

Eandem vim obtinent voces denominatiuæ ab his deformatæ: vt, Mellitum, pro vehementer iucundo, Niuei mores, pro vehementer puris. Aureum sæculum, pro magnopere felici, laudatóque. Plumbeum, ſaxeum, pro duro. Ferreus ſcriptor. Bliteus, Betaceus, pro fatuo. Ficulnum, pro molli. Adamantium, pro duro, ac laborum egregiè toleranti. Vitreum, pro fragili. Vultureus venter. Vulpinum ingenium. Leonina ferocia. Thraſonica iactantia. Demeana aſperitas. Stentorea vox. Ciceroniana facundia. Cuius generis plura ſunt, quàm vt numerum eorum perſequi laboremus. Illa porrò longius quidem petita videntur, ſed tamen hunc ad locum pertinent: Quàm curat numerum lupus, aut torrentia flumina ripas. Non pluris illius conuitia facio, quàm culicem elephantus Indicus. Pili non facio. Nauci non facio. Flocci non facio. Sed hæc alio loco.

Communis omnium graduum variatio.

CAP. XLVII.

OMNES gradus circuitione variamus, Vir magnopere doctus, Vir magna doctrina præditus. Magis doctus, Maiore doctrina præditus. Doctiſſimus, Maxima doctrina præditus. Ea res cum magna, cum maiore, cum ſumma turpitudine coniuncta eſt. Quæ vocantur ἰσοδυναμίαι ſignorũ, id eſt æquipollentiæ, non mediocriter ad orationis copiam faciunt. Quare primùm vocum ipſarum

inter ipſas diſcrimina paucis oſtendemus. Totus ad partes refertur magis, quàm ad formas. Si mors totum hominem abſumeret, merito tantopere formidaretur. Totum hunc menſem, totam hanc noctem ſine fruge tranſegi. Cunctus ad ſingula, quæ ratio nominis complectitur, collectim refertur, quaſi dictum ſit a coniunctis. Cunctos Romanos, cunctos mortales. Vniuerſi, omnes ſimul collectos ſignificat. Aut nullam, aut vniuerſam pecuniam vult, id eſt omnem ſimul. Terentius, id illa nunc abripiet vniuerſum. Singuli, huic diuerſam habent rationem: nam Omnes quidem ita ſignificat, vt vnuſquiſque ſigillatim per ſe intelligatur. In ſingulas naues ſinguli milites accenſebantur. Omnis, quaſi generale eſt ad omnia. Siquidem omne corpus, pro toto dicimus, Et omnem populũ pro toto populo, Et omnem diem, pro ſingulo die. Horatius, Omnẽ crede diem tibi diluxiſſe ſupremũ. Omnes pro cũctos, & omne pro vniuerſum. Terentius, At vt omne reddat. Tametſi hîc pro toto poſitũ videri poſſit. Quiſque addit rei cuiuſpiam in ſingulas partes diſtributionem: vt, Sua cuique ſententia. Natura animantium ſua cuique dedit arma. Suas cuique dotes largitus eſt deus. Vnuſquiſque. nihil a Quiſque differre videtur, niſi quòd & pro ſingulo ponitur. Vnumquemque ſua cupiditas ducit. Nunc vnũquodque crimẽ cuiuſmodi ſit, excutiamus. Nihil autẽ prohibet &

Totus. *Cunctus.* *Vniuerſi.* *Singuli.* *Omnis.* *Quiſque.* *Vnuſquiſque.*

Singuli per distributionem huiusmodi accipi. Singulis nauibus singulos duces præfecit. Quisquis, non absoluit orationem: Quicunq; modò perficit, modò nõ perficit. Quisquis grauabitur sementem facere, is non metet. Quicunq; recusabit laborem, non feret fructum. Aliquoties absoluit propemodum, cùm significat ignorantiam: vt Quisquis fuit ille deorum. Quisquis es armatus, qui nostra ad limina tendis. In obliquis nõnunquam vnico verbo contentum est vtrumque. Rem facias quocunque modo. Hominem quoquo modo absoluas, pro quouis modo. Quilibet & Quiuis, citra discrimen vnumquodlibet significant. Horatius, Quælibet in quemuis opprobria dicere sæuus. Resoluuntur autem per coniunctionem vel, cùm Omnis & reliqua ferme per copulatiuam exponantur. Quemuis arbitrum cedo, id est vel hunc, vel illum, mea nihil refert. Qualibet hirsutas fronde tegente comas: quod Græci dicunt τυχὸν, quasi non delectum, sed fortuitum, & casu oblatum. Vnusquilibet consimilem obtinet rationem: significat enim vnum aliquem e multis quicunque sit ille. Deligas tibi auctorem vnumquemlibet. Et Vnusquiuis ab hoc nihil differt. Hæc autem, Quilibet, quiuis, vnusquilibet, vnusquiuis, non nisi vnicum verbum admittunt. Semper enim absolutam reddunt orationem, Quantuscunque, qualiscunque, quantusquantus, qualisqualis, eandem obtinent rationem

Quisquis. *Quicunque.* *Quilibet.* *Quiuis.* *Vnusquilibet.* *Vnusquiuis.*

tionem cum Quicunque & quiſqus. Aduerbia *Aduerbia.* item Vtut, vtcunque, vbiubi, vbicunque, quoquo, quocunque: breuiter, compoſita ſemper ſequũtur naturam particulę appoſitę, Vndeuis, vndelibet, vndecunque. Quorum duo prima, abſoluunt orationem, poſtremum commune eſt. Quocunque, quoquo, cõmunia ſunt: Quolibet & quouis, non ſunt. Quoquouerſum & quaquauerſum communia ſunt. Vbiuis & vbilibet abſoluunt orationem. Vbicunque, commune eſt: Vbi vbi nõ eſt, vti nec vtut: non enim abſoluunt conſtructionẽ. Vter quod ad duo perti- *Vter.* net, cum iiſdem compoſitum idem accipit diſcrimen. Vtercunque, anceps eſt: vteruis abſoluit, vterlibet itidem, vtrocunque anceps: vtrouis, vtrolibet, abſoluunt. Vterque copulatiuè ſignificat, vt & illa, Vtroque, vtrinque, vtroqueuerſum. Aliquis indefinitè ſignificat vnumquem- *Aliquis.* piam: Quid ſi hoc aliquis voluit Deus? Quis, *Quis.* idem pollet, ſed his ferme dictionibus præcedentibus, Si, Ne, Nun, Ec, Vbi. Siquid exſtiterit noui. Nequid temerè faxis. Num quem tuorum offendi? Ecquid tui tetigi? Vbi quis te læſerit. Vbi, pro alicubi. Vnde, pro alicunde vſurpatur, duntaxat in compoſitione, vt Sicubi, necubi, nuncubi, ſicunde, necunde. Quidam, definitè accipitur, Quendam volo viſere. niſi cum habet aut contemtum, aut tranſlationem. vt, Iſidorum quendam mihi citabat. Perinde quaſi dicas, Iſidorum neſcio quem. Lacry-

mas emisit, quendam animi sanguinem id est veluti sanguinem. Seditio, morbus est quidã ciuitatis. *Quispiam.* Quispiam, anceps est ad vsum quidam, & item ad vsum aliquis, tametsi refragatur Valla: sed complurium auctoritas Vallæ reclamat. Mittito ad me tuorũ quempiam. Est domi tuæ quispiam, cum quo iure debeam expostulare. *Quisquam. Vllus.* Quisquam & Vllus inter se conueniunt: siquidẽ prẹterquam quòd habent plusculum vehementiæ, quàm superiora, illud quoque peculiare obtinent, quòd gaudent vel negatione vel signo si, vel ne prohibentis, vel interrogatione: vt, Haud vllus mortalium ista possit prẹstare. Haud possit mortalium quispiam ista præstare. Si quisquam est qui sapientiã cum eloquẽtia coniunxit, certè Tullius is est. Vide ne quisquam hinc aufugiat. Caue ne quoquam oculos tuos a meis dimoueas. An est quisquam qui suam amicam se præsente? Num quisquam est mortalium tam patiens? Similis est ratio aduerbiorum, Vsquam & Vspiam, quantum ad signa pertinet.

De propositione generali. Cap. XLVIII.

His iactis, ceu fundamentis, ad ἰσοδυναμίας, id est æquipollentias progrediamur. Propositionem generalem, vel vti vocant vniuersalem, varijs modis efficimus. Primum proprijs ac peculiaribus signis: Omnes amicos alienauit. Deinde per negationem: Neminẽ non alienauit. Deinde per interrogatio-

rogationem: Quem nõ amicum alienauit? Virgilius, Quas gentes Italûm, aut quas non oraueris vrbes? Nulli non maledicis. Duplex generale signum non liceat eodem modo vertere. Cicero, Quum omnibus omnia minabatur. Omnibus omnia inuidet. Neque enim rectè, Nihil non inuidet alicui. Omnibus maledicis, Quis est cui non maledicas? Omnia dixit, Quid nõ dixit? Vt autẽ interrogatio addita negatione generaliter affirmat, ita citra negationem generaliter remouet. Quid possit dici stultius? id est, nihil dici possit. Deinde per signa infinita: Haud pepercit cuiquam. Non est vllum veritus: Haud vllum veritus. Haud vllum est facinus reliquũ quod non peregerit. Non excepit aliquem: Neminem excepit. Idem efficitur per Quantum, & Quidquid, & siquod aliud. Quantum est hominum venustiorum, id est omnes venustiores. Quidquid erat copiarum, eò traduxit, id est omnes copias. Et siquid erat copiarum amisit, id est omnes copias. Siquid aliâs sibi bonæ famæ compararat, id nunc perdidit. Redditur generalitas ceu prouerbiali figura, vt dum dicimus, Miscebis sacra prophanis, id est omnia. Item, Iuuenésque senésque, id est omnes. Neque magnum neque paruum, id est nihil. Est & infinita propositio. Per fas, nefásque, id est quocunque modo: quo iure, quáue iniuria. Idem efficit Ad vnum. Virgilius, —si non exosus ad vnum Troianos, id est omnes Troianos.

De propositione non generali. CAP. XLIX.

NONNIHIL est vel aſpicere, id eſt aliquid eſt. Nonnulli pluris faciunt pecuniã quàm fidem. Non nemo pro aliquis. M. Tull. Non nemo etiam in illo ſacrario Reipubl. in ipſa inquam curia non nemo hoſtis eſt. Idem, Quum eſſet non nemo in ſenatu, qui diceret non oportere. Ineſt & infantibus nonnihil ingenij. Non omnem pecuniam abſumſit: id eſt, eſt quam non abſumſerit. Qui legat argentum factum, non omne legat argentum. Omittitur interdum ſignum, manente ſententia. Sunt qui pecuniam anteponant famæ, id eſt ſunt aliqui. Horatius, eſt vbi peccet, id eſt alicubi peccat. Eſt qui plures agros occupet, id eſt aliquis. Vbi nonnunquam ſubauditur quiddam. Eſt in quo mihi poſſis magnopere gratificari, id eſt quiddam. Negatio iterata nonnunquam neceſſitatem ſignificat, non affirmationem ſimplicem: vt Non poſſum non ridere. Non poſſum non mirari. Non poteſt non volui cælum. Non poteſt non ſtare terra. Non poteſt non verum dicere veritas. Id accidit duntaxat in hoc verbo Poſſum.

Elegantia ſignorum. CAP. L.

ILLVD igitur obſeruandum, ne ſignorum differẽtias in variandis propoſitionibus confundamus, id quod ferè faciunt hi, qui vulgò dialecticam profitentur.

tur. Non erit tibi res cum quoquam, id eſt cum nemine tibi res erit. Non erit tibi res cum quolibet homine, id eſt erit cum homine ſingulari ac præſtanti. Altera eſt negatiua, altera affirmatiua, & longè diuerſam habent vim. Non cuiuis homini contingit adire Corinthum, id eſt non contingit niſi præcipuis. Non contingit illi. Vides, quanto aliud pollet, Non amat quempiam e miniſtris. Non amat aliquē, id eſt neminem. Non ſatis amat quendam: vnum ſignificat quem oderit. Non ſatis tibi fauet quidam. Hoc ſenſu quidam vſurpant Certos. Per certos homines hoc fœdus diremtum eſt. Iuſſus eſt ad certum diem adeſſe. Non tibi fauet quiſquam. Tota ratione diſſident. Non recuſo quenquam, rectè dicitur. Non recuſo quemlibet, perperam, niſi in diuerſa ſententia. Non excluſit omnes, id eſt quoſdam non excluſit. Non excluſit quoſlibet, ſignificat delectu quodam alios excluſos fuiſſe, alios admiſſos. Omnia folia huic arbori decident, verè dicitur: Vniuerſa decident, falſò. Singulos ſalutauit. Non ſalutauit quemlibet. Lupæ vnumquemlibet admittunt, id eſt citra delectum quoſcunque. Vide ne cui dicas, id eſt nemini dixeris, Vide ne dicas cuiquam, Vide ne cuipiam dixeris. Vide ne dixeris alicui, Vide ne mortalium vlli dixeris, hactenus idem pollent. Vide ne cuiuis, aut ne cuilibet dixeris, id eſt vide cui dicas, & vide ne temere apud hominem quemcunque

effutias

effutias. Omnes ſibi malunt eſſe rectè, quàm aliјs, Sibi quiſque vult eſſe rectè potius quàm aliјs: idem pollent. Nemo non malit ſibi rectè eſſe quàm aliјs, Singuli ſibi malunt eſſe bene, quàm aliјs. hactenus idem pollent. Vniuerſi ſibi malunt eſſe rectè, quàm aliјs, ineptè diceretur, propterea quòd vniuerſi peculiarem vim habeat. Toti reſpondet Aliquantum, quod aliquam partem ſignificat. Semper reſpondet Aliquandiu, id eſt aliquanto tempore. Vt ſuperius admonuimus, omnis reddi per quātum, itidem totus redditur per quantum, & quàm longus. Homo quantus erat, humi proſtratus eſt, id eſt totus. Virgilius, Nunc hyemem inter ſe luxu quàm longa fouere, id eſt totā hyemem.

Vterque. Neuter.

Vterque vtrique eſt cordi, mutua eſt affirmatio. Vterque alteri eſt odio, mutua item, id eſt mutuò ſeſe amant, mutuò ſeſe oderunt. Neuter alteri fidit, mutuam diffidentiam ſignificat, Neuter neutri, non perinde diceretur. Id genus orationem tot ferme modis variamus. Vterque alterum odit. Vterque vtrumque odit. Alter alterum odit. Oderunt alter alterum. Mutuum oderunt. Oderunt ſe mutuo. Oderunt inuicem. Oderunt inter ſeſe. Mutuum inter ipſos eſt odium. Neuter alterum amat. Alter alterum viciſſim odit.

Semper.

Semper generalitatem habet temporis. Cui contra-

contrarium Nunquam. Huic ſubiectum eſt Aliquando. Semper litigas. Nunquam non litigas. Quando non litigas? Nunquando non litigas? An eſt quando non litigas?

Sæpe.

Sæpe, reſpondet aliquoties infinito: Multis aliquot: Magno aliquantus. Sæpe opponitur rarò. Neque rarò admonui, id eſt admonui frequenter. Haud ſæpe me viſit. Plerunque, ferme, ferè nonnunquam & ipſa generalitatis quiddã obtinent. Ita ferme ingenium eſt hominum. Eo ingenio plerique ſumus. Ferè fit vt diuites habeantur in pretio, id eſt ferè fit apud omnes. Temere, in oratione negatiua ſimilem vim habet. Haud temere peruenit ad frugem, id eſt ferè nunquam, aut vix vnquam.

De varietate negationis. CAP. LI.

INTERDVM vnica negatio idem efficit quod duæ. Neminem audit. Ne parentem quidem audit. Non audit vel parentem. Nemo parem referre gratiam parenti poteſt, ne malo quidem. Nec malo parenti quiſquam parem referre gratiam poteſt. Non poteſt par gratia rependi patri, vel malo. Non reliquit ille nec ruinam, Nec ruinam quidem reliquit.

De tribus.

Tribus interdum negationibus nihilo plus efficitur, quàm vna, aut duabus. Non veretur neq; deos, neq; homines: Neque deos, neque homines veretur. Non veretur aut deos, aut homines

homines. Non metuit hominésue, deósue: in carmine. Conduplicare negationem asseuerandi gratia, Latinis etiam receptum est, si modò non iteretur sola. Non faciam, non inquam. Græci solam iterant, interdum etiam citra asseuerationem οὐ μὴ πίνω ἔτι. Est autem Atticis familiare plures negationes pro vna congerere. Manentibus ijsdem signis, tamen interdum variatur propositio: & mutatis, manet eadem mutato verbo: vt, Omnes admittit, Omnes reijcit, Neminem non reijcit, Neminem admittit. Omnibus displicet, Nemini placet, Nulli non displicet, Nulli placet. Hîc animaduertendum quæ verba cum quibus pugnent.

Id est, non bibam amplius.

Synonyma negandi.

His ferme vocibus remouemus: Non, haud, nec, neque, haudquaquam, neutiquam, minime, minus, parum, absit, dij prohibeant, bona verba, quiduis potius, omnia citius, & similia. Inter quæ haud & haudquaquam plusculum habent vehementiæ, quàm non. Neutiquam, asseuerationem habet peculiarem. Minimè, plus quiddam significat, quàm negationem. Homo minimè malus, id est quiduis potius quàm malus. Parum, modestius remouet. Parum eruditus. Ne parum multa scire viderentur, id est ne pauca, siue non satis. Minus, diuersam habet naturam. interdum cõparat duntaxat. Vtrumque diligit, famam & pecuniam: sed illam minus quàm hanc. Interdum negat duntaxat. Homo

minus

minus mihi notus, id eſt parum notus. Nam cũ ea voce minus conuenit, id eſt non conuenit. Interdum pariter vtrunque facit. Quinctilianus cap. de Narratione, Cùm interim, quod tanquam facilè contemnunt, neſcias, præſtare velint minus, an poſſint. Terẽtius in Hecyra, Non tibi illud factum minus placet quàm mihi Laches: neque hîc placet pro diſplicet poſitum, vt exponunt Grammatici. quis enim ſanus id faciat? ſed minus, perinde valet, ac ſi dicas, Non amat me Dionyſius, & minus te: id eſt me magis odit quàm te. Subaudiendum eſt enim factum vtrique non placere. Atque ita minus, ſimul negat & comparat.

Connectendi formulæ. *CAP. LII.*

VERUM de his accuratius diſquirere, magis ad dialecticos pertinere videtur. Ceterùm ad huius operis rationem ſatis arbitramur vtcunque paucis attigiſſe. Nũc ad reliquas formulas aliquot accingamur, ac primum connectendi. Videmus enim in mediocriter etiam eruditis eam virtutem deſiderari, vt aptè concinnéque orationis membra, atq; articulos, ceu neruis quibuſdam committant. Sed quibus anſulis minutiores orationis particulæ ſint committendæ, id propè fuerit infinitum explicare. Maiores his ferme modis connectuntur, Præterea, Deinde, quod ſæpius apud M. Tullium reperitur. Pro Deinde Seneca vſurpat Subinde, ſed cum ſignificatione celeri-

tatis, hoc est pro mox. Idem facit Suetonius, Præcipuum est stercus columbarum, proximum caprarum, ab hoc ouium, deinde boum. In nostro orbe proximè laudatur Syriacum, mox Gallicum. mox vsurpat Plinius aliquot locis, pro deinde. Item in quo principatum tenuit Bœotia, deinde Sicilia, mox Africa. Primo loco, secundo, aut tertio loco, proximum ab hoc. Porrò, porrò autem: quod nouo iam, quasique maioris sermonis initio conuenit, annotatore Donato. Ceterùm, quo licebit vti quoties ad diuersa digreditur oratio. Tum pro præterea. Ad hoc, Ad hæc, quod apud Græcos πρὸς τούτοις. Cum hoc, similem habet vsum. Super hæc, pro eo quod est, præter hæc, locis aliquot vsurpauit Suetonius. Super ingenuorum pædagogia, & super innumeram turbam. Adde his, Accedit his, Accedit ad hæc, Huc accedit, Huc pertinet, Eodem pertinet, Huic confine est illud, His finitimum est. Ad hanc formam pertinet, Ad hunc ordinem referendum est. Huic proximum est. Illud haudquaquam prætereundum silentio. Sed operæpretium est illud audire. Iam, aliquoties eandem vim habet, vox Quinctiliano præcipue familiaris. Deinde quum progressu incandescit oratio, Iam verò, Agè verò, Quid quòd, & consimilia. Iam verò quid referam? Agè verò ad bellum in Africa gestum veniamus. Quid, quòd suos etiam incessit? Quin, quinetiam, insuper, ad hoc pertinent genus. Interim & per

occupationem connectemus, Vt ne dicam interim, Vt omittam domesticas huius sordes. Nam illud quid attinet commemorare? Nam hæc aliâs. Sed illud suo loco dicetur. Interim per dubitationem, vt illud, Eloquar an sileam? Nunc, idem valet. Nunc ad id quod secundo loco dicturos nos sumus polliciti.

Transitionum variæ formulæ.
Cap. LIII.

TRANSITIONIBVS variè connectitur oratio: siquidem aliquando sumuntur ab æquali. At erant hæc iucundissima, neque minus voluptatis attulerunt illa. Interdum ab inæquali. Sed hæc vtcunque ignoscenda, illud quis ferat? Audistis grauissima, sed audietis grauiora. A simili: vt, Hæc perfidia designauit cuius generis, sunt & illa quæ nuper Romæ patrasse dicitur. A contrario: vt, Sed hæc priuatim, nunc quæ publicé. Hactenus quæ domi gessit, nunc quæ sub signis. Sed hæc iuuenis peccauit, nunc senis virtutes audietis. A diuerso: De moribus habes: nunc de doctrina reliquum est vt dicamus. Quasi per occupationem, Iam ad reliqua properabimus, sed si prius illud vnum adiecerimus. Per reprehensionem, Verum de his plus satis. Quorsum nos transuersos abripuit dolor? ad rem redeamus. Quid his immoror? ad id quod est huius caussæ caput, festinet oratio. A consequentibus siue relatiuis. Habes

quid in illum contulerim beneficiorum: nunc quam gratiam mihi retulerit, audi. Quid pollicitus ſit expoſitum eſt: nunc quid ille præſtiterit, paucis accipe.

A re & perſona. *CAP. LIIII.*

GENERALIS variandi formula eſt a re, & a perſona: vt, Nihil opus meis monitis. Nihil opus me monitore. Te ſuaſore, tuo ſuaſu. Te impulſore, tuo impulſu. Te inſtigante, tuo inſtinctu. Te hortatore, tuo hortatu. Te auſpice, tuis auſpicijs. Te duce, tuo ductu. Te conſule, tuo conſulatu. Te doctore profeci, tua doctrina profeci. Patrem conſulem non deſinit iactare, patris conſulatum ſine fine iactat. Gloriatur formoſa vxore, de vxoris forma gloriatur. De te incolumi ſuperis habeo gratiam, de tua incolumitate grator ſuperis. Diſcruciat animum vxor impudica, diſcrutiat animum vxoris impudicitia.

Ex more. *CAP. LV.*

Ex more. Tranquillus dixit, De more. Maro, Pro more. Patrio more, citra præpoſitionem. More hominum facit. Non inſolens iſtud facis, Pro vetere conſuetudine. Solens meo more fecero. Nihil præter ſolitum. Hoc apud Scythas ſolenne eſt: ita Suetonius. Mos eſt, vel Moris eſt, Vſu publico receptum eſt.

Subornandi. *CAP. LVI.*

S VBORNAVIT accuſatorem. Submiſit e conſularibus viris, qui regio genere ortam peierarent. Supponi puerum. Subdere oua in nidum alienum. Submiſſicij. Subppoſiticij partus. Subditicij partus. Terentius, Ne credas a me allegatum hunc ſenem, pro ſubornatum. Cicero, Allegarem ad te illos a quibus intelligo me præcipuè diligi. Quinctilianus, Et ad eos allegandum eſt: id eſt, ſubornandi ſunt, qui perſuadeant. Ita ſerui allegant precatorem. Hinc allegationes dicuntur ſubornationes. Tranſlatum eſt hoc ad citantes auctorum teſtimonia, qui veluti ſubornantur, quum nobis diffiditur.

Renouandi. CAP. LVII.

V ETVS Athenienſium exemplũ renouemus. Priſtinũ morem reuocemus. Gratias agit quòd priſtinũ morem retuliſſet. Redeamus ad intermiſſa ſtudia. Studiũ intermiſſum repetamus. Bellum redintegrarũt. Diuûm inſtauramus honores. Templum inſtar prioris quod cõflagrarat, excitauit. Libertatem amiſſam reſtituit. Odium vetus eo dicterio recruduit. Recanduit ira. Refricuit illi veteris iniuriæ memoriam. Horatius, Cras ingens iterabimus æquor. Iteranti noxam non eſt ignoſcendum.

Finales formulæ. CAP. LVIII.

T V vigilas vti diteſcas. Ego laboro, quò doctus euadã. Obiurgo te, quò

reddam meliorem: Vt melior euadas, ob id obiurgo te. In hoc reperta musica, vt animos delectet. Ad id adhibẽdæ litteræ, vt nos reddant melius moratos. Cui rei paras opes? Demulcendis animis excogitatus est vsus vini. Huc repertæ sunt disciplinæ. Hunc litteris genui, Hunc negotiationi destinaui filium. Quò mihi diuitias? Quorsum opus est nummis? Quò spectas? Quò tendis? Quem scopum tibi proponis? Huc pertinent orationes illæ omnes, quas de supino priore posuimus: Spectatum veniunt, &c.

inf. cap. 61.

Caussales formulæ. *Cap. LIX.*

NON dico quò quenquam habeam cariorem: Non dico quòd parum tua mihi placeant. Ob id te sæpius reprehendo, quòd impensius amo: Quoniam impensius te diligo, ob id te sæpius admoneo. Ideo nulli places, quia tibi nimium places. Quando tu me negligis, tui quoque curam abijciam. Agè reuocentur copiæ, quandoquidem ita tibi videtur. Horatius, — iubeas miserum esse libenter, Quatenus id facit. Ad eundem modum locutus est Plinius in Epist. Maneat puella, posteaquam sponso iucunda est. Posteaquam mihi non credis, alios in consilium adhibe. Virgilius, Quando hæc te cura remordet. Neminem ex animo amat, in caussa est pecuniæ studium. Pertinent & illa ad formulam αἰτιολογικὴν: Amo Socratem, vtpote virum integerrimum. Odi Dionysium, quippe tyrannum. Amplector Petrum, vt

.i. caussalem.

optimè

optimè de me meritum. Demiror te qui fidem habeas Afro. Erras qui credas alios tua diligentius curaturos quàm teipsum. Stultus es qui id speres. Impudens qui id postules. Delector Augustino, viro nimirum festiuissimo: Delector Augustino, vt qui vir sit moribus festiuissimis. Amo Nicolaum tanquam hominem mei amantissimum. Contemne pecuniam: quid enim ad bonam mentem confert? Amandus est tibi Cicero, siquidem te diligit effusissimè. Semper in manibus habēdus Tullius, nam hoc vno auctore Latinè disces. Vnus Cicero verè Latinum potest reddere, proinde pueris hic semper in sinu gestandus. Optimus dicendi magister Terentius, quare semper est euoluendus. Quò mihi rectius esse videtur, & Eò magis, & Hòc lubentius id negotij suscepimus. Non habes quam ob rem mihi succenseas: Non est cur mihi succenseas. Horatius, Non est quòd multa loquamur. Cicero, In viam quòd te des hoc tempore, nihil est. Succenset, eaque gratia nos non visit. Luget, atque ob id vocatus ad cœnam excusauit. Potest nonnunquam omitti signum, Parentem amo, paricidam non amo: id est, quòd parens est, hoc nomine amo: quòd paricida, hac de caussa non amo. Pontifici debeo honorem, Alexandro non debeo.

Quòd, εἰδικῶς. CAP. LX.

δικῶς accipitur, quum speciem generi
EI subijcit. Gaudeo, genus est: Quod me

amas, ſpecies gaudij. Poteſt aliquis multis variiſque de cauſſis gaudere, ſperare, dolere. Genus autem & ſpeciem dico grammaticorum more, non dialecticorum. Quòd meæ nugæ non omnino diſplicent doctis, gaudeo. Gaudeo meas nugas nō omnino diſplicere doctis. Quòd res tibi feliciter euenerit, lætor: Lætor rem feliciter eueniſſe. Quòd vxorē duxeras, nondum audieram: Vxorem duxiſſe te, nondum audieram, Quòd puellam repudiaris, demiror. Demiror te repudiaſſe puellam. Quòd litteras reliqueris, doleo, Doleo te reliquiſſe litteras. In huiuſmodi orationibus Quòd εἰδικῶς accipitur, quod tamen apud Græcos eſt vſitatius in ὅτι. Latini magis gaudent infinitis verbis, niſi ſpecies præmittatur: vt, Quòd pater reualuit, gaudeo.

Vt εἰδικῶς acceptum. *CAP. LXI.*

EODEM modo nonnunquam accipitur Vt: veluti, Spero fore, vt facto gaudeas. Confido futurum, vt te minimè facti pœniteat. Non committam, vt vſquā videar officio meo defuiſſe. Efficiam vt intelligas mihi quiduis potius quàm fidem defuiſſe. Da operam vt reualeſcas. Cura vt valeas. Fac vti nos ames. Fac vti ſciam.

Dignus & indignus.

Dignus qui quàm diutiſſimè viuat. Dignus vt quàm diutiſſimè viuat. Longiſſima vita dignus. Dignus quàm diutiſſimè viuere: in carmine. Martialis,

Diſpe-

Disperéam ſi tu Pyladi præſtare matellam
Dignus es. Horatius,
Digna ſequi potius, quàm tortũ ducere funẽ.
Meritus eſt cui laurea imponatur. Promeritus es vt tibi decernatur triumphus. Indignus tuo amore. Indignus quem ames, Indignus vt abs te diligatur, Indignus abs te amari: in carmine. HORATIUS, Indigni fraternum rumpere fœdus. Idoneus eſt qui bellum gerat, Idoneus vt bellum gerat, Idoneus bello gerendo, Idoneus bellum gerere. HORATIUS, Fons etiam riuo dare nomen idoneus. Idoneus ad gerendum bellum. Non me dignatur alloquio, Non me dignatur alloqui. Dignum patella operculum. Res digna cognitu, Res digna quæ cognoſcatur. Res indigna tua cura, Indigna quam tu cures, Res eſt infra tuam dignitatem.

Decet.

Haud decet ſimiam purpura, Dedecet ſimiam purpura, Indecora eſt ſimiæ purpura, Haudquaquam decora eſt ſimiæ purpura. Parum decorum eſt loquacem eſſe virginem. Ornat mulierem ſilentium, dedecorat garrulitas. Haud decet Imperatorẽ vnà cũ amica ire in via. Haud decet vt te loquente, ego ſileam. Quòd ſolus ambulas, id parum te decet. Demitte pallium: nam ſic indecorè ſedes. Hic geſtus virgini indecorus eſt. Iſta petulantia iuueni dedecoroſa eſt. Quod huic honeſtum eſt, tibi eſt inhoneſtum. Quod huic pulchrum eſt, tibi fœdum eſt. Non con-

gruit, non conuenit, non quadrat.

Neceſſitatis.

Exorandus eſt pater. Vigilandum ei qui velit diteſcere. Vigilet oportet qui cupit diteſcere, Vigilare neceſſum eſt eum qui rem cupit facere, Vigilet neceſſe eſt, vel neceſſum eſt qui velit diues euadere. Qui litteras aſſequi cupiat vti ſudet neceſſitas eſt. nã ſic Quinctilianus ſubinde loquitur. Non poteſt non dolere qui læſus eſt, Fieri non poteſt quin doleat is, cui fit iniuria. Abibis volens nolens. vel Velis nolis, hinc abibis. Non mihi poſſum temperare, quin lacrymem. Non me contineo quin clamem. Cogor, compellor. Huc me adegit inopia. Huc redegit fortuna. Ad hæc traxit neceſſitas. Huc fatis pertrahor. Huc obtorto collo trahor. Inuitus dicam. Coactus dicam.

Libertatis.

Vtcunque voles facito. Vt libet rideto. Quidlibet & dicas, & facias licebit. Tuo arbitratu facito. Tuo arbitrio rem gere. Vtcunque viſum erit agito. Animo tuo gerito morem: obſequere animo tuo: Ex animi tui libidine facito. Pro animi tui ſententia rem tractabis: Vt animo libitum erit tuo, ita facies: Vtcunque feret animus, ita facito. Liberum eſt ſeu velis a pacto diſcedere, ſeu manere conuentis. Nunc integrum non eſt tibi, hac de re quod velis ſtatuere. Mihi ius eſt, creditum abs te repoſcere. Ius tibi facio pro tuo arbitrio tranſigendi ne-

gotium,

gotium: Tibi permitto quomodocunque velis viuere: Age tuo more. Sine me nunc meo more viuere. Tibi in manu eſt, vtrum malis efficere. Penes illum eſt ius vitæ ac mortis. Summa rerum penes te eſt. M. Tullius, Vt ad te familiariter & quaſi pro meo iure ſcriberem. Idem in Verrem, Quem iure ſuo adire aut appellare poſſet.

Statuendi.

Decretum eſt. Deliberatum eſt. Certum eſt. Stat ſententia. Viſum erat. In animo habebam. Erat in animo. Non eſt animus. Non eſt ſententiæ. Non eſt ſententia. Non eſt conſilium, ſiue conſilij. Non erat ratio: apud Ciceronem. Placebat. Placitum eſt ſenatui. Decreuit ſenatus. In eam ſententiam pedibus ibant omnes. Statueram in animo. Mecum ſtatueram. Vtrũ vtro melius nondum ſtatui. Conſtitui hoc anno nauigare: Eſt mihi in animo hoc vere nauigare. Virgilius, Si mihi non animo fixum immotúmque ſederet. Mihi nihil æquè propoſitum in vita, quàm tibi per omnia gratificari. Si ita animum induxiſti tuum. Deſtinaram in animo. Hic murus aheneus eſto.

Aſſentiendi.

Aſſentior tibi, Tecum ſentio. Conſentiebant vniuerſi. In tuam ſententiam pedibus eo. In eam ſentẽtiam reliqui omnes pedibus diſcedebant. Cicer. Frequentes ierant in alia omnia. Accedo tuę ſẽtẽtię. Non his accedo, qui Pythagoræ ſequũtur opinionẽ. Tuo iudico ſubſcribo:

Senten-

Sententiæ tuæ meum addo calculum. Ea ſententia pleriſque probatur. Idem ſentio quod tu. Sententiæ tuæ nemo non ſuffragabitur. Hæc mihi tecum conueniunt: Hactenus omnia mihi tecum conſtant. Hac de re ſummus eſt inter Philoſophos conſenſus. Huic ſententiæ frequenter acclamatum eſt. ὁμόψηφοι Græcè, eiuſdem ſententiæ, eiuſdémque ſuffragij dicuntur: ὁμόδοξοι, eiuſdem opinionis, eiuſdem ſectæ vocantur. Idem vno omnes ore confirmabant. Omnibus eruditorum calculis ſiue punctis eloquentiæ princeps Marcus Tullius.

Diſſentiendi.

Longe latéque abeſt. Diſſentio: Ego longè diuerſa ſentio: Multo aliter atque tu ſentio. Ei ſententiæ refragabuntur omnes: Iſti ſententiæ nemo non reclamabit. Mihi tua ſententia neutiquam probatur: Magnopere noſtra cum tua pugnat opinio. Variatum eſt ſententijs. Id vnum nobis eſt controuerſum. Id ſolum eſt in controuerſia, vel in controuerſo. Equidem ab opinione tua minimum abſum: Multum a tua, mea diſcrepat ſententia: Longè ſecus atque tu ſentio. Haud mediocriter a tua, mea diſſidet opinio: Nimium inter tuam atque meam intereſt opinionem: Plurimum a tua, mea diſtat opinio: Mihi ſecus videtur. Dijs aliter viſum eſt. Huic ſententiæ milites aduerſabantur.

Precandi.

Quod agis, bene fortunent ſuperi. Quod agis

agis bene vertat. Feliciter cadat quod institu-isti. Dij cœpta secundent. Optimè cecidit. Bene vertat Reip. Sit felix, faustum, bonúmque Reipub. Feliciter cedat nobis omnibus. Hanc affinitatẽ precor, vt Deus nobis omnibus lætam esse velit. Feliciter exeat quod cepisti. Prospere succedat quod agis, Ex animi sententia procedat quod aggressus es: Deum optimum maximúmque precor, vt istud consilium quàm est honestum, tam sit etiam auspicatum. Precor vt bonis auibus Italiam adeas, melioribus redeas. Precor vt hic annus lætis auspicijs ineat, lætioribus procedat, lætissimis exeat, ac sæpius recurrat semper auspicatior feliciórque. Precor vt hic dies tibi candidus illuxerit. Incolumem reditum opto liberis tuis. Precor vt apud tuos omnia lęta reuersus offendas. Vtinam prospere nauiges, similíque successu renauiges. Bonis auspicijs ancoram soluas. Precor vt tuis optatis omnia respondeant. Faxint superi, vt alba tibi contingant omnia. Velim vt ex voto res omnis succedat. O si res ita, vt volumus, nobis eueniat. Precor vt tibi secunda occurrãt omnia. Precor vt dijs secundis fauentibúsque negotium hoc conficias. Quæso vt hanc rem stultissimè cœptam superi nohis bene vertant. Nihil malim quàm vt his pulcherrimis cœptis dextra aspirent numina. Quæso vt quod instituisti, superis bene fortunantibus absoluas, Precor vt hic contractus commodo sit vtrísque.

Precor vt hoc matrimonium voluptati ſit omnibus nobis.

Primi ſupini variatio.

Venit repetitum depoſitum, Venit ad repetendum depoſitum. Venit ad repetendam pecuniam. Venit repetendi depoſiti cauſſa, Venit vt depoſitum repetat, Venit repetiturus depoſitum. Venit repetere depoſitum. Græcanicum hoc poſtremum: tametſi poëtæ Latini ab hac loquēdi forma non abſtinēt, præſertim Horat.

Diuidendi formæ. CAP. LXII.

OMNIS eloquentia rebus conſtat & verbis. Rerum vniuerſitas decem generibus continetur. Officium oratoris in quinque partes diſtribuitur, Oratio ſex partes complectitur, Oratio ſex partibus abſoluitur. Primum genus ſex continet ſpecies, Quidam in ſeptem ſpecies ſecant. Reip. tres ſunt formæ, Reſpublica in tres diuiditur formas, Enthymema non ſimpliciter accipitur, Syllogiſmus trifariam diuiditur, Omnis argumentatio in formas octo diducitur. Id genus in partes ſeptem deriuatur, Huic generi ſpecies ſubiectæ ſunt decem. Summa diuiſione in duo genera digeritur, quorum vtrunque in ſpecies complures diſtrahitur. Præiudiciorū vis omnis tribus in generibus verſatur.

Diſtribuendi. CAP. LXIII.

BIS me tuæ delectarunt litteræ, partim quòd eſſent mirum in modum elegan-

elegantes, partim quòd eximiam quandam in me beneuolentiam præ se ferrent. Pars ingenium, alij corpus exercebant: duriusculè dixit Sallustius, sed eleganter. Vtrunque fratrem alienauit a sese: vnum morum asperitate, alterũ sordibus. Corpore atque animo constat homo: alterum cum pecudibus habet commune, alterum cum dijs. Neminem non lacessit, hunc scriptis, illum conuitijs, alium minis. Hunc negligit, hunc odit. verùm id magis in carmine quadrauerit. Geminatio verborum interdum habet vim, leporem aliâs. Cic. Alios assentatione delinit, alios muneribus corrumpit, alios promissis delectat. Modo ait, modo negat. Interim obiurgat, interim ineptè blanditur. quod quidem Fabianum est. Nunc neminem admittit, nunc omnibus occurrit.

Prohibendi aut impediendi signa. Cap. LXIIII.

NEMO prohibet ire quenquam publica via. Tu me prohibes ne publica ingrediar via. Quo minus assecutus sis, fortuna in culpa fuit, non ego. Impedimento fuit, quò secius lex ferretur. Hactenus rescribere non licuit per valetudinem, etiam si per occupationes licuisset. Ego id agam, qui ne detur, apud Terentium legimus. Metuo vt ferre possis: id est ne non possis: etiam si hîc vt, pro Quomodo positum videri possit. Id vtile, vt ne quid nimis. Vti ne, vt ne, pro ne quemadmodum apud Græcos ἵνα μή. Non veto quin quæ velis,

velis, facias. Suetonius in Tiberio, Intercessit quo minus in acta sua iuraretur: id est obstitit, inhibuit, impedimento fuit. Per me non stetit quo minus viceris. Exclusus tempore non venit: id est, temporis angustia obstitit quo minus veniret.

Dubitandi.

Non dubito quin cupias redire, Non dubito te cupere reditum. Res in ambiguo est. Nondum satis constitui. Adhuc anceps animi sum. Adhuc hereo. Etiamdum ἐπέχω, quod est Academicorum. Nondum huc aut illuc inclinat sententia. Adhuc in æquilibrio vacillat animus vtroque nutans. Hactenus suspendo decretū animi. Nondum liquet. Ampliatum est iudicium.

.i. exspecto, cunctor, dubito.

Sine & citra.

Citra præceptoris operam doctus euasit. Sine præceptore doctus euasit. Nullo præceptore doctus euasit. Absque pecunijs nihil efficias. Extra iocum, pro sine ioco, dixit Tullius.

Ostentandi.

Ostentat ingenium: Iactitat natales suos: Iactat se de natalium splendore. Vendicat sibi eloquentiam. Mirè sibi placet de specie corporis. Vbiq, maiorum imagines deprædicat. Sunt qui se vulgo sanctimoniæ specie venditant. Ipse sui præco est, Ipse suiipsius tibicen est. Ipse suarum virtutum apud omnes canit encomium. Mirum quàm ipse sibi pulcher est. De maiorum nobilitate gloriatur. Plurimum sibi tribuit. Suis ipsius

suffragijs

ſuffragijs tantum non Deus eſt. Sibi Suffenus eſt. De generis nobilitate dictu mirum quas tollat criſtas, quæ erigat cornua.

Corrigendi ſanandique.

Huic incommodo paullo mederi poſsis. Huic malo illud erit remedio. Quod iactu cecidit, arte corrigas. Mendum litura tollitur. Animi morbos ſanat philoſophia. Corporis vitia ingenij dotibus penſantur. Febre leuatus eſt. Malis omnibus mors ſemel liberat. Oculorum vitia ruta emendat. Orationis vitia grammatica caſtigat. Philoſophia morbos animi pellit, medicatúrque. Dentium cruciatum vinum lenit. Vteri tormina leuat malua. Capitis dolores mitigat ſomnus, Sedat tormina, Fugat pruritũ. Sopit dolorem, Leuat dolorem. Stomachum labaſcentem fulcit vinum vetus. Stomacho conducit peruigilium. Vxoris vitium aut mutandum eſt, aut ferendum. Morbis omnibus arte ſuccurritur, ſoli ſenectuti ſubueniri non poteſt. Aduerſus podagram efficax eſt apium. Contra carcinomata valet mel. Obſiſtit ebrietati cicuta. Aduerſus alui tormina remedio eſt crepitus. *.i. cancrum morbum.*

Blandiendi, ſiue hortandi.

Dic agè, Dic ſodes, Dic obſecro, Dic quæſo te, Dic amabò · quod frequens eſt apud M. Tullium. Blanditur, aſſentatur, palpatur. Horatius, Palpum obtrudere. Plautus, Demulcere caput. Ad gratiam loqui. Dare auribus. Trebonius Ciceroni: Noli putare, mi Cicero, me

hoc auribus tuis dare. Cæſar, Auribus Vari ſeruiunt, id eſt blandiuntur. Fac virum te præbeas.. Quid habes quod ad hæc reſpondeas? Cedò, Agedum, Eia agè, Vide ſis. Quin vno tu verbo rem expedis?

Tua cauſſa.

Nolim id eſſe verum, vel tua cauſſa. Tibi metuo. Mihi gaudeo. Omnium nomine doleo. M. Tullius, Nam ego eo nomine ſum Dyrrhachij hoc tempore, vt quam celerrimè quid agas, audiam. Catullus, Eóne nomine Imperator vnice fuiſti in vltima occidentis inſula? Tua gratia munus hoc ſuſcepi. Vicem tuam doleo. Commoda illi reſpectu mei. qua loquēdi forma vſus eſt Quinctilianus. Inuenitur & comtemplatione tui. Tui cauſſa. In tuam gratiam hæc feci.

Vtrum nécne.

Viſe vtrum redierit, an non. Viſe num iam redierit, an nondum. Viſe redierítne domum. Viſe an redierit, an non. Viſe redierítne domum nécne. Viſe redierit, an non. Cogita vtrum famæ malis conſulere, an pecuniæ: Cogita famæne malis conſulere, an pecuniæ: Cogita famæ malis conſulere, an pecuniæ: Cogita an famæ malis conſulere, an pecuniæ: Cogita num famæ malis conſulere, quàm pecuniæ. Vide ſi potes eſſe poſſeſſor. Cicero in Oratore ſuo lib. 2. ſi pro an dixit, imitatus Græcos, apud quos εἰ bifariam ſignificat.

Concedendi.

Finge

Finge hominem viuere : Fac ita eſſe, Fac potuiſſe. M. Tullius, Facite hoc meum conſilium legiones nouas nõ improbare. Vt donemus ita eſſe, Vt hoc interim tibi concedamus, Vt hoc interim tibi largiar. Cicero, Vt non referat pedem, inſiſtat tamen. Cato, Non eſt in noſtra poteſtate, ſed in natura, vt tamen multum ſit in nobis. Pone ſic eſſe in tabulis : Eſto ſanè: Sit ita ſanè. Vt maximè iuſſerim, non erat tuũ id facere. Etiã ſiquid aſperius dixiſſet, tuũ erat obticeſcere. Sed imaginare me donaſſe, nõ potes tibi rem vendicare : Et ſi maximè donaſſem, non tibi ius eſt rei vendicandæ. Donarim ſanè, non ſtatim tibi ius eſt inijciendi manum.

Parum abeſſe.

Pœne ſcopum attigeras : Propè ſcopum attigeras : Propemodum attigeras ſcopum. Parum aberas a ſcopo : Parum abfuit vt ſcopum attigeris : Parum abeſt quin ſcopum attigeris. Res parum aberat a pugna. Parum aberat quin pugnarent. Minimum aberat vt homini manus inijceret. Minimo minus ſcopum attigeras. Plautus, Nihil fuit, propius quàm vt perirem. Vix hominem cohibui, quo minus manum inijceret. Tantum non conſerebant manus. Tantum non adorabant, quod Græcis eſt familiarius, μονονουχί. Suetonius de Tiberio Cæſare, Ciuilem admodũ inter initia, ac paullò minus quàm priuatum egit. paullò minus dicit pro propemodum. Ac paullò pòſt, Quòd paullò minus .i.propemodũ.

vtrumque euenit. id est, parum abfuit quin vtrunque euenerit. Idem de eodem, Sed tantum non statim a funere ad negotiorum consuetudinem redijt. id est propemodum statim a funere. Pro tantùm non Terentius dixit Modò non, Is senem pellexit per epistolam, modò non montes auri pollicens. Nihil longuis abfuit quàm vt hosti me dederem. M. Tullius, Nec mihi longius quidquam est quàm videre hominum vultus.

Incertitudinis.

Annos natus est ferme viginti. Annos natus circiter octoginta. Circa lustra decem dixit Horatius. Annos natus est plus minus quadraginta. Ad dies viginti. Cicero, Quum annos ad quinquaginta natus esset. Hora quasi decima. Apud Suetonium, Annos habet haud scio an duodeuiginti. Puerum annos natum fortasse decem. Sallust. Diu in incerto habuere.

Correctionis & occupationis formulæ.

CAP. LXV.

IN pietate præcipua felicitatis pars, vel tota potius felicitas hominis sita est. Sallustius, Vulgi more magis quàm iudicio, Doctrina nihil ad virtutem conducit, immo nonnihil officit. Tibi præcipuè, atque adeò tibi vni calamitatem hanc acceptam ferre possumus. Ducem hostium intra mœnia, atque adeò in senatu videmus. Tuum opus vidi magis quàm legi. Græcas litteras degustauit

verius

verius quàm didicit, Bonas litteras ſedulitate ſua deprauauit, vel (vt verius dicam) euertit, Bonas litteras non dico deprauauit, ſed funditus euertit. Suos omnes læſit, quid dixi læſit? immo ſubuertit. M. Tullius, Sed in hoc ferendus meus error: ferendus autē? immo etiam adiuuandus. Quem hiſtoricū citius dixeris, quàm poëtam. Lucanum relegi nō tam poëtam, quàm hiſtoricum. Ni pater eſſes, dicerem te deſipere. Hic exercitus ductor, pœne dixeram ſeductor. Vertit Homerum, pœne dixeram peruertit. Reſpondebo non orationi tuæ, ſed conuitio. In ſumma, correctio fit vel augendo, vel minuendo, vel commutando. Augendo, vt M. Tullius in Catilinam, Qui de huius vrbis atque adeò orbis terrarum exitio cogitant. Idem pro Planco, Inſector, poſco, atque adeò flagito. Hæc ſermonis forma frequens eſt apud Ciceronem. Minuendo: vt, Sic hîc viuimus, aut victitamus verius. Commutamus aut in contrarium verbum, aut in aliud commodius ac ſignificantius. Pro hoſpite hoſtem foui domi meæ. Hic legationibus non immoratur, ſed immoritur. Hic patrimonium omne abſumſit, aut, vt melius dicam, abliguriuit. Idem aliquoties facit At. Terentius, fucum factum mulieri: at quem Deum? M. Tullius, Vna mater oppugnat: at quæ mater? quæ, &c.

Auctores citandi formulæ.

Vt Ciceroni placet, auctore Platone, vel

quia hoc ſenſit, vel quia ſuaſit, vel quia narrat. Nam trifariam vtuntur hac voce, teſte Varrone. Si Terentio credimus. Vti refertur apud Plinii. Vt ait Protagoras Platonicus. Vt apud Xenophontē Simonides dixit. Epicuro teſte, felicitas in voluptate ſita eſt. Ariſtoteles bonorũ tres ordines fecit. Non ſpirare animal, cui non ſit ſanguis calidus, auctor eſt Theophraſtus. Apud Plinium ſcriptũ eſt, elephantos decimo demũ anno parere. Pyrrho negat quidquam ſciri poſſe. Id verum eſſe teſtis eſt Liuius. Exſtat in annalibus. Veterum litteris proditum eſt. Eius ſententiæ cõplures citat auctores. Ad eam ſentẽtiã quamplurimos allegat teſtes. Eam ſententiam multorum auctoritate tuetur. Huic opinioni Plinius adſtipulatur. Huic ſententiæ ſuffragatur Plato. Idem ſentit Pythagoras. Ariſtoteli animal eſt etiam ſpongia. Plinio ſentiunt & arbores.

Variatio imperatiui modi. *Cap. LXVII.*

VALE, valeas, fac valeas, valeto, valebis, idem pollent, & in quibuſdam futurum ſubiunctiui: Memineris pro memento, oderis pro odio habeto. In ceteris item, ſi addideris prohibendi ſignum, Ne dixeris, ne dicas, ne dic.

Variatio futuri. *Cap. LXVIII.*

POENITEBIT olim te. Futurum eſt vt olim te pœniteat. Spero te gauiſurum facto. Breui opinor tædebit te huius vitæ. Opinor fore vt breui te huius tædeat vitæ.

at vitæ. Spero futurum vt facto gaudeas. Dixeris egregiè. Horatius, Alligaris filium. Terent. Abibit hinc propediem. Abiturus est hinc propediem. In ea verò periphrasi, Futurum est vt repetat creditum, Latini videntur reddere Græcam figuram μέλλει λέγειν, id est dicturus est. Est autem familiaris Ciceroni. Necessaria quoque, quoties in verbum inciderimus quod futuro careat: vt, Spero fore vt artem breui perdiscas. nam perdisciturum non poteras dicere. Est futurum quoddam quasi mixtum cum significatione præteriti: vt, Prius quàm tu domum redeas, ego epistolam perscripsero. Antequam in portum peruenies, nauis soluerit. Si tales animos in pugna præstabitis, vicerimus, siue vicimus. id quod finitimum esse videtur τῷ μετ' ὀλίγον μέλλοντι. Quanquam id alioqui Latini circunloquuntur per Iam, Iamiam, & Mox, Iam aderit. Similis iamiam morituro. Mox audies. Sunt in quibus necessitate abutimur futuro subiunctiui, vt Meminero, odero, nouero. Ad futuri significationem pertinent & illa, Confido commentarium hoc studiosis probatum iri: &, Perspicio te perditum ire filium.

id est, paullo pòst futuro.

De periphrasi generalium verborum.

Cap. LXIX.

COMMVNE ferè est modis omnibus, vt per Fio verbum, aut similia circunloquamur. Ita carus eris omnibus:

Ita fiet vt carus ſis omnibus. HOC modo effugit inuidiam : HOC modo factum eſt vt effugerit inuidiam. Vtinam ex æquo me amares : Vtinam fieret vt ex æquo me amares. In vxorem peſsimam incidi: Mihi vſu venit, vt in peſsimam vxorem inciderim.

De modo potentiali CAP. LXX.

AD modum potentialem ferè pertinent, quæ per Poteſt, aut debet, aut ſimile verbum exponi poſſunt. Quid agas cum eo, qui nihil intelligit? Eſt quod rideas, Non eſt quod inuideas. Videas & flumina ſicca. Cerneres alios trepidare, alios circunſpectare fugam. Vidiſſes omnes obmuteſcere. Equidem iſtud non affirmarim. Dixerit hîc aliquis, Maturius veniſſes. Et apud Terentium. Prædiceres, pro prædicere debuiſſes. Græci addunt ſyllabam ἂν, λέγοις ἄν.

Æſtimandi verba. Cap. LXXI.

PLVRIMI me facit. Parui habet: Pro nihilo ducit: Nihili pendit : Pro minimo ducit. Ne huius quidē facio, δεικτικῶς, oſtēſo pilo, aut flocco. Maximo in pretio eſt apud omnes. Plurimi fit apud omnes. Magni habetur apud ſuos. Pili non facio: Nauci non facio : Flocci non facio. Boni conſulere. M. Tullius, Tranquilliſſimus autem animus meus, qui totum iſtud æqui boníque facit. Ter. Iſthuc æqui boníque facio. Salluſt. Supra ea, veluti ficta pro falſis ducit. Idem, Fidem

id eſt, demonſtratiuè.

ſuam

ſuam interpoſuit, quam non minoris, quàm publicam ducebat. Idem, Quæ prima mortales ducunt. id eſt quæ plurimi faciunt homines. In gratiam habere, pro eo quo eſt, beneficij loco ducere, dixit Salluſtius: Denique regi patefecit, quod pollicebatur, ſenatum & P. R. quoniam armis plus valuiſſent, non in gratiam habituros. Nihil habere penſi, pro non curare dixit Salluſtius, Neque id quibus modis aſſequeretur, dum ſibi regnum pararet, quidquam penſi habebat. Idem, Nihil penſi, nihil moderati. Idem. Vilia habere, pro contemnere. Fidem, fortunas, pericula vilia habere. Vnius æſtimemus aſſis, dixit Catullus, contra grammaticorum leges. Caſſa nuce non emam. Filius eodem eſt apud me pondere, quo fuit ille. Cicero.

Emendi formulæ, & ſimilia. *Cap. LXXII.*

NIMIO emiſti, non reuendes tantidem. Nimio liceris. Minoris addicturus erat. Quanticunque indicaris, tanti mercabor. Vide vt quàm maximo æſtimes. Non refert quanti res ipſa ſit, ſed quantopere tibi ſit opus ea. Tu tuum agrum pluris conducis, quàm ego meum emerim. Paullo locas ædes tuas. Cupiam maximo, ſi queam. Eme quàm potes minimo. Reuende quàm potes plurimo. Aſſe non emerim totam Ciceronis famam. Labore dij bona ſua vendut. Vili vendunt, minoris non poſſunt. non emit.

qui nihilo emit. Carè emit, qui rogat. Extrude merces quanticunque potes: vel gratis alicui obtrudito, si secus non potes. Redimas te captum quanti potes. quanti potes: pro, minimo. Si nequeas paullò, at quanti potes. Cui addictus est ager? Lodouico. quanti? frumentum addictum est, sed nondum admensum. Quanti proscripsit ædes? ducatorum myriade. Quanti cœnastis? Percaré. Magno hîc viuitur, amatur vilissimé. Bassus carius cacat, quàm bibit. Magna mercede canit. Maxima tacuit Demosthenes. Quanto metiris pretio? Iuuena. Quanti stipulatus es? Thais decem milibus drachmarum noctem venditabat. Nimio constat elegantia. Suetonius, Quorum vni mellita quadragies sestertiûm constiterunt. Hîc enim subauditur auferẽdi casus, quadragies cẽtum milib⁹.

Discriminis formulæ. Cap. LXXIII.

NIHIL interest facias, an dicas. Nihil refert per te facias, an per alium. Parui mea refert quid nolis, aut velis. At mea plurimum refert. Quid interest vtrum facias, an instiges? Plurimum interest, maximè refert, quo tempore virũ adeas. Equidem haud magno in discrimine pono, apud Titum Liuium: & apud Val. Maximum, Respondit se vita malle excedere, quàm metu violentæ mortis, amicos inimicósque iuxta ponere. Salust. Adero, me, vósque omnibus in rebus iuxta geram. Virgilius, Tros Tyriúsque mihi nullo

nullo discrimine agetur. Vtrum probes an improbes, manum non verterim. Ad ista sum indifferens: ita Suetonius. Quædam perquam tenui limite diuiduntur, apud Fabium: Veráne sint hæc, an ficta, nihil laboro. Vtrum scripseris an dixeris, feceris nécne, manum non verterim. Súsque déque fero. Súsque déque habeo. Instigasti, perinde est ac si feceris. Ex æquo in noxia es. Tantundem peccasti. Citra discrimen amat, ac laudat omnes. Citra delectum omnes in familiaritatem receptat. Omnes promiscue mordet. Passim hæc prædicat. Apud quoslibet hæc dicit. Amussis alba in albo lapide. *Vide Eras. prouerb. Amußis alba.*

Affirmandi Cap. LXXIIII.

PROMISIT se venturum? Promisit, Maximè, Etiam. Pro quo Græci ναί. M. Tullius, Si non, quomodo tabulas conficis? si etiam, quam ob rem, &c. Idem, Quasi aut etiam aut non, non modò verum esset, sed necessarium. Hunc locum ideo adduxi, quòd sunt qui putent etiã, non esse cõfirmantis. Scilicet, admodum. Quàm lubentissime, benigné. Sic habet. Sic erit, Ita est. Factum est. Plané. Mirum ni. Haud dubié. Dubio procul. Liquet. Constat. Confessum est. In confesso est. Extra controuersiam est. Certum est. Pro certo. Compertum. Liquidó. Indubie. Indubitato. Certo certius. Vero verius est. Veriora his quæ apud Sagram gesta sunt. *Vide Eras. prouerb.*

Accusandi formulæ. Cap. LXXV.

ACCVSA-

A CCVSATVS est sacrilegij. Hic se furti alligat. Postulatus est repetundarum. Delatus proditionis. Cæsar Comment. 7. Principes ciuitatis insimulati proditionis ab Romanis. Reum egit, vel peregit. In ius voca. Lege agito. In ius ambula. In ius duxit hominẽ. In ius trahis. Litem intendit. Dicam scripsit. Filius cum patre litem agitat. Cum opulentissimo viro illi lis est. Cum Mida iudicio decertat. Accersitus est capitis. Delatus est sacrilegij. Peculatus reum peregit. Plautus, Ad tres viros deferam tuum nomen. M. Tullius, Nomen hominis amicissimi detuli. Idem, Delationem nominis postulauit. Idẽ, Roscij nomen deferendum curauit. Diem illi dixit. T. Liuius, Cæsoni capitis diem dicit. Idẽ, Rei capitalis diem Postumo dixerunt. Eum talionis agentem exceptione repulit. Agit cum eo malæ tractationis. Damnatus est repetundarum: vel, de repetundis. Absolutus iniurarum. An quisquis gratiam cùm possit, non refert, ingrati teneatur? An teneatur Reip. læsæ, qui quod sibi licuit, fecit? Læsæ religionis sit actio. Nec audacem timoris absoluimus, dixit Seneca. Ad hanc formam pertinent illa quæ referuntur in titulo Laudandi ac Vituperandi. Cic. Qui iam de maiestate postulauit. Plautus, Cras subscribam homini dicam. Idem, Quum istam caussam subscriberent. Vnde Subscriptores dicuntur, qui cum accusatore caussam & crimen subscribunt,

inf. cap. 130.

ſcribunt & actori adſunt. M. Tullius, Accuſabat M. Aquiliũ, ſubſcriptore C. Rutilio Ruffo. Inde & Subſcriptio. Incuſat ſenis parſimoniam. Inſimulat herum malitiæ. Cauſſatur tutorum perfidiam.

Formulæ vtilitatis. Cap. LXXVI.

NIHIL æquè conducit ad beatè viuendum. Nihil ad parãdas opes conducibilius. Nihil ad eam rem confert. Plurimum afferet adiumenti. Vtilis ad parandos amicos aſſentatio. Plus affert voluptatis, quàm vtilitatis. Plurimas ad res hic libellus vſui futurus eſt. Ad id patruus in primis adiutare poterit. Quid faciunt ad virtutem nummi? Libet quidẽ, verum non expedit. M. Tullius, Viſum eſt mihi hoc ad multa quadrare. Vtinam hæc res tam frugifera tibi ſit, quàm futura eſt honeſta. Vtinam tantundem frugis afferat, quantum affert gloriæ. Ad id ſola doctrina fuerit adiumento. Ad hoc pecunia magno adminiculo futura eſt. Ad id haud mediocriter adminiculantur vires corporis. In id quoque prodeſt ornatus: Fabianum. Non parum ad id efficiendum momenti habet fama integra. Neque verò illud mediocriter profuerit. Adiuuat hoc quoque. Hac ratione nihil profecimus, reliquum eſt vt diuerſam ingrediamur viam. Nihilo plus explicet, ac ſi inſanire paret, id eſt nihilo plus proficiet. Horat. Eruditio ad pietatẽ plus affert diſpendij, quàm compendij, & non

tam promouet, quàm moratur. Calida ſunt amica ſtomacho, dulcia conducunt hepati. Quod ſtomacho cõfert, idẽ prodeſt cerebro: Quod ad ſtomachum facit, idem capiti ſalutare eſt: Quod ſtomacho bonum eſt, idem cerebro commodũ eſt. Lactucæ aluo deijciendæ efficaces, & ad ſomnum conciliandum idoneæ. Ad ciendos menſes valet malua. Aluo ſiſtendæ ſunt vtiles fabæ aſſæ. Stomachum acuunt, excitant, irritant appetentiam edendi. Hac in re ſolus hic tibi poterit cõmodare. Plurimũ commoditatis afferet pecunia ſtudioſo. Vtinam tam tibi cõmodo ſit, quàm mihi fuit graue. Magno meo malo tẽtaui. Et ſine pronomine, Liuius, Loquendo quæ in rem non eſſent die conſumto. Idem, Si e rep. cenſeret, veniret. M. Tullius, Facis ex tua dignitate & e rep. Idem, Scio quæ ſtudio dixerit, e rep. dixiſſe. Feciſti tuo cõmodo, noſtro incommodo. Si iudicabis in rem tuam eſſe. Si putabis ex vſu tuo fore. Si putabis e re tua fore. Pro te facit quod dico. Ad Philoſophiam dialectica viam aperit, viam ſternit, viam præſtruit. Ad eam rem iam iacta ſunt fundamenta. Aëtites partus adiuuat, Inflationem ſtomachi diſcutit, Pectoris dolores leuat, Bilem extrahit, Pituitam detrahit, Menſium abundantiæ auxiliatur, Aduerſus ſerpentes in vino datur. Deploratis auxilio eſt chironia. Morbis omnibus medicatur panace. Elleboro phthiriaſis emendatur. Datur ad ſerpentum ictus chelidonia. Rhododaphnes folia homini

Menſes plurali numero, & menſtrua, orũ, mulierũ profluuium eſt.

mini præſidio ſunt aduerſus ſerpentes. Auiditatem cibi facit acetum: valet ad ciborum appetentiam irritandam. Aſinthium fulcit ſtomachum labentem: εὐςόμαχα dicuntur Græcis quæ ſtomacho conducunt. Nullum operæpretium fuerit.

Præſagij formulæ. Cap. LXXVII.

SOL purus oriens neque feruens, ſerenum diem nuntiat: cõcauus oriens pluuias prædicit. Si circa Occidentem rubeſcunt nubes, ſerenitatem futuræ diei ſpondent: ſin ſpargentur, pluuiam ventóſque ſignificabunt. Quum Oriente radij non illuſtres eminebunt, pluuiam portendent. Si in exortu rubeſcẽt nubes, maxima oſtendetur tempeſtas. Si Oriens cingetur orbe, ex qua parte is ſe aperit, exſpectetur ventus: ſi totus defluxerit, ſerenitatẽ dabit. Lunæ cornu Septentrionale acuminatum, inde præſagit ventum. ſic enim frequenter vſurpat hanc vocem Plinius, vt præſagire non ſit præſentire, ſed portendere. Si quartam orbis rutilus cinget, ventos & imbres præmonebit. Naſcens obatro cornu, pluuias decreſcens dabit. Rubicundam venti protinus ſequuntur. Autumni ſerenitas ventoſam hyemem facit. Volitantes ſtellæ ventos nuntiant. Eædem in plures diſiectæ partes, inconſtantes ventos effundent. Quum ab Aquilone nocte ſerena fulgurauerit, ventum & imbrem demonſtrabit. Nubes vehementius atræ ab Oriente, in noctem

noctem aquam minantur. Nube grauida candicante, grando imminebit. Nebulæ cælo cadentes, ſerenitatem promittunt. Pallidi ignes tempeſtatum nuntij ſunt. Mare in tranquillo portu intra ſe murmurans, ventum prædicit. Camporum fragor & cæli murmur, non dubiam habet tempeſtatis ſignificationem. Echini affigentes ſeſe, tempeſtatis ſigna ſunt. His modis locutus eſt Plinius. Ipſa cæli facies futuram tempeſtatem loquitur. Exoriens Notus venturam pluuiam præmonet. Iris imbrium eſt nuntia. Halcyones nidulantes futuræ tranquillitatis fidem non dubiam faciunt. Præcox pueritia vaticinium eſt vitæ breuis. Immodica felicitas ſignum eſt venturæ calamitatis. Criſpantes vndæ nautis coorituros ventos demonſtrant. Qui bene conijciet, hunc vatem puta optimum. Stridor dentium in ægrotis, mortis indicium eſt. Dentium ſeries breuis & continua, longæuitatem arguit. Occurſus puellæ nuper nuptæ, felix auſpicium eſt. Occurſus virginis, parum læti ominis eſt. Nec dubias ſignificationes ſæpe iecit, ne reliquis quidem ſe parſurũ. Sueton. Euidens ſpecimen dedit, qualis ſit futurus princeps. Ex pueritia, diuina qualis ſit futurus ſenex. Hinc collige, hinc augurare, hinc ratiocinare.

Officiendi formulæ Cap. LXXVIII.

PYRORVM eſus ſtomacho grauis. Dulcia ſtomachum lædunt. Acida cõcoctioni officiunt. Salſa noxia ſunt hepati

hepati. Lac virilem ſtomachum offendit. Adusta, inimica biliosis. Non obſiſtam. Non fuero impedimento. Non obturbabo. Non reluctabor. Non obſtrepam tuis conatibus. Non renitar. Non reclamo. Nō remorabor inſtitutum tuum. Fabius, Aures minus feriunt, pro offendunt dixit.

Functionis formulæ. Cap. LXXIX.

GESSIT conſulatum vbi tum proconſulem agebat. Prætoris officio fungebatur. Dictator erat. Bellum adminiſtrabat. Siciliam obtinebat: ita Cicero frequenter pro adminiſtrabat: alioqui obtinet qui impetrat. Prouinciæ præſidebat. Annonæ præfectus erat. Regia negotia procurabat. Munia tribunitia obibat. Obire bella dixit Liuius. Obire legationes, Cicero. Cenſui præerat. Cum imperio eſſe, eſt habere magiſtratum. Gerere poteſtatem dixit Cicero in Verrem 4. Idem dixit, Piraticam facere. Hoc negotij tibi mandadamus, Tibi prouinciā hanc delegamus. Durā ſuſcepiſti prouinciam. Duram ſuſtines prouinciam. Fac vt imperatorem te præbeas. Vide vt præſtes amicum. Scurræ, non amici functus es officio. Ego te abſente, tuis fungar vicibus. Tuas agam partes. Tuarum partium eſt, ſiue tuæ partes ſunt retundere petulantiam hominis. Defunctus conſulatu. Defunctus vita. Defunctus malo. Defuncte periclis, Virgilius. Defendere vicem: Horat. Defendente vicem mo-

dò rhetoris atque poëtæ. Pontificis personam gerit. Paullatim exercuit principem: Sueton. pro eo quod erat, functus est munere principis. Tractare Rempub. Gubernare Rempub. Ducere bellum. Gerere, exercere bellũ. Nauare operam. Satagit rerum suarũ. Ductare exercitũ. Patrare bellũ. Quæ duo verba Fabius notat a Sallustio nouata in vsum honestũ, quũ antè fuissent obscœna. In familia bene instituta omnes in officio sunt. Non deero officio meo. Nusquam cessabo in officio meo. Sallustius Curare dixit absolutè, Nam is in ea parte curabat.

Quibus modis tribuimus aliquid.
Cap. LXXX.

SVMMO ingenio puer, Summi ingenii puer, Summus ingenio puer. Sũmus ingenium, poëticum est. Vir admiranda sapientia: Vir admirandæ sapientiæ: Vir admirandus sapientia. Vir admirandus sapientiam: in carmine: Vir incredibili præditus sapientia, Vir omniiugis corporis atque animi dotibus exornatus. Vir omnibus instructus dolis, Vir ex meris mendacijs conflatus, atque compositus. Id omnibus natura insitum est: Id natura nobis indidit: Ita natura comparatum: Id cunctis attribuit natura. Multa vitia nobis recepta consuetudo conciliat, nonnulla natura ingenerat. Omnibus innatum est, vt vitam suam incolumem esse velint. Id vitij non tibi natura adiunctum est, sed accersitum ac recептum

ptum praua consuetudine. Inest in homine incredibilis quædam astutia. Inest homini.

Titulorum. *Cap. LXXXI.*

EIVS rei meminit Plato in dialogo, qui inscribitur συμπόσιον. Testis Cic. in eo libro quem inscripsit Oratorem perfectum. Plinius in opere, cui titulus, Historia mundi. Varro in Satyra, cui titulum fecit, Nescis quid serus vesper vehat. Virgilius in Alexide. Terentius in Adelph. Hesiodus in opere, cui titulum nuncupauit, Opera & dies. In libello, cui titulum indidit, De verborum copia. In commentarijs, quibus titulum prætulit, De nugis aulicorum. Odarum libro quem Syluas nuncupauit. In Phormione Terentiana.

Gratulandi. *Cap. LXXXII.*

GAVDEO te nobis optantibus incolumẽ esse redditum. Gratulamur tibi victoriã, Sic enim loquitur Sueton. & Seneca: Item M. Tullius, Appellat hominem, & ei voce maxima victoriam gratulatur. Isto nomine tibi gratulor. Gratulamur de victoria: Gratulor vicisse te: Quòd victor redieris, vehementer gaudeo. Te noua prole auctum esse gaudeo. Saluum te aduenire volupe est. Lætor tuo nomine, quod vxor feliciter peperit: Quòd gener tibi tantopere probatur, magnopere tua caussa gaudeo. Voluptati mihi est, quòd tibi res ex sententia cesserit. Tua gratia gaudeo quòd res præter spem bene verterit.

Tuam vicem lætor, qui prospere pugnaris. Macte. Macte istius animi. Terentius, Abi, virum te iudico. Item in Adelph. Syrus.

Gratias agendi. Cap. LXXXIII.

QVOD tam officiosè me commendaris principi tuo, gratiam & habeo, & habiturus sum immortalem. Quòd tanta fide mea negotia procuraris, pares gratias agere vix possum, referre nequaquã. Quòd me passim amantissimè prædicas, video quantum debeam tuo in me studio. Quòd meis commodis tantopere studes, & habetur a me gratia, & semper habebitur. Quòd argentum ad diem promissum reddidisti, amo te, & habeo gratiam. Terentius, Ecquid nos amat de virgine? M. Tullius, Quòd mihi polliceris, valde te amo. Idē, Multum te amo quòd spopondisti M. Octauio. Factum bene quòd epistolam obsignatã remiseris. Quòd nos non pro tua virili tueris, gratum est. —grates persoluere dignas Non opis est nostræ: Virgilius. Fateor me tibi magnopere deuinctũ esse: Hoc nomine plus tibi debeo, quàm vt vnquam soluendo esse possim. Hoc officio arctius me tibi astrinxisti: Obligatiorem me tibi fecisti: Deuinctiorem reddidisti: Magis obnoxium effecisti, quàm vt vel verbis agere graas possim. Maior est nostra necessitudo, quàm vt vel tu mihi, vel ego tibi pro vllo officio debeam gratias agere. Maius est hoc beneficium, quàm vt orationem postulet.

Referens

Referendi beneficium. Cap. LXXXIIII.

G RATIAM referre: Reponere merita: Rependere officia. Pensare beneficium: Remunerare beneficium: Remetiri beneficium: Reddere beneficium: Persoluere beneficium: Respondere meritis: Par esse beneficijs acceptis. Efficiam vt tuum in me officium ad te non sine fenore redeat: Feneratum hoc beneficinm tibi pulchrè dices. Dispeream, nisi beneficium istud tibi conduplicauerit. Statim regerere beneficium, est nolentis debere. Hoc non est referre beneficium, sed refutare. Certemus mutuis inter nos officijs. Beneficium vltro citróque commeare debet. Cum fenore reponendum quod acceperis. Quisquis gratè munus accepit, iam gratiam retulit. Retaliare iniuriam, in malam partem. Respondere malefactis, Reponere iniuriam, Pensare, Remetiri, Referre, ac ferme omnia, & in malam partem possunt accipi. Inuenitur & Retaliare apud Gellium, in bonam partem: neque natura vocis refragatur: id tamen est inusitatius.

Originis verba. Cap. LXXXV.

H AVD dubito quin hęc ab amore quodam in me singulari proficiscantur. Vniuersum hoc malorum agmen a bello nobis natum est. Hinc omnis illa simultas inter eos orta est. Tu malorum omnium auctor. Cupiditas pecuniæ, vitiorum omnium parens. Inuidia totius huius odij seminarium

 fuit.

fuit. Natura nobis paruulos igniculos dedit. Hinc omnis illa turba venit. Hinc fluxit. Hinc manat omne quo beati reddimur. Horatius, Græco fonte cadunt, Hinc ſcatet omnis illa vitiorum colluuies. His fontibus totus ille tumultus rerum exſtitit. Hinc ſurgunt odia: Hinc lites proueniunt: Hinc veniunt iurgia. Ab his exordijs Romana nobilitas ducitur. Omnium magnarum rerum a dijs immortalibus principia ducuntur, dixit M. Tullius in Vatinium. Regibus ortus. Roma oriundus. Atauis edite regibus. Maximis prognatus ducibus. Sate ſanguine diuûm. Ex his pullulant odia. Gliſcunt inuidię. Subnaſcitur ſimultas. Fruticantur diſſidia. Silueſcunt factiones. Illa e Philoſophorum fontibus haurienda. Reliqua e poëtis petenda.

Penſandi. Cap. LXXXVI.

QVOD corporis viribus deeſt, id ingenij dolis exæqua. Quod corporis formæ detractum eſt, id animi dotibus natura penſauit. Tu opulentior, nos eruditiores, atque ita tecum paria fecimus. Abſentiam noſtram crebris litteris ſarciamus. Quod hactenus ceſſatum eſt, id oportet diligentia recuperare. Quod illius ſtultitia peccatum eſt, id tua ſapientia reſtituas oportet. Quod illius inſcitia admiſſum, id oportet, vt tua prudentia redimas. Supplendum diligentia, quod ingenio deeſt. Quod corpori detractum, id ingenij dotibus acceſſit. Studio reponendnm, quod negligen

negligentia præteritum eſt. Quod ademtum eſt fortunæ, id ingenij dotibus additum eſt. Quantum corporis viribus deeſt, tantum animi virtutibus ſupereſt. Natura quod alibi detrahit, alibi reddit,. Quod ſuis eripit, hoc hoſpitibus accumulat. Ouidius, Ingenio formæ damna rependo meæ. Famæ diſpendium, pecuniæ compendio reſarcit. Famæ iacturam pecuniario lucro ſolatur.

Aptitudinis formulæ. Cap. LXXXVII.

QVAERE vxorē aptam tuis moribus, aptam ad tuos mores. Amicum delige tuis moribus appoſitum, accommodatum, vel ad tuos mores: Amicum delige, qui tuis moribus, vel ad tuos mores conueniat. Non eſt natura compoſitus ad artem poëticam. Oſtentationi compoſitum, dixit Fabius: pro eo quod eſt ad oſtentationem paratum, Idem, Iuri magis an æquo ſit appoſitus, id eſt propenſior ad ius, an ad æquitatem. Rurſus idem, Conſtátque rebus ad faciendam fidem appoſitis. Ad Mathematica videtur eſſe propenſior. Vir maximis rebus, vel ad maximas res natus. Vir factus ad huius nequitiam. Ad huius mores factus, fictus, ſculptus eſſe videtur. Adeò ad huius mores quadrat. Oratio non eſt naturæ conſentanea. Facta non reſpondent orationi. Hæc non competunt in ſenem. Hæc non competunt viro graui: Non heret in Catonem huiuſcemodi crimē.

Non conſentiunt tui mores cum huius moribus: Non concinunt tua atque huius ſtudia: Nō concordat huius inſtitutum cum tuo. Concinnus tranſitus, Concinna digreſſio. Iſta non cohærent, non conſiſtunt. Non cadit in ſapientem animi perturbatio. Non recipit tua ſimplicitas adulationis ſuſpicionem. Non congruunt litteræ cum ſtudio pecuniæ. Non bene conueniunt, nec in vna ſede morantur Maieſtas & Amor.

Ablegandi verba. *Cap. LXXXVIII.*

HIC mihi eſt ablegandus aliquó. Puerum hunc prius amanda quopiam. Hunc Argum aliquò, ſi potes, amoliri. Non poſſum hunc amouere quopiam. Ego hunc neque vti amittam à me, neq; vti retineã, ſcio. Non poſſum memet ex hoc grege nebulonum excutere. Hic vtcunque eſt extrudendus aliquó.

Proficiſcendi. *Cap. LXXXIX.*

RVS hinc abeo. Rus hinc concedo. Diſcedo, abſcedo, decedo. Galliam repeto, inde Britanniam aditurus. In Italiam iter inſtituit. Tum Neapolim cogitabam. Apparas iter. Adornas profectionem. Componis ſarcinas. Ingreſſus eſt viam. Quò paras proficiſci? Quò paras profectionem? Quò tendis? Quò te Mœri pedes? Quò tenetis iter? Quónam iter eſt? Rus me confero. Domum me recipio. Domum reuertor. Certum eſt in patriam reuolare. Certum eſt veteres amicos re-

uiſere.

uiſere. Redde te patriæ: Fac recurras in patriam: Reſtitue te tuis. Fac te quàm primùm reducem videamus. Ad rem inutile eſt ſubinde mouere caſtra. Haud temere diteſcunt, qui crebrò vertunt ſolum.

Conatus. *Cap. XC.*

D A OPERAM vt conualeſcas: Cura vt reualeſcas. Enitere vt cum parentibus in gratiam redeas. Adnitere totis neruis vt in virum tuo genere dignum euadas. Illud totis viribus agito vt parentum exſpectationi facias ſatis. Pro virili conatus ſum: Pro mea virili: Pro viribus. Hoc vnum ſtude, vt te in regis beneuolentiam inſinues. Litteris incumbas: In hæc ſtudia incumbite. Ad id eluctare: Ad hoc inuigila. Efficies, ſi modò aduigilaris. Vigilandum eſt, qui ſua negotia velit tempori conficere. Manibus pedibúſque connitere. Id vnum elaborat: Eò velis, equíſque contendit: Huc velis remíſque feſtinat. Horatius, Hoc ſtudium parui properemus & ampli. Vt doctus euadas, dies noctibus continua. In ea re vehementer eſt ſudatum: In id plurimum laboris exhauſtum, exantlatum. Rem perdifficilem conamur: Rem arduam molimur. Summo nixu, Sũma ope, Summa vi. Quantũ potes adlabora. Pecunię cauſſa nihil non tum facit, tum patitur.

Explicandi & Implicandi. *Cap. XCI.*

V BI his malis emerſero: Vbi his turbis memet extricauero: Vbi ex his

negotijs me expediuero: Cum ex his negotiorum exiero labyrinthis: Simul atque his me tumultibus exsoluero · Vbi his e nugis memet excussero: Siquando licebit memet ex his negotiorum fluctibus emoliri: Si licebit ab his curis discedere: Si continget liberari, leuari: Siquando ab ijs negotijs meipsum vindicauero, asseruero, absoluero: Vbi ex ijs malis eluctatus fuero: Vbi ex his calamitatibus enataro. Implicitus malis, Inuolutus negotijs, districtus curis, Occupatus negotijs, Distentus. Distendi, Distineri negotijs, Distorqueri curis: Immersus, obrutus, opertus negotijs. Intricatus, Impeditus, Illigatus, Obuinctus. Dispunctus, Obseptus, Oneratus negotijs, Oppressus, oppletus. Tot me res circunuallant: Tot me pericula circunstant, circunsistunt, obsepiunt, cingunt, obsident, premunt, vrgent.

Verba finis, seu propositi. Cap. XCII.

STOICI in vna virtute summum bonum constituunt. Epicurus felicitatē voluptate metitur: Peripatetici vsu virtutis beatitudinem definiunt. Herillus in scientia summum bonum collocat. Quidam in indolentia boni finem posuerunt. Est qui in pecunia felitatem sitam esse existimet. Maxima pars hominum spectat vtilitatem. Pauci sibi proponunt honestum. Huc omnes conatus tui spectant, vt ditescas. Huc respicis, huc tendis. Omnes spes meas in in te vno fixi. Quidam fa-

mæ

mæ ſeruiunt, : alij lucri rationem habent. Hic voluptatem vbique ſequitur:ille captat gloriã. Hic ad priuatam vtilitatem omnia refert. Huc reliqua omnia ſunt conferenda:Huc omnia illa pertinent, ſpectant. Horatius, Quorſum hæc tam putida tendunt? In hoc etiam popularem laudem petit. Admirationem Ariſtoteles maximè petendam putat. Illud genus oſtentationi compoſitum ſolam petit audientium voluptatem. Negotiatorum vnicus ſcopus eſt pecunia.

Qua eſt impudentia. Cap. XCIII.

SI crimen illi palàm obijcias, ſat ſcio qua eſt impudentia, vel, Cuius eſt impudentiæ, vel, Ea eſt hominis impudentia, inficias ibit. Vel ſic, Sat ſcio, vt eſt impudens, inficias ibit. Vel ſic, Sat ſcio, pro ſolita ſua impudentia inficiabitur. Quanquam hoc poſtremum minus habere vehementiæ videtur. Adeò eſt impudens, vt mox ſit inficiaturus. Vt nunc ſunt mores, id eſt pro huius ſæculi moribus. Vt barbarorum ingenium, id eſt pro conditione barbarici ingenij.

Quàm vt, Quàm qui. Cap. XCIIII.

VIR melior eſt, quàm qui velit mentiri : ſimplicior quàm qui poſſit. Superbior eſt, quàm vt velit doceri. Stupidior, quàm vt poſſit diſcere. Adeò pauper eſt, vt nec obolum habeat. Adeò ignauus, vt malit inedia perire, quàm artem diſcere. Sic de me meritus es, vt tibi ſuccenſere non debeam.

Sic

Sic mihi carus, vt irasci, ne si velim quidem, possim. Melius de me meritus es, quàm vt tibi possim succensere.

Bene est. Cap. XCV.

BENE res habet: Bene se res habet: Bene habet: Bene est: Optimè est. Bene tibi habent principia. Optimo in loco res est. Peiore in loco res esse non potest. Quónam in statu res sunt tuæ.

Mea sententia. Cap. XCVI.

MEA quidem sententia: Pro mea quidem sententia. Vt ego quidem sentio: Vt mea fert opinio. Meo quidem animo, Plautinum. Meo iudicio: Vt mihi quidem videtur: Ni fallor: Siquid iudico. Meo quidem suffragio Marcus Tullius vicit Demosthenem. Tuo calculo victus est.

Plus & Plusquam.

Audiui plus millies: Audiui plusquam millies, Calesces plus satis, plusquam satis. Huiusmodi orationes omnes bifariam proferuntur in aduerbijs ac nominibus, in verbis non itidem. Sapit plus, quàm expedit. Mulier plus quàm decet erudita. Plus quàm necesse est facunda. Rursum vixit annos plures, quàm decem, vel plures decem. Plus quingentos colaphos infregit mihi. Plus, quàm quingentos, plures quingentis. Amplius quadraginta, dixit Suetonius. Hoc igitur orationis genus quadrifariam effertur. Amplius & non amplius interdum

dum præponitur, interdum ſubijcitur, interdum interſeritur. M. Tullius, Cùm enim Syracuſis amplius centum ciues Romani cognoſcerent: id eſt plures quàm centum. Cæſar, Amplius horas quatuor fortiſſimè pugnauerunt. Pompeius L. Domitio, Non amplius quatuordecim cohortes Luceriam coegi: hîc præponitur. Terentius, Sexaginta annos natus es, vt conijcio, & eo amplius. M. Tullius, Laodicæ viginti pondo, paullò amplius: hîc ſubijcitur. Virgilius, Treis pateat cæli ſpatium non amplius vlnas: hîc interſeritur. Eodem ferme modo vſurpatur Plus. Cicero pro P. Quinctio, Ac tecum plus anno vixit in Gallia. Idem pro Plãco, Sed non plus duobus aut tribus menſibus: hîc præponitur. Terentius, Dies triginta aut plus eo, in naui fui: hîc in medio ponitur. Centum deſiderati ſunt, aut plus eo: hîc poſtponitur. Hunc igitur ſermonem ita varies licebit. Amplius ducenti deſiderati ſunt: Ducenti & eo amplius deſiderati ſunt. Ducenti deſiderati ſunt, & eo amplius: Deſiderati ſunt plus quàm ducenti: Deſiderati ſunt plures ducentis.

Ad ſummum. Vt minimum.

Semel hominem ſalutaui, aut ad ſummum bis. Vt multum: Vt plurimum. Non minus, Saltem, Vt minimum. Vt minimum dicam. Non amplius, cum plurimum, quàm ſeptem horas dormiebat. ita Suetonius.

Morem

Morem gerendi. *Cap. XCVII.*

MOS gerendus est patri: Morigerandum est patri: Obsequendum est patri: Patri obsecundandum: Patri concedendum. Inseruiendum. Obseruiendum paternis moribus. Accommoda te paternis moribus. Præbe te illis ad tempus: Attempera te moribus omnium.

Rogandi. *Cap. XCVIII.*

MAIOREM in modum te rogo. Etiam atque etiã oro. Obsecro te atque obtestor. Illud vnum abs te magnopere peto, contendóque. Illud a me vehementer contendebat. Efflagitasti quotidianis conuitijs. Implorauit opes hominis. Eblanditus est fauorem. Exambijt, reperitur apud quosdam. Extorsit potius, quàm exorauit. At istud poscere est, non rogare. Flagitabant verius, quam orabant.

Ignoscendi. *Cap. XCIX.*

REMISERE mulctam. Hanc vnam ignosce culpam. Remisit offensam: Condonamus admissum. Terentius, Condonamus argentum quod habes. Sallustius, Condonare creditum. Da veniam iuuenilibus erratis. Iurisiurandi gratiam facere pupillus non potest: est in Pandectis. Item apud Sallustium, Ceterum Boccho, quoniã pœnitet delicti gratiã facit. Item Sueto. Coniurãdi gratiam fecit. Ad quædã vitia conuenit conniuere.

Abrogans

Abrogandi. Cap. C.

ESCINDERE conuenta. Abrogare
R legem. Abdicare legem. Antiquare, abolere legem. Abolescere, neutrũ. Sustollere legem, Irritare pacta. In integrum restituere. Mutare pacta. Obliterare legem. Hæc lex abijt in desuetudinem. Exolescere metum dominorum, dixit Plinius in epistolis, pro extingui atque intercidere. Nusquam tui beneficij memoria apud me intermorietur. Deposuit imperium. Abdicauit magistratum. Abdicatus a magistratu, dixit Sallustius.

Ornandi. Cap. CI.

OMERE, expolire, perpolire, exor-
C nare, venustare, picturare, honestare. Pigmenta, flosculi, lecythi. Veneres, venustas, lepos, nitor, gratia, decus. Lenocinia, emblemata, compositio, colores, myrothecia, fuci, phaleræ, dignitas, cultus, polities.

Inter cenam. Cap. CII.

NTER cenam: Suetonius & Sene-
I ca. Inter cenandum, Super cenam, Cenantibus nobis, In cena, idem efficiunt. Inter iocum: Suetonius. Inter iocandum. sic Inter conuentum, pro in conuentu, dixit Sueto. &, Inter pœnam, pro inter puniendum. Per iocum. Inter pocula. Inter potãdum.

Post cenam. Cap. CIII.

OST cenam: A cena: Sub cenam.
P Nam Sub, significat & paullò antè,

vel

vel protinus póst. Cicero, Sub hæc lectæ sunt tuæ litteræ, id est post hæc. A tuo reditu: Post tuum reditum.

Similitudinis. *Cap. CIIII.*

EST ET diuersarum rerum quædam inter se similitudo, affinitas, cognatio, vicinia. His finitima sunt illa: His confinia sunt illa. Simiæ figura multum ad hominis formam accedit. Puro tamen fonti quàm flumini propior. Non multum a tuis moribus hæc abludit imago. Huc alludit illa Terentiana sententia. Virgilianam dictionem æmulatur, exprimit, refert. Haud multum abest, dissidet, discrepat a tuis moribus. Ab hac ratione non multum abhorret Fabius. Eiusdem generis est & illud. Eiusdem farinæ, prouerbialiter. Eiusdem notæ. Eiusdem classis. Mei loci, atque ordinis hominẽ. Ex aliquo circulo, dixit Cicero. E sinu suo, pro e suis familiaribus, dixit Cicero & Plutarchus. Ex eo numero est. Ex illo conuentu quadruplatorum, dixit M. Tullius in Verr. 4. E suis gregalibus, dixit idem. Sub hac facie latet adulatio. Plerunque vitia virtutis personam induunt, ac virtutis simulacrum repræsentant. Sub virtutis specie, virtutis titulo, virtutis prætextu. Sub imagine pietatis: Sub vmbra pietatis. Patrem ore refert. Parentem moribus exprimit. Patruum nomine reddit. Auum voce repræsentat. Patronũ imitatur oculis. Amitam nulla re prorsus exhibet. Alter Cicero. Alter Hercules.

Ouid Et mala sunt vicina bonis, errore sub vno Pro vitio virtus crimina sæpe tulit.

Faciem

Faciem mentita Lyciscæ. Formata in admirationem, id est, simulans se admirari, Suetonius. Vultu ad hilaritatem composito. Prætexere, Præ se ferre. Ante se gerit. Effigie pietatis. Dissimilis huic & huius. Non absimilis facie Tiberio. Apud eundem est Adsimilis, pro Similis.

Mutui. Cap. CV.

MVTVVM dare: Mutuo dare: Mutuare. Commodato dare: Commodare. Vtendum dare: Vtendum accipere. Accipit vsurariam, Plautus. Opera commodaticia: præstat operas mutuas: Mutuum muli scabunt.

Fallendi. Cap. CVI.

IMPOSVIMVS Reipubl. Fefellit nos. Decepit, circunuenit adulescentem. Circumscripsit, circunduxit, apud Iureconsultos. Verba dare mihi difficile est. Si senserit eos fucum velle facere. Imposturam fecit, & passus est. Delusit. Elusit. Frustratus est nos sperato lucro. Non te fraudabo debita gloria. Technæ, doli, fuci, præstigiæ, vafrities, versutia, astus, astutia, fraus. Os mihi sublitum est. In fraudem illexit, pellexit. Arte me tractauit: Dolo mecum egit. In specie, dixit M. Tullius, Præclara classis in specie, sed inops & infirma Quòd si mea fiat captione. Absit omnis captio. M. Tullius, Quur igitur vos inducitis in eas captiones, quas nunquam explicetis?

Virg. Quo vincula nectitis inquit.

Est amicus. *Cap. CVII.*

V TOR patre familiariter : Est mihi cum illo arctissima necessitudo : Sum illi summa familiaritate coniunctus: Sum illi amicus: Summa mihi cum illo familiaritas intercedit. Multus mihi cum homine quondam vsus fuit: Mutua quædam beneuolentia iam pridem inter nos est. Sallustius, Imperator Iugurtham in amicis habebat: id est, in amicorum numero.

Sperandi. *Cap. CVIII.*

S PERO fore. Nonnulla spes est fore. Venio in spem, Vocor in spem. Erectus in spem. Concipio spem de te optimam. Nonnulla me spes habet: Maxima teneor spe: Magna me spes tenet: Adducor in spem. Nonnulla me spes cepit: Spei nonnihil affulsit, arridet, blanditur. Omnia summa mihi de te promitto. Is est de quo tibi possis omnia polliceri boni viri officia. Nihil mediocre de te tui ciues exspectant. Inijcere spem: Solicitare spe: Ostendere spem: Ostendit futurum. Ducimur spe: Lactamur spe. Ad comœdiæ gratiam Latini ne aspirarunt quidem, M. Tullius. Ad eam laudem, quam volumus, aspirare non possunt. Sallustius, Vt omnia bona in spe haberet: id est, nihil non speraret.

Ad verbum. *Cap. CIX.*

A D verbum edidicit. Quem locum ad litterã subieci. Fabius, Eius verba

ſubieci, pro quo vulgò dicunt, In forma. Ipſa hominis verba tibi reddam.

Εἰρωνίας. *Cap. CX.*

HEVS bone vir. Scilicet is ſuperis labor eſt. Is nunc, ſi dijs placet, nos docebit, qui nihil vnquam didicit ipſe. O mirum amicum. Mira verò militi quæ placeant. Sanè verò. Quaſi verò.

Extrahere diem. *Cap. CXI.*

SIC ille dies extractus eſt. Hoc agebant vt dies eximeretur. Ducere tempus: Terere tempus. Ducere bellum. Iam dies exceſſerat.

Paratum ac facile. *Cap. CXII.*

PARATVM. Promtum, In promtu, In procinctu: In Procliue, In procliui. Obuium, expoſitum, expromtum. In numerato habere. In ſtatione, Ad manũ, Ex tempore, Extemporariũ, Extemporaneum.

Depellendi. *Cap. CXIII.*

DEPRECARI inuidiam: Deprecari culpam: Depellere crimen. Auerſari, abominari, reijcere, refellere, negare, inficiari, inficias ire, propulſare, profligare, amoliri. Virgilius, Dij meliora pijs. Quod Deus auertat. Diui prohibeant.

Agnoſcendi. *Cap. CXIIII.*

AGNOVIT hereditatẽ. Agnoſcit crimen. Accepit conditionem. Admitto teſtamentum. Adijt teſtamentum.

Vt admirationem etiam plauſu confiteretur. Amorem re teſtatus eſt. Odium & vultu præ ſe fert. Morbum inceſſu vultúque fatetur.

Ab adoleſcentia. Cap. CXV.

IAM inde a puero: Ab adoleſcentia: A teneris vnguiculis. Sic a pueris aſſueti ſunt. Terentius, Vſque a pueris curaui ambos. Idem, Mihi magnam cum eo iam inde vſque a pueritia ſemper fuit familiaritas. Varro, Iam inde a cunabulis. Liuius, Inde ab incunabulis imbutus odio Tribunorum. A rudibus annis: A prima pueritia: Ab ipſo vitæ exordio: Ab ipſo vitæ limine: Ab incunabulis: Cum ipſo nutricis lacte ſugimus errorem: Ab ipſis crepundijs.

Accuratè. Cap. CXVI.

ACCVRATE, exactè, elaboratè, ad vnguem, adamuſſim, examuſſim, amuſſatim, examuſſatim, ad perpédiculú, ſumma cura. Exquiſitè, conquiſitè, circunſpectè, attentè. Conſyderatus, pro attentus dixit Cicero. Idem dixit, Ad perpendiculum exigere. Sagaciter perueſtigauit, apud eundem. Itế diuinitus dicta, pro egregiè. Preſſius agamus, M. Tullius de Finib. 4. Idem, nunc cominus agamus.

Perficiendi. Cap. CXVII.

ABSOLVIT, perfecit. Exegi monumentum. Finem impoſui. Finem dicendi faciam. Finijt: Summam manum

num impoſuit: Ad vmbilicum duxit. Faſtigium imponere: Colophonem addere. Supremam addidit manum. Extremum actum addere. Fabulam vitæ peregit. Exacta ætate. Ad metam vſque perduxit, peregit fabulam, depuduit. Deſultauit canticum, Suetonius. Depugnatum eſt, perdoluit, deferbuit. Vita defunctus eſt. Deſijt artem.

Catul. Iam peruenimus vſque ad vmbilicum.

Committendi. Cap. CXVIII.

LEGES inter ſe colliduntur euentu. Vt non compoſiti melius cum Bytho Bacchius. Quis te cum iſto commiſit homine? Concertaſti cum hero. Conferre pedem. Conſerere manum. Congredi cum viro, confligere, colluctari, conflictari.

Amandi. Cap. CXIX.

VNICE te diligit. Amat effuſiſſimè. Cariſſimum habet. Admiranda quadam caritate proſequitur. Fama nihil habet antiquius. Non amat modò, verùm etiam obſeruat. Singulari beneuolentia proſequitur. Animo toto te complectitur. Oculis atque animo fert hominē. Corydon ardebat Alexim. Deperibat virginem. Deperibat in virginē. Perditè amat. Deperdita amore: Sueton. Flagrat amore tui: Amantiſsimus eſt tui: Tui, tuorúmq; eſt obſeruantiſſimus. Studioſiſſimus eſt tui: Tui cupiētiſſimus. Ex animo tibi bene vult: Bene cupit tibi. Hūc vnū habet in dilicijs, habet in oblectamentis. Non perinde illi affectus

erat, dixit Suetonius. pro eo quod est, non perinde diligebat. Idem dixit, Pronior Dolabellæ: pro eo quod erat, in illum propensior. S. omnia tua exosculatur, id est sic amat.

Cupiendi. Cap. CXX.

AVDIS auidus, Laudis auarus. Auês gloriæ. Cupiens famæ. Tui sitientissimus. Famelicus gloriæ. Sitit famam. Sitit aurum. Esurientissimus laudis. Mira gloriæ fames habet hominem. Amabit honores. Nullius rei quàm laudis ambitiosior. Priuati commodi studiosus. Alieni appetens. Appetens laudis. Eloquentiæ candidatus. Inhiat lucris. Imminet exitio vir coniugis, illa mariti. Gestio videre hominem. Prurit illi tergum.

Male precandi verba. Cap. CXXI.

QVOTIES caput tuum diris deuouit. Exsecratus est tum sese, tum suos omneis. Vt te dij perdant. Abi in malam rem, in maximum malum, in crucem. Dij te eradicent, Dij tibi factis dignum tuis supplicium dent. Dij mentem tibi dent tuam. βάλλ' ἐς κόρακας Græcis est vsitatissimum. Quæ res illi vertat malè. In morbo consumat, prouerbialiter. Plau. Capiti vestro istud quidem. Virgilius. Dij capiti ipsius, generíque reseruent. Cic. Quod illorum capiti sit. Idem, Dij sint irati huiusmodi Græco.

.i. mitte te ad coruos, abi in malam rem.

Pollicendi Cap. CXXII.

NESCIO

NESCIO quid magni promittunt sidera. Magnificè pollicentur amantes. Promissis ductat hominem. Pollicitis diues quilibet esse potest. Caue fidas huiusmodi pollicitationibus. Spondeo futurum. Despondeo. Sponde, noxa præsto est. Ego tibi huius nomine fideiubeo. Recipio tibi facturum hunc. Recipio ad me, Sallust. In se recipiunt. Hoc tibi meo periculo promitto. Ita mihi stipulanti pactus est. Littoribus nostris ancora pacta tua est. Do fidem futurum. Confirmo futurum. Fidem suã interposuit. Clodio Tiberius ea lege cenam condixit, id est promisit se venire ad cenam: apud Suetonium. M. Tullius, Nam quum mihi condixisset, cenauit apud me. Prisci, lingua nuncupatum dicebant, quod esset ore promissum, ac verbis expressis. M. Tullius in Officijs, Nam quum ex XII tabulis satis esset ea præstare, quę essent lingua nuncupata. Vouemus quod Deo pollicemur. Catullus, At non hæc quondam blando promissa dedisti. Sallust. Quem illi casu oblatum promissis onerat. Dare promissa. Quum hîc esses, longe alia promissa dedisti. solicitat ingẽtibus promissis. Spes amplissimas ostendit. Veterum prouerbijs χρυσολόγοι ac dosones dicti, qui multa pollicerentur.

Principatus. Cap. CXXIII.

EST copiosum dicendi genus, in quo Cicero principatum obtinet. Breue, in quo Sallust. regnat. Subtile in quo

dominatur Hortensius. Floridum, in quo primas tenet Plinius. Varium, in quo præcipuus est Hieronymus. Graue, in quo princeps est Seneca. Festiuum, in quo singularis est Martialis. Simplex, in quo primus est Terentius. Acutum, in quo præcellit Quinctilianus. Suaue, in quo vincit Statius. Antiquum, in quo nulli secundus est Cato. Inaffectatum, in quo nulli cedit, nullo inferior est, nemine posterior est Cæsar. Huius negotij velut antesignanus, dux, vexillifer, signifer, exstitisti. κορυφαῖος, Græci. Homerus omnes procul a se reliquit. Omnes a tergo reliquit. Longo interuallo præcellit, præcedit, præcurrit, præit, anteit, antecellit. In litteris Græcanicis palmam tenet. Eloquentiæ M. Tullius arcem tenet: Primam laudem obtinet: Primum locum obtinet. Præmia prima feres.

Coryphæus est cuiusque ordinis caput ac princeps, in vertice positus.

Ludorum. Cap. CXXIIII.

MVNERA gladiatoria populo exhibuit. Edidit Circenses. Fecit ludos scenicos: apud Suetonium in Caligula. Commisit & subitos: apud eundem. Præter consuetudinem, musicum agona commisit: in Nerone Claudio. Dedit populo centum gladiatorum paria. Centum camelos produxit.

Agere delectum. Cap. CXXV.

HABVIT delectum. Agere delectum. Delectibus vndiq; acerbissimè actis. Cogere exercitum: Contrahere copias:

pias: Conſcribere exercitum: parare manum: Comparare vim militum: Collectis copijs.

Adimendi honorem. Cap. CXXVI.

D EPOSVIT dictaturam: Amotus eſt conſulatu: Abrogatum eſt illi imperium: Ademtum imperium. Abdicauit ſe magiſtratu: Sueton. Priuauit honore, apud eundem. Redactus eſt in ordinem. Multos coëgit in ordinem, hoc eſt priuatos reddidit. Miſſionem petijt. Rude donatus eſt. Dimiſit cum ignominia. Exauctorauit totam legionem.

Perſuadendi. Cap. CXXVII.

F ECIT mihi lacrymis pœnitentiæ fidem: Lacrymis mihi perſuaſit ſeſe facti pœnitere: Lacrymæ mihi perſuaſerunt illum pœnitere facti: Lacrymis efficit, vt crediderim illum pœnitere. Adduxit, pertraxit, pellexit, perpulit me in ſuam ſententiam. Coactus eſt verius quàm perſuaſus.

Inferendi ſeu ratiocinandi. Cap. CXXVIII.

Q VOD animal eſt, idem corpus ſit neceſſe eſt: Quod autem corpus eſt, nō ſtatim & animal. Is pauper eſt qui plurimum cupit. Porrò quo quiſque magis abundat opibus, hoc eſt opum appetentior: Igitur ditiſſimus quiſque pauperrimus ſit neceſſe eſt. Si Deus eſt animus, animi puritate, non victimis corporeis eum conuenit colere. Cum

animus ſit corpore præſtantior: virtutes autem, animi ſint poſſeſſiones: pecuniæ, corporis: conſentaneum eſt virtutes pecunijs anteponendas eſſe. In quem cadit miſereri, in eundem cadit inuidere: Non cadit autem inuidere in ſapientem, ergo ne miſereri quidem. Ipſe ſibi vtilis eſſe nequit, & vobis erit vſui? Felix non eſt cui multa deſunt: Atqui diuitibus deſunt plurima: Quî poſſunt igitur diuites eſſe felices? Solum bonum virtus: nam id demum bonum eſt, quo nemo malè poteſt vti. Virtute nemo malè vti poteſt: Bonum eſt ergo virtus. Bonum eſt virtus, vt qua nemo malè vti poteſt. An bonum pecunia, qua quiſq; poteſt malè vti? I nunc, inferendi vim habet, ſed velut cũ exprobratione. I nunc, argentum, marmor uetus, &c. Quæ cùm ita ſint, quis audeat inficias ire? Hoc cum ſic habeat, an non dediſti damnum? Vtrum damnum dediſti, an non? & dubitamus adhuc.

Nil niſi. Cap. CXXIX.

NIL niſi poëta es: Nil aliud es niſi poëta: Nil aliud quàm poëta es: Tantum poëta es: Poëta es, preterea nihil: Nihil es præterquã poëta: Niſi poëta eſſes, nihil eſſes. Nil aliud quàm flebat, pro tantùm flebat, apud Fabium: ſed apud Suetonium frequẽquentius, Nil aliud quàm vectabatur. Idem, Nihil amplius quàm monuit. Cui contrarium eſt, Non tantum oſculatus eſt.

Laudandi ac vituperandi. *Cap. CXXX.*

NON omnes probabunt istud consilium, culpabunt plurimi. Animum insimulabunt nonnulli. Nemo mihi vitio verterit. Terentius, Nunc quam rem vitio dent, quæso animaduertite. Dare crimini, dixit M. Tullius in Bruto. Istud vituperio dabunt omnes. Tu tibi laudi ducis. Gloriæ tibi tribuis. Honori putas fore: At omnes dedecori dabunt, probro dabunt, criminabuntur, damnabunt, reprehendent, improbabunt, suggillalabunt, taxabunt, notabunt. Atro calculo notabunt: Sallustius, Quoniam adeò Syllam non pœnitet, vt & facta in gloria numeret. Album addere calculum. Subscribere sententiæ, Suffragari, refragari, laudibus ferre. Ad cælum ferre: Horat. In cælum ferre, Cic. Laudibus vexit, apud Plinium in epistolis. Scis vitio nigrum præfigere Theta. Auaritiæ singulos increpans, Suetonius. Tibi malum imputabitur. Tibi feretur acceptum. Tu fueris in crimine. Tam est in vitio qui deserit amicum in periculo, quàm qui prodit. Sic M. Tullius. In te residet facti suspicio. In te redundabit. In te cudetur hæc faba, prouerbialiter. Malè audies apud omnes, qui hactenus audisti bene. Catull. Quisquis de meliore nota. Vir pessimę notæ, M. Tull. Homo nullo numero. Nihil illo contemtius. Itē, Vir primæ notæ. Vir extremę notæ. Homo quintę classis. Homo vltimę sortis. Homo bonæ frugis

Enni, Volito viuus per ora virûm.

frugis, siue bonæ frugi. Aut absolutè, Homo frugi.

Summæ. *Cap.* *CXXXI.*

AD summam, dixit Horatius. In summa: Vt summatim dicam. Denique, demum, postremó. Breuiter, Vt semel dicam, Vt semel finiam. Dicam in genere. Rem omnem verbo complectar. Quid quæris? pro denique, Ciceronianum est. Quid multa? Quid multis moror? Dicam vniuersim. In vniuersum habeo quod respōdeam. Dicam verbo. Ad vltimum, pro denique dixit Q. Curtius: & eodem sensu Suetonius dixit, vltimo: ad extremum, Cicero.

Perdendæ operæ. *Cap.* *CXXXII.*

LVSIT operam. Luditur opera. Opera & impensa perijt. Frustra ego hanc operam sumo. Nihil agis: Laterem lauas. Actum ago. Actam rem agis. In siluam fers ligna. reliquáque prouerbia, quibus inanis opera significatur.

Fructus. *Cap.* *CXXXIII.*

MAGNVM ex ea re fructum retulit: Cepit emolumentum: Lucrum reportauit: Sensit commodum: Commoditatem demessuit: Collegit vtilitatem: Frugem accepit: Lucrum fecit: Compendium parauit. Ea res illi frugifera fuit, fuit emolumento, fuit commodo, fuit vsui. Ex ea legatione messem opimam messuit.

Impuden=

Impudentiæ. *Cap. CXXXIIII.*

N IHIL pudet. Depuduit. Depuditum eſt. Dedidicit pudorem. Oblitus eſt pudoris. Dedidicit pudeſcere. Neſcit pudeſcere. Exuit pudorem. Perfricuit faciem. Perfricuit frontem. Nihil habet oris, Nihil frontis. Quo ore? Qua fronte?

Affectandi. *Cap. CXXXV.*

A FFECTATA verba. Affectatus ornatus. Aſcitus ornatus. Aſciticius decor. Fabius, Et gratiam rei nimia cooptatione conſumſimus. Cooptationem pro affectatione dixit. Captat laudem. Venatur gloriam. Aucupatur famã. Accerſit ſibi malum.

Ignorandi, aut contrà. *Cap. CXXXVI.*

S CIO. Non ignoro. Non me fugit. Non me latet. Non me præterit. Non ſum neſcius. Non me clam eſt. Quis neſcit? Nemini dubium. Intelligo, video, ſentio. Compertum habeo. Exploratum habeo. Perſpectum habeo. Cognitum habeo. Non eſt obſcurum mihi. Non me fallit. Salluſtius, Nec ea res me falſum habuit. Indoctus diſci. Rudis horum malorum. Imperitus fallendi. Ignarus ioci, Salluſtianum.

Turpe eſt, & ſimilia. *Cap. CXXXVII.*

T VRPE eſt: Cum turpitudine coniunctum eſt. Laudabile eſt: Cum laude coniunctum eſt. Cum vitio coniunctum eſt: Vitio confine eſt. Non vacat vitio:

Non

Nō caret vitio: Non abeſt a vitio. Periculoſum: Cum periculo coniunctum. in vitio eſt. In probro eſt.

Quin, & vt non. Cap. CXXXVIII.

R VERE illa non poſſunt, vt hæc non eodem labefacta motu concidant. Cic. pro Pompeio, Quin hæc eodem labefacta motu concidant. Non potes ſtudere opibus, vt animi tranquillitatem non perdas. Non potes quin perdas, Non potes niſi perdas.

Id quod, quod: Ita vt, vt. Cap. CXXXIX.

I D quod, pro quod: & ita vt, pro vt, frequens eſt apud Ciceronem. Ita vt facis. Id quod facis. Quod quidem facis.

Amplificandi. Cap. CXL.

C EDENDVM erat hoſpiti, præſertim ſeni, maximè ſeni. Pulſauit hoſpitem, eúmque ſenem, idque ſenem, atque hunc ſenem, atque adeò ſenem.

Reciproca conſtructio quorundam. Cap. CXLI.

E RIT humanitatis veſtræ magnum ciuium numerum calamitate prohibere, Cicero. Prohibe infandos a nauibus ignes, Virgilius. Defendit capellas ab æſtu. Defendit æſtum capellis. Spargere humum folijs: Spargere folia humi. Sternere pallio lectum: Inſternere lecto pallium. Inſcripſit poculum litteris: Inſcripſit poculo litteras.

Non

Non contentus. *Cap. CXLII.*

NON contentus victoria: Non contentus vicisse: Non sat habebat vicisse: Non sat erat vicisse. Parum erat vicisse, ni in victos etiam sæuiret: Non sufficiebat vicisse. Pœnitebat rapinæ, nisi parentem quoque spoliasset.

Satisfaciendi. *Cap. CXLIII.*

INTERDVM non satisfacit Ciceroni Demosthenes. Non implet aures Ciceronis Demosthenes. Non respondet optatis meis. Non facit satis hominum de se exspectationi. Tullius in Demosthene nonnunquam desiderat aliquid. Non is es, quem exspectaram. Non talis est, qualem vellem. Nonnihil in te requiro adhuc. Non facit ad huius cupiditatem.

Impunitatis aut contrà. *Cap. CXLIIII.*

OMNES plura habere cupimus, & tamen id nobis impune est. Haud impunè feres. Haud impunè feceris. Non fuit illi fraudi magistratum prohibuisse vi. Sine fraude esto. Se fraude dicebant prisci. Non sic auferes. Liuius, Tulit, ne cui fraudi secessio esset: id est vt omnibus esset impunitas. Mirabar hoc si sic abiret. Militem impunitate donauit. Nullum facinus impunitum esse oportet. Quò impunius dicax esset, dixit Marcus Tullius pro Q. Quinctio. Nullas pœnas dedit eius facti. Pœnas pendit. Tum pendere pœnas Cecro-

Cecropidæ iussi. Irrogare multam, dixit Cicero. Exemplum in illos editum. Persoluit, exsoluit, luit, dependit. Nullum de eo sumtum supplicium. Ei facto nulla irrogata pœna. De tanto flagitio non est animaduersum. In omnes grauiter animaduersum. Exacta pœna. Opinor capite plectendum. Noxæ deditus est. animaduersa flagitia, pro punitis dixit Suetonius. Nec in deditos grauius consultum, Q. Curtius. In te cudetur hæc faba. Vnus dependes pro omnibus. Tergo lues.

Suadendi aut consulendi. Cap. CXLV.

IDNE estis auctores mihi? Te auctore suscepi negotium. Tuo impulsu feci: Te impulsore feci. Tuo suasu. Tuo inductu, Cic. Te suasore. Te consultore. Tuo consilio. Abs te persuasus id feci: Tuo instinctu. Amorem in consilium adhibuisse videris. Tuo persuasu, Cicero. Te flagitatore suscepi negotium. Tuo verberatu, eodem sensu dixit Q. Curtius.

Prudens. Cap. CXLVI.

PRVDENS fecit: Sciens fecit. De industria fecit: Studiosè fecit. Data opera: Dedita opera fecit. Destinato fecit, dixit Seneca. Studio fecit: Consulto fecit: Consilio fecit. Contra, Imprudens, nesciés fecit. Per errorem, errore factum est. Per imprudentiam. Peccaui inconsultè. Ex industria, pro de industria, aliquoties dixit Quinctilianus.

nus. Compoſito factum, ex compoſito, ex deſtinato: pro conſulto, apud Suetonium eſt in Caligula.

Cauſſæ. Cap. CXLVII.

PLVRIMIS de cauſſis mihi tuæ litteræ iucundæ fuerunt. Duas ob res hominem odi. Multis modis tua mihi iucunda fuit epiſtola. Duobus nominibus es mihi cariſſimus. Duplici nomine. Duplici de cauſſa tuis ſcriptis delector. Bis mihi iucunda fuit epiſtola tua. Multifariam me tuæ litteræ delectarunt.

Græci ἀμφοτέρων ἕνεκα, .i. eſt vtramq; ob cauſſam.

Dierum notatio. Cap. CXLVIII.

CALENDIS Ianuarijs: Ad Calendas Ianuarij: id eſt circiter eum diem. Sub idem tempus, pro circiter idem tempus, aliquoties dixit Suetonius. Statis temporibus. Stata vice, pro certis vicibus dixit Q. Curtius. Calendarum die. Nonis Ianuarij, Ad Nonas, Die Nonarũ. Idib. Maijs, Ad Idus Maij. Iduum Nouembrium die. Pridie Calẽdas, aut Calendarum. Pridie Nonas Maias, Pridie Nonarum. Pridie Idus, Pridie Iduum Nouembrium. Poſtridie Calẽdas Ianuarias: vel, Quarto Nonas Ianuarias. Poſtridie Nonas Ianuarij: vel, Octauo Idus Ianuarij. Poſtridie Idus Ianuarij: vel, Decimonono Calendas Februarij. Præterea, Decimo Calendas Fabruarias: vel, Ad decimum Calendas Februarij. Ad eundẽ modum de reliquis menſibus ac diebus dicẽdum.

Exante.

De Numeralibus. Cap. CXLIX.

IN numeris illa varietas est generalis de addita aut omissa coniunctione. Annos natus quatuor & viginti: Annos natus vigintiquatuor. Annos natus centum & viginti, centum viginti, viginti supra centũ. Deinde quód duos numeros principali proximos vel compositè, vel incompositè, efferre licet: Duodeviginti pro octodecim, Vndeuiginti pro nouemdecim, Duodetriginta, Vndetriginta ac deinceps consimiliter vsque ad c entũ. Supra centum, compositè per adiectiuũ, aut incompositè per aduerbium efferimus: Ducentos, bis centum, Trecentos, tercentum, atque eodem modo vsque ad mille. Mille multiplicamus vel substantiuè, vel adiectiuè cum aduerbio, Mille nummûm, Mille nummos: Bis mille nummos: Duo Millia nummorum. Pergendúmque consimili ratione ad mille millia, aut millies mille. Nonnunquam eandem sententiam efferimus & per cardinalia quæ vocantur, & per ordinis numeralia. Annos natus viginti: Annũ egressus vigesimum: Annum excessit vigesimum, Annũ agit primum & vigesimum. Biennium est quòd patriam non reuiserim. Tertius hic annus agitur quòd patriam non reuisi, siue cùm non reuisi. Dic quotus esse velis, id est quot conuiuas velis. hîc, non ordo, sed simpliciter numerus significatur. Distributiuis pro simplicibus in carmine licet vti: vbi verò apponitur quippiam quod

quod distributionem explicet, liberum est vti vel distributiuis, vel cardinalibus, Quotannis duo talenta capit: vel, Quotannis bina talenta capit. In singula capita mille nummûm distribuit, vel millenos nummos; In diem viuunt, qui viuunt absque solicitudine futuri. M. Tullius, Qui in horam viuerent: hoc est, ex tempore. in dies idem valet, quod in singulos dies. Liuius, Senescit in dies, & mutatur in horas. Horatius in diem dixit, pro quotidie: ille potens sui, Lætúsque deget, cui licet in diem Dixisse, vixi. Hîc annotandum quòd in coniunctione numeri maioris & minoris pro vno aut primo licet ponere alterum. Cicero, Litteras accepi tuas, quas mihi Cornificius altero & vigesimo die reddidit: id est vigesimo primo. Idem pro Milone, Centesima lux est hæc ab interitu P. Clodij, & opinor altera: id est centesimus primus dies. Item Liuius, Anno trigesimo altero quàm condita Roma erat: id est trigesimo primo. Quin & citra talem coniunctionem alterum frequenter pro secundo ponitur. Cicero, Vnum, alterum, tertium annum Saxa quiescebat. Similiter, vnus & alter, pro vnus & iterum vnus. Vnus vel alter, pro vnus vel duo. Rursus in aduerbijs semel atque iterum, pro bis. Quoties aduerbio additur genetiuus Sestertiûm, subaudiuntur, centies mille: vt, Decies sestertiûm, id est decies centum millia sestertiorum.

Aduerbia temporis. Cap. CL.

TEMPVS vixdum præteritum, per Modo aduerbium significamus. Paulò longius, per Dudum ac Iamdudum. Hoc etiam longius, per Nuper & Pridè. Longissimum, per Olim & Quondam. Futuri temporis hi sunt ordines, Mox aderit: Iam veniet. Protinus, continuo, illico, extemplo, euestigio, tempus significant, & hæc continenter insequens, sed ferè respondent ad præteritum: vt, Litteris tuis lectis extemplo domum me contuli. Accepto hoc nuntio, euestigio me domum conieci. Olim respondet ad vtrunque tempus, præteritum & futurum. Olim floruerunt Græci. Forsan & hæc olim meminisse iuuabit. Proximus item ad vtrumque tempus refertur. Proximo anno strenuè se gessit. In proximum annũ summas copias parat. Proximis his diebus. Proximo mense. Proximo partu. Proximo bello. Nouissimus pro eo quod est nuperrimus, præteritũ duntaxat respicit. Superiore anno. Superiore mẽse. Superiore bello. Superioribus diebus, dicimus de re nuper, aut proximè acta. Itẽ paucis his diebus. Quinq, diebus, pro intra, siue post quinque dies dixit Horatius. Itidem Sallustius, Paucis diebus in Africam proficiscitur. Et, Ante pauculos dies. Paucis pòst diebus: Post paucos dies. Aliquanto antè: Aliquanto póst. Paullò, & multo antè, & póst. Dein, deinde, deinceps, exinde. Sub hæc,

vtriuſ-

vtriusque temporis rationem obtinet, id est paullò antè, aut paullò póst. T. Liuius, Secundũ orationẽ prætoris murmur ortum. Idem, Secundum hæc silentium fuit, id est post hæc. Certi temporis significationem hæc habent, Hodie, heri, nudiustertius, nudiusquartus. Quinto, sexto, septimo, octauo abhinc die: hodie, cras, perendie, perendino die. Quarto abhinc die, quinto, sexto, &c. Porrò verbum additum, temporis discrimen facit. Septimo abhinc die mecum cœnabat. Septimo abhinc die istic me videbis. M. Tullius Attico, Me abhinc annis amplius x x v. spopondisse dicit. Idem, Quo tempore? Abhinc annis quindecim. Durior fit hæc loquendi forma per accusandi casum, præsertim quum non significatur spatium temporis actionis continuæ: quod genus est illud Terentianum, Abhinc triennium ex Andro commigrauit huic viciniæ. Neque enim triennium consumsit in migrando, sed triennium intercesserat inter relictam Andrum & aditas Athenas. M. Tullius, Quæstor C. Papyrio consule fuisti abhinc annos quatuordecim. Horat. Scriptor abhinc annos qui centum decidit. Mollius illud Ciceronis in Verrem, Horum pater abhinc duos & viginti annos mortuus est. Nam mortuum esse, perpetuum est. Hæc & aliter efferimus, Septimus hic dies est quòd mecum cœnauit. Annus est quòd nullas a te litteras accepi. Multum temporis est quòd nos non

visis. Diu est quòd nos non visis. Seculum exisse mihi videtur ex quo nullas abs te litteras accipio. Iamdudum ætatem, pro iam admodum diu, per Hyperbolen dixit Terentius. Quidam vice τοῦ quòd, ponũt quum. Plautus, Iam biennium est, quum ille mecum esse cœpit. Marc. Tullius, Multi anni sunt cùm ille in ære meo est. Idem, Vigesimus annus est, quum omnes scelerati me petunt. Reperiũtur apud Ciceronem, aliósque veteres & hæ loquendi formæ. Cato, Postridie, aut post diem tertium quàm lecta erit: id est altero tertióue die post lectam. Idem, Post annum tertium quàm seueris, incendito. Marc. Tullius, Postero die quàm illa erant acta. Cicero filius, Aliquando venerunt post diem quadragesimum & sextum quàm a nobis discesserant. Ascon. Pæd. Post annum quàm pro Cornelio dixerat. Scæuola in Pandectis, Post annos complures quàm fecit testamentum. Eadem est ratio de aduerbio siue præpositione Ante. Ascon. Pædianus, Ante sedecim annos quàm hæc dicta sunt. Mollius est hoc sermonis genus, eo quòd Post & Ante vim obtinent comparatiui, quemadmodum Secus, Contra, Aliter. Sine his autem durior est oratio, quam tamen crebrò reperias apud T. Liuium: Lilybæum tertio die, quàm profectus inde erat, rediijt. Item die vigesimo quàm creatus erat, dictatura se abdicauit. Id ætatis erat, vt turpe sibi duceret discere. Non pudet te istud ætatis lasciuire?

uire? Hoc ætatis quum ſim, non admodum timeo mortem. Pleranque noctem ſtudet. Salluſtius, Crebris ignibus factis plerunque noctis barbari ſuo more lætari: id eſt magnam noctis partem.

Annumerandi. *Cap. CLI.*

IN DEOS relatus, In nnmerum deorum relatus eſt. Horatius, Inter quos referendus erit. Adſcribe me in numerum tuorum, Adſcribe me tuis amicis. Adſcribito me inter amicos tuos. Veteribus annumerandus. Inter ſummos annumerandus. Inter primos cenſendus, ponendus, collocandus. Recipe me in tuum gregem. Multos obſcuros legit in ſenatum. Cur hunc hominem aſciuiſtis in veſtrum contubernium? Cooptatus in collegiũ augurum, Aſcitus. Additus ordini ſenatorio. Accerſitus ſeu aſcitus in militũ numerum. Suetonius, Vt ciuitate donatum, in decurias adlegeret. Adde hunc amicorum tuorum catalogo.

Initij ac finis. *Cap. CLII.*

IN IPSIS vitę primordijs: In ipſis vitæ rudimentis: In primis litterarum elementis. In capite tuarum litterarum: In prima ſtatim fronte. In ipſo vitę limine. In ipſo quaſi veſtibulo vitę. Ab ipſa ſtatim linea. Ab ipſo carcere. In exortu, In exordio vitæ, Ab ineũte ætate. Lubricum tempus ineuntis adoleſcentiæ. Ineunte vere mox cũ hirundinibus aduolabo. Exacta ætate nupturit, prouecta ætate,

vergente ætate, affecta ætate, effœta, decrepita ætate, ingrauescente ætate, inclinata & præcipitata siue præcipiti ætate. Piget hoc ætatis depugnare. Tacitus, Ad serum vsque dič. Liuius, Præcipiti iam die. Tacit. Flexo in vesperā die. Liui. Primis tenebris mouit. Idem, Prima vespera, primo diluculo, primo crepusculo. Item Tacitus, Æstate iam adulta. Liuius, Adulto Autumno. Idem, Adulta nocte. Idem, In exitu iam annus erat. Cic. Quinto anno exeunte. Decurso vitæ spatio. Cygneam vocem pro suprema dixit M. Tullius de Orat. lib. 3. In principio. In initio operis. In calce tuarum litterarum: In extremis tuis litteris: In postrema parte tuarum litterarum. Nunc ad metam festinat oratio. In extremo vitæ actu. In portu impingere. In porta canterio. Ne in Apijs quidem. In ipso operis ingressu. In ipso statim operis frontispicio. In ipsis vitæ foribus. Vitæ ianua. Fauces inferorum. In philosophiam nondum intulit pedem, nondum fecit vestigium, ita M. Tullius. Ordiri telam, pertexere. Fundamenta iacere. Auspicari. Inijt consulatum. Ineunte vere. Liuius, Hoc vltimum vtrinque initum finitúmque est prælium. M. Tullius, Vellem a principio te audisse. Idem, Tuas epistolas a primo lego. Idem, Vtinam a primo tibi esset visum. Hoc ab initio fuit. Vtinam initio affuisses. Naso, Principio quod amare velis, reperire labora. Horat. Ad extremum ridendus. M. Tullius, Consuli non animus

Philosophiam ne a limine quidem salutauit.

mus ab initio, non fides ad extremum defuit. Habes operis primam manum. Oratorem tibi delineaui. Adumbratum accipies oratorem, non expreſſum: inchoatum, non abſolutum. Cicero informatum dixit, quod inchoatum eſt, & cuius rude quoddam ſimulacrum cœptum eſt. ductum a ſtatuarijs & pictoribus. Exitus acta probat. Ordimur hîc ferratam fabulam, quæ ſit futura cataſtrophe neſcio. Coronidem addere: Colophonem imponere: Supremam manum addere.

Maior opinione. *Cap. CLIII.*

MAIORA fide. Maiora quàm vt vera credi queant. Minor opinione doctrina. Minor doctrina, quàm pro hominum opinione. Citius ſpe aderat. Celerius exſpectatione redibat. Citius ac ſperabatur. Ante exſpectatum redibat. Par famæ doctrina. Non minor doctrina, quàm fama celebratur. Supra fidem omnia: id eſt maiora fide. Maiora veris renuntiabant. Minora, inferiora veris prædicabant. Infra verum erant, quæ nuntiabat. Minor conſulari dignitate cognitio. Minus eſt, quàm vt a conſule cognoſcatur. Maior conſulis dignitas, quàm vt hanc cauſſam cognoſcat. Tua virtus maior eſt omni præconio. Vincit omnem laudem tua virtus.

Contingendi. *Cap. CLIIII.*

HOCCINE tantum malum mihi derepentè obiectum eſſe? Ingens huic

venit, siue obuenit hereditas. Obtigit vxor qualem volebam. Non cuiuis homini contingit adire Corinthum. Nactus es vxorem te dignam. Felicissimum ingenium sortitus es. Similes habent labra lactucas. Habet quod amet. Is nunc reperit. Meritò nobis accidit, vt mali videamur, dum nimium studemus nos videri bonos. Non omnibus datum, vt impunè quæ lubeat dicant. Non quibuslibet licet quę lubeat facere. Mihi vsu venit, siue vsus venit, vt cum intractabili monstro conflictarer.

Refugiendi. *Cap. CLV.*

REFVGIT consuetudinem feminarũ. Alienus est a studijs: Abhorret a litteris. Abhorret ostentum, pro exhorret, dixit Suetonius. Exsecratur, detestatur, abominatur litteras. Ad studiorum mentionem nauseat. Horret mortem. Exhorret mare. Auersatur omnes. Auertitur miseros. Ad poëtices mentionem nauseat, vomiturit. Deprecatur publica munia. Grauatur splendidos mensæ apparatus, id est molestè fert: Sic Suetonius & Horatius, Equitem grauatus Bellerophontem.

Officiorum vocabula. *Cap. CLVI.*

ERAT illi a pedibus. Aberat qui mihi a manibus. Nam tum aberat meus amanuensis. Qui regi sunt a corpore, a secretis, a sacris scrinijs. Rationales, qui sunt a rationibus, a libellis, ab actis, siue actuarij.

Laterones

Laterones, anteambulones, a cyathis, a poculis, pocillator. Nomenclator, a consilijs & consiliarius, apud Suetonium.

Studij. *Cap.* *CLVII.*

TOTVS est in litteris. Vacat congerendis opibus: Dat operam rei nummariæ. Attendit huic negotio. Attendit iuri, pro studuit. Suetonius, Intentus est, vel intendit lucris. Inhiat gloriæ. Appulit animum ad scribendum. Adiecit animum ad virginem. Accommoda te rebus præsentibus. Applica animum tuum ad vxoris ingenium. Dedit se mammonæ. Dedicaui me CHRISTO. Dica te totum optimis litteris. Dedit se ad leges, Cic. Seruos ad remum dedit, Suetonius. Idem, Ad terram dedit, pro deiecit. Inseruit honori. Incumbite honestis disciplinis: Incũbite in honestas disciplinas. Deuotus arenæ, pro addictus, dixit Suetonius. Idem, Deuotus uobis, pro addictus ac deditus, Adiunxit animum ad ea, quæ ratio temporum postulabat. Vt animum ad aliquod studium adiungant.

Vitiandi. *Cap.* *CLVIII.*

CORRVMPVNT bonos mores colloquia mala. Inficiunt, vitiant primam ætatem stultæ nutrices. Aurum Plombo adulterant. Gemmæ adulterinæ. Deprauant bonam caussam mali rhetores. Deterunt laudem ducis indocti poëtæ. Malus vicinus scabiem suam affricat vicino. Vas

insynce-

ſincerum afficit infuſum liquorem. Obtruſit mihi ſubæratos nummos pro aureis. Vereor ne quid veneni tuis affiet, ne quid peſtis inſtillet in tenerum animum, ne quod ſincerum eſt, trahat in vitium. Ne tibi morbum inhalet ſuum. Ne ſuum virus inſibilet. Ne quid inſpiret mali. Puerilem animum impijs opinionibus imbuit. Malitiam vnà cum lacte nutricis imbibit, ſuxit, hauſit. Frequentes offenſæ reddunt ſuppuratam amicitiam. Gloriam tuam dedecore contaminaſti, inquinaſti, conſpurcaſti, fœdaſti, obſcuraſti, deturpaſti, offuſcaſti, denigraſti. Inuſſit tibi notam ignominiæ. Venenare, poeticum eſt: Potionare, apud Suetonium.

Solitudinis. *Cap. CLIX.*

SECVM viuit. Secum loquitur: Solus eſt: Solitarius eſt. Incomitatus incedit. Solus ambulat. In locis ſolis ambulare tutum non eſt. Agit in ſolitudine. Ne muſca quidem adeſt. Secretum agere, pro ſolum eſſe, dixit Suetonius. Foris ſe venditant, quum apud ſe ſunt, nihil illis ſordidius. Vix aſſe emeris, ſi totum hominem per ſe æſtimes.

Senſus. *Cap. CLX.*

ORATIO tua ſapit tyrannidem. Reſipit ſtultitiam. Olet hircum. Redolet vinum. Vox tua ſonat aſinum. Ruſticus obolet allium. Vineta crepat mera. Scripta tua ſpirant Italum. Tinnit aurum. Fragras vnguentum. Ad hanc formam pertinent, Tor-

itum tueri: Titanicum obtueri. quæ figura mollior est apud Græcos, μανικὸν βλέπειν. id est, insanum tueri.

Præstandi rei. *Cap. CLXI.*

F AC promissa appareāt. Exhibe quod toties polliceris. Talē & se & exercitum approbauit, vt nulli præmia maiora perceperint, apud Suetonium, vtrunque. Si fortuna obstabit quo minus præstem quod recepi, certè hunc animum tibi probabo. Promittis amplissima, das nihil. Si munificus videri vis, repræsenta beneficium. ita Seneca & Suetonius.

Pœnitendi. *Cap. CLXII.*

N ÔNDVM huius animi me pœnitet. Me quantum hîc operis fiat, pœnitet: pro, non satisfacit. Capit me pristinæ benignitatis pœnitudo. Pœnitentia ductus: Pœnitentia tactus. Agere pœnitentiam, pro pœnitere, est apud Plinium Iuniorem. Rursus eius pœnitentiæ pœnitentiam ago: id est, pœnitet quòd pœnituerit. Refertur autem & ad rem & ad personam. Ne te pœniteat istius patris. Initi matrimonij me pœnitet.

Dissidij. *Cap. CLXIII.*

M ALE sarta gratia nequicquam coit & rescinditur. Interrupta familiaritas. Mala lingua dirimit multorum amicitias. Orta est inter illos simultas. Refrixit beneuolentia. Amor versus in odium. Discordant. Intercessit offensæ nescio quid. Offensam

pro

pro diſcordia aliquoties vſurpat Salluſtius. Diſ-ſuenda eſt amicitia, non abrumpenda. Diſſilijt gratia fratrum. Parum inter eos conuenit. Miror non bene conuenire vobis. Vtrique cum altero conuenit. Concordant. Concordes ſumus. Oratio tua cum factis non conſentit. Summo omnium conſenſu. Magna inter molles concordia. Nulla inter nos diſcordia. Diſſident inter ſeſe. Obortum eſt inter illos ſubitum diſſidium. Digreſſa eſt a marito. Suetonius, Diuertit ab illo. Diuortium fecit cum illo. Repudiauit vxorem. Dimiſit matrimonio, id eſt repudiauit. Dimiſit matrimonium, pro reſcidit. Renuntiauit illi amicitiam, pro eo quod eſt, denuntiauit illi inimicitiam. Diſſedit cum vxore, id eſt diſſidium habuit. Miſſam fecit vxorem, pro repudiauit, dixit Suetonius. Serere diſſidia. Eſt illi offenſior, pro ſubiratus, Suetonius. Eſt mihi cum illis ἄσπονδος πόλεμος.

.i. inconfœderabile bellum, vt docẽdi cauſſa ita loquamur. vide prouerb.

Reconciliandi. *Cap. CLXIIII.*

SARCIRE, reſarcire gratiam. Reducere, reponere, reſtituere in gratiam. Redigam vos in gratiam. Reconcinnare priſtinam amicitiam. Recollige mihi illius animum. Fac vt mecum redeat in gratiam. Inſtaura priſtinam inter nos beneuolentiam. Cicero, In gratiam iam cum voluptate redeamus. Idem, Pompeius a me valde contendit de reditu in gratiam, ſed adhuc nihil profecit. Salluſtius, Sicuti regi libuerat, pax conuenit.

Sapit

Sapit, aut contrà. *Cap. CLXV.*

POL homo tu non es ſobrius. Inſanit, delirat, deſipit. Veſanire dixit Catullus. Non eſt integræ mentis: Non eſt compos mentis: Non conſtat animo: Laborat errore mentis: Motæ vel commotæ mentis eſt. Mente lapſi, dixit Suetonius. Defectus animo. Mente excidit. Valet animo. Laborat ab animo. Sophocles reus actus eſt dementiæ. Deſtituit illum vis animi.

Excipiendi, ſiue excludendi. Cap. CLXVI.

NVLLVS iſtuc auderet, niſi tu ſolus: Nemo præter vnum te: Nemo preterquam tu ſolus. Nullus aderat extra vnam aniculam. Fortunatus ſum ceteris in rebus abſque vna hac. M. Tullius, Extra ducem, paucóſque præterea. Extra prædam, id eſt præter prædam. Hæc forma eſt aliquoties apud Ciceronem ex imitatione Græcorum. Extra iocum, extra cauſſam, non omnino conſimilis ſunt formæ. Omnium facundiſſimus, excepto Cicerone: Omnibus, niſi vno Cicerone facundior: Omnium doctiſſimus, ſi vnum aut alterum excipias. Nemini cedit, vno te excepto. Interdum abſque nomine. Horatius, Excepto quòd non ſimul eſſes, cetera lætus. Iureconſulti interdum recipere vſurpant pro excipere. Recipit ſarta tecta. Vni tibi permitto, præte-

ἔξω τῶν τούτων, id eſt, χωρὶς τῶν τούτων, præter ea.

præterea nemini. Tibi quiduis apud me licet, Alioqui non ferrem, aliâs non ferrem, aliter non ferrem: quod postremum, est apud M. Tullium in Officijs. Super, pro præter, frequenter est apud Suetonium. quanquam hoc non tam excludentis est, quàm semouentis a ceteris. Super veteres amicos ac familiares, id est vltra. Politianus, Secundum te primas tenet, id est te excepto.

Vt vis, aut contrà. *Cap. CLXVII.*

V XOREM nactus sum ex animi mei sententia: Vxor mihi contigit, qualem volebam. Hic venatus male respondit votis nostris. Non successit pro votis nauigatio. Nihil accidit non præter animi sententiam. Omnia secus quàm volebam. Omnia contrà, quàm volebam. Fortuna non respondit optatis meis. Fac vt lubet, fac pro tuo arbitrio, viue tuo arbitratu. Nihil faciam nisi de consilij sententia. Faciam vt voles: Faciam pro tua voluntate omnia.

Comperta. *Cap. CLXVIII.*

H OMO spectatæ probitatis. Vir probatissimæ fidei. Animum in me tuum habeo multis iam argumentis exploratissimum. Compertum, perspectum, exploratum habeo quanti me facias. Delectus est vt industriæ vir expertæ: pro spectatæ, dixit Sueton. Periclitatos mores, pro spectatos, dixit M. Tullius. Comperta mihi est hominis perfidia.

dia. Deprehensa est astutia. Re compertum est. Pro certo, pro comperto dicis. Certum non habeo. Cum certum sciero scribam ad te.

Copia. *Cap. CLXIX.*

ABUNDAT opibus: Exuberat, redundat, exundat, superfluit, & superfluens apud Senecam est. Est apud illos ingens aquarum & graminis copia. Copias pro diuitijs dixit Marcus Tullius & Suetonius. Multum, plurimum, satis vini. Abunde potentiæ, gloriæque dixit Suetonius. Nimium licentiæ. Nimis insidiarum, pro plus satis, dixit Cicero. Affatim vini, pro multum vini. Liuius, Ne cui maior quàm quinquaginta iugerum agri modus esset. Horatius, Hoc erat in votis, modus agri non ita magnus. Marcus Tullius, Frumenti in summa caritate maximum numerum miseram. Idem in Philip. Maximus vini numerus fuit, Permagnũ optimi pondus argenti. Hircius, Magno inuento numero hordei, olei, vini, fici, pauco tritici. Immensa pecuniarum vis reperta est. Sallustius, Quibus mala abunde omnia erant. Rursus, Abunde libertatem rati, quia tergis abstinetur. Idem, Inopem & coopertum miserijs effecit. Idem, Hæc talia facinora impune suscepisse parum habuere: id est, non satis erat. Item, Satis habebatis animam retinere.

ἐρημοδίκιον quū altera parte absente & nullo repugnante fertur sententia. vide prouerb.

Indicta caussa. *Cap. CLXX.*

INDICTA caussa coniecit seruos in vincula. Cicero, Quosdam inauditos condemnauit. Suetonius, Inauditum capite puniebat. Citra caussæ cognitionem damnatus est: quod iureconsulti vocant ἐρημοδίκιον.

Prosperitatis, aut contrá. *Cap. CLXXI.*

PROSPERA valetudine: Incolumi valetudine. Incolumi fama. Secundiore fama fuit, id est minus laborauit infamia. Secundo vento, secundo æstu, secundo amne siue flumine. Secundo rumore, dixit Tacitus. Idem aduerso rumore dixit, pro sinistro. Idem dixit, secundis numinibus, pro fauentibus dijs. Idem, Secunda tempestate ac fama. Item, Secundāte vento. Hic & Liuius secunda prælia dixerūt pro feliciter gestis. Et, Iunone secunda, Virgilius. Dextro Hercule. Secundā existimationem collegit, Sueton. pro eo quod est, bonam opinionem. Siquem numina læua sinunt. Hîc tibi, si aliâs vnquam, mens læua fuit. Reflante fortuna nihil ages, Cicero. Rebus aduersis, Rebus afflictis, Rebus tristibus erigendus est animus. M. Tullius, Cecidit bellè. Ita cecidit, vt volebam. Hoc cecidit opportuné. Valde optanti vtrique nostrum cecidit. Hoc adhuc percommodè cadit. Male cecidit. Hac non successit, Terentius.

Antiquitatis. *Cap. CLXXII.*

à orbe condito non exſtitit homo ſce-
A leratior. Duo poſt homines natos te-
terrima capita, Dolabella & Antonius. Cõſules poſt hominũ memoriam teterrimi atq; turpiſſimi. Poſt homines natos. Noſtra ætate factum dicimus, quod nobis viuis accidit. Noſtra memoria, quod à maioribus viſum, ab illis audire potuimus. Patrum memoria, vtroque eſt antiquius, videlicet quod ſub atauis ac tritauis geſtum eſt. Ex omni memoria, M. Tullius dixit pro P. Sextio. Idem pro L. Corn. Balbo dixit, Superiore memoria, pro ſuperioribus ſæculis. Poſt orbem conditum. Poſt vrbem conditam, dixit M. Tullius.

Totum. Cap. CLXXIII.

CAPITE vſq; ad calcẽ. A ſummo ca-
A pillo vſq; ad imum pedis. Debes in
ſolidum. Reddes ad aſſem, dixit Plinius Iunior. Quod ijs ad denarium ſolueretur, dixit Cicero pro P. Quinctio. Bona fide reddidit depoſitum, vel cum puluiſculo. Cum tota ærugine, dixit Iuuenalis. Quantus quantus eſt, nihil niſi ſomnium eſt. Hiemem inter ſe quàm longa eſt, id eſt totam hiemem, dixit Virgilius.

Perſpicuitatis. Cap. CLXXIIII.

ILVCIDE expediui quibus opor-
D tuit. Vel cæco perſpicuum eſt. Expla-
natius dicam. Dicam craſſiore Mineruæ. Enodatius explicare, M. Tullius de Finib.

Ibidem, Enucleatè, pro explanatè dicta. Dic exserte, velis an nolis. Candidus sermo pro dilucido, Græci λευκὸν λόγον appellant apertum ac perspicuum, & λευκότερον λέγειν, pro apertius dicere. Sole meridiano clarius. Significauit verius quàm expressit. Lex hoc expressè vetuit. Declara mentem tuam. Planum facere pro declarare, frequenter est apud Ciceronem. Oculis subijcere. Ob oculos ponere. Solidum est, pro perspicuum est, dixit M. Tullius in Verrem actione prima, At enim illud solidum est, vt me Siculi maxime velint, alterum illud credo. Obscurum est, & luce clarius. Tuba clarius, apud Græcos.

Nobilitatis & contrà. Cap. CLXXV.

VIR apprime nobilis. Minimè obscuris natalibus. Homo minimè nouus. Homo cum primis illustris. Vir clarissimus. Vir antiquæ nobilitatis. Vir honesto apud suos loco natus. Summo loco nata. Domi splendidus. Maiorum imaginibus clarus. Ex illustri stirpe progenitus. Auitis stemmatibus clarus. Homo domi nobilis, pro eo qui e claris prognatus esset, frequẽter est apud Ciceronem, & apud Sallustium. Homo domi suæ cum primis locuples atque honestus. Hominem veteris prosapiæ ac multarum imaginum, dixit Sallustius. Cicero, Philargus in amplissima ciuitate amplissimo loco natus. Liuius, Adolescentes nec tenui loco orti. Plin. Femina splẽdidè nata.

Obſcurus. Liu. Homo loco obſcuro, tenuíque ortus fortuna. Humili loco, infimo loco natus. Homo nouus. Salluſtius M. Tullium reperticium appellat, quòd obſcuris eſſet maioribus. Vir equeſtri loco. Vir ſenatorij generis. Vicanum pro ignobili dixit Cicero. Horatius Ignotos homines dixit pro ignobilibus.

Violentiæ. *Cap. CLXXVI.*

V IX a manibus temperatum eſt. Res ad vim & arma ſpectabat. A verbis ventum eſt ad verbera. Rixa in pugnam verſa eſt. Vi geritur res. Ferro, non rationibus decertabatur. In manibus ius erat. Ad ſaga properatum eſt, frequens eſt apud Ciceronem. Sagum enim, veſtis eſt militaris, quemadmodum toga pacis. Collo obtorto reduxit hominem.

Rumoris. *Cap. CLXXVII.*

V VLGO fertur. Diu fuit populi fabula. Rumore vulgatum eſt. Conſtans rumor eſt. Fama paſſim iactatum eſt. In ore eſt omni populo. Erat in ſermone res, dixit Cicero: pro eo quod eſt, Rumor erat. Vox erat vna totius prouinciæ. In ore & ſermone omnium, M. Tullius. Malè audire dicuntur, de quibus malus eſt rumor: contrà, bene, de quibus bonus.

Exempli. *Cap. CLXXVIII.*

M AIORVM ſuorum veſtigijs ingreditur. Vetus inſtitutum reuocauit. A

prisca Reipub. consuetudine non recessit. Cæsar, Agere ad præscriptum. Vetus exemplum est, siue veteris exempli res est, fallere amicum. More hominum fecit, sibi quàm amico maluit consulere. Nouo more, pro nullo maiorum exemplo, frequens est apud Ciceronem. Exemplum subijcimus his fermè modis per Vt & Velut. Simile gaudet simili, vt sus sue, velut puer puero. Quod genus, pro eo quod Græci dicunt οἷον. Verbi caussa, Verbi gratia. Exempli caussa, apud Marcum Tullium.

Internecionis. *Cap. CLXXIX.*

FVNDITVS perijt. Radicitus extinctus est. Cupiditas radicitus extrahenda est. A stirpe subuersa est Resp. A stirpe interijt, dixit Sallustius. Pristinæ disciplinæ ne vestigium quidem vllum superest, Græci panolethriam vocant. Exstirpari & funditus tolli, dixit M. Tullius de Fato.

Atrocitatis. *Cap. CLXXX.*

ATROX iniuria. Indignum facinus, infandum, apud poetas. Nepharium scelus. Grauis contumelia. Non ferenda superbia. Intolerandam ferociam, dixit M. Tullius contra Rullum. Factum non vna cruce dignum. Facinus culeo dignum. Noxa capitalis. Crimen inexpiabile. Piaculare facinus.

Rigoris. *Cap. CLXXXI.*

AD VIVVM exigere. Summo iure mecum agitur. Rigidè, seuerè, præcisè, quod

quod Græci dicunt ἀποτόμως, mecum agitis. Iniquè, duris cõditionibus aut legibus mecũ agitur. Etiamsi mecum agas obsignatis tabulis. Pergitísne vos tãquam ex syngrapha agere cum populo? dixit M. Tull. pro L. Muræna. Ibidem dixit, austerè & Stoicè agere. Itidem dici potest, Scythicè agere, qui agit inciuilius.

Adscribendi & imputandi.
Cap. CLXXXII.

ASSIGNAMVS, adscribimus, attribuimus frequenter in malam partem, nonnunquam & in bonam. M. Tullius ad Atticum, Si perturbatior est, tibi assignato. Idem in Bruto, Hæc si minus apta videntur huic sermoni Brute, Attico assigna. Liuius, Flens petijt, ne vnius amentiam ciuitati assignaret. M. Tullius in Bruto, Peto a te, vt id non modò negligẽtiæ meæ, sed ne occupationi quidem tribuas. Idem, Omnes id Verri tunc attribuebant. Item, Vt alijs caussam calamitatis attribueret. Siquid mali acciderit, tuæ socordiæ imputato. Quòd viuo, tuæ clementiæ acceptum fero, siue acceptum refero: hoc est, debere me fateor. Scæuola in Pandectis, Creditores suæ negligentiæ expensum ferre debent. Hactenus in malam partem. Siquid feliciter euenit, non fortunæ, sed Deo adscribendum est, assignandum est, tribuendum est, attribuendum est, acceptum ferre oportet, imputandum est. Hæc in bonam partem. His finitima sunt,

 Vendico,

Vendico, assero, arrogo. Totius negotij laudem sibi vendicat, sibi arrogat, sibi asserit, sibi vsurpat. Illa priora sunt sumta a codicillis rationum, in quibus notatur quid quis debeat, aut cui quid persoluendum sit. Hæc posteriora ab actione iuris, qua quis sibi ius personæ, aut rei defendit legibus. Item illa, Totum me tibi debeo. Quòd spiro & valeo, tui muneris est. Si quid habeo, id totum tuæ munificentiæ est. Si quid in me boni est, abs te venit, abs te profectum est, abs te fluxit.

Addictionis. *Cap.* CLXXXIII.

GVLAE deditus, voluptati addictus, hoc ab auctione translatum est. Ventris mancipium. Seruit lucro. Horatius, Inseruit honori. In hoc totus incumbit. Assidet litteris. Affixus est poëticæ. M. Tullius, Et ad genus id quod quisque vestrum in dicendo probaret, adherescerent. hoc est, affigerent sese. Deuotus in bonam partem dixit Iuuenalis, — quòd ni tibi deditus essem, Deuotúsque cliens, vxor tua virgo maneret. Terentius, Animũ ad scribendum appulit. Idem, Vt animum ad aliquod studium adiungant. Idem, Adiecit animum ad virginem. Dedit se ad leges, dixit M. Tullius. Me totum, meáque omnia tibi dico, dedico, consecróque.

Facultatis. *Cap.* CLXXXIIII.

TERENTIVS, Tibi in manu est ne fiat. Sallustius, Verùm id frustra, an ob rem

ob rem faciam, in manu veſtra eſt Quirites. Id in te ſitum eſt. Iſtuc non eſt meæ facultatis. Virgilius, Non opis eſt noſtrę. Nos pro noſtris opibus exſtruimus mœnia. Non eſt in poteſtate mea. In poteſtate, & poteſtatem habere, dixit Salluſtius. Si in mea poteſtate eſſet. Filius nondum emancipatus in patris eſt poteſtate. Penes te ius eſt vitæ ac necis. Non eſt mearum virium. Meis auſpicijs, meis copijs, meo marte confectum eſt hoc negotium. Salluſtius nouè dixit, Quibus in otio vel molliter vel magnificè viuere copia erat. Idem dixit, In manibus. Cicero, Pro mea parte adiuui, pro mea parte virili, pro viribus, pro mea virili. Salluſtius, Pro parte virili, abſque pronomine. In hunc numerum conferri poſſunt & illa: Impetrauit commeatum. Facta eſt illi dicendi poteſtas. Salluſtius, Pòſt vbi fide publica dicere iuſſus. Idem, Si fides publica data eſſet. Idem, Eúmque interpoſita publica fide Romam perduceret. Magnatibus quidquid libet, licet. Vtinam per fortunas liceret, pro tuis in me beneficijs gratiam reponere. Vtinam tam adeſſet facultas, quàm adeſt promta voluntas tibi gratificandi.

Iurandi. *Cap. CLXXXV.*

PER caput hoc iuro. Sanctè deierat. At ſunt qui nihil vereantur conceptis verbis peierare. In verba iurabas mea. Horatius, Non ego perfidum dixi ſacramentum: id eſt, non iuraui mala fide. Sacramen-

ta militaria. Non verear vel Iouem lapidem iurare. Sic me Deus bene amet. Sic mihi propitius ſit CHRISTVS, vt ego te ſaluum cupio. M. Tullius, Solicitat, ita viuam, me tua mi Tiro valetudo. Idem, Ne ſim ſaluus, ſi aliter ſcribo ac ſentio. Idem, Ne viuam, ſi ſcio. Idem, Moriar, ſi quiſquam me tenet præter te. Idem, Male mihi ſit, ſi vnquam quidquam tam enitar. Horatius, Diſperеam, ni optimnm erat. Abiuratas rapinas dixit Virgilius. Salluſtius, Fidem prodiderat, creditum abiurauerat. Terentius, Iuſiurandum dabitur. Apud iureconſultos defert iuſiurandum, qui parti aduerſæ cedit iurandi facultatem: refert, qui oblatam transfert in offerentem. Huic citius credam iniurato, quàm tibi iurato.

Dictandi. *Cap. CLXXXVI.*

PRÆTOR dictat iuſiurandum. Facilè ero facundus, ſi tu dicẽda dictaueris. Plautus, Præi verbis quod vis: hoc eſt, preconcipe verba, quibus me velis vti. Liuius, Agedum pontifex, præi verba, quibus me pro legionibus deuoueam. Idem, Id votú in hæc verba præeunte P. Licinio pontifice maximo, conſul nuncupauit. Idem pro præire dixit Præfari. Sunt qui M. Fabio pontifice maximo præfante carmen deuouiſſe ſe eos pro patria Quiritibúſq; Romanis tradant. M. Tullius, Vt vobis voce præirent: id eſt, vobis præſcriberent quid eſſetis pronuntiaturi. Præſcribere

bere modum, præſcribere finem. Cæſar, Non ad alienum præſcriptum, ſed ad ſuum arbitrium imperare.

Tempeſtiuè, &c. *Cap. CLXXXVII.*

OPPORTVNE aduenis. Fac adſis in tempore. Fac adſis tempori. Vigilet oportet qui tempori vult ſua conficere negotia. In ipſo articulo ſuperuenit. M. Tullius, Satis erat diei, vt Puteolos excurrere poſſem, & ad tempus redire. Idem, Aderis autem ad tempus. Matura reditum. Fac curentur iſta maturè. Plautus, Per tempus hic venit miles. Idem, Non potuiſti per tempus magis aduenire. Fac adeas hominem in tempore. Tempeſtiuis conuiuijs delectantur & philoſophi. Horatius, Tempeſtiua viro. Tempeſtiuius iſta dixeris a cæna. Nihil ſuaue quod eſt intempeſtiuum. Intempeſta nox dicitur media, quòd non ſit opportuna ad aliquid agendum. Commodùm ſuperuenit Chremes. Incommodè me reuocauit ſenex. Suo quidque tempore agendum eſt. Horatius, Pleraque differat, & pręſens in tempus omittat: id eſt in ſuum & congruum tempus. Siquidem hæc dictio, præſens, ad omne tempus pertinet. Laudatus eſt ab Auguſto Cato, quòd præſentem Reipub. ſtatum noluerit immutari. hoc eſt, eum ſtatum qui erat viuo Catone.

Ante

Ante tempus. Cap. CLXXXVIII.

V IRGILIVS, Sed cadat ante diem. Præmatura morte extinctus est. Ante tempus sapit. Persius, --& rerum prudentia velox Ante pilos venit. Præpropere duxit vxorem. Nondum matura nuptijs elocata est. Liuius, Abi hinc cum tuo præpropero amore. Illud præcox ingeniorum genus non temere peruenit ad frugem. Præcocia siue præcoqua mala pluris emuntur. Accelerata consilia rarò sunt felicia. Festinata consilia rarò prosperè cadunt. Præcipitata consilia vix vnquam felicem exitum sortiuntur. Ouidius, Et adhuc tua messis in herba est.

Post tempus. Cap. CLXXXIX.

S ERO sapiunt Phryges. Sera est nunc consultatio. Serum est mortuo adhibere medicinam. Nulla ætas ad discendum sera est. Sera est in fundo parsimonia. Aduenit, sed post tempus. Seram rosam, pro serotina dixit Horatius. Serotini fructus sunt, qui post tempus solitum proueniant. Post festum, vt aiunt, aduenitis.

Celeritatis. Cap. CXC.

M OX te reuisam. Breui te reuisam. Propediem te reuisam. Primo quoque tempore conueniam hominem. Puncto temporis fortuna versa est. Momento temporis corruunt omnia. Virgilius, Extemplò Æneæ soluuntur frigore membra. Salustius,

De improuiſo. Virgilius, Ante expectatum. Dicto citius tumida æquora placat. Simul cũ dicto manus adfert homini. Actutum ſe domum contulerunt. hæc loquutus, e veſtigio ſe domum recepit. Protinus, illico, continuò, ſtatim. In ipſo ſtatim vitæ limine extinctus eſt. Confeſtim ſe in pedes coniecit. Simul atque hęc dixerat, repente abijt. Simul vt accepit nũmos, aufugit. Martialis, Vixdum dictum erat, illa dedit. Quàm maturiſſimè ſiue maturrimè, pro quàm primum, quamocyſſime, dixit Sall. Tacitus, Inciſis venis mortem approperat: id eſt accelerat. Nec mora, manum inijcit homini. Omnium opinione celerius rediſti. Omnium exſpectationem celeritate viciſti. Huc fac quã primum recurras. Volaſſe dices. Vbi me his negotijs extricaro, nihil cunctatus ad vos aduolabo.

Ad hanc formam redigi poſſunt anticipandi verba, quorum aliquot alibi recenſuimus: Præuenire, anteuertere, præuertere, ſiue præuerti. Terentius, Hæc dies illi anteceſſit. Occupare. Horat. Quum aſſectaretur, nunquid vis, occupo. Idem, Fortiter occupa portum. Anteuenire. Salluſtius, Sed ea omnia luxu antecapere, id eſt præueniebat famem & ſitim. Idem, Ac priuſquam legiones ſcriberẽtur, multa antecapere, quæ in bello vſui forent. Idem, Conſul optimum factu ratus noctem quæ inſtabat antecapere. Maturandi verbum frequenter habet

habet celeritatis significationem. Virgilius, Maturate fugam. Sallust. Nisi maturasset pro curia signum socijs dare. Terent. At matura. Maturitas & maturus non itidem vsurpantur.

Spatium loci exiguum. *Cap. CXCI.*

P LAVTVS, Si ex isto loco digitum transuersum aut vnguem latum excesseris. Pedem vbi ponat non habet: Palmum non habet: Pollicem latum agri non habet. Caue digitum latum ab hoc discesseris loco. Pedem latum nunquam a tuis præscriptis digrediar. Culmum latum nunquam recedit ab Epicuro: Pilum latum non recedit a pristinis moribus.

Spatium magnũ loci aut tẽporis. *Cap. CXCII.*

P LAVTVS, Longe vsque a campis vltimis. Cicero, Vsque a mari supero Romam proficisci. Terentius, Ex Æthiopia est vsque hæc. Vsque a pedibus ad summum capillum. Plautus, Vsque ex vnguiculis. Quod Augures omnes vsque a Romulo decreuerunt. Sallustius, Omnia qua visus erat, constrata telis, armis, cadaueribus. Qua visus erat, dixit, pro eo quod erat, quâm procul vndique patebat prospectus. Virgilius, Vsque a proauis vetus ordinis ætas.

Oui. 4. Trist. eleg. 10. Si quid id est, vsque a proauis vetus ordinis heres.

Metuendi. *Cap. CXCIII.*

M ETVO ne quod vis non liceat per patrem. Timeo ne mihi succenseat. Nullus metus est ne tibi quisquam det

det verba. Nihil periculi eſt ne regno excutiaris. Terentius, Metuo vt ſubſtet hoſpes: id eſt, ne non ſubſtet. Idem, Firmæ vereor vt hæ ſint nuptiæ. Horatius, O puer vt ſis vitalis metuo. M. Tullius, Omnes labores te excipere video, timeo vt ſuſtineas. Idem, Accepi a te litteras, quibus vereri videris vt epiſtolas illas acceperim. Solicitus ſum vt tantum laborum poſſis ſuſtinere.

Aptitudinis & contrà. Cap. CXCIIII.

ELOQVENTIÆ caput eſt, apte dicere. Neque enim diſerte dicitur, quod ineptè dicitur. Nihil ad eam rem dici potuit accommodatius. Delige vxorẽ tuis accommodam moribus. Splendidè dixit magis quàm apposite. Nihil afferri poterat appoſitius. Elegans iocus, ſed parum in loco dictus. Tua inſtitutio non quadrat ad huius ingenium. Mulieri mulier magis conuenit, magis congruit. Hic militiæ natus eſt. Hic ad huius mores factus ſculptúſque eſt. Magnifica loqueris, ſed nihil ad Bacchum, vt aiũt, ſed ἀπροσδιόνυσα, ſed οὐδὲν πρὸς ἔπος. Iſta ſarcina non ſedet humeris tuis. Hæc inter ſe non coherent. iſtuc ingenioſè interſeruiſtis verius, quàm concinne. Nõ ſibi conſtat tua oratio. Nõ conſonat vita doctrinę. Nõ concordãt facta cũ dictis. Multa dixit extra cauſſã, nihil ad rẽ pertinẽtia. Quid cani cũ balneo? Iſtud pręclare quidẽ dictũ, ſed alieno loco. Alieno tẽpore ſemẽtẽ facis. Ter. Alieniore

id eſt, nihil ad Bacchum pertinentia, nihil ad verſum.

ætate

ætate pòst faceret tamen. Ne boui clitellas. Feli crocoton addidisti. In lente vnguentum. Non facit ad luctum cithara.

Moriendi. *Cap. CXCV.*

MORTEM obijt: vita defunctus est: Vixit: In viuis esse desijt. Excessit e viuis. Excessit absolutè, vt decessit. Satius est milies mortem oppetere, quàm turpitudinem admittere. Cicero, Mihi ipsi fuit mors æquo animo oppetenda. Obijt supremum vitæ diem, Diem obijt. Cicero, Obijt. Vitam morte commutauit. Concessit in fata, concessit vita, frequens apud Tacitum. Mortalitatem expleuit, apud eundem. Item, Supremum diem expleuit. Animam reddidit. Spiritum finiebat. Spirare desijt. Liuius & Cicero, Efflauit animam. Cicero, Cuius in complexu libenter extremum vitæ spiritum ediderim. Exspirauit. Cicero. Antequam ex hac vita migro, emigro, demigro. Idem, Exire de vita. Terentius, E medio excessit. Emori malim. E vita decessit inedia. Tac. Mortem occubuit, & Occubuit, absolutè. Suetonius dixit Voluntariam occubuit necem. Virgil. Seu certę occumbere morti. Viuis exemtus est. Inter viuos agere desijt. Agere animam dicitur, qui iam moritur. Deo naturæque concessit. Sallust. Vbi anima naturæ cessit, demtis obtrectatoribus ipsa se virtus magis magísque extollit. Idem, Pater vti necesse erat, naturæ concessit. Vitæ peregit fabulam.

lam. Leto datus eſt. Luce orbatus eſt. Vita orbatus eſt. Lumine caſſus, poeticum. Mortuus abſolutè dicitur. Demortuus qui morte ſua locum aut munus reliquit vacuum : in quod qui ſubſtituitur, in demortui locum ſuccedere dicitur. Exceſſus pro morte apud idoneos auctores inuenitur. Item exitus, frequens apud Tacitum. Exitu demum Neronis, poſitis odijs in medium conſulere. idem, Laudatis antiquorum mortibus pares exitus. Quanquam exire a vita ferè dicuntur, qui ſpontaneam obeunt mortem : & exitus, eorum qui ſponte decedunt e vita. Quod peculiare eſt etiam, Oppetere mortem. Finem pro exceſſu dixit Tacitus: Comperto fine Auguſti.

Mortis ſpontaneæ. Cap. CXCVI.

CICERO, E vita tanquam e theatro exeamus. Impatiens malorum mortem ſibi conſciuit, necem ſibi conſciuit. Inedia vitam finijt. Veneno ſumto mortem accerſiuit. Inciſis venis mortem approperat: ita Tacitus. Deſperatis rebus decreuit ſibi afferre manus. Idem, Vim ſuæ vitæ attulit. Idem frequenter dicit, mortem ſumere, pro mortem ſibi conſciſcere. Haud creditus ſufficere ad conſtantiam ſumendæ mortis. Morte ſpontanea vitam abrupit. Intercluſo ſpiritu mortem inuenit. Suſpendio quæſita mors eſt.

Mortis adactæ Cap. CXCVII.

O CCIDIT, interfecit, peremit, necauit, extinxit, iure cæsus est. Neci dedit. Virgilius, Dede neci. Vitam & cantharides eripere possunt. Terentius, Animam seni extinguerem. Vita priuauit: Vita seu luce orbauit. Nero Senecæ denuntiauit vltimam necessitatem. Ad necem adegit.

Propositi. *Cap. CXCVIII.*

IVVEN. Si te propositi nondum pudet. Erat animus erat in animo. Proposueram, statueram, decreueram, constitueram vrbem relinquere. Si stat sententia litteris te addicere. Non est sententia frustra niti. Non fuit consilium socordia atque desidia bonum otium conterere. Non sum huius animi, vt inanem operam velim sumere. Non est consilij. Non est ratio. Visum erat ad vos remigrare. Habebam in animo. Sic apud animum meum statuo, Sallustius.

Periculi imminentis. *Cap. CXCIX.*

NON sentis quid tibi malorum impendeat. Quanta immineat calamitas. Quanta instet tempestas. Non ea procul abest. Iam vrget ac premit: In foribus adest vltio. Sallust. Dux hostium cum exercitu supra caput est. Sic aliquoties & T. Liuius, Nihil malorum non intentabatur. Virg. Præsentémque viris intentant omnia mortem. Hæc procœmia nobis dira minitantur. In propinquo est discri-

men. Non ſentis quæ te circunſtent pericula, quæ malorum procella te circumuallet: Quis te maneat exitus: Quàm tenui diſcrimine abſis ab exitio. Vicinius malum eſt, quàm credis. Propior es periculo, quàm ſuſpicaris. Salluſtius, Quouſque cunctando Rempub. intutam patiemini? Intutam dixit, pro periculo obnoxiam. Idem, Eo reſp. in extremo ſita eſt. Rurſus, Vbi intelligit omnes fortunas ſuas in extremo ſitas. Et gnati vita in dubium veniet. In dubijs rebus conſilium adhibendum eſt. Naſo, Omnia ſunt hominum tenui pendentia filo. Hora:. Et incedis per ignes ſuppoſitos cineri doloſo. Periculoſæ plenum opus aleæ.

Facile, Difficile. *Cap. CC.*

DICTV quàm factu facilius. Nihil facilius, facile eſt, perfacile eſt, procliue eſt, in procliui eſt, nihil eſt negotij. Nullo negotio rem conficies. Salluſt. Denique omnes Romani vſque ad noſtram memoriam ſic habuere, alia omnia virtuti ſuæ prona eſſe. Idem, Et profectò dijs iuuantibus omnia matura ſunt. Id cuius promtum eſt. Hoc mihi in promtu non eſt. Salluſtius, Si hoc itinere vti decreueritis; cetera non in promtu erunt. In procinctu habere, ad manum eſſe. Difficile eſt, perdifficile eſt. Rem arduam moliris.

Prætextus. *Cap. CCI.*

VIRGILIVS, Hoc prætexit nomine culpam, Hoc colore tegit culpam.

Obtentu pietatis,rem impiam moliebatur. Specioso titulo molitur facinus omnium turpissimum. Plausibili titulo,religionis fuco sese venditant. Amici specie gessit inimicum. Sallustius, Quicunque remp. agitauere honestis nominibus. Idem, Sed hæ res mirè sunt vitijs obtentui: id est his prætexuntur vitia. Magni nominis vmbra sese tuentur.

Temeritatis. *Cap. CCII.*

NIHIL habet pensi. Inconsultis consilijs agit omnia. Pro sua libidine rem gerit. Audacia illi pro sapientia in consilio est. Æqui atque iniqui nulla ratio est. Quid deceat, quid non, súsque déque habet. Sallustius, Quę etiam mediocres viros spe prædæ transuersos agit. Idem, Quos priuata amicitia Iugurthæ parum cognita transuersos agit. Impetu fertur magis, quàm iudicio ducitur. Nihil habet pensi, quid in quem dicat.

Exequiarum. *Cap. CCIII.*

EXEQVIAS inire: Curare funus. Parentare: Parentalia peregimus. Sallustius, Postquam illi more regio iusta magnificè fecerunt.

Consuetudinis, aut contrà. *Cap. CCIIII.*

INSVEVIT fallere. Assueuit mentiri. Consueta relinquere durum est. Optimis assuescendum. Armis belloque desueti. Ad ista iam pridem occalluit animus. Longo vsu callum duxi. Terentius, Quid tu Athe-

tu Athenas insolens? Insolens iniuriarum dixit Sallustius. Idem, Interdum timidos insolentia itineris leuare manu. Nihil noui facit, Istuc insolens facis. Istuc tuo more facis. Istuc tibi solenne est. Moris est. In vsu est. In vsu esse desijt. Tacitus, Ne vetustissima Italiæ disciplina per desidiam exolesceret. Idem, Græci amictus iam exoleuerant. Liuius, Res aut noua, aut vetustate exemplorum memoriæ iam exoletæ. Ista iam in desuetudinem abiere.

Tarditatis. *Cap. CCV.*

TARDAT, quod Græci χρονίζει. Tardus corpore, sed ingenio tardior. Lentus abes. Festina lente. Age pedetentim. paulatim, sensim infunde. Contari, bellum ducere. Sallustius, Quem vbi contari accepit, & dubium belli atque pacis rationes trahere. Idem, Ptolemæus pretio ad dies bellum prolatans. Tacitus, Diem ex die prolatabant. Liuius, Quum is diem de die differret. Cæsar, Diem ex die ducere. Cicero, Procrastinare. Comperendinare.

Non vltra. *Cap. CCVI.*

INTRA conuicia rixa constitit. Citra sanguinem pugnatum est. Perbenignus est, sed non vltra promissa. Idem efficit dictio tenus, cui veteres liberius quàm nos addiderunt nomen nunc auferendi, nunc gignendi casu. Crurum tenus dixit Virgilius. Tacitus, Non patruum saltem porta tenus ob-

nium. Idem, Modo pectore, modo ore tenus extantes. Idem, Vſurpatas nomine tenus vrbiũ expugnatas dictitant. Idem, Ianua ac limine tenus domum claudit. Idem in vita Agricolæ, Vnum addiderim, nuſquam latius dominari mare, multum fluminum huc atque illuc ferre, nec litore accreſcere aut reſorberi. Sentit mare tranſire litora. Liuius, In quos iecit magis hoc conſul verbo tenus, quàm vt re inſimularet. Idem dixit vulneribus tenus. Aurium tenus, dixit Fabius. Q. Curtius, Pauci hoſtium tenus exacti penetrauere vſque ad portum. Apuleius, Pallio tenus philoſophos imitatur.

DE RERVM COPIA COMMENTARIVS SECVNDVS ET MOX DE PRIMA LOCVPLETANDI RATIONE.

POSTEAQVAM de verborum copia quæ veniebãt in mentem, qua potuimus breuitate diximus, reliquum eſt, vt ſimili compendio de rerum copia perſtringamus. Atque vt hanc operis partem exordiamur ab ijs, quæ ſuperiori generi ſunt quammaximè finitima: Prima locupletandæ ſententiæ ratio videtur, ſiquod ſummatim ac generatim dici poterat,

terat, id latius explicetur, atque in parteis diducatur. Quod quidem perinde est, acsi quis primùm mercem per transennam aut peristromata conuoluta ostendat, deinde eadem euoluat, aperiatque, ac tota oculis exponat. Huius rationis id erit exemplum.

Generis in species distributia.

Rem vniuersam luxu perdidit.

Eam sententiam in summa comprehensam, quasique conuolutam hunc ad modum licebit euoluere. Si plurimas possessionum formas enumeremus, sicque varias perdendæ rei vias explicauerimus. Quidquid vel matris vel patris nomine hereditate obuenerat. Quidquid aliorum affinium morte aduenerat. Quidquid ex vxoris dote, quæ quidem neutiquam erat vulgaris, accesserat. Quidquid ex legatis accreuerat (accreuerat autem permultum) quidquid ex principis acceperat liberalitate. Quidquid peculij castrensis conflauerat, pecuniam omnem, vasa, vestes, fundos, agros, vnà cum ipsis & villis & pecoribus. Breuiter rem omnem seu mobilem, seu soli. Denique familiam etiam ipsam, fœdissimis scortorum amoribus, quotidianis comessationibus, sumtuosis obsonationibus, nocturnis perpotationibus, popinis, cupedijs, vnguentis, alea, lusibus, paucis diebus ita absumsit, abligurriuit, absorbuit, vt ne teruntium quidem sibi reliquum fecerit. Hîc duo illa verba, Rem vniuersam, & luxu perdidit, suis partibus explicantur. Adijciemus & alterum.

Cyclopædiam absoluit.

In genere dictum est. Id ita poteris explicare, si singulas disciplinas, omnem doctrinæ speciem sigillatim recenseas. Nullum omnino doctrinæ genus est, in quo non sit exquisitè versatus. Nulla disciplina, quam ille non ad vnguem perdidicerit: & ita perdidicerit, vt in vnaqualibet sola laborasse videatur: Adeò mirè poetarum omnium omnes fabulas tenet: Adeò rhetorum flosculis abundat. Adeò grammaticorum laboriosos canones excussit. Dialecticorum argutias callet. Physices arcana peruestigauit. Vltramundanæ sapientiæ ardua superauit. Theologorum abdita penetrauit. Mathematicas apodixes perceptas habet. Sic astrorum motus, sic numerorum rationes, sic terrarum dimensiones, vrbium, montium, fluminum, fontium situs, nomina, interualla: sic vocum concentus atque discrimina callet. Adeò quidquid est historiarum tum veterum, tum recentium meminit. Quidquid bonorum auctorum, quidquid vel antiquitatis, vel nouitatis, id omne tenet. Adde his parem Græcanicæ ac Latinæ litteraturæ linguæq́ue peritiam. Denique quidquid vnquam eruditionis ab egregijs auctoribus repertum ac traditum fuit, id vniuersum vnus hic absolutè perceptum cognitúmque habet ac meminit.

Item: Omnibus naturæ fortunæq́ue dotibus præditus. Hoc sicui libeat explicare, commemorabit

morabit ſingula corporis commoda. Deinde ſingulas ingenij atque animi dotes. Poſtremò genus, opes, patriam, ſucceſſus, & quidquid a fortuna ſolet obuenire. Rurſum, tertium exemplum erit, *Hippias omniſcius. Hoc ſiquis velit dilatare, referat licebit omnia illa quæ in eius viri deſcriptione recenſet Apuleius in Floridis, non ſine varia verborum copia.

Extat huius rationis exemplum aptiſſimum apud Lucianum in Harmonide. Etenim cum potuiſſet ſummatim dicere, † τὴν αὐλητικὴν ὅλην ἐκμεμάθηκα, maluit explicatis partibus copiam oſtentare ad hunc modum: Ἐδιδάξω μὲ ἤδη ἁρμόσασθαι τὸν αὐλὸν ἐς τὸ ἀκριβὲς, καὶ ἐμπνεῖν ἐς τὴν γλωσσίδα λεπτόν τι καὶ ἐμμελὲς, καὶ ὑποβάλλειν τοὺς δακτύλους εὐαφῶς ὑπὸ πυκνῇ ἄρσει καὶ θέσει, καὶ βαίνειν ἐν ῥυθμῷ, καὶ σύμφωνα εἶναι τὰ μέλη πρὸς τὸν χορὸν, καὶ τῆς ἁρμονίας ἑκάστης διαφυλάττειν τὸ ἴδιον· τῆς φρυγίου τὸ ἔνθεον· τῆς λυδίου τὸ βακχικόν· τῆς δωρίου τὸ σεμνόν· τῆς ἰωνικῆς τὸ γλαφυρόν. ταῦτα μὲν οὖν πάντα ἐκμεμάθηκα παρά σου.

*Hippias Eleus philoſophus nõ liberalium modo artium præ ſe ſcientiã tulit, ſed earũ quas Græci mechanicas vocant, vt & veſtẽ, & anulũ, crepidáſque, ac omnia quæ ferebat, manu faceret. Cic. 3. de Orat. & Quinctil.

†.i. vniuerſam artem tibijs lãdẽdi pdidici.

Quæ tametſi vix poſſunt reddi Latinè, tamen ob Græcanici ſermonis ignaros vertam vt potero. Docuiſti me iam exactè adaptare tibiam, atq; in eius lingulam inſpirare tenue quiddam ac modulatum, tum commodo facilique contactu ſubmittere digitos in crebra ſublatione ac demiſſione vocis, ad hæc ad numerum ingredi, & vt modi congruant ad chorum: præterea quod cuique harmoniæ generi proprium eſt

obseruare, Phrygiæ diuinum impetum, Lydiæ Bacchium furorem, Doricæ grauitatem ac modestiam, Ionicæ Iucunditatem. Hæc sanè omnia didici abs te. Quòd si in proximo exemplo placuisset in singulis disciplinis facere quod hic Lucianus fecit in vna musicæ parte, vides quanta sermonis copia fuerit futura.

In his non abs re crediderim illud admonere, simul & initio proponi summã rerum, & eandem alia sermonis specie repeti, & ita redeundum ad genus, quasi singulis enumerandis iam sis defatigatus, etiamsi nihil erit præteritum. Præterea cauendum, ne partium ordinem confundamus tumultuaria verborũ congerie, sursum ac deorsum miscentes omnia, ne molestam vocum turbam nulla conditam gratia conglomeremus, sed vel ordine scito, vel apta distributione, vel eleganti descriptione, legentis aut audientis tædium excludamus. Ad hanc formam pertinet & illud, quoties totum quod non formis, sed partibus constat, in eas diducitur: vt Hic totus monstrum est. hoc pacto dilatabitur: Si prius hominem in corpus atque animum partiaris, deinde singulas corporis partes, singulas item animi partes attingas, & animo & corpore monstrũ est. Quacunque vel animi, vel corporis parte contempleris, monstrum reperies. Caput tremulum, oculos caninos, os draconis, vultum furiæ, ventrem abdomine distentum, manus ad rapinam incuruas, pedes intortos

Totius in partes diuisio.

intortos totam denique corporis figuram inſpice, quid aliud quàm monſtrum præ ſe ferũt? linguam & vocem illam belluinam obſerua, portentum dices. Ingenium excute, prodigium inuenies. Mores expende, vitam ſcrutare, omnia monſtroſa comperies. Et ne ſingula perſequar, quantus quantus eſt, nihil niſi monſtrũ eſt. Hîc ſiquis velit in ſingulis veluti depingendis immorari, ſatis apparet quantum vbertatis ſit acceſſurum orationi.

Item aliud exemplum:

Totus commaduit.

A ſummo capillo ad imum vſque calcaneum pluuia commaduit. caput, humeri, pectus, venter, tibiæ, totum denique corpus pluuia diſtillabat. Minutius quidem illud, haud tamen indignum quod admoneatur, ad hanc formam referri poſſe, quoties de ſpecie loquentes, genus adiungimus: id quod ferè fit amplificandi gratia. Quum omnis eruditio plurimum affert & ornamenti & adiumenti mortalibus, tum præcipuæ philoſophia. Item, Omni quidem ætati fœda eſt libido, verùm ſenectuti multo fœdiſſima. Item, Quum omnibus in rebus plurimum habet momenti prudentia, tum præcipuè in bellis. Simplex enim erat, prudentiam in bellis plurimum habere momenti. Huius generis eſt illud Cic. in oratione pro domo ſua, apud pontifices: Quũ multa diuinitus pontifices a maioribus noſtris inuenta atque inſtituta

ſunt

ſunt, tum nihil præclarius, quàm quòd vos eoſdem & religionibus deorum immortalium, & ſummæ Reip. præeſſe voluerunt. Quanquam quid attinebat vnum hoc referre, quum huius formæ exempla nuſquam non ſint obuia?

Secunda variandi ratio.

Antecedentiũ enumeratio. Huic admodum affinis eſt ſecunda variandi ratio: quoties non contenti ſemel exitum rei proponere, ex quo reliqua quæ præceſſerunt, per ſe queant intelligi, ſingulatim ea quoque commemoramus, per quæ ad eum exitum peruentum eſt. Huius præceptionis hoc erit exemplum: Cicero Catilinæ conatus oppreſſit. id ita locupletabis: Catilinæ nefarios conatus per iuuenes perditiſſimos, totius Romanæ ciuitatis exitium atque internecionem molientes, M. Tullius Cicero conſul ſua ſagacitate ſtatim odoratus eſt, ſingulari vigilantia perueſtigauit, ſumma prudentia deprehendit, miro in Remp. ſtudio prodidit, incredibili eloquentia conuicit, grauiſſima auctoritate repreſſit, armis extinxit, magna felicitate ſuſtulit.

Item aliud: Ex ea virgine filium ſuſtulit. hac ratione dilates licebit: Eam virginem, quòd eſſet ſingulari forma, miſerè deperibat. Deinde amoris impatiens, ſimplicem puellæ animũ promiſſis ſolicitauit, muneribus corrupit, blãditijs delinijt, officijs in mutuum amorem pellexit, improbitate vicit, denique conſuetudinem cum ea habuit, ac deuirginauit. Aliquanto pòſt

post tempore vterus virginis cœpit tumescere, fœtu videlicet cõcepto. Demum exactis nouem mensibus, parturijt, ac puerum peperit.

Item aliud exemplum, Vrbem cepit: ita poterit ampliari. Principiò feciales rem repetitũ missi, qui pacis etiam conditiones offerrent. Quas cum oppidani non acciperent, copias vndique comparat, machinarum maximam vim comportat, admouet exercitum vnà cum machinis ad vrbis mœnia. Illi contrà e muris acriter hostem repellunt, tandem hic superior in congressu, conscensis mœnibus, vrbem inuadit, ac rerum potitur.

Tertia ratio.

Caussarum enumeratio.

Ab hac rursum non ita vehementer abhorret tertia locupletandi sermonis ratio, quoties rem non nudam exponimus, sed altius etiam caussas repetimus, a quibus initijs sit profecta. Velut sicui non satis sit dixisse, Bellum intercessisse Gallis cum Neapolitanis, verùm etiam addat quæ fuerint simultatis caussæ: quis instigator, quæ suscipiendi belli occasio, quæ vincẽdi spes, quæ vtrisque fiducia. Hoc vt est dilucidius quàm vt egeat præceptione, ita difficile sit exemplum nisi plurimis verbis proponere. Quare supersedebimus, & lectorem ad Sallustium ac Liuium relegabimus.

Quarta ratio.

Effectuum & consequẽtium enumeratio.

Nec admodum discrepat ab his quarta locupletandi ratio, quoties non simpliciter proponimus

nimus negotium, sed enumeramus etiam illa quæ negotium comitantur vel consequuntur. Quod genus sit, Bellum tibi acceptum feremus. hoc pacto poteris ditare rem: Exhaustum in barbaros milites ærarium, fractam laboribus iuuentutem, proculcatas segetes, abacta pecora, incensos passim vicos ac villas, desertos agros, euersa mœnia, compilatas domos, direpta phana, tot orbos senes, tot orphanos liberos, tot viduas matronas, tot virgines indignè constupratas, tot adolescentium licentia deprauatos mores, tantum funerum, tantum luctus, tantū lacrymarum. Præter ea extinctas artes, oppressas leges, oblitteratam religionem, confusa diuina humanáque omnia, corruptam ciuitatis disciplinam: Vniuersum inquam hoc malorum agmen quod ex bello nascitur, tibi vni feremus acceptum, si quidem belli fueris auctor.

Quinta ratio.

Descriptio Rhetorica.

Quinta locupletandi ratio videtur potissimū ad ἐνάργειαν quam euidētiam vertunt, pertinere. Ea vtemur quoties vel amplificandi, vel ornandi, vel delectandi gratia rem non simpliciter exponemus, sed ceu coloribus impressam in tabula spectandā proponemus, vt nos depinxisse, non narrasse, lector spectasse, non legisse videatur. Id ita præstare poterimus, si prius ipsi totá rei naturam, omnésque circunstantias, ac veluti faciem animo lustremus. Deinde ita verbis ac figuris idoneis effingamus, vt quammaximè fiat euidens

euidens perſpicuaq; lectori. Hac virtute præcellunt cũ omnes poetæ, tum præcipuè Homerus, quemadmodũ ſuis indicabimus locis. Conſtat autem præcipuè deſcriptione rerum, tẽporum, locorũ, perſonarum. *Deſcriptio rei.*

Rei deſcriptione locupletabimus orationẽ, quum id quod fit, aut factum eſt, non ſummatim, aut tenuiter exponemus, ſed omnibus fucatum coloribus ob oculos ponemus, vt auditorem ſiue lectorem, iam extra ſe poſitum, velut in theatrũ auocet. Hanc ab effingenda rerũ imagine, Græci vocant Hypotypoſim: etiã ſi vocabulũ hoc cõmune eſt, quoties aliquid oculis ſubijcitur. Veluti ſiquis expugnatã ciuitatẽ dicat, cuncta nimirum in ſumma cõplectitur, quæcunque talis fortuna recipit. Vtar enim Quinctiliani verbis: At ſi aperias hæc quæ verbo vno incluſa erãt, apparebunt effuſę per domos ac tẽpla flammę, & ruentium tectorũ fragor, & ex diuerſis clamoribus vnus quidam ſonus aliorũ fuga incerta, alij in extremo complexu ſuorum cohærentes, & infantium fœminarúmque ploratus, malè vſque in illum diem ſeruati fato ſenes. Tum illa profanorum ſacrorúmque direptio, efferentium prædas, repetentiúmque diſcurſus, & ante ſuum quiſque prædonem catenati, & conata retinere infantem ſuum mater. Et ſicubi maius lucrum eſt, pugna inter victores. Licet enim hæc omnia complectatur euerſio, minus eſt tamen totum dicere, quàm omnia.

hactenus

hactenus Fabius. Idem huius euidentiæ citat exemplum hoc ex Cælio in Antoniũ: Namque ipsum offendunt temulento sopore profligatum: totis præcordijs stertentem, ructuosos spiritus geminare, præclarásque contubernales ab omnibus spondis transuersas incubare, & reliquas circumiacere passim, quæ tamen exanimatæ terrore, hostium aduentu percepto excitare Antonium conabantur. Nomen inclamabant frustra, ceruicibus tollebant: blandius alia ad aurem inuocabat, vehementius etiam nonnulla feriebat. Quarum quum omnium vocem tactúmque noscitaret, proximæ cuiusque collum amplexu petebat, nec dormire excitatus, nec vigilare ebrius poterat, sed semisomno sopore inter manus centurionum concubinarúmque iactabatur. Nihil, inquit Fabius, his nec credibilius fingi, nec vehementius exprobrari, nec manifestius ostendi potest. Refert idem descriptionem conuiuij luxuriosi: Videbar, inquit, videre alios intrantes, alios verò exeuntes, quosdam ex vino vacillantes, quosdam hesterna potatione oscitantes. Humus erat immunda, lutulenta vino, coronis languidulis, & spinis cooperta piscium. Sed huiusmodi exemplorum nusquam non magna copia, præsertim apud poëtas, vt dictum est, & apud historicos poëtis proximos. Præcipuè verò narrationes nuntiorum in tragœdijs, quoniam vice spectaculi subijciuntur, dum ea referunt, quæ repræsen-

repræſentari in theatro aut non poſſunt, aut non conuenit, hac virtute inſigniter abundant. Veluti quum in Erupidis Hecuba Talthybius narrat Hecubæ, quomodo ſit occiſa Polyxena: Et in Iphigenia Aulidenſi nuntius exponit quomodo ſit interfecta Iphigenia: Et in Troade Senecæ nuntius refert Andromachæ quomodo periſſet Aſtyanax ipſius filius. Hoc ad exemplum indicaſſe ſatis eſt, quum omnes tragœdiæ ſcateant huiuſmodi narrationibus. Nec refert ad hoc inſtitutum, veræ ſint an falſæ, quemadmodum in Electra Sophoclis ſenex fictè narrat Clytemneſtræ quomodo in certamine periſſet Oreſtes. M. quoque Tullius mirus eſt in hoc genere artifex. Verum illud arbitror admonendum, hoc genus deſcriptiones præcipuè quidẽ conſtare circunſtantiarum explicatione, earum præſertim quæ rem oculis maximè ſubijciunt, ac moratam reddunt narrationem. Non mediocriter tamen adiuuari collationibus, ſimilibus, diſſimilibus, imaginibus, Metaphoris, Allegorijs, & ſiquæ præterea ſunt figuræ, quæ rem illuſtrant. Quin epitheta quoque in hunc vſum plurimum valent: veluti quum dicimus, Aerios ſcopulos, turrigeras vrbes, cæruleum aut vitreum mare, curuum aratorem, ſuperciliosum philoſophum, patulas fagos, atram ſpecum: & apud Homerum δυσηχὴς πόλεμος & κορυθαίολος ἕκτωρ, βροτολοιγὸς ἄρης καὶ τειχεσιπλήκτης. quo genere nuſquam non ſcatet hic poëta. Neque ſolum

.i. malè ſonans bellũ, Hector variegatã habens galeã, homicida Mars, & murorum euerſor.

lium in descriptione complectimur quæ præcesserint, quæ adiuncta rei fuerint, quæ consequuta: verumetiam ea quæ facta non sint, vel fieri potuisse, si hoc aut illud euenisset, vel fieri posse demonstramus. veluti siquis dicat, Vide in quod discrimen adduxisti Rempublicam, qui temere congressus sis cum hoste. Etenim si forte fortuna superassent hostes, hæc atque hæc erant euentura. Aut siquis monarchiam dissuadeat, descriptione ob oculos ponat omnem tyrannidis tragœdiam. Iámque auditores admoneat, vt putent sese hæc omnia videre, quæ mox passuri sint, si democratiam mutarint in regnum. Porrò si res agitur seria, tum eatenus adhibendæ sunt ὑποτυπώσεις, quatenus ad caussam conducunt. Verùm quum tota res ad voluptatem spectat, quemadmodum in poëmatis ferme fit, & ἀποδείξεσι, quæ exercendi ostentandíue ingenij caussa tractantur, licebit effictionibus huiusmodi liberius lasciuire. Ad hanc formam pertinent descriptiones Homericæ, quoties armat deos suos aut heroas, quoties conuiuium, quoties prælium, quoties fugam, quoties concilium describit. Quid enim iste non exponit oculis, tum aptis circunstantijs, quæ tametsi nonnunquam minutæ videntur, tamen nescio quo pacto mirum in modum rem oculis subijciunt, tum epithetis, tum adhibitis similibus? Præterea descriptiones turbinum, tempestatum, aut naufragiorum: quales sunt

.i. delineationes, effigiationes.

.i. demonstrationibus.

ſunt apud Homerum locis compluribus, apud Virgilium libro Æneid. primo, apud Ouidium Metamorph. vndecimo, pugnæ barbaricæ apud Iuuenalem. Item peſtilentiæ, qualis eſt apud Maronem Georgicorum libro 3. apud Naſonem 7. apud Senecam in Oedipo. Item apud Thucydidem. Præterea famis, cuiuſmodi eſt inſignis in quadam Quinctiliani declamatione. Item prodigiorum, Solis eclipſium, niuis, imbrium, fulminum, tonitruum, terræ quaſſationum, incendiorum, inundationum, quod genus apud Ouidium diluuij Deucalionei deſcriptio. Item ſeditionum, exercituum, prœliorum, ſtragis, excidij, direptionum, monomachiæ, pugnæ naualis, qualis eſt apud Lucanum libro 3. Epuli, conuiuiorum, nuptiarum, funerum, triumphorum, ludorum, pomparum, cuius generis eſt apud Plutarchum in vita M. Antonij Cleopatræ nauis. Sacrorum, ceremoniarum, incãtationum, ac maleficiorũ: qualis eſt apud Lucan. in 6. Item apud Horat. in Satyris, ſub perſona Priapi narrantis quæ viderit. Venationum, cuiuſmodi exſtat Adriani Cardinalis: tametſi docti negant hoc carmen illius eſſe. Item animantium, quod genus eſt torpedinis: & hiſtricis deſcriptio apud Claudianum. Apud eundem, & item apud Lactantium phœnicis. Pſittaci apud Ouidium in Amoribus, & apud Statium. Serpentiũ apud Lucanum in nono. Multorum piſciũ apud Oppianum; apud Plinium cũ innumerabilium

animantium formæ, naturæ, mores, pugnæ, concordiæ, tum præcipuè culicis descriptio: apud Maronem equi ac bouis expressio, apum mira repræsentatio. Statuarum item, qualis est in epistolis Plinianis signi senilis: tabularum & imaginum, qualis est apud Lucianum Hercules Gallicus: apud Philostratum varia picturarum argumenta: cuiusmodi sunt & argumenta textorum & sculpturarum, aut similium operum, quorũ apud poëtas & historicos exempla sunt innumera. Vt apud Ouidium libro 6. Metamor. textura Arachnes: qualis est clypeus Achillis ab Homero expressus: Æneæ, a Marone. Ad hæc nauis, vestis, πανοπλίας, machinæ, currus, Colossi, Pyramidis, aut si quid est aliud rerum consimilium, quarum descriptio delectet. Equidem ad hoc genus referendum arbitror, quoties formæ gentis vitæque ritus explicantur. Veluti siquis Scytharum, Antropophagorum, Indorum, Troglodytarum, aut similium gentium imaginem oculis exponat. Aut si vitæ militaris, philosophicæ, aulicæ, rusticanæ, priuatæ, regiæ, simulachrum quoddam effingas. Verum vt ista probè exprimas, non modo confert ars & ingenium, verùm etiam oculis spectasse, quæ velis effingere, plurimum refert. Sunt & fabulosæ rerum descriptiones, quæ tamen ad veras alludunt. Velut ætatis aureæ, argenteæ, ferreæ, qualis est & apud Cebetem humanæ vitæ pictura: apud Lucianum aulæ, calumniæ, eruditionis,

i. perfectæ armaturæ.

aliæque

aliæque complures: apud Homerum Ossę, Ates, & Litarum: apud Ouidium famis, liuoris: apud eundem, & item apud Maronem, famæ. Quòd siquis malit hæc ad personæ descriptionem pertinere, de qua mox dicam, equidem non magnopere repugno.

Personæ descriptio.

His igitur est proxima personarum discriptio, quam προσωποποιίαν appellant, tametsi nonnihil ab hac dissidet προσωπογραφία, vel hoc nomine quòd latius patet. Nam famis quoque, inuidiæ, somni, de quibus modo diximus προσωπογραφίας non absurdè dixeris. proponitur enim ceu persona quædam. Cuiusmodi sunt & illæ, virtutis ac voluptatis, quas Prodicus sophista apud Herculem inter se decertantes facit, vt auctor est Xenophon. Item mortis ac vitæ, quas Ennius in Satyra contendentes inducit, teste Fabio. Item calumniæ apud Lucianũ, apud eundem eruditionis & statuariæ. Occasionis. apud Ausoninm: Fortunæ, apud Horatium in Odis, & Q. Curtium: Cupidinis, apud Moschum: Penias & Pluti, apud Aristophanem: Iustitiæ, apud Chrysippum referente Gellio· Philosophiæ, apud Boethium Seuerinũ: Lamiæ, apud Politianum. Item Musarum, Gratiarum, Furiarum, Bellonæ, Sphingis, Scyllæ, Charybdis, ac similium apud poëtas. Sunt quædam priores vero, sed tamen ad ostentationem accommodatiores. Cuiusmodi est Hippiæ de-

ſcriptio apud Lucianum, & eiuſdem apud Apuleium in Floridis: ſed oratori magis conueniunt illæ notationes. ſic enim appellant quoties amantis, luxurioſi, auari, voracis, temulenti, ſomniculoſi, garruli, glorioſi, oſtentatoris, inuidi, ſycophantæ, paraſiti, lenoníſque perſonam depingimus. Huius generis exſtat exemplum in quarto rhetorices, ad Herennium: vbi ſuis notis depingitur Pſeudoplutus, diuitiarum oſtentator, quum eſſet pauper. Ceterùm e comœdijs quantum libet exemplorum ſumere licet: nil enim aliud agit comœdia. Exſtant ad hoc facientes notæ Theophraſti titulo. Mihi grammatici cuiuſpiam videntur magis quàm philoſophi. Depingitur autē ab omnibus circūſtātijs, præcipue verò ab his. A natione ceu patria, ſi Pœni, Græci, Galli, Scythæ, Hyberni, Hiſpani, Scoti, Britanni, formam, cultum, vocem, linguam, geſtum, inceſſum, ritus, ingenium ac mores expreſſeris. Fingendus autem Pœnus fœdifragus, vafer, inſolens, cultu ambitioſiore, atq; item de ceteris. Sunt & ſingularum ciuitatū peculiares notæ: vt Mollis Athenienſis, & ad dicendum quàm faciendum inſtructior. Seueri Romani. Parci Florentini. A ſexu, Depingitur vir ſeuerior, mulier loquacior, inconſtantior, ſuperſtitioſior. Ab ætate tales effingimus, quales Horatius oſtendit in Arte Poëtica. A fortuna, Faſtuoſior inducitur diues: Humilior ac timidior pauper. A ſtudijs, fit glorioſus & facinorum

ſacinorum ſuorum immodicus iactator miles, periurus leno, triſtior ruſticus, adulantior aulicus, mitior vrbanus. Medicus ad quæſtum propenſior. Poeta nominis auidior, fontibus nemoribus ac ſeceſsibus gaudens, opum & honorum ciuilium contemtor: Sophiſta loquacior quàm ſapientior. Neque negligendi communis affectus, quo ſit animo pater in liberos, maritus in vxorem, ciuis in patriam, princeps in plebem, plebes in patricios, ceteríque quos diligentiſsimè tradidit in rhetoricis ſuis Ariſtoteles. Sunt autem peculiares etiam in ſingulis horum differentiæ. Neque enim ſatis eſt tenere quid ſeni, quid iuueni, quid ſeruo, quid patrifamiliâs, quid lenoni cõueniat. Alioqui ſinguli horũ ſemper ſui ſimiles inducerentur. At comici præcipuè varietatem in eiuſdẽ quoq; generis perſonis affectaſſe videntur. Quid enim diſsimilius, quàm Demea ac Mitio apud Terentium? quorum hic, cum etiam grauiſsimè filium obiurgat, blandus eſt: ille cum maximè blanditur, amarulentus, & tamen vterque ſenex, atque adeò fratres. Quid diuerſius, quàm Chremes ſemper placidus ac ciuilis, & Simo vehemens ac ſuſpicioſus? Item quàm Pamphilus cordatus, & Charinus inops animi conſilijque? Quid tam diſsimile, quàm Phædria cum morbo pugnans, & Chærea nihil habens penſi? Multum item intereſt inter Dauum pertinaciſsimum ſperandi auctorem,

& Birriam nihil præter desperationem adferentem. Plurimum inter parasitum Gnathonem & Phormionem, & ab vtroque longè dissident parasiti Plautini. Quemadmodum & huius meretrices a Terentianis plurimum discrepant. Terentius meretrices propemodum bonas fingit, veluti Philotim & Bacchidem in Hecyra. Plautus senes amantes ac festiuos, & vxoribus veteratoriè imponentes: quanquam aliâs Euclionem prodigiosè tenacem ac suspiciosum facit. Quòd si personam tractamus ab alio occupatam, ab ijs qui priores finxerint aut descripserint, decorum petendum est. Veluti si tractes Achillem, acrem, inexorabilem, simplicem, infensum regibus, infensum mendacibus, pedibus velocem inducas oportet. Nam huiusmodi primus finxit Homerus. Rursum Vlyssem vafrum, mendacem, dissimulantem, omnia tolerantem. Agamemnonem animo mitiore, sed imperij cupidum, timentem populum, voluptatis auidiorem, quàm belli. Hectorem animo sublimi, mortis & auguriorum negligentem, patriæ omnia posthabentem. Aiacem factis magis, quàm oratione strenuum, contumeliæ ac repulsæ impatientem. In summa, vt cuiusque personam finxit Homerus, ita Tragici poetæ inducant oportet. Item siquis Aristidem, Themistoclem, Phocionem, Alcibiadem, Pisistratum, Iulium Cæsarem, Fabium, aut Camillum, aut Timonem, Socratem, Platonem, Epicurum cupiat effin-

effingere, ex hiſtorijs decorum petendum eſt. Quod exercitationis genus placuiſſe videtur ijs qui Menelai, Phœnicis, Achillis, Phalaridis, Bruti, Senecæ, ac Pauli epiſtolas & orationes finxerunt. Idem ſpectandum erit ſcribenti dialogos, quibus perſonis quē tribuat ſermonem. Ceterùm decorum, quod eſt in fictis perſonis: Veluti ſi Philoſophiam producas vultu conſtanti & auctoritatis pleno, Muſas ſimplices ad blandiores, Gratias iunctas ac zonis ſolutis, Iuſtitiam rectis atque immotis luminibus, ceteráque huius generis, id a rerum natura, ad quas alluditur, oportebit ſumere. Eſt quoque decorum in apologis, quod nemo rectè tuebitur, niſi naturas animantium cognitas atque animaduerſas habeat: vt ſciat docilem ac religioſum elephantum: Delphinum crocodilo inimicum, hominis amantem: Aquilam in ſublimi nidum ponere: Scarabeum ſtercora, in quibus gignit ac gignitur, ex more protrudere: nec videri temporibus quibus incubant aquilæ: Caſſitam in ſegetibus oua ponere: Erinacium gaudere diſcurſu, inimicum ſerpentibus. Atque hæc quidem, híſque reconditiora facilè petuntur ex Ariſtotele, Plinio, Æliano. Tractatur & hoc genus etiã ab oratoribus. Porrò duriores ſunt apologi, qui rebus inanimis, vt arboribus, aut ſaxis ſermonem attribuũt. Sed oratorum magis peculiares ſunt illæ προσωπογραφίαι, quoties ſuis ceu coloribus certa hominis perſona depingitur, ídque

 eatenus,

eatenus, quatenus ad rem propoſitam attinet, quemadmodum apud Salluſt. Catilina, apud Liuium Annibal, apud Plinium Traianus. Rarius enim incidunt, ſed tamen incidunt, illæ formarum effictiones. Quod genus ſit, ſiquis mulierem formoſam omnibus ferme numeris exprimat, aut contrà deformem anum. Quemadmodum Therſiten effinxit Homerus, & Græcorum multos proceres e mœnibus Helena Priamo ſciſcitandi indicat, & húc imitatus Maro in ſexto, complures Romanos deſcribit. Ad hanc formam præcipuè pertinet ſchema διαλογισμὸς, id eſt ſermocinatio, quoties vnicuique ſermonem accommodamus, ætati, generi, patriæ, vitæ, inſtituto, animo, moribúſque congruentem. Nam huiuſmodi ſermones in hiſtoria licet affingere. Vnde tot Thucydidis, Salluſtij, Liuij orationes. Effinguntur & epiſtolæ, & apophthegmata. Demum & cogitationes, veluti hominis ſecum loquentis, quanquam hoc poëtis familiarius. Illæ propriæ προσωποποιΐας nomen merentur, quoties perſonam hominis procul abſentis, aut iam olim defuncti, loquentem facimus, ſeruato decoro. Quod genus ſit: Quid ſi nunc reuiuiſcant priſci illi huius vrbis optimates, viderintque temporum horum mores, nónne in has voces erumperent? Deinde ſubijcienda oratio. Quid ſi nunc adeſſet proauus ille tuus, nónne meritò his te verbis obiurgaret? Quid ſi redeat in hanc lucē Camillus, nónne iure his verbis nobiſcum agat?

agat? Et,iam mihi videor audire illum ſic mecum loquentem. Et,fingite Platonem ipſum ad hunc modum vobiſcum expoſtulantem. Verecundiores ſunt huiuſmodi Proſopopœiæ, quum ea loquentes fingimus, quæ veriſimile ſit eos eſſe dicturos, ſi adeſſent. Duriores autem, ſed tamen etiam in ſerijs orationibus, non tantum in exercitationibus adhibendæ, ſiquando rerum grauitas poſtulabit, quoties naturam aut Rempublicam, aut prouinciam, aut patriam loquentem facimus. Vt in Catilinam fecit Cicero, Quæ tecum Catilina & quodammodo tacita loquitur. Rurſum, Etenim ſi patria, quæ mihi vita multo eſt carior, ſi cuncta Italia, ſi omnis Reſpublica ſic loquatur, M. Tulli quid agis? Et Socrates apud Platonem in Critone leges ſecum diſputantes inducit. Huius generis eſt, quoties dijs ipſis, aut locis, aut alijs multis rebus orationem accommodamus. At eæ quæ propriè προσωπογραφίαι vocantur, Metaphoris, ſimilibus, & collationibus fiunt illuſtriores. Cuius generis apud poetas magna vis eſt.

Loci deſcriptio.

Locupletatur oratio locorum quoque deſcriptionibus, quas Græci τοπογραφίας appellant. Ab his frequenter narrationum ſumitur exordium, non a poetis modò, verumetiã ab hiſtoricis, & apud oratores nonnunquam incidunt. Huius generis eſt, quoties tota loci facies veluti

ſpectanda

ſpectanda depingitur: vt vrbis, montis, regionis, fluminis, portus, villæ, hortorum, amphitheatri, fontis, ſpecus, templi, luci. Quæ ſi veræ ſint, τοπογραφίας appellari volunt: ſin fictæ, τοποθεσίας. Prioris formæ ſunt, Carthaginis & portus apud Maronem deſcriptio: apud Pliniũ in epiſt. Laurentis villæ: apud Statium Surrentinum Pollij, & Tiburtinum Manlij: poſterioris, ſedes ſomni apud Ouidium. Domus famæ, & regia Solis apud eundem. Inferorum & Caci domus, apud Virgilium. Tænari, apud Statium. Domus, apud Lucianum. Regia Pſyches, apud Apuleium. Ad prius genus referendum arbitror Veſuuij montis incendium, à Plinio minore deſcriptum. Ætnæ ardentis, apud Claudianum. Tum ſiquis Nilum, aut antrum Sibyllæ, arcus, atque id genus alia deſcripſerit. Quæ quo ſunt magis noua, hoc plus adferunt voluptatis, & diutius licebit immorari, modò non omnino ſint aliena.

Temporis deſcriptio.

Porrò temporis deſcriptionem χρονογραφίαν appellant, vnde non rarò narrationis ſumitur initium. Nonnunquam delectādi duntaxat gratia adhibetur: veluti quoties poetæ diem, noctem, auroram, aut crepuſculum exprimunt. quanquam ne hæ quidem omnino otioſè debent adhiberi. Quod genus eſt illa Virgiliana,

Nox erat & placidum carpebant feſſa ſoporem
Corpora per terras, ſiluæque & ſæua quierant
Æquora,

Aequora, quum medio voluuntur sidera lapsu,
Quum tacet omnis ager, pecudes, pictaque volucres,
Quaeque lacus latè liquidos, quaeque aspera dumis
Rura tenent, somno positae sub nocte silenti
Lenibant curas, & corda oblita laborum.

Pertinet enim hæc descriptio nocturnæ quietis ad amplificandum Didonis dolorem, qui ne tum quidem conquiescebat, cum omnia cetera quietem agerent. Nam mox sequitur,

At non infelix animum Phœnissa, nec vnquam Soluitur in somnos. Veris, hiemis, autumni, æstatis, vindemiæ, iustitij, Saturnalium descriptiones ad hoc genus pertinent, quæ sæpenumero valent & ad probationem. Mixtæ sunt illæ, quoties temporum qualitatem exponimus, puta pacis, belli, seditionum, factionum, monarchiæ, democratiæ. Simul cum ostendimus quæ virtutes, aut quæ vitia tum maximè valuerint. Hæc quidem sigillatim tractare conueniet nonnunquam exercendi ingenij gratia. Verùm absoluta descriptio ex his omnibus constat. Nam Horatius in ea quam modò citaui Satyra primùm locum exquiliarum describit, deinde tempus, præterea Priapi ac maleficarum personas, postremò & sacrificium & fugam crepitu territarum mirè exprimit.

Egreßio, sexta locupletandi ratio.

Superioribus affinis sexta locupletandi ratio, quam Græci παρέκβασιν, Latini partim egressionem, alij digressionem, nonnulli excursum appellant. *Digreßio.*

pellant.

pellant. Ea est, definitore Quinctiliano, alicuius rei, sed ad vtilitatem caussæ pertinentis, extra ordinem excurrens tractatio. Adhibetur autem vel laudandi gratia, qualis est apud M. Tullium pro L. Cornelio popularis illa virtutum Cn. Pompeij commemoratio, in quam ille diuinus orator (nam Fabij verbis vtar) veluti nomine ipso ducis, cursus dicendi teneretur, abrupto quem inchoauerat sermone, diuertit: aut vituperandi, aut ornandi, aut delectandi, aut præparandi. Sumuntur autē ex ijsdem ferme locis, quos modò retulimus. Ab expositione rerum gestarum, a descriptione locorum, regionum, personarum. item a tractatione fabularum, apologorum. Præterea a locis communibus, quoties amplificandæ rei gratia, in gloriam, in luxuriam, libidinem, auaritiam, turpē amorem, tyrannidem, iram, ac reliqua vitia dicimus, atque his, caussa velut aliquantisper omissa, diutius immoramur. Aut contrà, quoties frugalitatem, liberalitatem, continentiam, studia litterarum, pietatem, taciturnitatem, laudibus efferimus. Hi tantū momenti habent ad copiosè dicendū, vt clari aliquot auctores eos ex professo tractauerint: χρείας appellant. Sunt & illi loci communes his non dissimiles, quoties libertatis commoda ponimus ante oculos, contrà seruitutis incommoda, mutabilitatem fortunæ, mortis æquam omnibus necessitatem, quantum valeat pecunia in rebus mortalium, vitæ

vitæ humanæ breuitatem, atque id genus alia innumera deſcribimus.

Porrò longius immorari licebit excurſionibus, vel initio dictionis: qualis illa Herculis Gallici apud Lucianum, & Lamiarum apud Politianum deſcriptio. Vel in fine, quo iam feſſus recreetur auditor. Quemadmodum in Georgicis ferè facit Virgilius. In medio, ſiquãdo digredi licebit, celerius eò redeundum vnde digreſſus ſis: niſi pars cauſſæ iam abſoluta, digreſsionis anſam præbebit: veluti poſt narratam cauſſam, quò ad ſecuturam argumentationem auditor reddatur alacrior. Aut poſt probationem, ſiue omnino poſt locos inamœniores, quò tædium ſubtilitatis diſcutiatur. Aut niſi res ipſa locos huiuſmodi ſuapte ſponte offerat, qui inuitent ad diutius immorandum.

Septima ratio.

Septima locupletandi ratio ſumitur ab epithetis. Diomedes epitheton facit ſpeciem Antonomaſiæ, finítque hunc in modum: Epitheton, eſt præpoſita diſtinctio proprio nomini, aut ornandi, aut deſtruendi, aut indicandi cauſſa. Ornandi, vt Diua Camilla. Deſtruendi, vt Scelerúmque inuentor Vlyſſes. Indicandi, vt Lariſſeus Achilles. Sumuntur epitheta ab animo, vt Plato philoſophorum ſapientiſsimus. A corpore, Therſites Græcorum omnium deformiſsimus. A bonis externis, neq; id ſimpliciter, *Epitheta.*

nimi-

nimirum ab omnibus partibus bonorum, quæ proficiſcuntur a fortuna. A genere, vt Mecœnas generoſiſſimus. Ab opibus, Crœſus regum opulentiſſimus. A forma, Nereus formoſiſſimus. A Viribus, Milo athleta fortiſſimus. A patria, Vlyſſes Ithacenſis. Ab actu, Monſtrorum domitor Hercules. Ab euentu, Bis capti Phryges. In ſumma, ab omnibus fortunæ commodis, aut incommodis. Neque refert an hæc epitheta ſint adiectiua nomina, nécne, modo quocunque pacto proprietas quædam attribuatur, non perſonis tantùm, verumetiam rebus: vt, Præceps iuuenta, præceps & amens conſultor amor, eſca malorum voluptas, moroſa ac difficilis ſenecta, vitiorum expultrix philoſophia, humanæ vitæ ſpeculum comœdia, vitæ magiſtra hiſtoria. In poëmatis licebit naturalibus epithetis vti: vt, Candida nix, liquidi fontes, frigida nox, volubilis amnis, aureus ſol. In oratione proſa non oportebit adhiberi, niſi emphaſim quandam habeant, & ad rem propoſitam pertineant: vt, Non impetrabis cauſſam tam iniquam ab Ariſtide iuſtiſſimo. Et, Coram Catone ſeueriſſimo morum cenſore audes agere Floralia? Id potiſſimùm fiet in citationibus exemplorum aut ſententiarum. Ariſtarchus eruditiſſimus, & idem diligentiſſimus. Cicero eloquentiæ princeps. Plato certiſſimus auctor.

Octaua ratio.

Circũſtantiæ. Octaua dilatandi ratio ſumitur à circunſtantijs,

tijs, quas Græci Periſtaſes vocant. Eæ partim ſunt rerum, vt cauſſa, locus, occaſio, inſtrumentum, tempus, modus, atque id genus aliæ: partim perſonarum, vt natio, patria, ſexus, ætas, educatio, & diſciplina, habitus corporis, fortuna, conditio, animi natura, ſtudium, anteacta, commotio, conſilium, nomen. Conducit autem ad multa circunſtantiarum aptus ac tempeſtiuus vſus. Primùm ad amplificandum atq; extenuandum, de quo mox paucis dicturi ſumus. Deinde ad euidentiam, de qua paullò antè diximus. Præterea ad confirmationem & probabilitatem. Facit enim vt tota oratio denſis ac crebris argumentis vndique differta ſit & communita. Quæ tametſi non explices, quaſíque in aciem educas, tamen pugnant per ſeſe, cauſſamque non mediocriter adiuuant. vt, Quẽadmodum licet aliud agentem, tamen agnoſcere liceat palæſtricæ aut muſicæ peritum: ita vbiuis ex huiuſmodi circunſtantijs commodè ſuo loco admixtis rhetorẽ intelligere poſſis. Quod quoniam per omnem orationem fuſum eſt, exemplo breui oſtendi non poteſt.

Nona dilatandi ratio.

Nona dilatandi ratio conſtat amplificatione. Eius complures formæ referuntur a Fabio. Nos eas breuiter attingemus, quæ ad præſens pertineant inſtitutum. Prima amplificandi ratio conſtat incremento, quoties gradibus aliquot peruenitur non modò ad ſummum, ſed *Amplificatio.*

interim quodammodo supra summum. Huius exemplum est apud Marcum Tullium in quinta in Verrem actione, Facinus est vinciri ciuem Romanum: scelus, verberari: propè parricidium, necari: quid dicam in crucem tollere? Verbo satis digno tam nefaria res appellari nullo modo potest. Ad hoc genus pertinet & illud, cùm congestis ordine quodam circunstantijs in contextu & cursu semper aliquid priore maius insequitur. Huius exemplum est in secunda Ciceronis Philippica de vomitu Antonij, O rem non visu modò fœdam, sed etiam auditu. Si inter cenam in tuis immanibus illis poculis hoc tibi accidisset, quis non turpe diceret? In cœtu verò populi Romani, negotiũ publicũ gerens, Magister equitum, cui ructare turpe esset, is frustis esculentis vinũ redolẽtibus, gremiũ suum & totũ tribunal impleuit. hîc singulæ voces incrementũ habent. Etenim per se deforme fuerat vel non in cœtu vomere, in cœtu etiam non populi, etiam non Romani, vel si nullum negotium gereret, vel si non publicum, vel si non Magister equitum. Hęc siquis diuidat, ac circa singulos gradus immoretur, augebit quidem orationis copiam, tamen minus efficaciter amplificabit. huic contraria est comparatio. Nam vt incremento ad superiora tenditur, ita comparatio a minoribus incrementum petit. Fit autem comparatio vel fictione, vel exempli collatione. Fictione,

quam

quam ὑπόθεσιν vocant, vt in prima parte exempli, quod modo retulimus ex Cicerone. Fingit enim hoc inter cenam accidiſſe priuato. Eiuſdem eſt illud in Catilinam, Serui mehercle mei ſi me iſto pacto metuerent, vt te metuunt omnes tui, domum meam relinquendam putarem. Collatione exempli, quoties propoſito velut ſimili exemplo efficimus vt id quod exaggeramus, aut proximum illi, aut par, aut maius etiam videatur: velut Cicero pro Cluentio, cum expoſuiſſet Mileſiam quandam a ſecundis heredibus pro abortu pecuniam accepiſſe, Quanto eſt, inquit, Opianicus in eadem iniuria, maiore ſupplicio dignus? Siquidem illa cùm ſuo corpori vim attuliſſet, ſeipſam cruciauit: hic autem idem illud effecit per alieni corporis cruciatum. In hoc genere non ſolùm tota totis, ſed etiam partes partibus comparantur: ſicut hoc loco pro Milone, An verò vir ampliſſimus Scipio, Tiberium Gracchum mediocriter labefactantem Rempublicam priuatus interfecit: Catilinam orbem terræ cæde atque incendio vaſtare cupientem, nos conſules perferemus? hic & Catilina Graccho, & ſtatus Reipublicæ orbi terrarum, & mediocris labefactatio cædi, & incendijs, & vaſtationi, & priuatus conſulibus comparatur. Quæ ſiquis dilatare velit, plenos per ſingula locos habeat. Amplificamus & ratiocinatione, cum aliud creſcit, & aliud augetur,

hoc modo: Tu iſtis faucibus, iſtis lateribus, iſta gladiatoria totius corporis firmitate tantum vini in Hippiæ nuptijs exhauſeras, vt tibi neceſſe eſſet in populi Romani conſpectu vomere poſtridie. Colligitur enim quantum vini biberit Antonius, quòd illa totius corporis gladiatoria firmitas non quiuerit ferre & concoquere. Ad hanc formam referendum eſt, quoties res atrociſſimas, quáſque in ſummam ipſi extulimus inuidiam, eleuamus conſulto, quò grauiora videantur quæ ſequutura ſunt. Quod genus eſt illud Ciceronis: Leuia ſunt hæc in hoc reo, Metum virgarum Nauarchus nobiliſsimæ ciuitatis pretio redemit: humanum eſt. Atrociſsimum quiddam expectetur neceſſe eſt, cui hæc quæ ſunt atrocia, comparata, humana atque vſitata videantur. Amplificamus & congerie verborum, ac ſententiarum idem ſignificantium: quæ ratio finitima eſt figurę συναθροισμῷ, de qua prius dictum eſt. Vtitur hac Marcus Tullius in actione pro Ligario, Quid enim tuus ille Tubero diſtrictus in acie Pharſalica gladius agebat? cuius latus ille mucro petebat? qui ſenſus erat armorum tuorum? quæ tua mens, oculi, manus, ardor animi? quid cupiebas? quid optabas? Hìc velut aceruo creuit oratio. Idem fit interim omnibus altius, atque altius inſurgentibus. vt in hoc exemplo, Aderat ianitor carceris, carnifex prætoris, mors terrórque ſociorum, & ciuium Romanorum lictor Sextius.

Id eſt, coaceruationi.

Amplifi-

Amplificamus etiam quasi correctione quadã: vt Cicero in Verrem, Non enim furem, sed raptorem: non adulterum, sed expugnatorem pudicitiæ: non sacrilegum, sed hostem sacrorum religionúmque: non sicarium, sed crudelissimum carnificem ciuium sociorúmque in vestrum iudicium adduximus. Totidem autem sunt minuendi modi, quot sunt amplificandi. Pertinent ad orationis copiam & illi vulgares amplificandi modi, cùm vel aduerbijs, vel nominibus, vel alijs partibus appositis amplificamus, vel in laudem, vel in vituperium. Maiorem in modum me Cicero delectat. Dici non potest quàm tibi faueat socer. Verbis consequi nequeam quàm me delectet Cicero. verùm de his augendi rationibus priore libro diximus.

Notus & vsitatus est & ille modus amplificandi, cùm speciem augemus generi collatam: vt, Cùm omnes disciplinæ liberales plurimum homini conciliant vel ornamenti, vel cõmodi, tum in primis eloquentia. Quanquam hanc quoque rationem superius attigimus.

Decima dilatandi ratio.

Decima dilatandi ratio inde sumitur, vt quammaximum propositionum numerum reperiamus. Est autem propositio rhetorica, cui probandæ adhibentur argumenta. Porrò quẽadmodũ inueniẽda sit propositio, Fabius negat arte comprehendi posse: ceterùm ingenio *Propositionũ multiplicatio.*

atque vſu conſtat ea facultas. Atque inde fit, vt cùm plures eadem didicerint, generibus argumentorum ſimilibus vtantur: alius tamen alio plura quibus vtatur, inueniat. Sumuntur autem propoſitiones partim ex his quæ ſunt vulgaria, partim ex his quæ ſunt propria cauſſæ. Exemplum ſit hoc, quod placuit Quinctiliano: Cùm Thebas euertiſſet Alexander, inuenit tabulas, quibus centum talenta mutuo Theſſalis dediſſe Thebanos continebatur. Eas tabulas, quòd eſſet vſus commilitio Theſſalorum, donauit his vltro. Poſtea reſtituti a Caſſandro, repoſcunt Thebani Theſſalos. Res apud Amphictyonas agitur. Centum talenta & credidiſſe eos cõſtat, & non recepiſſe. Lis omnis ex eo, quòd eas Alexander Theſſalis donaſſe dicitur, pẽdet. Contra & illud, non eſſe ijs ab Alexandro datã pecuniã Thebanorum. In hoc igitur argumento huiuſmodi propoſitiones ac partes, ceu columnæ reperiendæ ſunt. Prima pars erit, Alexandrum nihil egiſſe donando: Secunda, non potuiſſe donare: Tertia, non donaſſe. Ac primæ quidem partis prima erit propoſitio pro Thebanis, iure repeti licere quod vi ſit ablatum. Pro Theſſalis hæc erit, tabulas non ſimpliciter vi qualibet, ſed bello ſublatas eſſe: ius autem belli plurimum valere in rebus humanis. hoc regna, hoc populos, hoc fines gentium atque vrbium contineri. Huic rurſum aliam propoſitionem opponunt Thebani: Non omnia in victoris poteſtatem venire

venire iure belli, ſed in his quæ in iudicium deduci poſſunt, nihil valere ius belli: nec armis erepta, niſi armis poſſe retineri. Itaque vbi illa valeant, non eſſe iudicem: Vbi iudex ſit, nihil illa valere. Atque ea quidem a cauſſæ circunſtantijs ſumitur, quibus oſtendi poteſt quid hæc cauſa diſtet a ceteris. Ad huius autem propoſitionis confirmationem ſumitur a locis exemplum ſimile. Ideo captiuos, ſi in patriam ſuam redierint, liberos eſſe, quia bello parta, non niſi eadem vi poſſideantur. Tertia pro Thebanis propoſitio ducetur & ipſa ex cauſſæ proprijs. In eo iudicio potiſſimum eſſe ſpectandam æquitatem, in quo Amphictyones iudicent, aliam enim apud Centumuiros, aliam apud iudicem priuatum, in eiſdem quæſtionibus eſſe rationem. Atque hæc quoque eò valent, vt appareat hanc cauſſam diſtare a ceteris, in quibus ius belli valere debeat. Porro ſecundæ partis pro Thebanis probatio fuerit: Non potuit donari a victore ius, propterea quod id demũ victoris ſit quod teneat: ius cum ſit incorporale, apprehendi manu non poſſe. Rurſum ad huius probationem adhibetur argumentum a diſſimili: Aliam eſſe conditionem heredis, aliam victoris: ad illum ius, ad hunc rem tranſire. Iam ex cauſſæ proprijs altera ſumetur propoſitio, ſuperiori veluti ſubſeruiens: nempe hæc, Vt donemus ius aliás ad victorem tranſire, certe ius publici crediti ad victorem tranſire

nullo modo potuit, propterea quòd ſiquid populus credidit, id omnibus debeatur: & quandiu vnus ſuperfuerit, is ſit totius ſummæ creditor: at Thebanos non omnes in Alexandri manu fuiſſe. atque hæc quidem non eget probationibus. Tertiæ partis vulgaris, hoc eſt, cuiuis cauſſæ congruens, propoſitio erit huiuſmodi: Non donauit Alexander, quum tabulas donaret: neque enim in tabulis eſſe ius. Eáque propoſitio multis argumẽtis defendi poteſt a ſimili. Neque enim quiſquis hereditatis habet tabulas, idem hereditatis habet ius. Et ſi fortè creditor tabulas amiſerit, non continuò liberatur debitor. Altera propoſitio coniecturalis eſt: Alexandrum non hoc animo donaſſe Theſſalis tabulas, vt honoraret, ſed vt deciperet. Eáque varijs coniecturis erit probanda. Tertia iam non propriè ad hunc gradum attinet, ſed eſt veluti nouæ controuerſiæ initium. Sumitur autem e proprijs materiæ, éſtque huiuſmodi: Vt omnia donemus Theſſalis, ius belli valere in iudicijs, & apud hos iudices, & in publico credito, atque item de ceteris: tamen ſiquid amiſere Thebani ab Alexandro victi, id a Caſſandro reſtituti receperint oportet, maximè cùm id velit Caſſander. Item ſiquis ſuadeat M. Tullio, ne conditionem ab Antonio oblatam accipiat, nempe vt viuat exuſtis Philippicis, his fermè propoſitionibus poterit vti, Non eſſe cuiquam egregio viro tanti emendam vitam, vt immortalem fa-

Exemplum in genere ſuaſorio.

lem famam amittat. Huic generali subseruiet particularis, e circunstantijs sumta, præsertim Ciceroni, qui tot laboribus clarissimum, sempérque victurum nomen sibi pepererit: ac mortem esse contemnendam tot præclaris voluminibus editis facundissimè demonstrarit: maximè cū iam seni non multum æui superesse videatur. Rursum altera principalis sumetur a circunstantijs, Nihil infelicius esse, quàm Ciceronem virum optimum debere vitam Antonio omnium pessimo. Tertia coniecturalis erit, Callidè hoc agere Antonium, vt exustis prius Philippicis, in quibus intelligat & suam infamiam sempiternam, & Ciceronis immortalem gloriam esse sitam: deinde, erepta vita, quoque totum extinguat Ciceronem. Item sicui matrimonium dissuadeas, his licebit vti: Prima fuerit, si pietatem spectes, matrimonium est impedimento properantibus ad CHRISTVM. Secunda, si vitæ iucunditatem, innumeras curas secum adducit & felix coniugium. Atque hîc protinus aperit se latissimus campus de comparatione commodorum cælibatus, & incommodorum matrimonij. Tertia, si libertatem, quam multi & vitæ anteponunt, hanc in primis adimit coniugij vinculum. Deinde ad particulares venies, quæ possunt esse innumerabiles. vt Non hæc ducenda est, non hoc tempore. Aut tibi non est ducenda vxor, pauperi, seni, studioso, valetudinario. Crescit autem numerus propositio-

Aliud in genere suasorio.

positionum etiam hoc pacto, quoties a fictione incipimus: quemadmodum pro Milone Cicero, Fingite a Milone per insidias occisum Clodium, tamen qui ciuem tam pestilentem pro salute Reipublicæ periculo capitis sui sustulerit e medio, summis etiam honoribus dignus videatur. Deinde ad feriam accedit: sed non occîdit. Crescit item, quoties præparandi caussa duriorem aliquam propositionem extra rem propositam præmittimus, quò mollior videatur ea, quam conamur euincere. Veluti siquis in consultatione persuadere cupiens, ne Romanus pontifex Venetos bello adoriatur, iuxta prouerbium, quo dicitur, Iniquum esse petendum, vt æquum feras: sic rem prius labefactet: [redacted] Pòst ad tertiam veniet:

veniet: Vt maximè fas sit, tamen parum est tutum, propterea quòd anceps euentus belli. vnde periculum sit, ne dum temporarijs ac fluxis rebus ecclesiæ statum restituere conatur, penitus subuertat, atque id quoque compluribus exemplis ac similibus confirmari potest. Deinde digredietur ad tertiam, hoc pacto: Vt deceat, vt liceat, vt vincas: tamen tanta malorum colluuies etiam bellum iustissimum consequitur, vt non tanti vel prophano principi, modò Christiano, debeat esse terras aut vrbes aliquot ferro repetere, nedum ei, qui sanctissimi titulum præ se fert. Posset adijci & hæc propositio e circunstantijs personæ: Vt alium pontificem deceat, Iulium tamen non decet: si is sit Iulius, cuius mite ingenium & singularis vitæ sanctimonia a bello videatur abhorrere. Quæ postea quam argumentis probarit, tum ad id de quo propriè consulatur, descendet hac ratione: Vt nihil horum nos deterreat quæ commemorauimus, tamen in præsentia bellum cum Venetis suscipere parum esse consultum videtur: & hæc a circunstantijs sumitur. Atque hanc propositionem rursum diuidet. Primùm, quòd sine summo rei Christianæ discrimine bellum id moueri non possit. Deinde, quòd sedes Romana, apud quam piè factis semper summa fuerunt præmia, parum meminisse videbitur officiorum quæ sæpenumero ea gens summo cum vitæ discrimine in Christianam contule-

contulerit religionem. Postremò, quòd ne caussa quidem idonea est cur etiam aduersus nihil promeritos, arma mouere oporteat: nisi quis has non propositiones, sed rationes esse malit. Tametsi nihil vetat quominus eadem sententia propositio sit & ratio. Item siquis persuadere studeat regi cuipiam, ne bellum suscipiat cum Christianissimo Gallorum rege, his propositionibus munire viam ad caussam poterit. [redacted], quandoquidem Christiana religio nihil aliud est quàm pax,

pax. Licebit adijcere sextam: Vt deceat, non expedire tamen bellum suscipere, quòd omnibus pensitatis, multò plus malorum est, quæ belli caussa suscipiuntur, quàm bonorum, quæ victor etiam consequatur. id iam contentione erit explicandum. Septima quoque reperietur: Vt expediat, non tamen esse tutum, & ancipitem esse belli exitum. Neque enim semper vincere, quorum melior est caussa, aut qui superant apparatu: ipsas etiam copias in suum ducem nonnunquam arma vertere. Atque hæ quidem propositiones magna ex parte generales sunt. Tum ad particulares venire licebit, quæ sumentur a propioribus circunstantijs: Vt omnia mittamus, tibi non est belligerandum, præsertim cum tali. Atque hæc in multas diuidi potest: vel quia puer es, & belli imperitus, vel quia nouus rex, atque item de ceteris. nam exempla rationum duntaxat ostendo. Rursum, non cum hoc rege bellandum, tam potente, tam de patre tuo benemerito, tot vinculis tibi adstricto, tam in teipsum etiam officioso. Aut non hoc titulo, non hoc tempore, non his præsidijs. Ad eundē modum, siquis suasurus alicui, ne litteris Græcis det operam, primùm hanc tentabit propositionem: Aut non magnopere ad Christianam felicitatem vllas litteras pertinere, aut etiam officere. Eam vbi probabilem effecerit argumentis, tum ad rem veniet, hoc pacto: Vt demus esse caussam, cur litteris ceteris operā demus, certè a Græcis

Aliud exemplum.

Græcis abſtinendum: vel quòd tantum habeant negotij, vt his diſcendis vita mortalium alioqui fugax ac breuis & imbecilla, non ſufficiat: vel ſi ætas maximè ſufficiat, non tantum afferunt fructus vt operæpretium ſit eas etiam mediocribus laboribus parare. Poſtremò Græciæ ſubuerſæ & oppreſſæ fortunam comitari fato quodam eos quoque qui litteris huiuſmodi ſeſe dediderint. Aut ſi alijs diſcendæ ſunt, illi certè non eſſe diſcendas. quæ iam e circunſtatijs ſumitur, cuiuſmodi plures ſumi poſſunt. In huiuſmodi propoſitionibus illud obſeruandum arbitror, vt quoad fieri poteſt, ita diſponantur, vt a priore ad proximam quanque quaſi gradibus commodè liceat deſcendere. Qua quidem in re mirus eſt Lucianus, vt in tyrannicida, quē nos Latinum fecimus. Si tantùm conatus eſſem facinus tam egregium, cum tanto capitis diſcrimine, iam præmio dignus eram. Deinde hinc digreſſus. Atqui non tentaui ſolùm, verumetiam filium repulſis cuſtodijs occîdi: num præmium feram? Hinc rurſum diſcedens: At patrem quoque ſuſtuli, data mortis occaſione. Item in Abdicato, quem ipſum quoque Latinum fecimus: Non licet abdicare, quem ſemel abdicatum denuo in familiam receperis. Tum ſi maximè liceat, ob iſtam tamen cauſſam non licet. Poſtremò ſi cauſſa maximè ſit idonea, tamē ea eſt magnitudo ſuperioris beneficij, vt eius reſpectu negligenda ſint delicta patri. Quòd ſi turba

ſi turba propoſitionum nos offendet, tribus aut quattuor vniuerſam cauſſam complectemur, ac deinde in tractando vnamquamque, ſi videbitur, in alias propoſitiones digeremus. Summas illas nonnunquam in diuiſione proponimus. Diuiſionem appello quaſi limen argumentationis, qua proponimus in ſumma, quid, quo ordine ſimus dicturi: nonnunquam in ipſa cauſſæ tractatione, ab alia ad aliam, veluti gradibus quibuſdam deſcendimus. Aut ſi natura parum inter ſe coherebunt, ipſi commodis tranſitionibus in hoc repertis aptè connectemus. Nam affectanti copiam, in primis erit illud ſpectandum, vt eas reperiat propoſitiones, quæ quidquid ad cauſſam pertinet, abſolutè complectantur: deinde vt rectè diuidantur: Poſtremò vt ordine quàm maximè ad cauſſam idoneo diſponantur. Siquidem eo pacto fiet vt neque copia rerum confuſa ſit oratio, dum ſemper habet auditor certum aliquid, & in quod tendat animũ, & quod meminiſſe poſſit & quod exſpectet. Tum is qui dicit, nuſquam hereat, dum in prõtu eſt, quo ſeſe recipiat in viam. Sed propoſitionum inuentionem negat, vt dixi, Fabius arte tradi poſſe: quum ea tamen tum prior ſit, tum difficilior. Verùm adiuuabit principio, quod vbique valet plurimum, natura & ingenium: Deinde iuris prudentia, præſertim in genere iudiciali: Philoſophiæ moralis, hiſtoriæ &

plurimo-

plurimorum auctorum cognitio, in genere suasorio ac demonstratiuo : Postremò rerum plurimarum vsus, exercitatio & imitatio. Nam ex similibus facilè similia, aut etiam diuersa colliguntur Quanquam ex ipsa rei natura vulgares propositiones reperiri poterunt : propriæ, ex circunstantijs rei diligenter expensis. Denique felix ingenium adiuuabunt rhetorum præcepta de caussarum capitibus, quæ Fabius status vocat, Græci στάσεις. Porrò genus suasorium proprios habet locos, vnde propositiones petere liceat, rectum, laudabile, vtile, tutum, facile, necessarium, iucundum. Demonstratiuum item suos habet, nempe bonorum ordines, & quæ his comprehenduntur.

Vndecima ratio.

Probationes. Vndecima locupletandi ratio sumitur ex accumulatione copiosa probationum & argumentorum, quas Græci πίστεις appellant. Nam ad eiusdem propositionis confirmationem variæ rationes adhibentur, & rationes alijs argumentis confirmantur. Probationes autem partim sunt ἔντεχνοι, id ast artificiales : partim ἄτεχνοι, id est ab arte semotæ. Posterioris generis argumenta ducuntur potissimùm a præiudicijs, a rumoribus, a tormentis, a tabulis, a iureiurando, a testibus. Prioris generis sumuntur primùm ab his signis quæ finitima sunt ἀτέχνοις. Horum alia sunt necessaria, quæ τεκμήρια vocantur : alia non necessaria, quæ σημεῖα dicuntur. Deinde ab

argumen-

tis, (nam hæc a ſignis diſtinguit Fabius) quorum aliud eſt credibile, aliud veluti propenſius, aliud non repugnans. Ea plerunque ducuntur a circunſtantijs, quæ quidem duplices ſunt, perſonæ ac rei. Perſonæ ferme ſunt huiuſmodi: Genus, natio, patria, ſexus, ætas, educatio, habitus corporis, fortuna, conditio, animi natura, ſtudia, affectatio, antefacta, antedicta, commotio, conſilium, nomen. Rei ſunt hæc: Cauſſa, locus, tempus, occcaſio, antecedentia rem, adiuncta, conſequentia, facultas, inſtrumentum, modus.

Loci communes.

Sunt item loci generibus, atq; etiam partibus cauſſarum omnibus communes. Nam ſuperiores etiam ſi tractantur interim & alibi, tamen ad iudiciales controuerſias, & in his quidem, coniecturales, ſunt accommodatiores. Ducuntur autem generaliter argumenta a finitione, ſeu fine, deſcriptione, etymologia, quæ finitionis ceu ſpecies quædam eſt. Ab his quæ ad naturam definitionis pertinent, genere, ſpecie, proprio, differentibus, partitione, diuiſione: cuius variæ ſunt formæ. Ab exordio, ſumma, incremento. Ab inductione ſimilium, diſſimilium. A contrarijs, repugnantibus, cõſequentibus. A relatiuis. A cauſſis. Ab euentis. A comparatione, quæ trifariam ſumitur, A maiore, A minore, A pari iugatis. & ſiqui ſunt alij. nam neque

de ordine, neque de numero, neque de vocabulis satis conuenit inter scriptores. Scripserunt autem de his copiosissimè Aristoteles ac Boëthius, satis accuratè M. Tullius, sed subobscurè, breuissimè Quinctilianus. Oportebit autem eum qui sese exercet ad eloquentiam, singulos excutere locos, ac velut ostiatim pulsare siquid possit elici: vsus efficiet vt deinceps sponte occurrant. Item ab ea, quæ rursum pluribus locis est communis, fictione, A caussæ proprijs. Plurimum autem valet ad probationem, atque adeò ad copiam, exemplorum vis, quæ Græci παραδείγματα vocant, & adhibentur aut vt similia, aut dissimilia, aut contraria. Rursum aut vt maiora, aut vt minora, aut vt paria. Dissimilitudo & inæqualitas constat genere, modo, tempore, loco, ceterísque ferme circunstantijs, quas suprà recensuimus. Hoc autem genus complectitur & fabulam, & apologum, prouerbium, iudicia, parabolam, seu collationem, imaginem, & analogiam: præterea siqua sunt similia. Atque horum quidem pleraque solent adhiberi non solùm ad fidem faciendam, verùm etiam ad ornandam rem, ad illustrandam, ad augendam, ad locupletandam. Ergo siquis ex locis dictis magnam vim suppellectilis colligere volet, quantum libet copiosam orationem poterit efficere: neque tamen erit inanis verborum congeries, & varietas excludet satietatē. Sed quemadmodum sint vel inuenienda, vel adhibenda, id non

Exemplum.

id nō eſt huius inſtituti perſequi. Verùm ſiquis deſiderabit, ex Ariſtotele, Hermogene, Quinctiliano petat licebit, qui diligentiſſimè hiſce de rebus conſcripſere: nos ea quæ pertinent ad copiam perſequemur, ſed paucis, ne librum, non commentarium ſcribere videamur. Ergo ad parandam copiam, exempla primas tenent, ſiue deliberes, ſiue exhorteris, ſiue conſoleris, ſiue laudes, ſiue vituperes: & vt ſummatim dicam, ſiue fidem facere ſtudeas, ſiue mouere, ſiue delectare. Horum igitur vt vim quàm maximam, maximéque variam comparare, & in promtu habere conueniet, ita variè ttactare oportebit. Varietas exemplorum ab ipſo genere nonnunquam perpenditur: ſunt enim & antefacta, & antedicta. Et publicæ gentium conſuetudines in exemplis ſumuntur, & a diſcriminibus auctorum; puta ab hiſtoricis, a poëtis: & ex his a Comicis, Tragicis, Epigrammaticis, Heroicis, Bucolicis. A philoſophis, & horum variæ ſunt ſectæ: a Theologis, a ſacris voluminibus. A diuerſitate nationum: quod genus ſunt, alia Romanorum exempla & inſtituta, alia Græcorum: & inter Græcos, alia Lacedæmoniorum, alia Cretenſium, alia Athenienſium. Item alia Afrorum, Hebræorum, Hiſpanorum, Gallorum, Anglorum, Germanorum. Rurſum a temporis varietate: nam alia ſunt priſca, alia mediæ antiquitatis, alia recentia, nonnulla etiam domeſtica. Præterea a qualitate

rerum: nam quædam ſunt militaria, quędam ciuilia: & quædam clementer facta, quædam fortiter, quædam ſapienter, atque item de ceteris: nam id quidem eſt infinitum. Poſtremò e conditione perſonarum: Alia ſunt principum, iudicum, parentum, ſeruorum, pauperum, diuitum, mulierum, virginum, puerorum. Hæc igitur ad vnumquenque locum plurima variáque ſunt adhibenda, non ſolùm ex omni Gręcorum ac Latinorum ſcriptorum genere collecta, verumetiam ex barbaris annalibus: demum e vulgi rumoribus. Mouent autem potiſſimum animos antiqua, illuſtria, noſtratia, domeſtica, id eſt ſuá quæque gentem, ſuum quæque genus. Aut longè minora, vt mulieris, pueri, ſerui, barbari.

Quomodo tractanda ſint exempla.

Porrò non variantur modò, verumetiam augentur, & creſcunt tractatione: cuius rationes aliquot indicabimus. Primùm augentur commendatione: ea plerunque ſumitur vel a rei, vel ab auctoris laude, vel gentis, vnde ducitur exemplum. Veluti ſiquis Lacedæmonicum factum, aut dictum adhibeat, præfari poterit, eam gentem ſapientia, & rei militaris ac ciuilis diſciplina ceteris longe antecelluiſſe, & exemplis pulcherrimis ſemper abundaſſe. Siquis e Plutarcho citabit exemplum, præfetur licebit, eum auctorem vnum omnium eſſe grauiſſimum, quippe qui ſummam philoſophiæ ſcientiam cum hiſtoricorum eloquentia coniunxerit: vt in

eo non

eo non solùm historiæ fidem, verumetiam auctoritatem & iudicium sanctissimi doctissimíque philosophi spectare oporteat. Item siquis M. Attilij Reguli ad hostem redeuntis exemplum velit adducere, poterit ad hunc præloqui modum: Inter tam multa Romanæ virtutis insignia decora nullum vnquam facinus pulchrius exstitit, aut etiam laudatius, quàm M. Attilij. Huiusmodi commendatiunculas licebit affingere vel longiores, vel breuiores, vtcunque locus postulabit. Affingendæ sunt autem quæ maximè sint ad id quod agitur, appositæ: veluti si in exemplo desiderabitur fides, auctor a grauitate fidéque commendetur. Si pium videri voles quod affers, sumatur a pietate commendatio. Atque item de ceteris.

Secundus modus locupletandi exempla.

Locupletantur item exempla, si fusius aut latius explicentur cum exaggerationibus atque amplificationibus. Nam qui breuitati studebit, huic satis erit exemplum ceu notum, verbo significasse. Id quod facit M. Tullius pro Milone: Neque enim possit ille Hala Seruilius, aut P. Nasica, aut L. Opimius, aut me consule senatus non nefarius haberi, si sceleratos interfici nefas esset. At qui copiam affectabit, is id quod gestum sit, locupletius narrabit, ita vt fecit in eadem oratione Cicero, Pudicitiam cùm eriperet militi tribunus militaris in exercitu C. Marij,

propinquus eius imperatoris, ab eo interfectus est cui vim afferebat. Et addidit epiphonema: Facere enim probus adolescens periculose, quàm turpiter perpeti maluit, atque hunc ille summus vir scelere solutum periculo liberauit. Quanquam in his quæ ad ostentationem parata sunt, licebit diutius exemplis locupletandis immorari. præcipuè si res sit huiusmodi vt aliqua voluptatis illecebra retneat auditorem. Quod genus fuerit, siquis persuadere studeat ad prudentiam comparandam multum conducere peregrinationes, multarum rerum inspectionem, in Solonis laude aliquandiu commoratus, & quam ciuitatem reliquerit, & quam ob caussam, & quæ maria transmiserit & quas barbaras nationes, quo capitis periculo adierit, & quibus cum sit congressus, & quid mirandum conspexerit, & quantum temporis abfuerit: & quantò illustrior simul ac sapientior in patriam redierit, fusius poterit enarrare. Cuiusmodi ferme sunt exempla de Pythagoræ atque Apollonij peregrinatione, apud diuum Hieronymũ in præfatione quam vniuersæ scripturæ diuinæ præponunt. Sed huiusmodi rationis commodissimum exemplum est apud Mar. Tullium statim in principio secundi de inuentione libri, de Zeuside qui Helenã picturus, virgines aliquot eximiæ formæ poposcit, vt ex singulis quod esset optimum eligens, absolutũ formæ simulacrum ederet.

De exemplo fabuloso.

Atque

Atque eadem dilatandi contrahendíque ratio locum habet in fabulosis quoque exemplis. Nam & fusius & contractius exponi poterunt, si res ac decorum patietur. Verùm in his, quæ omnino fide carent, nisi iocabimur, præfari conueniet, a viris priscis ac sapientissimis ista non sine caussa fuisse conficta, neque temere tot iam sæculis magno mortalium consensu fuisse celebrata: deinde quid sibi voluerint interpretabimur. Veluti siquis persuadere velit, non esse sectandum id a quo natura quis abhorreat, dicet hoc veteres illos ac sapientes scriptores & perspexisse prudenter, & aptissimo figmento significasse, prodita gigãtum fabula, quorum temerarij conatus infeliciter cesserint. Aut siquis proponat hominem auarum, tam non habere quod habet, quàm id quod non habet, præfatus, adhibebit Tantali fabulam. Si proponat viri sapientis esse munus, vt animi motus ratione, iudicióque coërceat, allegabit quod est apud Homerum primo lib. Iliad. de Achille, iam manum admouente capulo, & Pallade a tergo reuocante. Item siquis proponat, veram virtutis laudem non parari, nisi qui sit multis iactatus casibus, varijsque exercitus periculis: cũ huiusmodi, quam diximus, præfatione, Vlyssem adducet Homericum. Quanquam autem non vbique perinde obuia est allegoriæ ratio, tamen illud extra controuersiam est apud antiquitatis peritos, in omnibus veterum poetarum

figmentis ſubeſſe allegoriam: vel hiſtoricam, velut in pugna Herculis cum Acheloo bicorni: vel theologicam, vt in Proteo ſe vertente in omnes formas, aut Pallade e Iouis cerebro nata: vel phyſicam, vt in fabula Phaethontis: vel moralem, velut in his, quos Circe poculo & virga ſua verterat in bruta animalia. nonnunquam vnum atque alterum allegoriæ genus permixtum. In quibuſdam haud magni negotij eſt allegoriæ ſenſum deprehendere. Quis enim non intelligit (nam de his quæ ad mores attinét, magis libet exempla ponere) Icari in mare delapſi figmentum admonere, nequis altius efferatur, quàm pro ſorte ſua? Sic nimirum fabula Phaëthontis monet, nequis munus adminiſtrandum ſuſcipiat maius quàm pro viribus. Sic Salmoneus in Tartara datus præceps, docet non eſſe æmulandum quod longè ſupra fortunã noſtram habeatur. ſic Marſias excoriatus docet non eſſe certandum cum potentioribus. Quid autem aliud ſibi vult Danaes auro deceptæ fabula, niſi quod & Flaccus interpretatur, nihil tam eſſe munitum, quod non expugnetur pecunia: nihil tam incorruptum, quod non muneribus vitietur? Quid Herculis labores, niſi ſudoribus ac iuuandis alijs famam immortalem parari? Quid Midæ votũ, niſi auaros & inſatiabiles ſuis ipſorum opibus præfocari? Quid iudicium, niſi dotibus ingenij cum pecuniæ ſtudio nequaquam conuenire? Quid Bacchus a fulmine flagrans, in Nym-

in Nympharum aquas iniectus, nisi vini ardorem sobrio elemēto restinguendum esse? quod Græco etiam epigrammate testatum est. Quid innuit Circes fabula veneficijs homines vertentis in feras, nisi eos qui nequaquam ratione ducuntur (id quod hominis est proprium) sed totos sese dediderunt turpibus affectibus, iam præter hominis vocabulum nihil hominis habere, sed ad pecudum degenerasse naturam, puta libidine in vrsos, somnolentia ignauiáque in sues, ferocia in leones, atque item de consimilibus? Quid Vlysses, qui solus poculo epoto, virgáque monstrifica percussus, non est mutatus, nisi firmum illum & constantem sapientis habitum, qui nec frangi terroribus, nec vllis affectuum illectamentis ab honesto potest abduci? Quid lotus semel gustata, iam non sinens abire socios, nisi dulce blandúmque turpium voluptatum venenum, a quo non admodum difficile sit abstinere: relinquere, posteaquam gustaris, difficillimum? Quid Sirenum cantus, nisi assentationem, vt rem omnium blandissimam, ita & pestilentissimam? Quid Scylla & Charybdis angusto inter sese discrimine distantes, nisi virtutis viam angustam esse, hinc atque hinc finitimis instantibus vitijs, puta inter luxum & sordes frugalitatem? inter quæ sic est moderanda vitæ ratio, vt quoniam medium in omnibus exactè tenere difficillimum est, eò potius vergas, vbi minus sit periculi, quemadmo-

dum fecit Vlysses. Quid moly radice nigra, sed flore lacteo herba, mortalibus inuentu difficillima, nisi sapientiam, ad quam primus aditus arduus est, ac sudoris plenus, fructus suauissimi? Quid item ramus ille aureus apud Maronem, nisi sapientiam in abdito sepositam, paucísque deprehensam? Sed ne longiores simus, huius generis interpretationum quantam libet vim suppetabit Eustachius enarrator Homeri. Nos quoque quondam adolescentes hisce de rebus nonnihil attigimus in libris quos inscripsimus Ἀντιβαρβάρους. Porrò in hoc genere molliora sunt ea, quæ a poetis in hoc ipsum ficta cōstat: velut quæ ad imitationem humanæ vitæ dijs affingunt. quod genus, cùm Martem a Vulcano vinculis irretitum facit Homerus: quum Iupiter ἀγκυλομήτης, emisso somnio, spem inijcit capiendæ Troiæ, cùm longè aliud ageret. Nam hæc regum ars est, quosdam rumores data opera in vulgus spargere, cùm multò aliud apud se destinarint. Atque his etiam molliora, quæ sic a poetis celebrata sunt, vt ad historiam, non ad fabulas possint referri: qualis est Orestes parricida, cúmque hoc Pyladis amicitia. Sunt enim qui rem gestam affirment, qualis Alcestis mariti mortem sua redimens, cuius etiam meminit Valerius Maximus. Item Codri ac Menœcei mors, Q. Curtij, Deciorúmque factis annumeratur. Et inter amicorum paria Theseus & Pirithous, castor & Pollux referuntur: qualis item

.i. versutus obliquus.

lis item Arion a Delphino reuectus in patriam. nam diuus Augustinus historiam autumat. Certè apud Virgil. ac præcipuè Lucanum, non dubium quin pleraq; ad historiam pertineant: quanquam & Herodoti pleraque fide carent. Et Xenophon Cyropœdiam magis ad exemplũ instituendæ vitæ, quàm ad fidẽ historiæ scripsit. quæ si pro veris accipiantur, fide valent: sin pro fictis cùm sint a sapientissimis ac probatissimis auctoribus prodita, hoc ipso valent, quòd ab ijs conficta sint, quorum auctoritas præcepti vigorem obtinet. Contrà sunt apud poetas exempla certæ atque historicæ fidei, de Scipione, de Annibale, de Augusto, de Pompeio, de Iulio. Sunt rursus alia, quæ nullus inficias eat esse conficta, sed quoniam constat in hunc ipsum vsum esse conficta, & a magnis conficta auctoribus, nimirum exempli pondus habent. Quo de genere sunt Inuidia dea, Fama, Ate, Litæ, de quibus supra mentio facta est. Præterea personæ quæ in dramaticis, aut mixtis poematis inducuntur, præsertim comœdijs, cum quibus dialogi multum habent affinitatis. Etenim siquis suadeat cauendũ esse parẽtibus, ne siquid peccent, testibus liberis peccent: nónne exempli vim habebit Clitipho in sene seipsum excruciante, loquens ad hunc modum: Perij, is mihi vbi adbibit plus paullò, sua quæ narrat facinora!

Nunc ait, Periculũ ex alijs facito, tibi quod ex

vsu

vsu siet. Astutus: næ ille haud scit quam mihi nunc surdo narret fabulam. Aut siquis suadet iuxta sapientis responsum, æqualem esse ducendam vxorem: alioqui non vxorem duci, sed heram. Si pauper diuitē adiunxerit, nónne exempli instar habebit Chremes in Phor. Nausistratam perinde vt dominam timens? Itē siquis suadeat, neq; firmā satis neque tutam pauperi cum opulētis esse amicitiā, nónne pro exemplo valebit Euclio in Aulularia Plautina, loquens ad hunc modū, pauper Megadori diuitis deprecans affinitatem: Venit hoc mihi in mentem, &c. nam locus notissimus est. Rursum vbi disseras improbè facere parentes, qui sæuiunt in liberos delinquentes, cum ipsi senes peccent grauiora: nónne rectè citabitur modò dicta Nausistrata, loquens hoc pacto, Adeò indignum tibi videtur, filius Homo adolescens si habet vnam amicam, tu vxores duas? Nihil pudere? quo ore illum obiurgabis? responde mihi. Sed næ ego ineptus vnum aut alterum exemplum profero, quum tota Comœdia nihil aliud sit, quàm humanæ vitæ simulacrum. Poteram item e Tragœdijs, Eclogis, Dialogis, similes formas proferre: sed in commentario abunde satis arbitror viam ingeniosis indicasse. Equidem existimo exempla non solùm de his quæ diximus, verūetiam a mutis animātibus, atque etiam inanimis rectè sumi. quanquam videtur ad ὁμοίωσιν magis pertinere, veluti siquis proposita descriptáque formica-

id est, similitudinem.

formicarum industria, ad rem labore parandam adhortetur. Aut siquis exposita apum politia, homines ad legum ac disciplinæ ciuilis obseruationem exstimulet. Aut siquis ab impietate in parentes reuocet, proferat ciconiæ pullos, qui parentes ætate defectos vicissim alere ac gestare dicuntur. Aut si adhortans ad pietatem erga liberos, adducat asinam per medios ignes succurrentem pullis suis. Aut siquis detestetur ingratitudinem, adducto exemplo leonis, cuius ex Appione meminit Gellius: & draconis, qui nutritium a latronibus obsessum eripuit, auctore Plinio. Aut si reprehendens hominem ab amicitia alienum, qui nec amet vllum, nec a quoquam ametur, delphini proferas exemplú, puerum adamantis, aut aquilæ virginis amore flagrantis, aut magnetis ferrum ad se trahentis. Sed hisce de rebus plura fortassis, vbi de Parabola disputabimus. Nunc ad institutum.

Tertius modus locupletandi exempla.

Dilatantur exempla vtriusque generis, hoc est, tam fabulosa, quàm historica, præter iam dictos modos etiam parabola, quam eandem ὁμοίωσιν vocant: Cicero collationem vertit: tum comparatione, siue contentione. Parabola est, cùm accommoda similitudo, quod adductum est exemplum, ostendit aut simile esse, aut dissimile, aut contrarium. Simile: vt, Non aliter quàm Camillus rem Romanam a Gallis oppressam,

pressam, & in extremam perniciem adductam, sua virtute depulsis barbaris restituit: ita Laurentius Latinas litteras inscitia ferè barbarorum deprauatas, obrutas, extinctas, in pristinum nitorem velut ab inferis reuocauit. Dissimile: vt, Non par gratia debetur Laurentio & Camillo, propterea quòd hic pietate adductus, capitis sui periculo patriam a barbaris liberauit: ille famæ cupiditate commotus, vel potius quamplurimos taxandi libidine, linguam Latinam non oppressam restituit, sed ad certas quasi leges redegit, quæ felicius ex eloquentium auctorum lectione discebatur.

Contrarium: Marcellus ornamenta Syracusanis hostibus restituit, Verres eadem socijs abstulit. Pugnant enim restituere, cum auferendo: hostes, cum socijs. Item, Brutus occîdit liberos, proditionem molientes, Manlius virtutem filij morte mulctauit. Et apud Virgilium,

At non ille, satum quo te mentiris, Achilles

Talis in hoste fuit. Porrò comparatio demonstrat id quod adductum sit, aut par esse, aut minus, aut maius. Minus: vt, Si propter matrimonia violata vrbes euersæ sunt, quid fieri adulterο par est? Item, Maiores nostri sæpe pro mercatoribus ac nauiculatoribus iniuriosius tractatis, bellá gesserunt: vos tot ciuium Romanorum milibus vno nuntio, atque vno tempore necatis, quo tandem animo esse debetis? Legati quòd erant appellati superbius, Corinthum patres

patres vestri totius Græciæ lumẽ extinctum esse voluerunt: vos eum regem tutum esse patiemini, qui legatum populi Romani consularem, vinculis ac verberibus, atque omni supplicio excruciatum necauit? Par, vt apud eundem Ciceronem, Etenim mihijpsi accidit, vt cum duobus patricijs, altero improbissimo, altero modestissimo atque optimo viro peterem. Superaui tamen dignitate Catilinam, gratia Galbam. Maius, vt pro Milone, Negant intueri lucem esse fas ei qui a se hominem occisum esse fateatur. In qua vrbe tandem hoc homines stultissimi disputant? Nempe ea, quæ primum iudicium vidit de capite M. Horatij fortissimi viri, qui nondum libera ciuitate, tamen populi Romani comitijs liberatus est, quum sua manu sororem interfectam esse fateretur. Ergo in eo quod propriè vocatur exemplum (est autem rei gestæ, aut perinde vt gestæ, vtilis ad persuadendum commemoratio) aut breuissimè significatur, quod genus est illud diui Hieronymi, Memento Daretis & Entelli. Aut latius per collationem accõmodatur, per simile, dissimile, contrarium, par, maius, & minus. Atque ea collatio sumitur ab omnibus rerum ac personarum circunstantijs. Adiuuatur autem & orationis artificio, quum verbis ac figuris ad id accommodis, alia consultò eleuantur, alia attolluntur. Porrò qui copiosissimè volet exemplum tractare, is singulas similitudinis aut dissimilitudinis

partes

partes explicabit, atque inter ſeſe comparabit: quemadmodum facit M. Tullius in exemplo quod ſuperius retulimus, de legato occiſo. Subiecit enim partium collationem: Illi libertatem ciuium Romanorum imminutam non tulerunt: vos vitam ereptam negligitis? Ius legationis verbo violatum illi perſecuti ſunt: vos legatum omni ſupplicio interfectum relinquetis? Videte vt illis pulcherrimum fuit, tantam vobis imperij gloriam relinquere: ſic vobis turpiſſimum ſit, id quod accepiſtis, tueri & conſeruare non poſſe. Quod tamen quantumlibet copioſè licebit facere, ſiquis plures circunſtantias inter ſe componat: veluti ſiquis hortetur aliquem vt filij mortem moderatè ferat: & ex ethnicorum exemplis mulierem aliquam obijciat, quæ plurium liberorum mortem fortiter tulerit: poſt enarratam rem ita comparabit. Quod mulier imbecilla potuit, tu vir barbatus non feres? Illa cum ſexu vicit & affectum matris, tu ab altero ſuperaberis? Illa complurium liberorum iacturam animo infracto pertulit, tu vnum extinctum inconſolabiliter defles? Adde quòd illius filij ſimul omnes naufragio perierunt, morte videlicet ingloria, tuus in bello fortiter pugnans occubuit. Illa non habebat cui filios honeſtè imputaret, tu filium impendiſti patriæ. Illi verè totíque perierunt, tuus immortali gloria ſemper victurus eſt. Illa naturæ gratias agebat, quòd aliquando tot liberorum mater fuiſſet:

fuiſſet: tu tantùm meminiſti te optimum perdidiſſe filium. Illa non habebat ſarciendæ orbitatis ſpem, quippe maior quàm vt vterum iam ferre poſſet: tibi & vxor fœcunda; & ætas etiamnum integra, valénſque. Ergo quod barbara muliercula præſtitit, tu vir Romanus non præſtabis? Quod contemnere potuit litterarum imperita, hoc te tot præditum litteris, tantum philoſophiæ profeſſorē frangit? Denique quam animi fortitudinem præſtitit pagana, hãc homo Chriſtianus non exhibebit? Illa credens poſt rogum nihil ſupereſſe, tamen luctum indecorum exiſtimauit: tu doctus eos demum verè viuere, qui cum laude exceſſerint ex hac vita, ſine fine clamas tibi perijſſe filium? Et quod illa æquo animo reddidit naturæ, tu Deo repetenti non reddis? Illa fortiter paruit neceſſitati, tu Deo repugnas? Ex hac forma ſatis, opinor, apparet quibus modis oporteat exempla conferre: quanquam in veris cauſſis quoniam maior eſt circunſtantiarum copia, facilius eſt inuenire varias contentiones. Illud obiter admonendum, in huiuſmodi contentionibus ſententias & epiphonemata non inconcinnè poſſe admiſceri, velut in hoc eodem exemplo poſt primam collationem: Quod mulier imbecilla potuit, tu vir barbatus non poteris? ſubijci poterant ſententiæ: Natura diſcreuit ſexum, tu non diſcernis animum? A muliere nemo fortitudinis laudem exſpectat. Vir niſi forti ſit ani-

mo,nec viri nomine censetur. Vir vtrunq; significat, & sexum robustiorē, & animum infractū. Turpiter barbam gestat, qui pectoris robore superatur a femina. Item post illam contētionem: Illa non habebat cui filium imputaret honestè, tu filium impendisti patriæ. Poterant effingi sententiæ ferme huiusmodi, Magnum doloris solatium est, habere cui honestè possis imputare fortunam. Vt nulli iustius, ita nec gloriosius impenditur filius, quàm patriæ. Rursum post illam, Illi verè totíque perierunt, tuus immortali gloria semper victurus est. Adijci poterant huiusmodi, Longè facilius honesta fama, quàm hoc communi spiritu viuitur. Corporis vita & calamitosa est, & omnino vt nihil accidat, breuis: deniq; cum pecudibus communis. illa clara sempiternáque, homines in diuorum consortium referens. Ad eundem modum singulis collationum partibus sententiæ subijci poterant. sed hæc obiter indicasse sat fuerit. Nam de sententijs suo loco dicemus.

De parabola.

Iam verò siquis superstitiosius parabolam ab exemplo separet, vt exemplum sit certæ rei gestæ. Parabola, similitudo sumta ab his quę fiunt, aut quæ natura, casúue rebus adiuncta sunt. vt, Attilius ad hostes reuersus, exemplum sit seruandæ religionis ac fidei. At nauis pro ventorum ratione velum tollens aut contrahens, in hoc aut illud latus transferens, parabola sit. quę

doceat

doceat ſapientem tempori cedere oportere, ac rebus præſentibus ſeſe accommodare: tamen eadem eſt dilatandæ Parabolæ ratio, quam in exemplo demonſtrauimus. Nam aliquando verbo notatur: vt, Non intelligis tibi vertenda vela. aut, Deſine lauare laterem. vt iam vel Allegoria ſit, vel Metaphora. Aliquando latius explicatur, & apertius accommodatur. quod facit Cicero pro Murena, Quòd ſi e portu ſoluentibus, qui iam in portum ex alto inuehuntur, prædicere ſummo ſtudio ſolent tempeſtatum rationem & prædonum & locorum: quòd natura fert, vt his faueamus qui eadem pericula, quibus nos perfuncti ſumus, ingrediantur: quo me tandem animo eſſe oportet, propè iam ex magna iactatione terram videntem, in hunc cui video maximas Reip. tempeſtates eſſe ſubeundas? Rurſum in eadem oratione, Vt aiunt in Græcis artificibus, eos aulœdos eſſe, qui citharœdi fieri non potuerint: ſic nonnullos videmus qui cum oratores euadere non potuerunt, eos ad iuris ſtudiũ deuenire. Superiorem Ciceronis parabolam ſic imitatus diuus Hironymus in epiſtola quadam ad Heliodorum: Et ego non integris rate vel mercibus, nec quaſi ignarus fluctuum & indoctus nauta præmoneo: ſed quaſi nuper naufragio eiectus in litus timida nauigaturis voce denuntio. In illo æſtu Charybdis luxuriæ, ſalutem vorat. Ibi ore virgineo ad pudicitiæ perpetranda

naufragia Scyllæum renidens libido blanditur. Hîc barbarum littus: hîc diabolus pirata cum socijs portat vincula capiendis. Nolite credere, nolite esse securi: licet in modum stagni fusum æquor arrideat, licet vix summa iacentis elementi spiritu terga crispentur, magnos hic campus montes habet. Intus est periculum, intus est hostis. Expedite rudentes, vela suspendite: crux antennæ figatur in frontibus. Tranquillitas illa tempestas est. Hîc siquis singula pericula, quæ a vitijs, aut improbis, aut aliunde bonis moribus imminent, velit conferre cum singulis quæ nautis vitæ discrimen adducere solent: deinde per comparationem maius aut minus, item dissimile aut contrarium ostendere: postremò sententijs & epiphonematis, vt inciderint, exornare: nimirum copiosissimè dilatabit orationem: veluti in hoc exemplo, Vt quò pretiosior est res, hoc & diligentius solet asseruari, & impendi circunspectius: ita temporis, quo nihil est pretiosius, summa habenda est ratio, nequid effluat sine fructu. Etenim si curatores dari solent his qui gemmas & aurum temere profundunt: quæ tandem erit insania, tempus pulcherrimum immortalis Dei munus aut otio aut inhonestis studijs turpiter consumere? Quid enim perdis, cùm tempus perdis, nisi vitam? At vita quid esse potest carius? Et quum vna gemmula perijt, iacturã vocas: cùm totus perijt dies, hoc est bona vitæ portio, iacturã nõ vocas: præsertim cùm illa

perdita, aliunde possint recuperari, tēporis irreparabilis sit iactura? Præterea illa cùm tibi pereunt, alijs plerunq; lucro sunt: at temporis dispendium, in nullius transit compendium. Nullum est damnum, ex quo non aliquis emolumētum aliquod sentiat, præter damnum temporis. Adde his, quòd illarum opum iactura sæpe saluti fuit. nam diuitiæ plerunque vitiorum materiam ministrant, ita vt præstet temere profudisse, quàm attentè adseruasse. quantò cuiusque rei vsus honestior, tantò turpior profusio. At nihil pulchrius, nihil præclarius, quàm bonas horas bene collocare. Illa vt quammaxime serues, sæpenumero tamen vel casus eripit, vel homo tollit, vt iactura te calamitosum duntaxat, non etiam turpem reddat. At temporis amissio, quoniam non nisi nostro vitio contingit, non miseros solum, verum & infames reddit. Pessimum infamiæ genus quoties culpa in nullum conferri potest, præterquam in eum qui patitur malum. Illis fundos aut ædes mercari poteras, bonam mentem non poteras. Hoc præter alia animi ornamenta parare poteras immortalitatem. Nulla est tam breuis vitæ portio, in qua non magnus aliquis ad felicitatem gradus fieri poterat. Postremò de illis malè insumtis, patri fortassis rationem redditurus eras: de horis malè transactis, Deo. Sed satis est indicasse, in quantam amplitudinem dilatari possit collatio, siquis ad eum modum singulas circunstantias velit com-

ponere atque ornare. Dissimili eadem est tractandi ratio, cuius hoc sit exemplum, Neque enim vt nauis vtilior noua, quàm vetus, sic & amicitia: Nec vt laudanda, quæ pecuniam pluribus largitur, ita & quæ formam. Neque enim vt in cursu melior est qui lampadem accepit, quàm is qui tradit: ita in bello melior est Imperator qui exercitum accipit, quàm qui tradit. Porrò quemadmodum ab omni genere rerum collationes duci possint, superiore commentario demonstratum est.

De imagine.

Εἰκὼν, quam Latini vocant imaginem, collationi videtur affinis: quam si explices, fit collatio: velut si dicas, Vt asinus fuste non depellitur e pabulo, nisi satur: ita bellator non conquiescit a cæde, donec expleuerit animum suum: collatio est. Sin dixeris aliquem more draconis aut leonis in hostes insilisse, εἰκὼν est: aut Achillé ignis aut solis instar armis relucentem venisse in prælиú, imago est potius quàm similitudo. In vtroque vt creberrimus, ita felicissimus est Homerus. tametsi εἰκών magis ad euidentiam, aut grauitatem, aut iucunditatem orationis facit, quàm ad probationem. Ceterùm quanquam exemplorum & similium vsus ad eadem ista confert, tamen ad faciendam fidem non vulgariter adiuuant, præsertim cum per inductionem, quam Græci vocant ἐπαγωγὴν, adhibentur. quo in genere plurimus est Socrates Platonicus. Exemplum

plum per inductionem adhibebitur hoc modo. Dic mihi quem tandem fructum attulit Demostheni insignis eloquentia? Nempe præter alia incommoda, infelicissimum & miserandum exitum. Quid autem præmij Tib. & G. Gracchis attulit? Nimirum cædem & miseram, nec satis honestam. Quid porrò illi tantopere laudato Antonio? Certè & hic latronum sicis crudelissimè confossus est. Agè, Ciceroni eloquentiæ parenti, quam mercedem attulit? Nónne mortem & acerbam & miserandam? I nunc, & tot vigilijs ad sommam eloquentiæ laudem enitere, quæ præstantissimis quibusque viris semper exitio fuit. Simile adhibetur per inductionem hoc modo, De nauigando num melius disputabit nauta, quàm medicus? An non medicus rectius de medendi ratione differet, quàm pictor? Num pictor de colorum & vmbrarum, ac linearum ratione melius dicet, quàm sutor? Num auriga de ratione moderandi currum melius, quàm nauta? Ea si plurima conferantur, faciunt vt omnino probabile videatur, vnumquemque melius de ea re dicturum esse, quam melius norit. Deinde ad rem accommodatur similitudo. At quid orator, qui de omni re profitetur se optimè dicturum? Notum est exemplum de Aspasia & Æschine.

De contentione demonstratiua

Est & generalis quædam contentio, præsertim in genere demonstratiuo, quoties laudandi,

vituperandíue gratia perſonam cũ perſona conferimus: veluti ſiquis Iulium pontificem Romanum laudaturus, eum cum C. Iulio Cæſare componat, atque illius benefacta cum huius comparet: aut contrà, vituperaturus, malefacta cum malefactis conferat. Item ſiquis Maximilianum laudaturus, eum componat cum Marco Antonio Imperatore: aut vituperaturus, conferat cum Maximino. Eſt & rerum comparatio, quod genus eſt, ſiquis hiſtoriam laudans, eius vtilitates comparet cum eorum benefactis qui re bellica Remp. auxerunt. Aut poëticam laudare cupiens, huius commoda cum philoſophiæ commodis committat atque expendat. Eſt & vnius ad multa comparatio: vt ſiquis hiſtoriæ laudes exaggerare cupiens, eam cum laudatiſſimis quibuſque diſciplinis comparet. Atque in his duplex ratio: Aut enim alterius partis bona eleuas, alterius amplificas: aut alterius partis ſic exaggeras laudes, vt præferas tamen, aut certè æques, quod laudandum ſuſceperis. In vituperando attollis vitia, ſed ſic vt ſceleſtiorem tamẽ, aut æquè ſceleſtum oſtendas quem inſectaris. In his illud obſeruandum, vt quę adhibentur ad comparationem, ſint tum cõfeſſa, tum inſignia: vt ſi bonum principem conferas cum Traiano aut Antonino philoſopho: contrà, cum Nerone aut Caligula. Rurſus ſi hominem maledicum conferas cum Zoilo & Hyperbolo, aut hominem obtrectatorem cum Dipſade aut Regulo:

hominem voluptatibus effeminatum cum Sardanapalo. Crescet autem comparationis copia, si quemadmodum modò attigi, ad vnius hominis aut rei laudem seu vituperationem, personæ complures, aut res adhibeantur: veluti siquis principem laudaturus e multis excerpat, quod in quoque maxime excelluit, e Iulio Cæsare felicitatem animíque præsentiam, ex Alexandro magnanimitatem, ex Augusto vrbanitatem, ex Tito seniore ciuilitatem, ex Traiano sanctimoniam & clementiam, ex Antonino gloriæ contemtum, atque item de ceteris. similiter & in vituperando. Præterea si iracundiam detestans conferas eam cum enormi temulentia, cum phrenesi, cum morbo comitiali, aut dæmoniaco. Aut si linguæ virulentiam damnans, componas eam cum halitu hominis pestilentia laborantis: cum afflatu serpentum, quibus est venenum præsentissimum: cum exhalatione quorundam lacuum aut specuum subitam mortem adferente.

De iudiciis.

Ad exemplorum genus, vt diximus, referuntur & iudicia, quæ Græci κρίσεις appellant. Eæ sunt sententiæ scriptorum illustrium, gentium, virorum sapientum, aut clarorum ciuium. Ex antiquis ac celebratis poëtis magna vis iudiciorum colligitur. Item ex historiographis, ex philosophis, ex arcanis litteris. nam his rursum eadem varietas, quæ in exemplis ostensa est. Sunt

 & apud

& apud Græcos, qui in his vndecunque colligendis laborarunt, quorum de numero Stobæus quidam. Idem valent ſapientum apophthegmata: cuiuſmodi illa ſunt celebrium virorum dicta, & quæ referuntur a Plutarcho. & hoc varium genus eſt. Etenim ſi ſpectemus rem, ſunt militaria, ſunt philoſophica. Si perſonas, ſunt regum, ſunt ſapientum, ſunt popularium. Si qualitatem, ſunt grauiter dicta, ſunt facetè dicta, ſunt acutè dicta. Huc pertinent & prouerbia vel ab auctoribus ſumta, vel vulgò iactata. nam publica gentium inſtituta non video quid ab exemplis differant. Certè oracula & reſponſa numinum, iudicijs ſubijciuntur: veluti ſi Socratem probes ſapientem, quòd ita Apollinis oraculo ſit iudicatum.

De ſententijs.

Eſt ſententiarum genus, non illud quidem petitum ab auctoribus, ſed a nobis ad præſentis rei commoditatem confictum. Eas licebit omnibus orationis partibus admiſcere. Atque adeò vnus locus complures ſæpenumero ſententias parit. incidunt enim & in enarrando, & in mouendis affectibus, non ſolùm in probationibus: quinetiam ſæpenumero tranſitiones per ſententias fiunt: quæ ſi in loco adhibeantur, haud mediocrem orationi copiam adiungent, neque id ſine grauitate aut gratia. Sunt autem ſententiarum variæ formæ. ſiquidem aliæ ſunt καθολικαὶ, vt, Inuidentia ipſa ſui ſupplicium eſt.

eſt. Aliæ non placent, niſi ad rem relatæ: vt, Nihil tam populare, quàm bonitas eſt. Aliæ quæ ad perſonam referantur: vt, Princeps qui vult omnia ſcire, neceſſe habet multa cognoſcere. Rurſum alia ſimplex: vt, omnia vincit amor. Alia rationem habet ſubiectam aut admixtam: vt, In omni certamine qui opulentior eſt, etiam ſi accipit iniuriam, tamen quia plus poteſt, facere videtur. Quædam duplices ſunt ex partibus contrarijs, nulla tamen addita ratione: vt, Obſequium amicos, veritas odium parit. Quædam ex diuerſis: Mors miſera non eſt, additus ad mortem miſer eſt. Huic generi ſi ad vtranque partem ratio ſubijciatur, quadripartita fuerit ſententia, ad hunc modum: Qui adoleſcentium peccatis ignoſci oportere putant, falluntur. hæc prima ſententiæ pars. Ei ſubnectitur ratio, Propterea quòd ætas eſt impedimento bonis ſtudijs. Deinde tertia pars erit: At hi ſapienter cogitant, qui adoleſcentes maximè caſtigant, Et Rurſum additur ratio: vt, Quibus virtutibus omnem vitam tueri poſſint, eas in ætate maturrima velint comparare. Id exemplum etiam ſi eſt in rhetorica ad Herennium ſcripta, tamen mihi ſanè non admodum arridet. At non eſt arduum aliud huiuſmodi fingere: Iuuentutem decet induſtria. Adijcitur ratio, Nam turpe ſit eas dotes, quas natura ad bonas artes comparandas illis annis attribuit, in otio, fœdíſque voluptatibus conſumere. At ſenectutem opulen-

opulentia decet. Huic quoque ſubijcitur ratio, quò videlicet ætas naturæ præſidijs deſtitutior, exterarum rerum adminiculis vtcunque fulciatur. Item aliud, Senectus inops, calamitoſa, indocta, turpis. Nam & miſerum eſt tum egere, cum imbecillitas naturę pecuniæ ſubſidia præcipuè requirit. Et, turpe tum res optimas neſcire, cum nec diſcere decorum eſt, & docere pulcherrimum. Rurſum eſt ſententia recta: vt, tam deeſt auaro quod habet, quàm quod non habet. Eſt figurata: vt, Seruare potui, perdere an poſsim rogas? ſimplex erat, Facilius eſt perdere, quàm ſeruare. Eſt communis rerum: vt, Nocere facile eſt, prodeſſe difficilius. Eſt ad perſonas accommodata, vt iam minus appareat ſententia, vt eſt illud M. Ciceronis, Nil habet, Cæſar, nec fortuna tua maius, quàm vt poſsis: nec natura melius, quàm vt velis ſeruare. Eſt illud etiam tacitum & quaſi diſsimulatum ſententiæ genus apud Maronem, Et cæco carpitur igni. Explicuit enim Ouidius, Tectus magis æſtuat ignis. Item in narrando, Pars maior vicit meliorem. Explicabis, ſi dixeris, Ferè fit vt pars maior vincat meliorem. Iam aliud ſententiæ genus, quod ἐπιφώνημα Græci, Fabius acclamationem appellat. ea eſt rei narratæ vel probatæ ſumma acclamatio. Narratæ, vt apud Virgilium: Tantæ molis erat Romanam condere gentem. Probatæ, apud M. Tullium pro Ligario: Quorum igitur impunitas Cæſar tuæ clemen-

clementiæ laus eſt, eorum te ipſorum ad crudelitatem acuet oratio? Neque tamen quoduis epiphonema continuò ſententia eſt, etiam ſi plerunque eſt: verùm quidquid in clauſula argute additum ferit aurem, ἐπιφώνημα dici poteſt. Quod genus proprium eſt epigrammatis, vt in epigrammate de oue lupi catulũ vberibus alente: Natura haud vnquam vertitur officijs. Vnde apud Martialem ſæpenumero carmen epiphonemate clauditur: vt, Aut vigila, aut dormi Naſidiene tibi. Item, Vis dicam quid ſis? magnus es ardelio. Vtitur & Valerius Maximus frequẽter hoc genere: Item Seneca ſuas epiſtolas ferè claudit epiphonemate. Neque defuerunt quibus epiphonematũ vſus adeò impenſe placuit, vt omni loco, omni ſenſui clauſulam acclamatoriam ſubijciendam exiſtimarint. Sed vt ſententiarum omnium, ita & acclamationum debet eſſe modus, vt ibi demum adhibeas, vbi locus poſtulat, aut certè patitur. Eſt Noema ſententiæ genus, quod non dicitur, ſed intelligitur. Quod genus eſt illud dictum in quendam agentem cum ſorore talionis, quòd ſibi dormienti pollicem reſciderat, quum illa fratrẽ ſæpius a ludo gladiatorio redemiſſet: Eras dignus vt haberes integram manum: nam intelligitur, vt rurſum in ludo depugnares. Simile eſt illud Hortenſij, ni fallor, qui negabat ſe vnquam cum matre aut ſorore rediſſe in gratiam: intelligitur enim, nũquam illi cum matre aut ſorore

incidiſſe

incidisse dissidium. Sunt noua sententiarum genera, ex inopinato, & ex alio relatis, & ex alio translatis, ex geminatione, ex contrarijs. quorum exempla siquis desideret, ex Quinctiliano petat licebit.

De expolitione.

Cum hoc sententiarum genere, quod superius ostendimus ex quatuor constare partibus, cognationẽ habere videtur expolitio. Sic enim vocant, quoties eodem in loco diutius commoramur, & eandem sententiam alijs atque alijs modis variamus, simul & locupletamus. Commutatione verborum, quum eadem res alijs atque alijs verbis, aliísque figuris sæpius effertur: Commutatione pronuntiationis, quum alio atque alio vultu, gestu, voce: Commutatione tractationis, quum quod iam sub persona nostra diximus, idem alium, sed paullò aliter dicentem facimus. Vel quum quod sedatius est disputatum, id acrius atque inflammatius efferimus. Verùm copiosissima expolitio septem constat partibus: Propositione, ratione, duplici sententia, cui ratio item duplex subijci potest, contrario, simili, exemplo, conclusione. Exemplum erit huiusmodi: Sapiens nullum pro Republica vitabit periculum, ideo quòd sæpe fit, vt cum pro Republica perire noluerit, necessariò cum Republica pereat. Et quoniam sunt omnia commoda a patria accepta, nullum incommodum pro patria graue putandum est. Hæc est prima

pars,

pars,qua tota res ſimpliciter expoſita eſt, & rationibus cõfirmata, cui ſubditur duplex ſententia aucta totidem, aut pluribus rationibus: Ergo, qui fugiunt id periculum quod pro Republica ſubeundum eſt,ſtultè faciunt.Hæc eſt ſententia,cui ſubnectitur ratio . nam neque effugere id poſſunt, & ingrati in ciuitatem reperiuntur. Deinde additur altera ſententiæ pars e contrario: At qui patriæ pericula ſuo periculo propellunt, hi ſapientes putandi ſunt. Mox adijciuntur rationes: Cum & eum quem debent honorem, Reipublicæ reddunt, & pro multis perire malunt, quàm cum multis. Iam adiungitur huic contrarium: Etenim vehementer eſt iniquum, vitam a natura acceptam per patriam cum ſeruaueris, naturæ cùm cogat,reddere:patriæ cum roget, non dare. Et cùm poſſis cum ſumma virtute & honore pro patria interire, malle per dedecus & ignauiam viuere: pro amicis & parentibus, ac ceteris neceſſarijs adire periculum cum velis, pro Republica in qua & hoc & illud ſanctiſſimum patriæ nomen continetur, nolle in diſcrimen venire. Deinde adhibetur ſimile: Itaque vti contemnendus eſt qui nauigando ſe, quàm nauim mauult incolumem:ita vituperandus qui in reipublicæ diſcrimine,ſuæ ſaluti plus quàm communi conſulit. Additur collatio ſimilitudinis, a maiori: Naue fracta, multi incolumes fuerunt: Ex naufragio patriæ, ſaluus nemo poteſt

enatare

enatare. Sub hæc exemplum annectitur: Quod mihi videtur Decius intellexisse, qui se deuouisse dicitur, & pro legionibus se in hostes immisisse medios. Huic annectuntur sententiæ: Vnde vitam amisit, non perdidit. Re enim vilissima maximam redemit. Vitam dedit, accepit patriam. Amisit animam, potitus est gloria, quæ cum summa laude prodita vetustate, quotidie magis enitescit. Demum apponitur conclusio tanquam epilogus: Quòd si pro republica debere accedere ad periculum, & ratione demonstratum est, & exemplo comprobatum: hi sapientes sunt existimandi, qui nullum pro salute patriæ periculum vitant. Ergo conueniet huiusmodi thematis exerceri pueros, qui ad copiam parandam instituuntur. Quanquam ne hoc quidem exemplum ex Herenniana rhetorica mihi magnopere probatur, nisi quòd vtcúque rationem indicat. Potest autem copiosius etiam tractari, si plures sententias & rationes, si plura similia, si exempla plura congeras.

De apologis.

AD fabulosum genus proximè accedunt apologi, nisi quòd & delectant vehementius, & efficacius persuadent. Delectant, morum faceta quadam imitatione: faciunt fidem, quia verum veluti ponunt ante oculos. Capiuntur his præcipuè rustici & imperiti, & siquis alius est qui mores aurei sæculi sapit. Celebrantur apologi maximè Æsopi nomine, qui vnus e sapientum nume

tum numero ob hoc ipſum eſt habitus. Etiamſi Quinctilianus ab Heſiodo ſcriptas fuiſſe, certè maioris cuiuſpiam ingenij opus exiſtimat. Quo minus mirandum, ſi Menenius Agrippa plebem Romanā a periculoſiſſima ſeditione reuocauit, conficto in id apologo de corporis humani mēbris aduerſus ventrem conſpirantibus, vt refert Titus Liuius. Et Themiſtocles Athenienſibus perſuaſit, ne nouarent magiſtratus, fabula de vulpe muſcis obſita. Quin liberum eſt cuique pro re confingere genus huiuſmodi. Verùm vt aptè confingas, quum ingenio valeas oportet, tum animantium naturas (ſunt autem infinitæ varietatis) penitus animaduerſas habeas neceſſe eſt. Porrò quod ad vſum attinet, ſignificantur verbo, quemadmodum exempla, maximè ſi notus ſit apologus. Veluti ſi dicas, Si tua ſcripta lacerant ac damnant imperiti, noli laborare, certè doctiſſimo cuique maximè probantur. Quid enim mirum, ſi gemmam aſpernatur gallus Æſopicus? Aut ſiquis dicat, Nullus hoſtis quantumlibet impotens humiliſque, negligendus aut contemnendus eſt, poſteaquam nec ſcarabæum impunè contemſit aquila Æſopica. Aut hoc pacto: Tuis ipſius benefactis nitere, non maiorum ſplendore, ne tibi vſu veniat quod Æſopi corniculæ. Dilatantur autem præfatione commendationis. Commendamus tum auctorem ipſum, tum apologorum genus, ita vt fecit Aulus Gellius in explicanda caſſitæ fabula: Lib. 2. ca. 29.

 bula:

bula : Æſopus ille e Phrygia fabulator, &c. nam locus in promtu eſt. Deinde ſi deſcribendis animantium, aut rerum formis ac naturis, quos inducis, longius immoraberis : quandoquidem hoc iam ipſum & cum voluptate accipitur, & ad eruditionem liberalem pertinet: veluti ſi ſcarabæi formam, deinde quemadmodum e ſtercoribus naſcatur, & quo pacto poſterioribus pedibus erectis ſtercora protrudat, atque id genus alia deſcribas Ad eundem modũ, aquilam regnum in auium genus obtinere, armigeram eſſe Iouis, non offendi fulmine, non conniuere ad ardentiſſimos ſolis radios, perniciſſimo volatu vltra nubes ferri. Denique quæcunque vel ad ſcarabæorum humilitatem exaggerandam, vel aquilæ generoſitatem attollendam pertineant. Quod quidem argumentum nos per luſum tractauimus in prouerbijs. Atque hac in re non prætermittendum ſiquid animanti cuipiam fabulis poetarum eſt attributum. Quod genus e Lycaone natos lupos, ex adoleſcente perdicem, cycnum Apollini ſacrum eſſe, & ſub fatalem horam ſuauiſſimè canere, coruum eiuſdem fuiſſe nuntium, & ob ceſſationem ex albo nigrum factum. Aut ſiquid proditum eſt hiſtorijs inſigniter ab his factum, velut de aquila quæ virginem adamauit, apud Plinium : de Bucephalo Alexandri Magni equo, atque item de ceteris. nam rationem duntaxat oſtendimus. Deinde cùm ad ipſum apologum erit ventum, fuſius

fusius ac latius narrare licebit. Id fiet citra tædium, si faceta quadam imitatione, quod est in hominum vita, ad fabulæ mores accommodabimus. Præterea si ad eandem rationem sermones, sententias, dictáque affingemus. Exemplum aptissimum est apud Horatium in Saty.

Rusticus vrbanum murem mus paupere fertur
Accepisse cauo, veterem vetus hospes amicum,
Asper & attentus quæsitis, vt tamen arctum
Solueret hospitijs animum, &c. nam in promtu locus est. Est item exemplum dilatati apologi apud Apuleium de coruo & vulpe. Rursum apud Au. Gel. de cassita auicula. Ceterum quod ἐπιμύθιον vocant, id est apologi interpretationē, non admodum refert initio ponas, an in fine. Quinquam & hinc incipere licebit, & in hanc desinere, modò sermonis accedat varietas.

De somnijs.

Affinguntur a nonnullis somnia quoque, quę fortassis adhibenda non sunt, nisi in ostentatione: quod genus Luciani somnium: aut quoties ea pro veris visis, hortandi deterrendíue gratia narramus. Tale est Prodici figmentum de Hercule ambigente, vtram vitæ viam ingrederetur, virtutis arduam, an voluptatis procliuem. Simile de Momo qui hoc reprehendit in homine, quòd demiurgos illi finxisset cor sinuosum, nec addidisset fenestram: in boue, quòd in summis cornibus non addidisset oculos, vt videret quid feriret. Huiusmodi videtur illud

Demiurgus. opificē siue artificem sonat.

illud diui Hieronymi, de sese flagris cæso, quòd Ciceronianus esset. Et nos item pueri in hoc genere lusimus.

De fictis narrationibus.

Iam fictæ narrationes rerum gestarum, si persuadendi gratia pro veris adhibeantur, quámmaximè fieri potest, ad verisimilitudinem componantur oportet. Sunt autem ex arte rhetorica notæ partes, quibus probabilitas constat: cuiusmodi est fabula de Memmio apud Ciceronem, & fortasse de Vulteio apud Horatium. Genus hoc video nonnullis nimium placuisse, qui vulgi credulitate freti, stultissima quædam miraculorum ostenta pro certissimis inuexerút Christianorum litteris. Porrò quæ risus caussa finguntur, quò longius absunt a vero, hoc magis demulcent animos, modò ne sint anicularum similia deliramentis, & eruditis allusionibus doctas etiam aures capere possint. Quo de genere sunt Luciani veræ narrationes, & ad huius exemplum effictus Asinus Apuleij. Præterea Icaromenippus, & reliqua Luciani pleraque. Item argumenta ferme omnia veteris Comœdiæ, quæ non imagine veri, sed allusionibus & allegorijs delectant. Nam illud fictionis genus, quod ad simulacrum rerum adumbratur, haud dubium est quin ad parabolam pertineat. Exemplum huius est apud Platonem de specu, in quo vincti quidam vmbris perinde vt ipsis rebus delectantur.

De alleg

De allegorijs theologicis.

At quoties ad pietatem adhortamur, aut dehortamur, plurimum adiumenti conferent exempla veteris ac noui testamenti: id est Euangeliorum. Quæ per allegoriam varie tractantur, & eadem modo ad mores hominum, modo ad corpus ecclesiæ CHRISTO capiti connexum & coherens, modo ad cælestem illam communionem, rursum ad prisca nascentis fidei tempora, & ad hæc nostra possunt accommodari. Sed hisce de rebus copiosius & exactius disseremus in libello, quem instituimus de Theologicis allegorijs. Atq; hæc fermè omnia ad exemplorum genus referuntur: in quibus sumus paulò diutius immorati, quòd ex hoc potissimum mundo copiæ supellex depromatur. Sed priusquam ab his digrediamur, visum est etiam nonnulla paucis admonere.

Vide Eras. ecclesiasten libro 3.

Ratio colligendi exempla.

Iam primùm quemadmodum vnúquodlibet horum varie possit accommodari per similitudinem, per contrarium, per comparationem, per hyperbolen, per epitheton, per imaginem, per metaphoram, per allegoriam, superiori cõmentario demonstratum est. Núc qua ratione fieri possit, vt amplissimã horum vim in promtu, ac velut in numerato possimus habere, indicabimus. Consilium quidem non perinde magnificum vt frugiferum: quod vtinam iuuenes olim ipsi fuissemus sequuti (nam tum quoque

veniebat in mentē) video quantū momenti litterulis nostris fuerit accessurū. Attamē candidi est ingenij nō inuidere bonæ spei iuuenibus, quod tibi vel negarit fortuna, vel non pararit diligentia. Ergo qui destinauit per omne genus auctorum lectione grassari) nam id omnino semel in vita faciendum ei qui velit inter eruditos haberi) prius sibi quamplurimos comparabit locos. Eos sumet partim a generibus ac partibus vitiorum virtutúmque, partim ab his quæ sunt in rebus mortalium præcipua, quǽque frequentissimè solent in suadendo incidere: eáque conueniet iuxta rationem affinitatis & pugnantiæ digerere. Nam & quæ inter se cognata sunt, vltro admonent quid consequatur, & contrariorum eadem est memoria. Puta sit exempli caussa primus locus pietas & impietas. Huic subijcientur species inter se cognatæ. Prima est pietas in Deum: Secunda in patriam: Tertia in parentes, aut in liberos, aut etiam in eos quos oportet parentum loco colere, veluti præceptores, & quorum beneficio seruati sumus. Ex aduerso est impietas. Iam his cognata superstitio: adijcienda igitur. Atque hîc aperit sese campus latissimus de prodigiosis deorum cultibus, ac varijs diuersarum gentium ceremonijs. Item inepta parētum in liberos indulgentia, quæ falsa est pietas. Sit proximus, si videtur titulus, Fides: hanc in species seces licebit: Est fiducia erga Deum, est fides humana, est fides in amicos, fides seruorum in do-

Loci cōmunes.

in dominos, fides in hostes, totidémque de perfidia. Item sit titulus Beneficentia: Huic quum suas species subieceris, restat gratitudo, non illa quidem huic subiecta, neque rursum contraria, sed adherens, éque ea veluti consequens. Hæc per omnes locos tractari possunt, primùm quid sit pietas, quomodo differat a ceteris virtutibus, quid habeat peculiare, quibus officijs præstetur aut violetur, quibus rebus alatur aut corrumpatur, quid fructus homini pariat. Hîc sese aperit campus exemplorum ac iudiciorum. Sed virtutum ac vitiorum ordinem sibi quisque suo fingat arbitrio, vel e Cicerone, siue malit, Valerio Maximo, aut ex Aristotele, aut ex diuo Thoma petat. Denique si malit, elementorum ordinem sequatur. Neque enim id magni refert: quanquam nolim illum omnes huius generis particulas tam minutim concisas in ordines referre: verùm eas duntaxat, quæ videantur frequenter in dicendo vsu venire. Id autem vel ex locis caussarum licebit cognoscere, nempe demonstratorijs, suasorijs, & iudicialibus. Quod genus ferme sunt tituli apud Valerium Maximum, & nonnulli apud Plinium. Ceterum quæ extra vitiorum ac virtutum genera sumuntur, partim pertinent ad exempla, partim ad locos communes. Prioris generis ferme sunt huiusmodi: Insignis longæuitas, viuida senectus, senilis iuuenta, insignis felicitas, insignis memoria, subita rerum commutatio, sub-

ita mors, mors spontanea, mors prodigiosa, partus prodigiosi, insignis eloquentia, insignis opulentia. Ex humili genere clari, vafrities ingenij, insigne corporis robur, insignis forma, egregium ingenium in deformi corpore, atque id genus innumera alia. Quorum singulis oportebit subijcere quæ cum his pugnant, quæque cum his habēt affinitatem, vt insigni eloquētiæ opponitur insignis infantia. Finitima sunt, vocalitas, felicitas in gesticulando, histrionica, & siqua sunt huiusmodi. Posterioris autem generis sunt istiusmodi: Plurimum interest quibus studijs puer adsuescas. Magni refert quibuscum viuas. Suum cuique pulchrum. Facilis offensa, reconciliatio difficilis. Tutissimum est nulli credere. Ama tanquam osurus, oderis tanquam amaturus. Bis dat, qui citò dat. Fortunam, sui cuique mores parant. Et, Lentæ regum iræ. Et, Periculosa principum amicitia Et, Dulce inexpertis bellum. Et, Infida societas regni. Et, Optimum senectæ viaticum, eruditio. Sed quid ego hæc recensere pergo, cum sint sexcenta millia? Ergo ex his ea sunt deligenda, quæ videbuntur ad dicendum maximè commoda. Ad hunc gregem pertinent & illa comparatiua, Cælibatúsne felicior, an coniugium? Vita priuata, an secus? Potior monarchia, an democratia? Vita studiosorum, an idiotarum? Tum autem ex superioribus, siqua sunt, quæ virtuti aut vitio videbuntur esse confinia, ea licebit suo titulo

tulo subijcere. Vt illa: Bis dat, qui citò dat. Et, Nihil carius constat, quàm quod precibus emitur. Et, Beneficium dando accepit, qui digno dedit. Et, Nihil tam perit, quàm quod confertur in ingratum. Et, Beneficij gratiam perdidit, quisquis exprobrauit. Hæc atq; huiusmodi ad liberalitatis titulũ referri possunt. Verùm ne indigesta rerum turba pariat confusionem, profuerit titulos qui latius patent, in aliquot secare partes. Liberalitatis titulum, vt exempli caussa loquamur, ita licebit partiri, si subieceris, Beneficium promtè citóque datum. Beneficium aptum. Beneficium digno aut indigno collatum. beneficium exprobratum. Beneficium mutuum: & siqua iudicabuntur magis idonea. nam nos indicandi gratia duntaxat hæc ponimus. Ergo posteaquam tibi titulos cõpararis, quot erunt satis, eósque in ordinem quem voles, digesseris: deinde singulis suas partes subieceris, rursum partibus addideris locos communes siue sententias, iam quicquid vsquam obuium erit in vllis auctoribus, præcipuè si sit insignius, mox suo loco annotabis, siue erit fabula, siue apologus, siue exemplum, siue casus nouus, siue sententia, siue lepidè aut alioqui mirè dictum, siue parœmia, siue metaphora, aut parabola. Atque ad eum modum pariter fiet vt & altius insideant animo quæ legeris, & adsuescas vti lectionis opibus. Sunt enim qui plurima teneant velut in mundo reposita, cum

in dicendo, scribendóque mirè sint inopes ac nudi. Postremò vtcunque postulat occasio, ad manum erit dicendi supellex, certis veluti nidis constitutis, vnde quæ voles, petas. Porrò nulla disciplina tam semota est a rhetorica, vnde non facias locos tuos locupletiores. Nam a mathematicis quæ remotissimæ videntur, sumútur similitudines. Quandoquidem cũ sphęra vndiq; sui simili, quúmque tetragono quocunque cadat pariter quatuor angulis nixo, confertur sapiens suis opibus felix, nec aliunde pendens, & quæcunque inciderit fortunæ procella, sua virtute firmus & immobilis. Vt ne dicam interim quòd Theologi mysteriorum enarrationem frequenter a mathematicis petunt, propter arcanam quandam rerum, ac numerorum analogiam. Nam a Physicis non solum parabolæ, verum etiam exempla quædam petuntur. Parabola fuerit, si dicas, Quemadmodum fulmen summos montes frequentissimè ferit, ita summa potestas grauissimis casibus est obnoxia. Item quemadmodum fulmen æs liquefacit, intacta cera: ita principum animus in rebelles & obsistentes sæuire debet, in ceteros vti clementia. Exemplo fuerint Elephanti pudore in abdito coëuntes, siquis etiam in coniugatis modestiá, ac voluptatis dissimulationem desideret. Et Delphini fœtus adultos diutius comitantes, nec sinentes paruulos suos ingredi nisi grandior aliquis ceu pædagôgus adsit & custos: si-

quis

quis admoneat quanta cura seruari atque instituí debeat a parentibus prima illa & lubrica puerorum ætas. Itaque studiosus ille, velut apicula diligens, per omnes auctorum hortos volitabit, flosculis omnibus adsultabit, vndique succi nonnihil colligens, quod in suum deferat aluearium. Et quoniam tanta est in his rerum fœcunditas, vt omnia decerpi non possint, certè præcipua deliget, & ad operis sui structuram accommodabit. Sunt autem quæ eadem non solùm ad diuersos, verùm ad contrarios vsus quadrare possint, eóque diuersis annotanda locis. Quod genus si de insanabili cupiditate hominis auari agas: rectè accommodabis Charybdis fabulam. Rursum, si de inexplebili ventris ingluuie, aut libidine mulieris inexhausta, nimirum conueniet eadem. Item apologus Æsopi de hirco ac vulpe simul in puteum descendentibus, quadrabit vel in prospicientiam, qua fit, vt non aggrediare negotium, nisi prius apud te perpenderis qua ratione queas explicare. Vel in fictum amicorum genus, qui quum videantur amici commodis consulere, maximè tamen agunt suum negotium. Præterea ex morte Socratis non solùm ducitur exemplum, mortem non esse formidandam viro bono, cùm ille tam alacri vultu cicutam biberit: verumetiam virtutem inuidiæ obnoxiam, neque satis tutam esse in turba malorum. Rursum inutile

inutile, vel potius perniciosum esse philosophiæ studium, nisi te ad mores communes deflexeris. Iámque hoc ipsum factum trahi potest & in laudem Socratis, & in vituperium. Laudandus enim qui nulla sua culpa, sed sola inuidia damnatus, tam fortiter mortem neglexerit: vituperandus qui inutili philosophię studio neglectúque morum communium, amicis acerbissimum luctum, vxori liberísque calamitatem, sibi exitium conciliarit, cum alij soleant vtiles esse patriæ, suis præsidio simul & ornamento: eóque verè sapientis esse, relictis aliquando tetricis illis sapientiæ decretis, vulgi studijs & opinionibus accommodare sese, temporíque, quod aiunt, seruire. Iam si partes exempli circunspicias, quot locos licebit elicere? Accusatus per inuidiam ab Anyto & Melito perditissimis ciuibus, locus communis est, Veritas odium parit. Item alter, Insignis virtus cōciliat inuidiam. Rursum alius, Apud iudices plerunque plus valet nobilitatis ratio, quàm respectus honesti. Rursum alius, Nihil impudentius opulentia, si cum improbis moribus copuletur. Quid enim absurdius, quàm omni facinore dedecorosos, Socratem in ius vocare? Rursum alius locus, Non quidlibet cuiuis decorum est. Eóque Socrates non abijcit sese ad iudicum pedes: neque enim conueniebat, vt qui per omnē vitam docuerit mortem non esse formidandam, nisi turpis esset, eum nunc veluti ob mortis metum

tis metum abiectè ſupplicem eſſe. Quæ eadem cauſſa commouit, vt neque in iudicium declinaret, neque in media cauſſa exilium eligeret, neque poſtremò cum liceret, e carcere vellet effugere, ne ipſe a ſeipſo diſcrepare videretur. Atque hæc quidem vna pars eſt. Deinde cum moriturus tam otioſè támque placide diſputat, quum non alio vultu cicutam bibit, quàm quo vinum ſolet, quum mox emoriturus iocatur in Phædonem, admonens vt gallum perſoluat Æſculapio: locus eſt, Mortem etiam optabilem eſſe ijs, qui ſibi vitæ integrè actæ conſcij ſunt. Rurſum alter locus, Cuiuſmodi fuerit hominis vita, id in morte potiſſimùm apparere. Rurſum, Conſtantis, ſuique perpetuò ſimilis exemplum eſt. Etenim cuiuſmodi fuerat in omni vita Socratis vultus oratióque, talis erat & morituro. Tertia pars eſt, Dum in carcere agit Socrates, interim nuſquam Alcibiades, nuſquam Agathon, nuſquam Phædrus: ſed Crito, Phædon, Simias. Atque hic locus eſt, In periculis demum apparere qui ſint veri amici: nam vulgares illi ſibi tum conſulunt, cùm in officijs communibus adſunt. Quarta pars eſt, Cum amicis de animæ immortalitate multa diſputat, vxorem ac liberos quum pauca mandaſſet, dimittit: locus eſt, Philoſophum leuiter tangi oportere vulgaribus affectibus: id quod mire congruit cum doctrina CHRISTI. Quinta pars eſt, Statim a morte Socratis verſus eſt in accuſatores populi

furor

furor, Socrati desiderato aurea posita statua: locus erit, Vulgus temere odisse & amare. Rursum alius, Virtutem præsentem odimus, sublatam ex oculis quærimus inuidi. Rursum alius, Fucatam gloriam vnà cum vita perire, virtutis splendorem a morte maximè inclarescere. Hinc arbitror liquere in quot vsus idem exemplum possit accõmodari. Similiter & in parabola fiet: velut in nauigatione, quot similia duci poterũt? Vt optimum gubernatorem tempestas, ita optimum imperatorem aduersę res declarant. Item, Vt nemo clauum committit amicissimo, sed nauigandi peritissimo: ita nemo Reip. gubernacula mãdabit ei, cui studeat maximè, sed quem maximè iudicarit idoneum. Rursum, Quemadmodum vẽtis nimium secundis nautæ vela contrahunt, cùm parum prosperi sunt, tum latius pandunt sinus: ita quum res vehementer succedunt, temperandus est animus ne insolescat: contrà, quum inimica est fortuna, tum fortitudine ac spe secuturæ felicitatis, dilatãdus ac fulciendus. Item, Quoties rectum cursum per tempestatem tenere non licet, tum obliquis flexibus eò nihilo secius, quò peruenire velimus, contendere oportebit. Item, Quoties artem vincit tempestatis impotentia, tum ancoram iaciunt nautæ, velis collectis: ita vesanienti multitudini nonnunquam cedendum est, donec oratione tractabilis esse incipiat. Item, Quemadmodum nauta non semper eodem modo tenet velum, verùm nunc

tollit

tollit in altum, nunc contrahit, nūc in hoc latus, nunc in illud transfert, vtcunque ventorum ratio postulat: ita sapiens non in omni loco, omníque tempore & negotio simili vitæ tenore debet vti: sed vultum, orationem, mores præsentibus rebus accommodare. Item, Sicut in magnis tempestatibus peritissimi nautæ, vel ab imperito nonnunquam admoneri sese patiuntur, quòd alijs alia soleant in his casibus in mentem venire: ita bonus rex in magnis Reipubl. periculis, nullius consiliū audire grauabitur. Item, Vt minimo periculo nauigatur eo gubernatore, qui maximis sit iactatus periculis: ita tutissimus est ciuitatis status eo principe, qui grauissimis casibus sit exercitatus. Item, Vt qui clauum regit, non satis arbitratur sese suo fungi officio, nisi circumactis oculis, quid cuique faciendum sit, admonuerit: ita principem non agit, nisi qui magistratuum etiam inferiorum officia moderatur ac præstat. Item, Quemadmodum insaniat nauta, si propter odium aliquorum, quos naui vehit, nauim perire sinat, qua perdita nec ipse possit esse incolumis: ita sanæ mentis non sit, qui ob factiones, patriæ incolumitatem non tueatur: quæ nisi sit incolumis, nec ipse incolumis esse posit. Item, Vt non nisi sæuissimis tempestatibus sacram ancoram nautæ iácere solent: ita non est, nisi in grauissimis periculis, ac rebus propè desperatis, ad extrema remedia veniendum. Sed næ ego ineptus qui

qui ista persequar, cum iam videas aliquot similitudinum millia hinc sumi posse. Nonnunquam eadem quoque collationis pars ad diuersa trahitur. quod genus sit, Si Lunæ crebras mutationes vel ad fortunæ vices accommodes, vel ad humanæ vitę instabilitatem, vel ad stultorum inconstantiam. Quin eadem quoque sententia varios in vsus deflectitur: vt, Facundus comes in via pro vehiculo est. Iucundior est vita, si non solus agas, sed cum lepidis ac festiuis amicis consuetudinem habeas. Rursum, Semper bonus aliquis liber circunferendus, cuius lectione tædium discutias. Item, Si te lætus animus comitetur & bene sibi conscius, nulla pars vitæ sentiet tædium, hic optimus est viæ comes, si læta narret: sin turpium factorum memoriam tibi refricet, tædio enecat. Eadem est prouerbiorum & apophthegmatum ratio, quorum vsum ostendimus in principio Collectaneorum prouerbialium. Proinde quædam erunt eadem diuersis adscribenda locis, aut annotanda certe. Nam sat erit aliquando tribus significasse verbis, adscriptis auctorum locis vnde peti possunt, præsertim si paucis exponi non queant. Sed iam quò res exemplo magis fiat perspicua, sit titulus Inconstantia, aut Morum inęqualitas: experiamúrque quot res ad hunc conferri possint. Primùm e poetarum fabulis petam Mercurium varias formas sumere solitum, vt est vafer deus, nunc apud superos, nũc apud inferos, nunc

nunc apud mortales agentem: varijs etiam fungentem officijs, nunc Ganymedis agentem parteis, porrigendo Ioui pocula, nunc nuntia perferentem, nunc animas deducentem ad Charontem, nunc negotiatoribus ac patronis operam dantem, nunc cithara vtentem, nunc virga, galero etiam bicolore, poſtremò varijs gaudentem cognominibus. Ea ſunt apud Ariſtophanem in Pluto: dicitur enim στροφαῖος, ἐμπολαῖος, δόλιος, ἡγεμόνιος, ἐναγώνιος, apud Homerum: & apud Heſiodum διάκτορος, ἀργειφόντης. Dicitur & Cyllenius, & ἐριούνιος. Petam Vertumnum deum, cui inde etiam nomen, quòd ſubinde vertat formam. Petam Proteum omnia vertentem ſeſe in miracula rerum. Petam Empuſam ex Ariſtophanis Ranis, id eſt dæmonis genus, identidem alia atque alia ſpecie ſeſe offerentis. Item Morphea, quoſcunque velit vultus induere ſolitum. Item Circen veneficijs ac magica virga homines in varias ferarum formas vertentem. Nam improbi ſecum non conſtant, ſed diuerſis agitantur affectibus. Petam Καιρὸν volubilem deum, nunquam ſui ſimilem: & huic ſimilem, ſi videbitur, Rhamnuſiam. Petam Iouem, nunc aquilam, nunc cygnum, nunc taurum, nũc aureum imbrem factum. Præterea Chimæram capite leonis, ventre virgineo, cauda draconis. Ac varium illud portentum quod fingit Horatius in ipſa ſtatim fronte Artis poëticæ. Adducã & Ianum bifrontem, & triformem Geryonem,

id eſt, verſutus, negotiator, doloſus, viæ dux, certaminum præfectus. q animas deducit, Argicida. valde vtilis.

.i. Occaſionẽ.

& Bacchum, cui poëtæ tribuunt εὐήθειαν, hoc est morum leuitatem ac facilitatem, ac talem in Ranis fingit Aristophanes. Et siqua sunt alia apud illos, quæ prodigiosæ varietatis imaginem habent. Adducam & Vlyssem, quamlibet pro tempore personam gerentem. vnde & πολύτροπον statim in operis initio vocat Homerus. Deinde a physicis petam lunæ similitudinem, nunquam eodem vultu nobis redeuntis, nunc semiplenæ, nunc plenæ, nunc emorientis, nunc renascentis, nunc pallētis, nunc rubētis, nunc albicantis, nūc antecedentis solem, nunc a tergo sequentis. Petam similitudinem cæli verni aut autumnalis, nunc nubili, nunc sereni, nunc tranquilli, nunc ventis commoti. Petam collationem maris assiduè vicibus æstuarijs decurrentis ac recurrentis, præcipue Euripi mira celeritate septies die ac nocte reciprocantis. Addam polypum, cuius mutabilitas etiam prouerbio locum fecit. Addam chamæleontem colorem subinde mutantem. Item pantheram ac pardum versicoloribus maculis variegatum, aut siquod est aliud animal huiusmodi. Item anguillam lubricam. Adiungam pueritiæ in horas mutatum ingenium. Adijciam mulieris peculiarem inconstantiam, Vulgus leui momento mobile, Præterea argenti viui miram mobilitatem, Arundinem ad omnem auram facilè mobilem, Foliorum arentium, plumæ, ramentíque leuitatem, Ceræ flexibilem ac mollem naturam, Somnio-

id est, moribus versatilem.

mniorum inconſtantiam, rotæ volubilitatem. Adducā laminam, quæ ſummis turrium ac templorum faſtigijs ſolet imponi, quò ventum circumactu ſuo indicet. Adducam bilibrem, facili momento huc atque illuc vergentem. Adducam opus vermiculatū, verſicoloribus teſſellis mirā varietatem oſtentans. Quædam etiam ingenio finguntur: veluti ſiquis cōparet inconſtantis hominis animum, nunc hoc nunc illud cogitantis, ſpeculo rotundo in foro frequentiſſimo ſuſpenſo, quod huc & illuc diſcurſante turba, figuris innumeris varietur. Aut vitro, quod quēcunque colorē ſubieceris, eum imitari videtur. Aut penſili chalybi, quod hinc atque hinc admotis magnetibus, quorum alter alliciat ad ſeſe, alter depellat, leui momento nūc huc nunc illuc rapiatur, nec vnquā conquieſcat. Aut ſphæræ in plano volubili. Iam ex hiſtorijs mutuò ſumam Græcorum genuinam leuitatem, quam deſcribit Iuuenalis. Lubricam Allobrogum fidem. Pœnos ſimili morum inconſtantia. Scythas in dies mutatis paſcuis nullam certam incolentes ſedem. Virgam Moyſi ſubinde in aliā atq; aliam verſam ſpeciem. Ariſtippum quamuis agentem perſonam, vt quem omnis, vt inquit Flaccus, decuit color, nunc Cynico vtentē pallio, nūc regia purpura. Item ἡμίλευχον illū, de quo meminit Lucia. *.i. ſemialbum.* Catilinam vario ingenio, ex Salluſtio. Annibalem ex T. Liuio. Ex Val. Maximo, quibus alius fuit vitæ tenor in adoleſcentia atq; in ſenectute.

Rurſum ex tertia Horatij Satyra Tigellium.

Nil æquale homini fuit illi, ſæpe velut qui
Currebat fugiens hoſtem, perſæpe velut qui
Iunonis ſacra ferret, &c. E Comœdijs exemplũ ſumetur muliebris inconſtantiæ. Soſtrata in Adelphis, — au, mi homo, ſanúſne es?
An hoc proferendum tibi videtur eſſe vſpiam? Ac paullò pòſt, — ah minime gentium, Non faciam. proferam. Amantium inconſtantiam exprimet Phædria, e rure repentè rediens. Puerilem inconſtantiam Antipho ex Phormione. Sed hoc perſequi longum eſt. E Tragœdijs mutuabor Phædram variatis ſecum ſententijs, nunc volentem, nunc nolentem. Medeam item ante filiorum cædem, diuerſis agitatam affectibus. Ab Ouidio Biblidem, Narciſſum. A Marone Didonem, iam Ænea parante diſceſſum. Atque hoc genus innumerabiles perſonas paſſim exhibent poetæ. Ex apologis allegabo ruſticum illum, qui ſatyro admirante, eodem ex ore modò calidum, modò frigidum efflabat: & ſiqui ſunt alij. nam in præſentia rationem duntaxat oſtendimus. E prouerbijs mutuabor, τὴν παια-γαῖαν ἄρτεμιν. Item ἀνέμου πεδίον. Et εὐμεταβολώτερος κοθόρνου. Et, ὕδρου ποικιλώτερος. Et, λιβυκὸν θηρίον, aliaque conſimilia. nam ipſi in prouerbijs locos adiunximus, vnde iſta peti poſſint. Et, Saxum quod ſubinde voluitur, nõ obducitur muſco. Et, Arbor quæ ſubinde tranſplantatur, non grandeſcit. Rurſum ex apophthegmatis addam illud

i. omnib. errantẽ terris Dianã. venti campus. verſatilior cothurno. hydra magis varius. Libyca fera. vide Chiliad. Eraſ.

illud dictum in Ciceronem, Duabus sedere sellis. Et in eundem a Sallustio scriptum, Aliud stans, aliud sedens loquitur. Ex Homero ἀλλοπρόσαλλον. Sic enim vocat Martem incertarum partium, quique nunc cum his sentit, nunc cum illis. Ex Ouidio, ni fallor, Et tantum constans in leuitate sua. Ex Horatio, Leuior cortice. Et, Mutat quadrata rotundis. Et, Romæ Tybur amo, ventosus, Tybure Romam. Ex Plauto, Tipula leuior. E Terentij Phormione, Volo nolo, nolo volo: quod dictum est, non dictum est, &c. Ex Euripide, πλάγια γὰρ φρονεῖς, τὰ μὲν νῦν, τὰ δ᾽ πάλαι, τὰ δ᾽ αὐτίκα. Iam apparet, opinor, quanta huius quoque generis supellex ex tot scriptoribus colligi possit. Eadem est sententiarum ratio, quas non tantum ab auctoribus sumere, verum etiam pro re nouas parere licet: quibus omnibus si totidem opponas contraria, deinde subiunxeris vtrinque finitima, nimirum quàm immensus orationis penus futurus sit, vides. At cùm tam varius sit vsus, id quod diligentius ostendemus in opere De ratione conscribendarum epistolarum, nihil erit, quod non aliquo pacto possis ad locupletandam orationem accommodare. Quandoquidem contraria quoq; adhibentur vel per ironiam, vel per dissimile, vel per comparationẽ. Per ironiã, vt siquis hominem nunquam sui similem, Socratem appellet, qui in omni vita semper eodem visus est vultu. Per dissimile, vt si dicas, C. Iulium Cæsa-

.i. mutabilem, qui se omnib. accommodat.

id est, nã oblique sapis, nũc hæc, olim illa, statim alia.

 rem

rem nullius vnquam facti pœnituit. Hic nihil vnquam decreuit, quod non mox rescideritt. Per comparationem, si dicas, Quàm Cato ille, quem Cicero præfractum vocat, a sententia non potuit abduci; tam hic non potest in eadem retineri sententia. Porrò finitima quæ sunt, facili deflexu ad vicina trahuntur: quod genus Persianum illud, Tecum habita. Nam etsi proprie quadrat in eum qui maiora molitur, quàm pro sorte sua: tamen quia non esse sua sorte contentum, cum inconstantia cognationem habet, huc torqueri poterit, præsertim quum Seneca scribat, Primum argumentum compositæ mentis existimo, posse consistere, & secum morari. Quin eadem simul & in laudē torqueri possunt: Vt si omnium horarum hominem, versatilique ac dextro ingenio laudes, ex inconstantiæ penario sumes polypum, ad speciem subiecti soli mutantem colorem. Sumes Euripum, ac negabis mare hoc esse tam versatile, quàm huius sit ingenium. Sumes flammam stare nesciam. Sumes cælum subinde alia facie. Sumes arundinem vtcunque flauerint auræ, flectentem sese. Dices sapientis esse, pro re nata, pro tempore, pro loco mutare sententiam, ac vitæ rationem. Stupida saxa, ac brutam tellurem vnam non moueri: ceterum ex animantibus, vt quodque præstantissimum est, ita maximè mobile esse: In vniuersa natura, quò quidquam præclarius est, hoc a quiete longius abesse. Infima est quæ

non

non mouetur terra: at mobilis aqua, mobilior aër, ignis hoc quoque mobilior, cælum quammaximè mobile. Proinde mentem hominis, auram atque ignem ab antiquis vocari: contrà stultos, tardos, stupidos, lapides, plumbum. in quas res maxime cadit constantiæ vocabulum. Per huiusmodi locos pleraque e constantiæ supellectile ad vituperandum traxeris, & ex inconstantiæ ad laudem detorseris. Verùm de his, vt modò dictum est, aliàs tempestiuius. Nunc reliquas dilatandi sermonis rationes persequamur.

De partium rhetoricarum multiplicatione.

Crescit oratio numero partium orationis. Vt enim qui breuissimus esse studet, quàm potest paucissimis vtitur partibus: ita qui dilatare cupiet, etiam legitimis illis & arte præscriptis partibus aliquid accessionis curabit adiungere. Nam cùm in summa, tria sint orationis officia, docere, delectare, flectere: cui placet breuitas, is vno contentus tantum docebit, quod fit narrando & argumentando. cui copia, simul omnibus orationis partibus, non solum in peroratione aut exordio. Rursum qui studet breuitati, poterit narratione, aut hac quoque prætermissa, si caussæ ratio patietur, esse contentus sola probatione. atque hæc etiam vt omitti tota non potest, ita potest coarctari cohiberíque: contrà qui copiam affectabit, non modò sex illis vtetur, exordio, narratione,

diuisione,

diuisione, confirmatione, confutatione, perorationc, sed & suo loco latius explicabit exordiorum locos: & in tota oratione, quoties caussa præbebit opportunitatem, exordiola quædam admiscebit, quibus fauorem, attentionem, docilitatem retineat atque renouet, aut tædium discutiat, aut quæ dicturus sit, præmolliat. Incidunt autem huiusmodi persæpe. Docilitatem potissimum renouamus commodis transitionibus, quarum formulas aliquot superiore commentario proposuimus. Quod genus fuerit, Audistis largitione, corruptela, sanguine, stupro ac fœdissimis artibus paratum honorem: nunc ostendam illud quod turpiter est adeptus, turpius administrasse. Attentio renouatur hisce fermè modis, Magna sunt hæc, sed leuia præ his quæ nunc dicturus sum: &, nunc ad ipsum rei caput accedo, proinde quæso vt hæc animis quammaximè attentis audiatis. Et, Sed his longius fortasse sum immoratus: Cetera paucis ac dilucide expediam, si mihi, sicut antehac fecistis, aures atque animos præbere velitis. Et, Altius paullò repetam, sed ita verba sum facturus, vt neque sine fructu, neque sine voluptate sitis audituri. Atque id genus alijs modis: nam bis mille pro rei natura fingi possunt. Tædium discutitur aut excluditur hoc pacto, Rogo diligẽter auscultetis. Prima fortasse fronte minutum videtur quod tracto: verùm si paulisper attendetis, intelligetis nimirum, sub hac specie, maxima

xima Reip. pericula occultari. Et, Quæso patiamini paulisper, mox aperiam quorsum hæc spectent. Et, Nunc rem antehac inauditam audietis. Et, Rem accipietis omnium maximè ridiculam. Porrò fauor ijsdem rationibus renouatur, quibus paratur. Insuper & argumentamur aliquoties in exordio, siquid erit amoliendum, quod alioqui sit offuturum reliqua disserenti. Verùm id non nisi consilio ex rei circunstantijs sumto. Narratio vehementer locupletatur schemate, quod quidam appellant sermocinationem, qua vni aut pluribus personis affingimus sermonem congruentem: veluti quũ Homerus Iliados χ, facit Priamum senem Hectorem dehortantem a prælio, post hunc Hecubam. Item Iliados ζ, Andromachen vxorem deterrentem a prælio, atque his respondentem Hectorem, mire seruato cuiusque personæ decoro. Neque quidquam est admirabilius in historiarum scriptoribus: nam historicis hoc omnium suffragijs permissum est, orationem personis affingere: de Ethnicis loquor: an idem liceat Christianis, in dubio est, nisi quòd simile factum videtur in historia Septem Machabæorum, ac præter alios qui martyrum vitas conscripserunt. Idem sibi permisisse videtur diuus Ambrosius in vita beatæ Agnetis. Narratio præterquam quòd aliquando fusius explicatur, & omnibus argumentis atque affectionibus expletur, etiam crescit ἐπιδιηγήσει. Ea est, vt ostē-

 dit Fa-

dit Fabius, repetita narratio, quoties res paucis, ac ſimpliciter expoſita, denuo fuſius & ornatius eadem enarratur: id quod fit vel inuidiæ, vel miſerationis cauſſà. Præterea creſcit item egreſſione ſubiecta: quod ita demum permittit Fabius, ſi excurſus ille ſic adhereat, vt ſit quaſi narrationis finis: Veluti ſi atrox fuerit circa finé narratio, proſequamur eã veluti ſpiritu protinus erumpente indignatione. Atque id quidem in cauſſis ſerijs ac periculoſis: ceterum in re ad oſtentationem parata, nihil vetat quo minus expoſita re, in locum aliquem quammaximè plauſibilem & amœnum exſpatieris, quo ſimul & narrationis tædium abſtergeas, & voluptate ſermonis ad futuram probationem reddas alacriores. Hi loci cuiuſmodi ſint, ſuperius eſt demonſtratum. Propoſitio dilatabitur primum, ſi pro ſimplici, duplici aut multiplici vtemur, etiam ſi vna ſit ſatis, propterea quòd alios alia mouent. vt, Si feciſſet, præmio magis quàm ſupplicio dignus erat. aut, Res hæc nec eſt honeſta, nec expedit, nec ſine ſummo periculo fieri poteſt. Quòd ſi maximè ſit honeſta, maximè expediat, maximè ſit tuta, tamen fieri non poteſt vt conſequamur. Deinde, ſi non nudam omnino, ſed argumentis obiter interiectis, & affectibus accenſam proferemus: qualis eſt illa Ciceronis pro Milone, Hæc ſicut expoſui, ita geſta ſunt iudices, Inſidiator ſuperatus, vi victa vis, vel potius oppreſſa virtute audacia eſt. Deinde

inde miſcet affectus, Nihil dico quid Reſp. conſecuta ſit, nihil quid vos, nihil quid omnes boni, nihil ſanè id proſit Miloni qui hoc fato natus eſt, vt ne ſe quidem ſeruare potuerit quin vnà Remp. vóſque ſeruaret. Deinde argumenta congerit, Si id iure non poſſet, nihil habeo quod defendam. Sin hoc & ratio doctis, & neceſſitas barbaris, & mos gentibus, feris natura ipſa præſcripſit, vt omnem ſemper vim, quacunque ope poſſint, a corpore, a capite, de vita ſua propulſarent: non poteſtis hoc facinus improbum iudicare quin ſimul iudicetis omnibus qui in latrones inciderint, aut illorũ telis, aut veſtris ſententijs eſſe pereundum. Mox redit ad affectus, Quod ſi ita putaſſet, certè optabilius Miloni fuit iugulum dare P. Clodio, non ſemel ab illo, neque tum primùm petitum, quàm iugulari a vobis, quia ſe illi iugulandum non tradidiſſet. Atque item in ſequentibus controuerſiam conſtituens, (nam locus eſt notus) repetit ſummã argumentorum, quibus vſus fuerat in exordio. Id tametſi magis licuit Ciceroni, propterea quòd in exordio quæſtiones aliquot tractauerat: tamen idem & alibi continget verbis commodè interiectis, maximè in enumeratione aut expoſitione, quę eſt altera diuiſionis pars. de qua ſuprà nõnihil attigimus, cũ de propoſitionibus ageremus. Quod genus fuerit, ſi diſſuaſurus Ciceroni ne vitã ab Antonio accipiat, exuſtis Philippicis, ſic proponas: Primum illud

illud vide mi Cicero, num te dignum ſit, vt immortalem ingenij tui famam, tot paratam ſudoribus, quáque tuos omnes illuſtraſti, ob tantulum æui, quod tam grandi longum ſupereſſe non poteſt, exuſto pulcherrimo omnium monumento repentè aboleas. Deinde num forti viro, qui ſemper omnia poſthabuerit libertati, ferendum ſit, vt vitam rerum omnium optimã, & in qua ſunt omnia, debeat ei portento, cui quouis etiam nomine obnoxius eſſe nemo liber velit. Poſtremò videat, ne parum prudentis ſit in re tanta fidem habere hoſti perfidiſſimo, qui nec amicis vnquam fidem ſeruarit: neque perſpicere, quod vel cæco appareat, nihil aliud agere verſutiſſimum carnificem Antoniũ, niſi vt totum extinguat Ciceronem. Nam ſimpliciter proponi poterat hoc modo, Primũ non eſt tanti vita. Deinde miſerum debere vitam inimico. Poſtremò decipere cupit Antonius, non ſeruare. Quòd ſiqua propoſitio durior videbitur, eam oportebit velut exordiolo prǽmollire. Vt ſi propoſueris laudare Platonis dogma de vxoribus communibus (vt hoc exempli caſſa ſumatur) dices te non fugere, quòd rem omnium ſententia abſurdiſſimam polliceri videris. Verùm illud orabis, vt tantiſper iudicium ſuum differant, donec argumentorum ſummam audierint, nihil diffidere te, quin pœnitus expoſita re, ſint in diuerſam ſententiam pedibus ituri. Tantum illud cogitent, hoc quicquid eſt, non eſſe

esse temere dictum a tanto philosopho, quique ceteris in rebus ob excellentiam ingenij, diuini cognomen promeruerit. Verùm quod in formis hominum, idem in rerum iudicio vsu venire. quasdam si procul & oscitanter adspicias, nihil venustius, fuco videlicet oculis imponente: sin propius ac fixius contempleris, iam quod paullò ante mire blandiebatur oculis, maiorem in modum incipit displicere. Silenis, nisi explices, quid magis ridiculum? sin explices, quid augustius? Adeò veritas latet in abdito, nec oportet in dijudicandis rebus populum auctorem sequi, cui semper pessima pro optimus probari consueuerint. Ergo seposita paullisper recepta illa, & animis penitus infixa opinione, rem ipsam iudicio perpendant: nec prius in hanc aut hanc partem flectant animum, quàm totum argumentorum orbem acceperint: quædam enim fore, quæ per se stulta videri possint: verùm siquis inter se coniuncta perceperit, is demum veri concentum & harmoniam sensurus est. Huiusmodi præfatiuncula, pro caussæ natura commode afficta, nonunquam expedit auditoris animum ad sequuturam argumentationem præparare. Iam verò probationes, præter eas locupletandi rationes, quas superius ostendimus, crescunt labefactatione, seu præparatione & asseueratione. Labefactamus autem seu præparamus duobus modis. Propositionibus. Nunc autem voco propositiones, non quæ summam

Vide prouerb. Sileni Alcibiadis.

ſummam cauſſæ complectantur, ſed veluti ſingularium partium collectiones ſeu concluſiones, quas oratoribus mos eſt initio argumentationum proponere, & eaſdem in fine vehementius per affectus aut per epilogum repetere. De hoc genere dictum eſt ſuperioribus titulis. Præterea cùm ita proponimus, vt ipſa orationis figura fidem abrogemus, aut concilienus: cuiuſmodi eſt illud Ciceronis pro Milone, Sed antequam ad eam rationem veniam, quę eſt propria noſtrę quæſtionis, videntur ea eſſe refutanda, quæ in ſenatu ſæpe ab inimicis & improbis iactata ſunt, & in concione etiam paullò antè ab accuſatoribus. Cum inimicos & improbos nominat, iam hoc ipſo non parum fidei abrogauit aduerſariorum propoſitioni. Deinde propoſitionem ipſam per Ironiam eleuat: Negant intueri lucē fas ei, qui a ſe hominem occiſum fateatur. Nam atrocitas illa verborū, Negant intueri lucem fas, pro eo quod erat, Puniendus eſt: cum irriſione pronuntianda eſt. Adiunguntur huiuſmodi præparationes ſingulis etiam collectionum partibus. Quandoquidem eodem in loco Tullius exemplis refutaturus quod erat propoſitum, ita præparauit, In qua tandem vrbe homines ſtultiſſimi hoc diſputant? Deinde adiungit exemplum M. Horatij, cum ſororem occidiſſet, abſoluti. His non abſimiles ſunt aſſeuerationes, quæ cū argumenta non ſint, tamen ſæpenumero pondus habēt argumenti, ſi probationibus admiſceantur

miſceātur: vt, Quis tā cęcus qui hoc non videat? Quis tam impudens, vt neget? Et illud, Stultius eſt, quàm vt refelli debeat. Quis enim nō intelligit, &c? Et, Perfrica faciem, & aude negare. Hęc cùm ita ſint, quæ tandē impudentia eſt, &c. Locupletantur & ſingulę collectiones epilogis particularibus, quæ ſummā rationum paucis comprehēſam, auditori denuo ſub oculos reuocant, vt maiore cum fide cōcluſio ſuccedat: qua quidē in re frequens eſt M. Tullius, propterea quòd latius explicet argumētationis aciem. Huius generis exemplum erit illud ex oratione pro Pompeio, Quare videte nū dubitādū vobis ſit omni ſtudio ad id bellū incumbere, in quo gloria nominis veſtri, ſalus ſociorum, vectigalia maxima, fortunæ plurimorum ciuiū, cum rep. defenduntur. Deniq; creſcūt & excurſionibus per amplificationē, vt ſingulis probationibus ſuos affectus adijciamus, ad quod propriè deſtinata eſt cōcluſio. Quam ſi copioſam eſſe volemus, geminā efficiemus, vt ſimul & per epilogum præcipua argumenta recenſeantur, & affectuum omne genus per omnes locos tractetur. Eos ex Ariſtotele & Quinct. petere licebit. Quin & poëtæ in hoc genere miri ſunt. Vehementiores, quos Gręci πάθη vocant, ſuppeditant Ilias Homeri, ac Tragœdię. moderatiores illos qui delectant potius quàm perturbāt, ſubminiſtrat Odyſſea Homeri, & Comœdię: quanquā in Iliade, Græcorúmq; Tragœdijs ſæpe miſcentur ἤθη, ſic enim Græci vocant

πάθη ſunt affectus perturbati: moderatiores ἤθη vocantur.

affectus

affectus Comicos: Latinorum Tragœdia parcius hoc genere vtitur. Inter affectus autem ponenda delectatio, quanquam hæc non in peroratione tantùm, verùm in tota oratione, cùm res feret, debet admisceri. Porrò quid cuique iucundum sit, Aristoteles in affectuum locis diligenter prosequitur: & de facetijs M. Tullius, Quinctilianus de risu scripsere, traditis iocandi rationibus. Delectatio quæ petitur e Comicis affectibus, præcipuè locum habet in narratione, vel quia rem veluti subijciũt oculis, vel quia ab omnibus agnoscuntur. Quis enim non cum voluptate legat, quomodo apud Homerum Andromache Hectori armato occurrit ad portam ciuitatis, qua proditurus erat in prœlium? non sola (neque enim id decet pudicas matronas) sed comitabantur pedissequæ, puerum in vlnis gestans Astyanactem Hectoris filium, patri vnicè carum. Et quod addit Homerus, pulchro sideri adsimilem: quo per hunc vxor expugnaret affectus mariti. Hector tacitè arrisit conspecto puero. Andromache propius adstans, dextram porrexit, ac nominatim compellauit. Dein post affictam vtrique congruentem orationẽ, quum Hector infantem appeteret osculaturus: ille territus armorum splendore, ac crista e galeæ fastigio minitante, clamans reflexit se in sinum nutricis. Hîc risit vterque, pater & mater. At Hector sublatam e capite galeam humi deposuit, atque ita puerum amplexus, osculatus est. Mox

Mox ei fausta precatus, tradidit matri: illa eum excepit in sinum bene olentem, δακρυόεν γελάσασα, id est lacrymabile ridens. Ea res Hectori mouit misericordiam, atque vxorem manu sustentans consolatur, nomine eam appellans, mox reponit galeam. Illa marito obtẽperans, domum se recipit: ibi muliebri fletu complentur omnia, quòd crederent eum ex eo prœlio non rediturum. Itaque spirantem adhuc pro mortuo deflent. Interim non mediocrem addunt gratiam intermixta epitheta κορυθαίολος ἕκτωρ. Et, οὗ παιδὸς ὀρέξατο φαίδιμος ἕκτωρ. Et, εὐζώνοιο τιθήνης. Et, λόφον ἱππιοχαίτην. Et, πατήρ τε φίλος καὶ πότνια μήτηρ. Et, κόρυθα παμφανόωσαν, καὶ φίλον υἱόν. Et, ἀλόχοιο φίλης, & quod indicauimus, κηώδεϊ κόλπῳ. Et, κόρυθα ἵππουριν. Hæc virtus pręcipuè in caussa est cur nemo legens Homerum saturatur, sed perpetua voluptate ducitur. Hi sunt affectus de quibus scribit Horatius, —*moratáque rectè*

.i. variegata galea Hector. Suum puerum desiderabat clarus Hector. bene cinctæ nutricis. cristam ex setis equinis. Carus pater & venerãda mater. galeã splẽdentẽ, et carum filiũ. coniugis dilectæ. sinu redolenti. conũ ex cauda equina.

Fabula nullius Veneris, sine pondere & arte,
Valdius oblectat populum, meliúsque moratur,
Quàm versus inopes rerum nugæque canoræ.

Sunt huiusmodi narrationes aliquot insignes apud M. Tullium: velut in Philippica secunda de Antonio, Vehebatur in essedo tribunus plebis, lictores laureati antecedebant: inter quos aperta lectica mima portabatur, &c. nam indicasse locum satis est. Sunt in eadem oratione & aliæ, quomodo capite inuoluto ad amicam literas amatorias pertulerit: quomodo consul in

X Luper-

Lupercalibus cucurrerit. Delectant & illa, quum non actio tantùm, ſed agentium geſtus quoque deſcribitur, quale eſt illud in Piſonem, Ita enim ſunt perſcriptæ ſcitè & literatè, vt ſcriba ad ærarium qui eas retulit, perſcriptis rationibus ſecú ipſe, caput ſiniſtra perfricans, commurmuratus ſit: Ratio quidem hercle apparet, argentum οἴχεται. Rurſus illud, Reſpondes, altero ad frontem ſublato, altero ad mentum depreſſo ſupercilio, crudelitatem tibi non placere. Quanquam hæc interim & ad fidem orationis faciunt, quum ea quæ velut extra narrationis neceſſitatem adijciuntur, ſimplicitatis habent ſpeciem. Fabius miratur narrationem M. Tullij pro Milone. Milo quum in ſenatu fuiſſet, eo die quo a ſenatu dimiſſus eſt, domum venit, calceos & veſtimenta mutauit. Paulliſper, dum ſe vxor, vt fit, comparat, commoratus eſt. Sunt item & figuræ, quæ ad orationis iucunditatem pertinent, quas non magni negotij eſt ex artis præceptis petere, & a nobis, niſi multis verbis, referri non poterant. Delectant & alluſiones, ſed agnoſcentem duntaxat. itaque in loco ſunt adhibendæ.

Epilogus.

Ergo cui placebit Laconica illa breuiloquẽtia, primùm Atticorum exemplo præfationibus & affectibus abſtineat. Rem ſimpliciter ac ſummatim exponat. Argumentis non omnibus vtatur, ſed præcipuis duntaxat: eaque non explicatim,

plicatim, ſed confertim adhibeat, vt in ſingulis propè verbis ſit argumentatio. ſiquis explicare velit, ſit docuiſſe contentus: ab amplificationibus, ab aſſeuerationibus, a ſimilibus, exemplis, ſententijs, epiphonematis, fabulis, apologis, alluſionibus, facetijs temperet: niſi quid horum ita erit neceſſarium, vt citra flagitiū omitti non queat. Item ab omnibus figuris, quæ vel amplam, vel illuſtrem, vel acrem, vel ornatam, vel iucundam reddunt orationem, abſtineat. Rem eandem ne alijs atque alijs formis tractet, & ita ſingula verbis ſignificantibus explicet, vt multo plus intelligatur, quàm audiatur, & aliud ex alio colligi poſſit: contrà qui copiam ſequitur, ſingula dilatare ſtudebit his ferme quas dixi rationibus.

Quid vtrobique vitandum.

At caueat vterque, ne, quod fere fit, affectatione in finitima vitia delabatur. Breuitatis amor videat ne tantùm hoc agat vt pauca dicat, ſed vt optima quàm poteſt pauciſſimis. Et cui placet Homericum illud παῦρα μὲν, eidem placeat & hoc quod protinus ſequitur, ἀλλὰ μάλα λιγέως. Et cui probatur οὐ πολύμυθος, non prętermittat & hoc quod ſtatim ſubijcitur, οὐδ᾽ ἀφαμαρτοεπής. Nam nihil æquè conuenit breuiloquentiæ, quàm verborum proprietas & elegātia. Cui ſi acceſſerit ſimplicitas facilè vitabitur obſcuritas, vitium quod plerunq; breuitatis

id eſt, pàuca quidem.

id eſt, valde arguté.

id eſt, nō multiloquus.

id eſt, non errans verbis.

ſtudium comitari conſueuit. At hîc rurſum videndum ne frigeſcat oratio, dum nullis affectibus inflammatur. Proinde res ita ponetur ante oculos, vt per ſe nõnullos aculeos tacitè infigat animis: tum omnia Attico lepôre condienda erunt. Illud in primis cauendum, ne breuitatis ſtudio neceſſaria dictu prætermittamus. Contrà, qui copiam petet, delectum item adhibeat oportet, & verborũ, & rerum, & figurarũ: ne rationes ſint futiles, exempla parum idonea, ſententiæ frigidæ, excurſus æquo longiores, parúmque tempeſtiui, ne figuræ durius affectatæ. Quapropter ordinis ac diſpoſitionis, ſummam oportet habere rationem, ne rerum indigeſta turba, totus ſermo perturbatuſ ſit & confuſaneus: & vbique tædium varietate, iucunditate, riſúque leuandum. Varietas potiſſimum petitur a figuris, & ab eiſdem iucunditas. Riſus ab his præceptis quæ tradidit Cicero. Sunt autem & peculiares partium varietates non negligendæ. Proinde expediet plurimas exordiorum formulas in promtu habere. Sunt & narrationis complures modi, ſunt argumentationum diuerſæ formæ: neque ſimplex affectuum natura, ſed hæc a rhetorum præceptis petantur oportet. Admonendum hoc quoque, ne quouis in loc parem copiam affectemus (ſunt enim quædam ſterilia,) verùm relictis his quæ natura copiam non admittunt, partes maximè fœcundas ac tractabiles deligamus, niſi fortè periclitandi

tandi aut oſtentandi ingenij cauſſa, libeat aliquando ex muſca, quod aiunt, elephantum facere. Quemadmodum Fauorinus febrim, Syneſius caluitium, nos ſtultitiam Encomio, & ancoram Aldinam laudauimus in prouerbijs. Sed in exercendo detur venia, ſi luxuriet adoleſcens: Ceterum vbi non luditur, ſed res ſeria cum periculo agitur, ibi rhetor non ſtultus adhibito conſilio, copiæ modum ex vtilitate cauſſæ metietur.

Peroratio.

Adieceram exemplum thematis in arctum contracti, & eiuſdem fuſius explicati, quod hîc non addo, ne ſarcina maior videatur acceſſio. Liber exſtat ad illuſtriſſimum principem iuniorem Gulielmum ducem Cliuenſem, titulo, De pueris ſtatim ac liberaliter inſtituendis.

EPITOME LIBRI DE COPIA VERBORVM ERASMI ROTERODAMI, qua ratio variandæ orationis exemplis atque explanationibus paullò apertioribus traditur.

PRIMA VARIANDÆ ORATIONIS RAtio, quæ planè ſimpliciſſima eſt, conſiſtit in Synonymia.

Eſt autem Synonymia, quum diuerſa verba eandem omnino rem declarant, ita vt ad ſignificationem nihil referat, hoc an illo malis vti: vt,

Enſis,	Domus,	Codex,
Gladius,	Ædes.	Liber.
Mucro.		
	Terra,	
Decor,	Humus,	
Forma,	Tellus,	
Pulchritudo.	Solum.	

De Synonymis Fabius Quinctilianus lib. 10. cap. 1. Sunt autem, inquit, alia huius naturæ, vt idem pluribus vocibus declarent: ita vt nihil ſignificationis, quo potius vtaris, interſit, vt enſis & gladius: alia quæ etiam ſi propria rerum aliquarum ſint, tropicôs tamen quaſi ad eundem intellectum feruntur, vt ferrum & mucro. Hactenus Quinctilianus, &c.

Synonyma Dialectici vniuoca appellant: dicuntur & hæc polyonyma. Iis verò cõtraria ſunt quæ dicuntur homonyma, quæ Latini æquiuoca appellant: hæc autem vna voce multa ſignificant, vt vinea pro machinamento bellico, quo muri diruuntur, & loco vitibus conſito. Aries machina bellica, & ſignum cæleſte, & animal. Polypus piſcis, & narium morbus. ſic taurus, canis, acies.

Antonius Mancinellus.

Dictio multa notãs, dicetur homonymon eſſe:
Vt lens, ac acies, & Olympus, palma, latéxque.
Quæque vnũ ſignant, dic eſſe Synonyma, voces:
Vt terra, ac humus, & tellus, enſis, gladiúſue.

Eſt itaque Synonymorum maxima vis vndecunque

cunque e bonis auctoribus contrahenda, variáque comparanda supellex. Et, vt Fabius ait, diuitiæ quædam exstruendæ, quibus vbicunque desideratum erit, possit nobis constare verborum copia. Neque sat erit huiusmodi vocum mundum copiosum, ac penum parasse, nisi non solum in promtu, verumetiam in conspectu habeas, vt protinus vel non quæsita sese ostentent oculis, &c.

Li. 10. cap. 1.

Variandi ratio per Enallagen siue ἑτερωσιν.

ἑτέρωσις, varia eiusdem dictionis paragoge, id est deductio ac deriuatio.

Proxima variandi ratio est, quum voce modicè deflexa varietatis nonnihil conciliatur. Constat autem Heterosis duobus potissimum modis: scilicet,

Partis commutatione, cum permutatur { Verbum nomine, Verbum participio, Verbum supino.

Qualitatis nouatione, cum mutatur { Numerus, Persona, Genus, &c.

Exempla vocis modicè deflexæ.

In hisce tribus subsequẽtibus rationibus nõ commutatur adhuc pars orationis.

Edax, Edo.	Bibax, Bibulus,	Bibosus, Bibo.
Loquax, Loquutuleius.	Nugator, Nugo.	Blaterator, Blatero.
Fallax, Falsus.	Voluptuosus, Voluptuarius.	Nauta, Nauita.
Gulo, Gulosus.	Vorax, Vorator.	Dicax, Dicaculus.
Nasutus,	Tabellio,	Pauxillum,

Nasutulus. Tabellarius. Pauculum.
Homunculus, homulus, homululus, homúcio.

Huius generis est cum nomen substantiuum adiectiuo commutatur, aut contrá.

Iuxta sententiam Homeri, Fausti litteræ,
Iuxta sententiã Homericam. Faustinæ litteræ.

Virgilij est sententia, } amoré omnia vincere.
Virgiliana est sentẽtia, }

Erasmi stylum } timent barbari.
Erasmicum stylum }

Homeri maiestatem } æmulatur Virgilius.
Homericã maiestatem }

Genus hominum } assimilatur floribus qui matutino tempore crescunt vespere verò arescunt.
Genus humanũ }

Aut contrà, Adiectiuum substantiuo commutatur.

Vir mire facundus, Vir mira facundia.
Insignite impudens, Insignita impudentia.
Homo egregie doctus, Homo egregia doctrina.

Hic verbum actiuum commutatur in passiuum, aut contrá.

Plurimam habeo gratiam,
Plurima a me tibi habetur gratia.
Magna me tenet admiratio,
Magna teneor admiratione.
Non sic amat filium mater,
Non sic amatur a matre filius.
Litteræ tuæ maximopere me delectarunt,
Tuis litteris maximopere sum delectatus.

Tua

Tua epiſtola magno me affecit gaudio,
Ex epiſtola tua magno affectus ſum gaudio.

Porrò hîc cauendum, ne perperam vertamus: neque enim hæc conuerſio ſeu reciprocatio procedit in quibuſlibet. vt, Cepi cibum,& captus ſum cibo: Cepi prouinciam, & captus ſum prouincia: qua de re vide Vallam lib. 6 cap. 3. Hîc obſerua non omnia actiua licere mutare in paſſiua: vt, Incredibilẽ voluptatem tuæ mihi litteræ attulerunt: non autem perinde vſitatè dixeris, Incredibilis voluptas tuis ex litteris mihi allata eſt. Magnam cepi voluptatem: non autem Capiebatur a me voluptas.

Contrà paßiuum in actiuum.

Ex epiſtola tua nõ vulgariter exhilaratus ſum
Epiſtola tua non vulgariter me exhilarauit.
Eximia quadam lætitia tuæ me litteræ affecerũt,
Tuis ex litteris ſingulari ſum affectus lætitia.

PRIMVS MODVS HETEROSIS, VBI PARS ORATIONIS MVTATVR.

Pars orationis tũc dicitur mutari, quum verbũ mutatur in nomẽ, aut contrà. rurſum verbũ in participium, & ſic de alijs.

Verbum nomine commutatur, & contrà.

Non dubito quin poſſit,
Non eſt mihi dubium quin poſſit.
Non confido facturum me, Non eſt fiducia.
Iudicent alij, Aliorum eſto iudicium.
Quid huc rediſti? Quid huc reditio eſt?
Deſine nugari, Deſine nugas:

Et contrà, nomen verbo commutatur.

Est illi mira sitis auri, Mirè sitit aurum.
Mea quidem sententia, Vt ego quidem sentio.
Iudicio Pauli melius est nubere, quàm vri.
1. Corinth. 7. Vt Paulus iudicat, melius est nubere, quàm vri.
Sophistarũ est opinio } quenquã se posse vel ser
Sophistæ opinantur } uare, vel perdere.
Omnibus sapiens est, sibi vni non sapiens est.
Omnibus sapit, sibi vni non sapit.

Infinitum verbum pro Nomine.

Est autem infinitum verbum, quod certos numeros & personas non habet, hinc etiam inditum nomen: alia enim verba definiunt personas, primam, secundam & tertiam: hoc autem sine personis ac numeris est, nisi adiungas, Ego, tu, ille, nos, vos, illi: ibi enim fit quasi finitum. Porrò vbi non subiungitur ille vel iste, &c. manet infinitum.

In his verbum infinitum vice nominatiui ponitur.

Nostrum istud viuere triste, Persius Satyr. 1.
Fab. li. 9. c. 3. Nostra vita tristis.
Virtus est vitium fugere, Horat. lib. 1. Epist.
Virtus est fuga vitiorum.
Scire tuum nihil est, Persius Satyr. 1.
Velle suum cuique est, Idem Satyr. 5. (Cic.
Idẽ velle, & nolle, ea demum vera est amicitia,
Legere & non intelligere, negligere est.
Bonum est legere Euangelium.
Terent. in Eunuch. Extrema linea amare, nonnihil est: id est amoris.

Hic etiã pars orationis mutata est, verbum scilicet in nomen.

Sic

Sic amare amor eſt, legere lectio, ſapere ſapientia, pœnitere eſt pœnitentia. Ego poenitere tanti non emo, Demóſthenes apud Gellium lib. 1. cap. 8.

Hîc verbum participio commutatur.

Participio pro verbo vtimur. Fab. li. 6. ca. 3.

Amantem redama,		Redama eum qui te amat.
Promerenti benefac,		Benefac ei qui promeretur.
Tui deſiderantiſſimus eſt,	pro eo quod eſt	Te maximè deſiderat.
Nemo tui videndi cupientior,		Nemo qui te magis videre cupiat.
Volo datũ pro dare:		

Verbum ſupino mutatur.

Venit ereptum Venit repetitum depoſitum. *Vide cap. 61.*
Venit eripere, Venit repetere depoſitum,
Venit vt eripiat. Venit vt depoſitum repetat.

Vtimur verbo infinito pro participio, ſeu Gerundij loco.

Argenti magnum dat ferre talentum : ferre pro ferendum : Virgilius lib. 5. Æneid.

Græcanica eſt autem conſtructio : ij enim infinitiuis pro gerundio vtuntur, tametſi etiam Latini poetæ ab hac loquendi forma non abſtineant, præſertim Horatius.

Exemplum igitur vnum, aut alterum, ex eo ac alijs ſubijciam, quo dilucidior fiat res.

Et

Et fundus nec vendibilis nec paſcere firmus: id eſt ad paſcendum. lib. 1. epiſtol. ad Scæuam.
Et, Depugnare parati, id eſt ad depugnandum: lib. 2. Epiſt.
Tempus abire tibi eſt, id eſt abeundi: Ad Florum lib. 2. Epiſt.
Et cantare pares, & reſpondere parati: pro ad cantandum & reſpondendum: Virg. Ægloga. 7.
Dederátque comas diffundere vento, id eſt ad diffundendum: idem.
Nec longus patrios labor eſt tibi noſſe penates, id eſt noſcendi: Ouidius lib. 1. Metamor.
Ille etiã Thracum populis fuit auctor, amorem In teneros transferre mares. pro transferendi: Ouidius lib. 10. Metamor.

Habeo vobis dicere, id eſt dicendum: Gellius. Adeamus viſere, id eſt ad viſendum: Terentius in Hecyra.
Conſilium cepiſſe homines, fortunas euertere. id eſt euertendi: Cicero pro Quinctio.
Sic dicitur, Da bibere, id eſt ad bibendum.
Sed ſi tantus amor caſus cognoſcere noſtros, id eſt cognoſcendi: Virgilius lib. 2. Æneid.

Seruius in 1. Æneid.

Paratus ſum ſcribere, & ad ſcribendum. Vide Vallam lib. 1. cap. 27. &c.

Nomen poſitum pro gerundio.

Sthenelus ſciens pugnæ, id eſt pugnandi: Horatius lib. 1 Car. Ode 15. Fabius lib. 9. cap. 3.

Cupidus litium, Peritus belli,

Cupi-

Cupidus litigandi. Peritus bellandi.

Gerundium gerundiuo commutatur.

Quid verò pulchrius, quàm si pro Gerundijs, quæ appellant, vtamur Gerundiuis nominibus? ac tritum est Prisciani exemplum, Veni caussà amandi virtutem, veni amandæ virtutis caussa: Gratia gerendi bella, gerẽdorum bellorũ gratia. Ad amplexandam virtutem, magis quàm ad amplexandum virtutem. Quæ vna præceptio optima est, crebráque eius apud M. Tullium, alióſque eloquentes viros fuit obſeruatio, &c.

Auguſtinus Dathus in elegātijs ſuis præcept. 9.

Eſt autem Gerundium verbum participiale, quod in di vel in do vel in dum terminatur, ſine certa generis & numeri terminatione, petítque talem caſum, qualem verbum ſuum, a quo originem duxit. Gerundiuum autem eſt nomen adiectiuũ a gerundio formatum, eiuſdem cũ eo ſignificationis, & declinatur per tria genera, & per omnes caſus in vtroqne numero, nec aliquem caſum regit poſt ſe, ſed pro ſuo ſubſtantiuo requirit caſum ſui gerundij ſecum in omnibus accidentibus conuenientem.

Exempla vbi gerundiuum gerundio commutatur.

Ad congerendas pecunias inhiat,
Ad congerendum pecunias inhiat.
Eo ad ſalutandos fratres,
Eo ad ſalutandum fratres.
Profectus eſt Spiram ad videndos Germaniæ

princi-

principes, Profectus est Spiram ad videndum Germanicos principes.

Caussa visendi tui,

Caussa visendi te.

Plerique iuuenes sacras ædes visitant ad spectandas puellas,

Pleraque iuuenum pars, nõ ob aliud templa intrat, nisi ad spectandum puellas.

Legendo libros doctus euades,

Legendis libris doctus euades.

Non est mihi otium huius rei narrandæ.

Non est mihi otium narrandi hanc rem.

Erasmus natus est ad restaurãdas bonas litteras,

Erasmus natus est ad restaurandum bonas litteras.

In scribendis epistolis opus est arte,

In scribendo epistolas opus est arte.

Et eo pacto varia formari possunt exempla pro generum, numerorũ, & casuum diuersitate.

Hîc infinitum verbum supino commutatur,

Hoc dictum oportuit, Hoc dicere oportuit.

Siquid rectè curatum velis,

Siquid rectè curari velis.

Supinum pro verbo positum.

Libitum est, pro libuit.

Misertum est, pro misertus sum.

Pertæsum est, pro tæduit

Placitum est, pro placuit.

Puditum est, pro puduit.

Licitum est pro licuit.

Pigitum

Pigitum eſt, pro piguit.
Scriptum eſt a Cicerone, Cicero ſcripſit.
Dictum eſt à te, tu dixiſti.
Nuntiatum eſt nobis. Nuntiauerunt nobis.

Aduerbium nomine commutatur.

Meliuſcula eſt, Meliuſculè eſt.
Plurimus eſt in foro,
Plurimùm eſt in foro.
Rarus eſt conuiua, Rarò eſt conuiua.
Multus eſt apud mulierem,
Multùm apud mulierem verſatur.
Perpetuus eſt in ſtudio, Perpetuò ſtudet.
Continuus es in litteris,
Continuò incumbis litteris.
Frequens eſt in aula, pro frequenter.
Aſſiduus eſt in litteris, pro aſſiduè.
Sublime volans, pro ſublimiter. Virgilius.
Tranſuerſa tuentibus hircis, pro tranſuerſè. Virg. AEn. 3.
Sole recens orto, pro recenter: Idem 3. Georg.
Viuite felices, id feliciter.

Aduerbium item in nomen tranſit.

Iam cras heſternum conſúſimus ecce aliud cras. *Perſius.*
Hodiernus dies plurimum nobis attulit lætitiæ. Vide Seruium in commenta. in 5. Virgilij librum, &c.

Tantum de primo modo Heteroſis, qui eſt vbi pars ipſa orationis mutatur Verbum Nomine &c vt ſatis viſum ac declaratum eſt: ſequitur nunc ſecundus modus Heteroſis.

Secun-

Secundus modus Heterosis vbi qualitas nouatur.

Heterosis numeri.

Vide infrà vbi de Synecdoche.

Vsurpatur numerus pro numero. Fit autem hæc numerorum varietas per Synecdochen, in qua figura plurimum valet illa numerorum libertas, vt attestatur Fabius.

Singularis pro plurali.

Romanus prœlio victor, pro Romani victores: est autem exemplum Liuianum.

Eques maximè resistebat, pro equites resistebant: est & hoc Liuianum ex lib. 4.

Haud secus in patrijs acer Romanus in armis, pro acres Romani. Virgilius lib. 3. Georg.

Vterúmque armato milite complent, pro armatis militibus: idem lib. 2. Æneid.

Omnē pecuniā absumsit, pro omnes pecunias:

Barbarus certat cū Erasmo, pro barbari certant.

Turca insectatur Christianos, pro Turcæ insectantur Christianos.

Pluralis pro singulari.

Cic. de seipso loquitur.

Dico pluraliter quod singulare est: quod singulare est, pluraliter.

Fab. li. 8. c. 6.

Populo imposuimus, id est imposui.

Oratores visi sumus, id est orator visus sum.

Nos formulas quasdam Copię, ceu fontes ostendere sumus conati, pro Ego Erasmus conatus sum.

Sed nos immensum spatijs confecimus æquor. Virg. 2. Georg.

Hominis vultus, pro vultu.

Animus, pro animo.

Plurati

Pluratiuum pro ſingulari in prima perſona ponere, vſitatiſsimum eſt apud ſcriptores.

Exemplum Virgilianum ex Tityro:

O Melibœe, Deus nobis hæc otia fecit:
Nanque erit ille mihi ſemper Deus: illius aram
Sæpe tener noſtris ab ouilibus imbuet agnus.
Ille meas errare boues, &c.

Hîc de ſe loquens Tityrus, nunc nos, nunc me ait. Vide Vallam libro tertio, cap. 11.

Aliquoties modeſtiæ cauſſa.

Principes modeſtiæ gratia, ne ſoli videantur omnia agere, & quò tyrannidis ſpeciem fugiant (tyrannicum enim videtur, poteſtatem cum nullo prorſus habere communem) loquuntur ferè pluraliter de ſe. Nos Maximilianus Romanorum imperator. Nos Philippus diuino fauore Heſſorum princeps. Hinc & olim apud veteres, ſiquiſpiam magiſtratu fungeretur, hunc in modum ſcripſit: Conſiderauimus, retulimus, ſtatuimus, nimirum munus publicum cum ſuis collegis cõmunicans, & poteſtatis inuidiam declinare volens.

Vide Eraſ. in libello De conſcrib. epiſt.

In ſecunda nunquam niſi genus ipſum ſignificamus, non perſonam.

Quæ veſtra libido eſt, id eſt virorum. Penelope ad Vlyſſem apud Ouidium,

Hęc ego dũ ſtultè meditor, quę veſtra libido eſt,
Eſſe peregrino captus amore potes.

Taxat enim virorum genus, veluti ſiquis vni meretrici dicat, Vos eſtis pernicies adoleſcen-

tum, non vnam notans, ſed totum ordinem:
Eraſmus de Conſcribendis epiſtolis.

In tertia, inuidiæ cauſſa, mutauit Terentius,

Dum ad vxores ventum eſt, tum fiunt ſenes.
Verba ſunt Nauſiſtratę in Phormione Terentij.
actus 5. ſcena vltima, ad Chremetem virum,
quem ob inuidiam in tertia perſona ſenes appellauit, &c.

Vide Val. l.5.

Inexplicitóſque Platonas: Martialis de vno Platone)

Heteroſis perſonæ.

Variatur & perſona pluribus modis, vel quũ certa pro quauis alia ponitur,

Secunda perſona pro quauis alia.

Quid facias? vt homo eſt, ita morem geras: Terentius in Adelphis.
Videas & flumina ſicca: Virgilius Ægloga 7.
Deuenere locos, vbi nunc ingentia cernis
Mœnia: Virgil. Æneid. 1.
Priuſquam incipias, conſulto: vbi cõſulueris, matur è facto eſt opus. Salluſtius.
Quid agas cum eo qui nihil intelligit?
Cerneres alios trepidare, alius circunſpectare fugam.
Vidiſſes omnes obmuteſcere.
Neſcias præſtare velint minus, an poſſint: Fab. lib. 4. cap 3.

Prima & ſecunda perſona ponuntur pro qualibet.

Ne mihi tum molles ſub dio carpere ſomnos
Neu dorſo nemoris libeat iacuiſſe per herbas,
Quum

Quum positis nouus exuuijs nitidúsque iuuēta
Voluitur: Virgilius de serpente lib. 3. Georg.
Néue tibi ad solem vergant vineta cadentem.
In his duobus exemplis Virgilij ad vniuersos sub prima & secunda persona præcipitur: id quod frequentissimum est in omni genere scribendi: vt si dicam, Stultum est laborare dum nihil proficis: idem est acsi dicerem, Stultum est homines laborare, dum nihil proficiunt. Si tu hîc sis, aliter sentias: id est, si alij tales essent, aliter sentirent.

Non sibi vni, sed omnibus præcipit. Fab. lib. 9. cap. 3.

Tertia persona nonnunquam pro prima aut secunda vsurpatur: vt,

Ait Clodius, id est tu ais. Dicit Seruius. Negat Cicero, id est ego nego: Negat Tullius.
Nec me meminisse pigebit Elyssæ, id est tui: 4. Æneid.

De nobis tanquam de alio loquimur.

Naso parum prudens arté dum tractat amandi.
Hîc Ouidius in tertia persona de se loquitur tanquam de alio quopiam.
Nunquam Erasmus Gulielmi queat obliuisci, pro eo quod est, nunquam tui potero obliuisci.
Manibus hoc referes, telo cecidisse Camillæ.
In tertia persona dixit telo Camillæ, pro telo meo: Virgilius 11. Æneid.
Et tandem Turnū experiatur in armis: 7. Ænei.

Ad personæ Heterosin pertinet & Apostrophe, id est conuersio.

Apostrophe est, cùm per secundam personam ad aliquem conuertimus sermonē, præter

reliquam narrationis compositionem: vt Virgilius 2. Georg. de Italia,
Extulit hæc Decios, Marios, magnósque Camil(los,
Scipiadas duros bello, & te maxime Cæsar. Hîc ad augustum per Apostrophen se conuertit. tametsi ad eum non erat sermo constitutus. Virgilius libro 3. Æneid.
—Polydorum obtruncat, & auro
Vi potitur. quid non mortalia pectora cogis
Auri sacra fames? Idem libro primo Æneid.
Sin absumta salus, & te pater optime Teucrûm
Pontus habet Libyæ. Idem libro 2. AEneid.
—nec te tua plurima Panthu
Labentem pietas, nec Apollinis infula texit.
Idem lib. 6. —tu quoque magnam
Partem opere in tanto, sineret dolor, Icare haberes.

Elegantissimam etiam habes Apostrophen Erasmi nostri ad Philippum Beroaldum in vita Hieronymi. Virgilius Parenthesin cũ Apostrophe coniunxit in illo,
Lib. 8. Ænei. Haud procul inde citæ Metium in diuersa qua(drigæ
Distulerant (at tu dictis Albane maneres)
Raptabátque viri mendacis viscera Tullus.

Parenthesin Græci vocant, ait Fabius lib. 9. nos interpositionẽ dicimus, dum continuationi sermonis medius aliquis sensus interuenit. Hác Diomedes διάλυσιν, id est dissolutionem vocat.

Huc quoque pertinet quoties verbum personale impersonali commutamus: vt

Non te hæc pudent?

Non te horum pudet?

Dicitur passim Pontificem aduentare.

Plerique dicunt Pontificem aduentare.

Vbi ventum est ad ædes: in Heauton.

Vbi venimus ad ædes.

Scholasticos pœnitet inscitiæ,

Scholastici pœnitent se nihil didicisse.

Heterosis generis.

Est nonnihil varietatis & in generis commutatione. Fabius lib. 9. cap. 3.

Commutatio generis in verbis.
- Lacrymat, pro Lacrymatur.
- Luxuriat, pro Luxuriatur.
- Fluctuat, pro Fluctuatur.
- Præuertere, pro Præuerti.
- Præcipitat, pro Præcipitatur.
- Auertit, pro Auertitur.
- Malignat, pro Malignatur.
- Naufragat, pro Naufragatur.
- Medicare, pro Medicari.

Hæc prædicta verba ac similia, tam in terminatione actiua, quàm in passiua proferuntur, idémque significant sub o & or, &c.

Multa sunt verba in or, quæ ab antiquis, teste Prisciano, tã actiua quàm passiua significatione probata inueniuntur, quæ nihilominus Priscian. ipse enumerat

In his actiuũ passiuo commutatur.
- Solebat fieri,
  - Solitum est fieri.
- Non quiuit compesci,
  - Non quita est compesci.
- Desijt haberi in pretio,
  - Desita est haberi in pretio.
- Caussa cœpit agi,
  - Caussa cœpta est agi.

Aſſentio, Aſſentior:
Impertio, Impertior,nõ impartio, auct. Priſc.
Cõperio, Comperior:Reuerto,Reuertor:
Fabrico, Fabricor: Alterco, Altercor:
Iurgo, Iurgor: ſed poſterius vſitatius eſt.
Partio, Partior. Valla lib. 5. cap. 33.
Conuerto, Conuertor: Significo, Significor:
Munero, Muneror: Sacrifico, Sacrificor:
Ceno, Cenor: Pignero, Pigneror.

Pleraque alia recenſet Nonius Marcellus de contrarijs generibus verborũ, variè a vetuſtiſſimis Latinorum vſurpata, in quibus vſus poſtea repudiauit alteram terminationem, &c.

Conſpicor & Conſpicio.

Vbi mutatur & συζυγία,id eſt coniugatio: alterum enim eſt primæ,alterum verò tertiæ coniugationis.

Illa verò quæ refert Diomedes,

Sunt enim inuſitata.

Fruſtro: Patio: Populo: Moro: Demolio: Auxilio: Digno: atque id genus alia priſcis arbitror relinquenda, niſi in carmine inciderint, tum enim excuſatius adhibebuntur,&c.

Variatio generis in nominibus.

Pileum, & Pileus: Hic Ficus, hæc Ficus.

Ficus arbor, feminini generis tantum eſt, ſecundi & quarti ordinis. Ficus fructus, maſculino & feminino genere, in vtraque declinatione vſurpatur. Aridæ fici, Macrobius in Saturn. vt Ficus virides apud Suetonium in Auguſt. Vide Vallam lib. 1. cap. 4.

Martia-

Martialis epigrammatum lib. 3.
Quum dixi ficus, rides quaſi barbara verba:
Et dici ficos Cæciliane iubes.
Dicemus ficus quas ſcimus in arbore naſci:
Dicemus ficos Cæciliane tuos.
Idem lib.7. de familia ficoſa,
Quum ſint ficoſi pariter iuuenéſque, ſenéſque:
Res mira eſt, ficos non habet vnus ager.

Hic barbitus,	hoc barbiton.
Hic helleborus,	hoc helleborum.
Hic angiportus,	hoc angiportum.
Hic tonitrus,	hoc tonitru.
Hic baptiſmus,	hoc baptiſmum.

Heteroſis caſus.

Et caſus quoque variatur, quum alius pro alio ponitur.

Eius rei / Ea res } venit mihi in mentem.

Non ſum id neſcius, Non ſum eius rei neſcius.

Caſus pro caſu poſitus.

Vſurpatur interdum caſus pro caſu. Genitiuus caſus ponitur nonnunquam pro nominatiuo. Tullius lib. 1. de Diuinatione, Quum illius diei mihi venit in mentem. Genitiuus pro ablatiuo. Auctor ad Herennium lib. 1. Oratoris officium eſt, de his rebus poſſe dicere, quæ res ad vſum ciuilem moribus ac legibus conſtitutæ ſunt, cum aſſenſione auditorum, quoad eius fieri poterit: id eſt quantum ab eo. Datiuus pro ablatiuo. Virgilius lib. 5. Æneid. Nemo ex hoc numero mihi non donatus abibit: pro a me.

Accuſatiuus pro nominatiuo. Virgilius lib. 1. Æneid. Vrbem, quam ſtatuo, veſtra eſt, ſubducite naues. Vrbem pro vrbs. Nominatiuus pro vocatiuo. Plin. lib. 7. Naturalis hiſtoriæ de Cicerone, Salue primus omniũ pater patriæ appellate. Virg. Nate meæ vires, mea magna potentia ſolus. Nominatiuus pro accuſatiuo. Terentius in And. Quæ ſe inhoneſtè optauit parare hîc diuitias Potius, quàm in patria honeſtè pauper viuere.

Ouidius lib. 13. Matam. ſed enim qui rettulit Aiax Eſſe Iouis pronepos. Plura vide apud Nonium Marcellum de numeris & caſibus.

Excidit mihi memoria huius rei, in nominat.

Hæc res excidit mihi memoria, in ablatiuo.

Quædam etiam citra tropum duplicem habent conſtructionem.

Vide infrà, vbi de ſyntaxeos variatione.

Vtor hanc rem, & vtor hac re. Abutitur operam. Terent. in Prologo Andriæ.

Egeo tui, & egeo te.

Diues pecore, & diues pecoris. Inſula diues opum: Virgilius 2 Æneid.

Hæc eodem modo diuerſam habent conſtructionem.

Do te libro, Do tibi librum.

Impertior heram hoc malo,

Impertior heræ hoc malum.

Indiget auxilij, vel auxilio.

Studeo huic rei, & in hanc rem.

Ineſt huic loco, & ineſt in hoc loco.

Ego ſum particeps laborum tuorum,

Sum tibi in laboribus particeps.
Impende curam, vel operam, vel laborem, vel ſtudium huic rei, & in hanc rem, & ad hanc rē.
Tu es natus laudi, & ad laudem.

Heteroſis ſpeciei.

Species eſt, qua nomen primogenium aut deriuatum diſcernitur. Omne enim nomen vel primitiuum vel deriuatiuum eſt. Primitiuum, quod ex ſe naſcitur: vt Mons, ſchola, vrbs. Deriuatiuum, quod aliunde formatur: vt Montanus, ſcholaſticus, vrbanus. Porro deriuatiuorum plures ſunt ſpecies: Patronymicum, Poſſeſſiuum, Denominatiuum, Diminutiuum, Verbale: de quibus conſule grammaticos.

Species variatur,

Quum deducticijs vtimur pro primogenijs: vt,
Magnis negotijs prohibitus,
Magnitudine negotiorum prohibitus.
Quum diminutiuis loco ſimplicium: vt,
Loquaculus pro loquax: Paucula pro pauca.
Quum frequentatiuis verbis, pro primitiuis: vt,
Dictito, pro dico: Gellius lib. 9. ca. 6. Volito, pro volo: Iactito pro iacto: Clamito, pro clamo. Sunt autem primitiua verba, quæ a nullo alio verbo deriuantur, ſed ſuas habent radices: vt Lego, ſcribo, dico, volo. Hæc autem verba Varro lib. 1. de Origine linguæ Latinæ, primogenia vocat: Cicero verò natiua appellat, &c.

Species variatur,

Quum ſubſtantiuo pro adiectiuo vtimur: vt ſiquis

ſiquis pro peſtilente, peſtem appellet: pro ſcelerato, ſcelus dicat. pro dedecoroſo, dedecus: pro portentoſo, portētum: pro flagitioſo, flagitium.

Quum comparatiuum aut ſuperlatiuum abſoluti loco ponimus.

Vtimur vulgò & cōparatiuis pro abſolutis, vt cùm ſe quis infirmiorē eſſe dixerit. Fab. lib. 9. cap. 3. Videas & Vallam. li. 1. c. 13.

Triſtior & lacrymis oculos ſuffuſa nitentes: Virgilius lib. 1. Æneid. (ca. 43.

Facundiſſimus, pro vehemēter facundus. vide Quū Patronymicū loco primogenij ponitur: vt, Scipiadas, pro Scipionibus. Verùm hoc in carmine fortaſſe liceat: in oratione proſa nemo tulerit. Eſt enim poeta multò liberior in verbis, & luxuriantior ipſo oratore, vt Quinctilianus de ſchematis tradit. *Heteroſis figuræ.*

Figuræ mutatio copiā adiuuabit, quoties ſimplici dictione pro compoſita vtimur, aut contrà: ſiue id tropo fiat, ſiue citra tropum.

Fabius lib. 9. cap. 1.

Tropus eſt ſermo a naturali & principali ſignificatione tranſlatus ad aliam ornandæ orationis gratia. Vel, vt plerique grammatici finiunt, dictio ab eo loco, in quo propria eſt, tranſlata in eum in quo propria non eſt. Figura eſt, ſicut ipſo nomine patet, conformatio quædam orationis remota a communi & primùm ſe offerente ratione, &c.

Differentia Tropi & figuræ ex inſtitutionibus Rhetor. Philippi.

Tropus, eſt verbi vel ſermonis in aliam ſignificationem a propria mutatio, vt cùm Apoſtoli piſcato-

piſcatores vocantur, iam cognatum quiddam piſcator ſignificat, nón id quod antea propriè ſolebat. Schemate non mutatur vocis ſignificatum, ſed variatur eius inflexio, aut in oratione compoſitio: vt, Quo de, pro, de quo: aut cùm eloquendi forma mutatur: - quid non mortalia pectora cogis Auri ſacra fames? Nam hoc aliter effertur, quàm ſi dicam, Nihil non cogit habendi cupiditas. In tropo mutatur ſignificatio, vt Progenies viperarum: nam hîc viperæ non ſignificant propriè, quod ſolent ſerpentes, ſed per tropum aliò tranſſumuntur. In figura non eſt ſignificationis mutatio. Nec enim mutatur ſignificatio verborum per interrogationem: vt, Tantæ'ne animis cæleſtibus iræ? aut per exclamationem, - ô Ilium, & ingens Gloria Dardanidum. Sunt autem tropi duplices, dictionũ & orationum. Dictionum tropos voco, non quòd per ſe poſita dictio, non in oratione ſignificationem mutet, ſed quòd in oratione vnius ſolius dictionis ſignificatio mutatur: ſúntque dictionum hi tropi:

Tropi dictionum.	μεταφορὰ,	Tranſlatio.
	συνεκδοχὴ,	Intellectio.
	μετωνυμία,	Tranſnominatio.
	ἀντωνομασία,	Permutatio nominis.
	ὀνοματοποιΐα,	Nominis confictio.
	κατάχρησις,	Abuſio.
	μετάληψις,	Tranſſumtio.
	ἀλληγορία,	Inuerſio.

De his omnibus copiosè infra.

Tropi

Tropi orationis.

Cui adnumerãtur Ænigma, Parœmia, Ironia. Dicuntur autẽ tropi ex eo quòd vertant orationẽ: vnde & motus dicuntur, auctore Fabio, &c.

Mutatur figura, quũ simplex pro cõposito ponitur.

Hîc fit mutatio per Aphæresim.
- Temnere, pro Contemnere.
- Ruere, pro Eruere.
- Ponere, pro Deponere.
- Mittere, pro Omittere.

Rursum vtimur composito pro simplici: vt,

Hæc variatio fit per Prothesim.
- Conscribere, pro Scribere.
- Comedere, pro Edere.
- Demirari, pro Mirari.
- Inaudire, pro Audire.
- Incognoscere, pro Cognoscere.
- Consipere, pro Sapere.
- Complacere, pro Placere.
- Dependere, pro Pendere.
- Deridiculus, pro Ridiculus.
- Quandoquidẽ, pro Quando.

Fit & hoc modo.

Huiusmodi inchoatiua interpretantur per verbum fio.
- Non potest pudescere,
  - Non potest pudefieri.
- Tempus est vt expergiscaris,
  - Tempus est vt expergefias.
- Calescere, & calefieri.
- Tepescere, & tepefieri.

Ad hanc formam fortasse referendum est illud, quoties compositam dictionem simplicibus circunloquimur, hoc pacto,

Magna-

Magnanimus vir, Vir magno animo.
Pusillanimus, Pusillo animo.
Relege, Denuo lege.
Viripotens virgo, Virgo quę virum sustinere potest. Magnopere te rogabat, Magno te rogabat opere. Sic maximopere, summopere, tantopere & quantopere.
Non animaduertit, Non aduertit animum.
Malo, magis volo, Nolo, non volo.
Non satisfacit, Non facit mihi satis.
Indoctus, nō doctus. Indies, de die in diem.

Interdum variatur compositionis ratio.

Compositum pro cōposito. { Exprobrare, opprobrare
Persoluere
Dissoluere
Exsoluere
Resoluere } æs alienum.

Heterosis temporis.

Tempus quoque non rarò commutatur, hoc est, sæpe vnum tempus pro alio ponitur, vt præsens Coniunctiui pro præsenti indicatiui: vt Gererem pro gerebam, cenarem pro cenabam, cantarem pro cantabam. Præteritum perfectum Coniunctiui pro præterito Indicatiui: vt, Dixerim pro dixi, scripserim pro scripsi, docuerim pro docui, crediderim pro credidi. Interdum præteritum perfectum Indicatiui pro futuro eiusdem, ad asseuerandam rem, vt non futura, sed iam esse videatur. Interdum imperfectum Coniunctiui pro præterito plus quàm perfecto

eiusdem:

eiusdem : vt prædiceres, pro prædixisses. Præteritum plus quàm perfectum Coniunctiui, vel Optatiui, pro plus quàm perfecto Indicatiui, & e diuerso: vt Fuisset, pro fuerat, excæcauerá, pro excæcassem. Item plerunque in præterito plus quàm perfecto Optatiui subintelligitur verbum Debeo eiusdem temporis. vt Cicero pro Sextio, Restitisses, repugnasses, mortem pugna oppetisses: pro eo quod est, resistere, repugnare, mortem pugna oppetere debuisses. Denique circa verba plus quàm perfecti temporis & imperfecti, coniunctio Si, sæpe subintelligitur: vt Dedisses huic parco, id est si dedisses. Venisses solus, aperuissem tibi, id est si venisses. Id fere poëtæ in carmine crebrius obseruant. de hac re vide Vallam lib. 3. cap. 50.

Memini legere, Vide Vall. contra Raudensem. Memini legisse.

Prædiceres, pro eo quod est prædixisses, vel prædicere debuisses: Terent. in Andria.

Laurus erat, pro laurus esset.

Vicimus, pro vincemus. Præteritum pro futuro

Si tales animos in prœlio habebitis, quales hîc ostēditis, vicimus. Liu. lib. 20.

Salutato, pro saluta.

Imus, venîmus, videmus: pro iuimus, vénimus, vidimus, præsens pro præterito.

Fabius lib. 9. cap. 3.

Transferuntur & tempora. Timarchides negat esse ei periculum a securi. Præsens enim pro præterito positum est. Et Virgilius, Hoc Ithacus velit.

Temporis

Temporis mutationi affinis est modi variatio.

Vicero, pro vincam : futurum Coniunct. pro futuro Indicatiui.

Salutabis, pro ſalutato : futurum Indicat. pro futuro Impe.

Valebis, pro valeto.

Memineris, pro memento : futu. Coniunct. pro futuro Impe.

Oderis, pro odio habeto.

Ne crede, ne credas : Imperati. pro Coniuncti.

Si voles, ſi volueris: Optatiuus pro cõiunctiuo.

Vbi voles, vbi volueris.

Quum vocabit, quum vocauerit. Indicat. pro præterito perfecto.

Quia bene natus eſt, quia bene natus ſit : Indicatiuus, pro Coniunctiuo.

Eraſmus in Similibus.

Vt inſaniat, qui fratris imaginem veneretur, corpus pulſet ac verberet : Ita ſtultum ſit amare in adoptiuis nomen, verum fratrem abdicare aut odiſſe. Hîc Coniunctiuus pro indicatiuo poſitus eſt, id quod Eraſmo admodum familiare eſt, Vt inſaniat, pro inſanit, ſeu inſanus eſt: Ita ſtultum ſit, pro ſtultum eſt, &c.

Venari, pro venabatur. Infinitiuus, pro præterito imperfecto Indicatiui, quod frequentiſſimum eſt apud ſcriptores, præcipuè autem apud hiſtoriographos. Salluſtius, Milites Romani ſubitò perculſi timore inſolito, arma capere, alij ſe abdere, pars territos confirmare: pro ca-

pro capiebant, abdebant, confirmabant. Terẽtius in Andria, Omnes omnia bona dicere, & laudare fortunas meas: id est, dicebant & laudabant. In Eunucho, Inuidere mihi, mordere clanculum, ego flocci péndere: pro inuidebant, mordebant, flocci pendebam.

Coniunctiuus sæpe loco Infiniti ponitur: vt Studeas velim, noló legas, taceas velim.

Coniunctiuus etiam interdum pro Indicatiuo vsurpatur: vt, Si pergis, abiero: pro abibo, &c.

Hetorosis Declinationis.

In nonnullis licebit & declinationem variare: vt,

In his variatur declinatio: sũt enim duplicis declinationis.	Hilarus, & hilaris. Violens, & violentus. Iuger, & iugerum. Capo, & Capus. Pauo, & Pauus. Scorpio, & Scorpius. Strabus, & Strabo. Delphinus, & Delphin. Comœdus, & Comœdo. Senectus, & Senecta. Pinus, & Pinea. Cõtagiũ, & Cõtagio. Hebdomada ę, & hebdomas (adis. Elephantus, & Elephas.	De hac re vide Marcellum de mutata declinatione.

His adnumerant grammatici,

Dupli-

Duplicis ordinis.	Inermus,	pro Inermis.
	Vnanimus,	pro Vnanimis.
	Imberbus,	pro Imberbis.
	Syncerus,	pro Synceris.
	Procliuus,	pro Procliuis.
	Infirmus,	pro Infirmis.
	Effrænus,	pro Effrænis.
	Bijugus,	pro Bijugis.
	Imbecillus,	pro Imbecillis.
	Eneruus,	pro Eneruis.
	Enormus,	pro Enormis.
	Incolumus,	pro Incolumis.

Semisomnus, quod secundùm Vallã frequentius in secunda declinatione reperitur, verùm alia indifferenter us, vel is, terminantur.

Heterosis coniugationis.

Variatur & coniugatio in aliquibus: vt,

Vide Marcellum de mutata coniugatione.	Láuere,	pro	Lauare.
	Feruêre,	&	Féruere.
	Accersere,	&	Accersire.
	Lactare,	&	Lactêre.
	Durare,	&	Durere.

Conciliatur etiam nonnihil varietatis, quum eadem dictio hisce mutatur figuris, Prothesi, Epenthesi, &c.

Prothesi.

Prothesis est figura quædam, éstque appositio litteræ vel syllabæ ad principium dictionis, teste Diomede.

Tetuli, pro Tuli, apud Terentium.

Gnato, pro Nato. Conscribere, pro Scribere. Comedere, pro edere.

Virgilius lib. 2. Æneidos, Arduus armatos medijs in mœnibus astans. Hic astans pro prothesin, pro stans ponitur, &c.

Epenthesi.

Est autem Epenthesis interpositio, quum inter primam & vltimam dictionis syllabam adijcitur littera vel syllaba. vt relligio pro religio, apud Virgilium: induperator, pro imperator, apud Iuuenalem Saty. 4. Mauortis, pro Martis. Horatius in Arte, Fingere cinctutis non exaudita Cethegis: vbi cinctutis, pro cinctis ponitur. Estque hæc figura contraria Syncopæ: illa enim apponit, hæc autem demit. vnde Mancinellus, Syncopa de medio tollit quod Epenthesis auget.

Proparalepsi.

Proparalepsis, quam præassumtionem dixeris, eadem Paragoge (etsi Diomedes separat) cum ad finem quippiam accedit, vt Dicier, pro dici extulit Persius. item admittier, accingier, pro admitti, accingi.

Paragoge contraria Apocopæ, addit in vltimo syllabam aut litteram, vt Dominarier, pro dominari: amarier, pro amari: potestur pro potest. Virg. lib 1. Geor. Sin maculæ incipient rutilo immiscerier igni: pro immisceri, &c.

Aphæresi.

Aphæresis, vbi simplex pro composito ponitur, seu

tur, ſeu vbi ſyllaba aut littera aufertur a principio dictionis: vt Ruit, pro eruit. Virgilius 2. AEneidos, Ruit omnia latè.

Temnere, pro contemnere extulit poeta ibidem. Linquere caſtra, pro relinquere.

Ouid. primo Metamorph.

Pone metum dixit, nunquam tibi cauſſa doloris. Ibi Pone ſimplex ponitur pro compoſito Depone. Plura exempla require ſuperius in Heteroſi figura. Eſt autem Aphæreſis contraria Protheſi, &c:

Syncope.

Syncopa, eſt ablatio de medio dictionis: vt Dixti, pro dixiſti: Terentius.

Repoſtum, pro repoſitum: Virgilius in 1. Manet alta mente repoſtũ. Acceſtis, pro acceſſiſtis. Extinxti, pro extinxiſti. Glutiſſe, pro glutiuiſſe. Audacter, pro audaciter.

Commorit, pro commouerit.

Ouidius, Et quoties raro duxti ſuſpiria motu. Duxti pro duxiſti. Eſtque hæc figura planè contraria Epentheſi.

Apocope.

Apocope, eſt abſciſſio, amputatio, ſeu ſubtractio litteræ vel ſyllabæ de fine dictionis, contraria Paragogæ. hinc Mancinellus, Aufert Apocope finem quem dat Paragoge.

Litteræ,	Achilli,	pro Achllis: Virgilius.
	Peculi,	Pro peculij.
	Fac,	pro face.

	Mage,	pro magis.
Syllabæ,	Vin',	pro vísne.
	Sat,	pro ſatis.

Claudite iam riuos pueri, ſat prata bibere. Virgilius Ægloga 3.

Metaplaſmus, eſt tranſmutatio quædam recti ſolitíque ſermonis in alteram ſpeciem, vel metri, ornatus, vel neceſſitatis cauſſa. Huius verò ſpecies ſunt ſuprà poſitæ figuræ, ſcilicet,

Protheſis, Epentheſis, Paragoge,
Aphæreſis, Syncope, Apocope.

Et ceteræ, quas quia non admodum ad copiam facere videntur, prudenter impræſentiarum omittimus. Siquis autem illas volet, requirat vel ex Donato, vel ex tabulis Petri Moſellani, a quo ſunt aptiſſimè digeſtæ.

Variandi ratio per Antonomaſiam.

Satis copioſè, vt opinor, hucuſque de Heteroſi ſeu Enallage dictum eſt, & in quibus potiſſimùm conſiſtat. ſupereſt vt nunc reliquas variandi rationes aggrediamur. Proxima verò variandi ſermonis ratio conſtat Antonomaſia, id eſt proprij nominis permutatione. Fit autem cum proprium nomen mutamus, ac aliud vice nominis ponimus. Auctor ad Herennium lib. 4. Pronominationem hunc Tropum appellat: vt,

Hic cognomen pro certo nomine collocatur.

Pelides, Æacides, pro Achille.
Romulidæ, pro Romanis.
Priamides, Dardanidæ, pro Troianis.
Anchiſiades, pro Ænea.

Pelaſgi,

Pelaſgi, pro Græcis.
Tyrinthius, pro Hercule.
Roterodamus, pro Eraſmo.
Cytheræa, Cypris, pro Venere.
Cynthia, pro Diana.
Tritonia, pro Pallade.
Saturnia, pro Iunone.
Cynthius, pro Apolline.
Cyllenius, pro Mercurio.
Tytides, pro Diomede.

Nonnunquam Epitheton pro nomine ipſo ſubijcere licebit: vt Virgilius lib. 4. Æneid.
— thalamo quæ fixa reliquit Impius. Hîc impium pro Ænea dixit Dido.

Penelope apud Ouidium in Epiſtolis:
O vtinã tunc, cùm Lacedæmona claſſe petebat,
Obrutus inſanis eſſet adulter aquis. Hîc per contumeliam Paridem adulterum dicit, omiſſo proprio nomine. Liuius Pœnum pro Annibale.

Videte nunc Iudices quemadmodum Plagioſippus iſte me tractauit: Ex rhetorica ad Herennium.

In Terentio ſæpe ſenex pro perſona heri. Sic Virgil. 10. Æneid. Tros Rutulúſue fuat: pro Ænea & Turno. Idem lib. 2. Æneid. Hoc Ithacus velit: Ithacus pro Vlyſſe.

Eius generis eſt, ſiquis
Poetam. pro Homero, aut Virgilio,
Philoſophum, pro Ariſtotele,

Seruatorem, pro CHRISTO.
Principem mundi, pro Satana.
Principem eloquentiæ, pro Cicerone.
Apoſtolum, pro Paulo.
Virginem, pro Maria.
Vrbem, pro Roma.

Hæc per excellentiam dicuntur.

Quemadmodum Græci Perſarum regem βασιλέα nominant, eo quòd præcipuus inter reges ſit.

Neque ab hoc genere abhorret, ſiquis

pro	Fure,	Verrem	dicat.
	Molli,	Sardanapalum	
	Diuite,	Crœſum	
	Crudeli,	Phalaridem	

Variandi ratio per Periphraſim.

Periphraſis Latinè (tametſi inuito Fabio) circunloquutio transfertur. Eſt autem Periphraſis, cùm vna res pluribus verbis, quæ tamen vno aut paucioribus dici poteſt, deſignatur & deſcribitur. Hanc auctor Rhetorices ad Herennium circuitionem nominat, &c.

Euerſor Carthaginis, } Scipio.
Euerſor Numantiæ,

Scipionis prouidentia Carthaginis opes fregit, id eſt, Scipio Carthaginem fregit.

Horat. lib. epiſt. 2.

Troiani belli ſcriptor, Homerus.
Mantuanus vates, Virgilius.
Venuſinus poeta, Horatius.

Peripate-

Peripateticæ ſcholæ princeps,	Ariſtoteles.
Stoicæ familiæ pater,	Zeno.
Academicæ ſectæ conditor,	Plato.
Voluptatis aſſertor,	Epicurus.
Romanæ eloquentiæ princeps,	Cicero.
Fab. lib. 8. cap. 6.	
Humani generis ſeruator,	CHRISTVS.
Doctor gentium,	Paulus.
Monſtrorum domitor,	Hercules.

Qui religioſè ſolitariam vitam degunt, Monachi.

Fit autem Periphraſis plurimis modis, ſcilicet, Etymologia, Notatione, Finitione.

Etymologia, eſt expoſitio vnius vocabuli per aliud. Hæc ab alijs interpretatio nominis, a Cicerone tum veriloquium (quod nomen tamen ipſe reformidat) tum notatio appellatur, quia notam facit rem, de qua prædicatur.

Hanc etiam quidam originationem vocant, eo quòd verborum origines inueſtigat.

Etymologia, vera nominis ratio, vera nominis interpretatio, quæ a nominis origine & primæua inſtitutione depromitur: vt,

Heredipeta, Qui hereditates alienas appetit.
Paraſitus, Homo cibo ventríque deditus.
Philoſophus, Homo ſapientiæ ſtudioſus.
Grammaticus, Qui litteras docet.
Aſſiduus, Qui dat æra: Gellius lib. 16. cap. 10.
Locuples, qui plurima loca poſſidet: Gell. lib. 10. cap. 5.

Paraſitus dicitur, qui quæq; laudat & ſuffert vetris replendi gratia. Fabius lib. 1. cap. 10.

Pecuniosus, Qui magnam pecudum copiam possidet. Euangelium, Salutare nuntium.
Rhetor, Qui docet artem Rhetoricam.
Theologus, Qui de Deo loquitur.

Notatione.

Constat & Notatione Periphrasis. Est autem Notatio, quum notis quibusdam accidentium res quæpiam describitur. Hanc auctor ad Herennium ita definit: Notatio est quum alicuius natura certis describitur signis, quæ sicuti notæ quædam naturæ sunt attributa. Philippus, Notatio est cùm accidentium iudicio aliquid designatur. vt siquis iram intelligens, animi aut bilis efferuescentiam dicat, quæ pallorem vultui, ardorem oculis, tremorem membris inducat: huius rei exemplum habes apud Homerum lib. α. Iliados, &c.

Eiusdem generis est & illud,

Qui digito scalpunt vno caput. Hoc dicto molles atq; effeminatos notat Iuuenalis, qui id vnum cauent, ne comam studiosè compositam perturbent. *Satyr. 9.*

Cubito se emungit, salsamentarius notatur. Solent enim salsamentarij narium mucum cubito abstergere, nimirum manibus muria & salsugine oppletis.

Qui peniculo abstergunt vulnera, Chirurgi sunt, qui curant vulnera.
Non illibenter nomen domini agnoscit.
Ambitiosus est, qui gaudet vocari dominus.

Finitio

Finitione.

Finitione item constat circuitio: vt,

Rhetorica. Ars bene dicendi.
Philosophia, Studium sapientiæ.
Ciuitas, Ciuium consensio.
Vir peculator, Qui ciuitatis ærarium cõpilat.
Homo tyrannus,
Qui vi leges ac ciuium libertatem opprimit.

De finitione Fabius lib. 7. cap. 4.

Porrò nihil attinet, vt Philippus ait, Finitionem ac Notationem ab Etymologia seiungere. Nihil enim est Etymologia aliud, nisi qualiscunque vocis descriptio, &c.

Variandi ratio par metaphoram.

Alia verò varietatis ratio ex Metaphora nascitur, quæ Latinè translatio dicitur, propterea quòd vocem a genuina ac propria significatione ad non propriam transfert, &c. Metaphora, Translatio a Cicerone dicitur, fitque cùm nomen aut verbum ex proprio loco in eum transfertur, in quo aut proprium deest, aut translatum proprio melius est: vt Video, a corporeo sensu, cui proprium est, ad animi intelligentiam transfertur. Hanc putat M. Cicero tanquam stellis quibusdam orationem illuminare, planéque lumen orationi afferre.

De Metaphora Quinctil. lib. 8. cap. de Tropis.

Lib. 3. ad Qu. fratrem.

Auctor ad Herennium lib. 4.

Translatio est, cum verbum in quandam rem transfertur ex alia re, quod propter similitudinem rectè videtur posse transferri. &c.

Philippus in institutionibus Rhetor.

Metaphora eſt, cum vox a ſignificatione propria ad cognatam transfertur: Nam cum ignem voracem dicimus, cognatam ſignificationẽ notamus, raptim perdendi abſumendíque. Obſerua in Sacris crebras Metaphoras, onus, iugum,
Lucæ 22. meſſis, operarij. Item crux pro mortificatione: & Cribrare, Satanas expetiuit vos, vt cribraret.
Matth. 4. Piſcatores, Faciam vos piſcatores hominum. & ſexcenta hoc genus alia.

Fit autem Metaphora pluribus modis, vt ſequitur.

Corporis geſtus ad animi rem transferuntur: vt,

Pollicem premere, pro fauere.

Ringi, pro indignari.

Vide Chiliad. opus ſtatim in principio de figuris prouerbialibus.

Conuertere pollicem, pro nihil fauere.

Frontem exporrigere, pro hilareſcere.

Perfricare faciem, ſeu frontem, pro omnem pudorem deponere, nihílque pudere.

Contrahere Caperare Explicare	frontem: ſeuernm, tetricum ſeu triſtem eſſe.

Contrahere	ſuperciliũ	Faſtidioſum eſſe.
Attollere		Arrogantem eſſe.
Ponere		Ab arrogantia ſecedere, humilem eſſe, miniméque ſuperbum.

Hinc & ſuperciliosi, faſtuoſi dicuntur: & ſupercilium, arrogantia.

Inflare buccas, eſt faſtuoſum ac turgidũ eſſe.

Vellicare, pro criminari, mordere ac lacerare.

Huc pertinent quoque illa:

Effrontes,

Effrontes, pro inuerecundos dicimus, qui omnem deposuere pudorem. *Vide Eras. in prouerb. Pudor in oculis.*

Quo ore obiurgabis filium? in Phormione.

Quo ore appellabo patrem? in Heauton.

Qua fronte hæc audes facere?

Os impudens, Os durum, Os ferreum dicimus, cum impudentiam notamus.

Trahuntur Metaphoræ a sensibus corporis ad animum, quo genere nihil est vsitatius.

A visu multæ ducuntur.

Video, pro intelligo.

Perspicere, pro cognitum habere.

Suspicere, pro admirari seu venerari.

Despicere, pro contemnere seu fastidire: Est autem propriè despicere, deorsum aspicere, sicut suspicere, sursum aspicere. Inde per translationem cum quis alium contemnit ac parui facit, despicere dicitur, quasi infra se & ad pedes suos proiectum aspicere: quemadmodum suspicere est venerari, quasi supra nos aspiciamus illum esse collocatum. Hæc Valla lib. 5. *In his & alijs sequētibus metaphoris, quod est corporis ad animū transfertur.*

Oculis ferre, pro vehementer amare, curæque habere. In oculis esse, id est palàm, manifestum, ac in propatulo esse. Obuersari oculis, pro eo quod est, recordari & in memoria cogitationéque esse.

Respicere, curam agere, & rationem habere.

Prospicere, in posterum consulere,

Conniuere, pro data opera dissimulare.

Cæcutire, hallucinari, pro falli iudicio.

Ab ol-

Ab olfactu.

Vide prouerb. Odorari.

Odorari, pro rescifcere, ac sagaciter deprehensum atque animaduersum cognoscere.

Odor, pro suspicione ac rumore. Cicero: Est nonnullus odor dictaturæ.

Olfacere apud Terentium in Adelphis, pro deprehendere. Subolere, pro tacitè sentire aliquid: vt Plautus in Casina,

Subolet iam vxori quod ago machinor.

Nasuti, pro irrisores, qui doctè norunt alios irridere.

Emunctæ naris, dicitur is qui acri est, exactóque iudicio, quasi purgatæ naris, & vehementer nasutus.

Mucosis naribus, Obesæ naris, dicuntur stupidiores. Nasus, pro iudicio. Horatius—non quia nullus

Illis nasus erat. Putere, pro displicere.

Huc pertinet & illa,

Olet mendacium. Redolent Atticismum. Olent lucernam.

Hierony. ad Pammachium, Epistolæ tuæ olét Prophetas.

A gustu ductæ Metaphoræ.

Concoquere, pro ferre & vincere molestiam.

Decoquere, pro deterere: vt apud Quinctilanú, Multa decoquit ætas,

Degustare pro experiri.

Itidem gustum rei vocamus veluti primam illam experientiã. Et degustationé quasi specimé.

Cicero

Cicero ad Atticum, Hominem deguſtes. Idem ad eundem, Et Latinus ille tuus Atticiſmus ex interuallo reguſtandus. Hinc & prouerbium, De guſtu cognoſco, id eſt ex minima experiẽtia.
Saliuam primam, dicimus illum guſtum quem pueri tanquam a nutrice imbibimus.
Palato ſatisfacere dicitur, quod animo placet.

Deuorare dicimur, cum rem alioqui acerbã veluti citra ſenſum proferimus. Tranſlatione ſumta ab ijs qui amara catapotia tanquam inuito palato ſolent abſorbere. Vnde aliquoties apud Ciceronem & Fabium Deuorare tædium, abſorbere moleſtiam. Ita dicimus, Semel deuorandum eſt tædium grammatices.

His affinia ſunt illa,

Sapiunt arrogantiam.
Sapiunt hæreſim.
Μωρίας ἐγκώμιον planè ſapit Eraſmicum ingeniũ.
Reſipiunt iuuenile quiddam.
Nauſeare, cum tædio audire.
Euomere, dicere ꝙ dolor non ſinebat reticere.
Exſpuere miſeriam ex animo.
Conſputare, pro laceſſere maledictis.
Deſpuere, pro contemnere.
Stomachari, pro indignari.

Ab auditu.

Audire, pro obtemperare, aut credere.

A tactu ſumtæ Metaphoræ.

Sentire, pro intelligere.
Complecti, pro amare.

Oſcula-

Oſculari, pro amare.

Tangere vlcus, eſt mouere dolorem, eiuſque rei facere mentionem, quæ nos magnopere vrat.

Refricare cicatricem, pro eo quod eſt dolorem temporum ſpatio lenitum renouare. Sumta Metaphora a corporali vulnere, quod iam coijt cicatrice obductum.

Refricare, Suffricare memoriã, pro eo quod eſt leniter renouare, ſed in malam ferè partem.

Vulnus recrudeſcere, pro eo quod eſt reintegrare animi moleſtiam.

Tranſlatio ab irrationali ad rationale.

Gannire. Quid ille gannit? quod vulpium eſt.

Rudere hominem dicimus, odioſæ ac inſulſæ loquacitatis.

Blaterare, Grunnire,

Oblatrare, pro obtrectare.

Allatrare, pro conuitiari. Liuius, M. Porcius Cato, qui allatrare Scipionis magnitudinem ſolebat.

Aut contrà, a rationali ad irrationale.

Canorum	dicimus	Olorem.
Muſicum		Luſciniam.
Perfidum		Vulpem.
Ambitioſum		Leonem.
Aſſentatorem		Canem.
Voracem		Vulturẽ aut lupum.
Loquacem		Graculũ aut picam.
Salacem		Paſſerẽ aut hircum.

Cuiuſmo-

Cuiuſmodi multa Virgilius tribuit apibus, dum quidquid agitur in hominum Republica, id traducit ad hoc animal. lib. 4. Georg.

Magnanimóſq; duces, totiúſq; ex ordine gentis
Mores, & ſtudia, & populos, & prælia dicam.

Item paullò poſt.

At genus immortale manet, multóſq; per annos
Stat fortuna domus, & aui numerãtur auorum.

Omnia hæc de apibus intelligit, quæ propriè hominum ſunt, &c.

Ab animali ad non animal, aut contrá.

Duriuſcula ac longius petita erit tranſlatio, ſi ab animali ad inanimale traducatur, aut contrà:

At procul excelſo miratus vertice montis. Virg.

Hic animale ad inanimatum tranſtulit, cum verticem hominis ad montem traduxit.

Exſiccatus eſt vertex Carmeli: Amos 1. Hic quoque quod hominis eſt, ad montem tranſtulit.

Atlantis cinctum aſſiduè cui nubibus atris *Lib. 4. Aenei.*
Piniferum caput, & vento pulſatur, & imbri.

Hic quod animalium eſt, inanimato tribuit. Nam vt homines animales ſunt, ita mons non habet animam, cui membra humana adſcribantur. Caput enim, humerus, & huiuſmodi membra, hominis ſunt.

Et nunc omnis ager, nunc omnis parturit arbos: Ægloga 3.

Omnia nunc rident, nunc formoſiſſimus annus: Ægloga 7.

Ridet

Ridet ager, veſtitur humus, veſtitur & arbos: Mart. lib. 10. Quum omnia nunc vernent ac rideant in agris: Eraſ. in Conuiuio religioſo.

Li. 8. Æneid. Iratum mare.

Indignatus Araxis.

Auidum mare.

Lib. 2. Georg. Mirantur Gargara.

Indignatum æquor.

Rebus ſenſu carentibus actũ quendã, & animos damus. Fabius lib. 9. cap. 6.

Quod genus & plura ſunt exempla, & frequentius obuia, quàm vt hîc debeant referri.

Aut contrà, ab inanimali ad animal.

— ſi tantum pectore robur Concipis: Virg. lib. 11. Aeneid. Hîc a non animali ad animale tranſlationem fecit. Nam vt robur animam non habet, ita Turnus cui hæc dicuntur, animã habet. Auferam a vobis cor lapideum. Nõ enim lapis, ſed homo propriè cor & animam habet, &c. Ambo florentes ætatibus: Virg. Aegloga 7.

Viridis ætas. Vernat ætas.

Ab animali ad animal.

Vt ſiquis { Coruum ſui inequitantem / Paſcentes apes } dicat.

Ab inanimato ad inanimatum.

Scatere non ſolum aquarum, ſed herbarũ cæterorúmq. ſua ſpõte vbertim naſcentium. Val. l. 2. c. 16.

Vt ſi quis dicat		quod proprium	
	Siluam ſcatere,		Fontium.
	Odiũ ſuppullulaſcere,		Fruticum.
	Pilos fruticare,		Arborũ.
	Barbam ſilueſcere,		Arborũ.
	Orationem fluere,		Fluuiorũ.
	Formam deflorere,		Florum.
	Studium florere.		Florum.

Pela-

Pelagus tenuere rates. Nam pelagus & rates animam non habent. In hoc autem facta est translatio, quia cum pelagus propriè retinere & circundare rates siue naues intelligatur, nunc rates ipsum pelagus tenere dicuntur.

Aliquando populi Romani vires, quæ malitia nocentium exaruerant, vitute optimatum reuirescent. Hic a re inanimi ad inanimam facta est translatio, ab herbis vel arboribus ad ciuitatem. Nam herbarum & arborum est propriè arere & virescere, &c. *Ex Rhetor. ad Herennium.*

Fluctus & vndæ negotiorum. Quoties fluctus illos ciuilium caussarũ paullisper voluisset effugere.

Nos miseri turbulentissimis illis negotiorum vndis sursum ac deorsum iactamur. Sumta Mephora a nauibus quæ a ventis intempestuosis fluctuantur ac agitantur. *In Antibarba. Eras.*

Eiusdem generis est,

Siquis collem verrucam dicat, quemadmodum Cato in libro Originum. Verba Catonis hæc sunt, Maturum censeo (inquit) si rem seruare vis, faciendum vt quadringenos aliquos milites ad verrucam illam ire iubeas eámque vti occupent, imperes, horterísq;. Porrò Quinctilianus hanc Metaphoram vt humilem & sordidam notauit. Verecunda enim debet esse translatio (vt Cicero lib 3. ad Q. fratrem scribit) vt deducta esse in alienum locum, non irruisse: atque vt precario, non vi, venisse videa- *Gell. li. 3. c. 7.*

deatur. Idem docet auctor ad Herennium lib. 4. vbi de translatione scribit, &c.

De Metaphora reciproca.

Quædam translationes, vt inquit Donatus, sunt reciprocæ, siue communes, quas Græci ἀκολουθὰς vocant.

Hæ ἀκολουθαὶ sunt: possunt enim conuerti.

Auriga, pro gubernatore. Gubernator pro Auriga. Altum mare, profundum cælum. Possumus enim conuertere, altũ cælum, profundũ mare.

Sitire agros dicimus, cum exaruerunt, lõgo tempore sublatis pluuijs.

Herbæ florent, Iuuenes pubent.

Prata rident, Segetes sitiunt.

Naues volant, Aues natant.

Quædam verò non sunt communes siue reciprocę, sed vnius partis, nõ possũt enim cõuerti.

Hæ ἀνακόλουθοι sunt vnius duntaxat partis.

ἀνακόλουθον cum sequentia non respondit superioribus. Erasmus in Hieronymum.

Vertex montis, pro cacumine: Non cacumen capitis, pro vertice.

Segetes fluctuant.

Vites germinant. Nubes volant.

Nonnunquam necessaria est Metaphora, vt copiosè docet Cicero lib. 3. ad Quinctum fratrẽ. Gemmam rustici dicunt in vitibus. Virgilius Ægloga 7.

Turgent in palmite gemmæ.

Gemmare vites. Columella: Cùm primũ gemmare incipiunt vites.

Sitire agros: Fab. lib. 8. cap vltimo.

Fluctus laborare. Luxuriare segetes.

Læta vbera. Lętas segetes.

Luxurio-

Luxuriosa frumenta.

Fit etiam simplici nomine Metaphora.

Durum hominem, asperum dicimus.

Pecudem appellamus hominem ventri deditum. Non enim proprium erat, quod daremus his affectibus nomen: Fabius lib. 8.

In Epitheto etiam interdum sita est, vt quum dicimus

Cicero ferreũ scriptorem vocat durum, & imperitũ. Nã in artibus dura dicuntur quæ parũ sunt artificiosa: contrà mollia, quæ summa arte perfecta sunt, &c.

Saxeum hominem.	Ferreum scriptorem.
Floridam ætatem.	Vitreas vndas
Viridem iuuentam.	Cor lapideum.
Voracem ignem.	Plumbeum ingenium.

Interdum in verbo simplici.

Auolat ætas. Labuntur anni.

Hic adiectione explicatur Metaphora.

Inflammant hominem cupiditate.

Incendit ira. Labitur errore.

Variandi ratio per Allegoriam.

Variatur & per Allegoriam oratio, vt per Metaphoram. Nam vt in vno verbo fit Metaphora, ita in tota oratione & multorum verborũ contextu Allegoia. Est autẽ Allegoria, quoties aliud verbis, aliud sensu ostenditur, id est aliud significatur quàm dicitur, quale est illud: Ne detis ꝙ sanctum est canibus. Hîc aliud intelligi debet, quàm quod propria verborum significatio poscit: nempe, ne prostituamus diuinam doctrinam præfractè impijs, & contemnentibus Dei. Taliáque sunt omnia ferè Pythagorica symbola, de quibus vide Erasmi nostri Chiliadas, *Matth. 7.*

ſtatim in principio. Nihil igitur eſt aliud Allegoria, quàm multorum verborum continua quædam Metaphora: vt, Pedem conferre, pro eo quod eſt concertare argumentis.

In his aliud ſignificatur, aliud dicitur.

Iugulum petere, pro eo quod eſt caput cauſſæ aggredi.

In agendis autem cauſſis iugulum orator dicitur petere, quando id quod potentiſſimum eſt inuadit, ac validiſſimè aduerſariũ premit, videtúrque illum iugulare argumentis, perinde ac alij vibratis telis.

Tragulam inijcere, pro eo quod eſt dolos ad decipiendum ſtruere, moliri inſidias, fallaciam intendere.

Vt etiam nauem perforet, in qua ipſe nauiget, id eſt, ciuitatem euertat, qua ſubuerſa, ſibi quoque ſit pereundum. Allegoria eſt. Cicero in actione Miloniana.

Huius frequens eſt vſus in ſententijs prouerbialibus ac prouerbijs: vt,

Flamma fumo eſt proxima: quo ſignificatur periculum maturè fugiendum eſſe.

Vino vendibili ſuſpenſa hedera nihil eſſe opus. Cùm ſignificamus rei per ſe laudabili, nihil opus eſſe commendatione aliena: vt, Vera virtus nullo eget præconio.

Cretizandum aduerſus Cretenſem: hoc eſt, cum mendacibus mendacijs, cum perfidis perfidia, cum ſubdolis ac vanis dolo vtendum.

Item in ſacris frequentiſſimus eſt Allegoriæ vſus

vſus, de qua re vide Philippum in inſtitutione Rheto. Pollicitus eſt & Eraſmus noſter libellũ quendam de Allego. Theologicis perſcribere.

Variandi ratio per Catachreſim.

Facit & Catachreſis ad copiam ſermonis. Eſt autem Catachreſis tropus, quem nos abuſionem dicimus, quum alienis abutimur perinde ac proprijs, quum propria deficiunt. Differũt autem inter ſe, auctore Fabio, Abuſio & Tranſlatio: quia Abuſio eſt vbi nomen omnino defuit: Tranſlatio, vbi aliud fuit. Hæc vocabulum, quod habet, largitur: illa quia non habet proprium, extraneo id demonſtrat nomine, quod ſuo nomine appellari non poteſt: vt,

[illegible] la metaphora que habentibus nomen [illegible] alienum acomodat.

Paricida, non qui patrem (id quod proprie ſignificat) ſed qui fratrem, aut alium occîdit.

Piſcina, in qua lauamus, nec piſces inſunt, vt apud Suetonium in vita Tiberij.

Hæc niſi extrinſecus ſumerentur, ſuũ vocabulũ non haberẽt. Donat.

Vires hominis breues ſunt, abuſiuè dictum eſt: paruæ enim dici debuit.

Conſilium longum, cùm magnum dicẽdum ſit.

Vti paruo ſermone, quum breui dicẽdũ fuerit.

Parua ſtatura, cùm breuis dici debeat.

Grandis oratio, quum magna dici debeat.

Minutum animum, pro paruo.

Folia librorum, cùm arborum ſint.

Facies ſimillima lauro, cum facies hominis ſit.

Inſtar montis equum diuina Palladis arte
Ædificant: cum ædificare proprium ædium ſit, non equorum.

Virg. lib. 2. Æneid.

Fab. li. 8. c. 6. Pyxides vaſcula ſunt ex pyxo confecta, ſed per abuſionem dicuntur etiam pyxides, quæ ex alia materia conficiuntur.

Variatio per Onomatopœiam.

Accedit etiam nonnihil varietatis ex Onomatopœia. Eſt verò Onomatopœia, nominis cō fictio. Ea vtimur, quando res incidit, quæ nomen proprium non habet: vel ſi habet, non ſatis idoneum videtur eſſe. Hanc, nominationem grauem appellat auctor ad Herennium.

Fabius lib. 8. de tropis,

Onomatopœia, eſt fictio nominis, Græcis inter maximas habita virtutes, nobis vix permittitur, inde tamē mugitus, & ſibilus, & murmur venerunt. Fit autem quando vocis confuſæ nomen ad imitandum ſonum effingimus, vt ouium dicimus balatum, boum mugitū, equorum hinnitum: terribilem buccinæ ſonitum, taratantara. Ennius, At tuba terribili ſonitu taratantara dixit.

Onomatopœiæ nominum.

Taratantara, pro cantu tubæ.
Bombus, quem Plinius apibus aſſignat.
Sibilus ſerpentis. Hieronymus contra Iouinianum, Hæc ſunt ſibila ſerpentis antiqui.
Ronchus, ſtertentis ſonus. Sclopus.
Murmur aquæ. Rugitus leonum.
Mugitus boum. Hinnitus equorum.
Gemitus hominis & turturis. Latratus canum.
Balatus ouium.

Strepi-

Strepitus pedum. Tinnitus, ſonus, qui ex metallorum pulſatione efficitur.
Dentium ſtridor.
Fragor a fractarum rerum ſonitu dicitur.
Vagitus, vox infantium.
Bombarda a ſono & tonitru nomen accepit.

Huc quoque pertinet Paragoge: id eſt deductio ac deriuatio nouorum verborum ex analogia ſumta.

De Analogia. Fab. l. 1. c. 10. Gel. l. 2. c. 25. Capella l. 3. de grammatica.

Onomatopœiæ verborum.

Syllaturire, pro Syllæ mores imitari. Cicero ad Atticũ, Syllaturit animus eius & proſcripturit.
Cacaturire. Micturire. Eſurire.

Et iuxta eandem Analogiam

Dormiturire. Scripturire. Proſcripturire.
Dicturire. Bellaturire. Nupturire.

Hæc verba ab extrema vltimi Supini terminatione formãtur, aſſumta rio, vt Mictu micturio: ſignificántque cupiditatem, vt parturio, deſidero aut opto párere: Eſurio, cupio edere, &c.

Græcari: & eadem Analogia

Iuuenari, Poetari, Cornicari,
Rhetoricari, Philoſophari, Theologari.

Cornicari Perſius a cornice fecit.

Item

Laureati. Nummati. Scutati.
Pileati. Laruati. Perſonati.

Laruati dicuntur furioſi, & mente capti, quaſi a laruis exterriti.

Sic & ſicceſſere, & areſcere dicimus.

Verba & nomina per analogiã ficta a proprijs.

Syllaturire. Philoniſſare.
Pythagoriſſare. Scotiſſare.

Bacchari.	Debacchari.	Battologiſſare.

Ad hanc claſſem pertinent & illa:

Atticiſmus.	Battologiſmus.	Gnathoniſmus.
Phalariſmus.	Dialogiſmus.	Chriſtianiſmus.
Laconiſmus.	Platoniſmus.	Solœciſmus.
Barbariſmus.	Iudaiſmus.	Paganiſmus.
Hebraiſmus.	Monachiſmus.	

De appellatiuis animatis.

Patrizo.	Theologari.	a Græcis orta ſunt.
Matrizo.	Poetari.	
Monachari.	Philoſophari.	
	Rhetoricari.	

A Gentibus.

Græcari,	Atticiſſare,	Chalcidiſſare.
Cretizare	Laconiſſare	Cariſſare.
Corybantire	Siculiſſare	Romaniſſare.

A brutis & animatis.

Vide Chiliad. Eraſmi.

Caperare	Caprire	Bouinare.
Hircire	Cocciſſare	Cornicari.
Arietari	Glocitare	Vitulari.
Vulpinari	Equire	Subare.

Ariſtoteles lib. 6. De natura animal. Ita ſubare dicitur in ſuibus, quemadmodum equæ libidine ſtimulatæ dicuntur equire, &c.

Hic quoque notandum eſt, non omnibus licere citra Analogiam noua nomina aut verba effingere. Nā qui mediocri ſunt ingenio, nō inuenire vocabula, ſed inuentis vti debebunt. Errant igitur imperiti quidam, qui ex rerum proprietate & inutilibus obſcuríſque ſignificandi modis,

modis, noua rebus vocabula fingi poſſe tradũt. Fingere autem, vt atteſtatur Fabius lib. 1. & lib. 8. cap. 3. Græcis magis conceſſum eſt, qui ſonis etiam quibuſdam & affectibus non dubitauerunt nomina aptare, non alia libertate, quàm illi primi homines rebus appellationes dederunt: noſtri autem in iungendo, aut in deriuando paullùm aliquid auſi, vix in hoc ſatis recipiuntur. Et idem dicit, Noua vocabula non ſine quodam periculo fingimus. Nam ſi recepta ſint, modicum laudis afferunt: repudiata, etiam in iocos exeunt. Rurſum lib. 8. cap. de tropis, Fictio nominis Græcis inter maximas habita virtutes, nobis vix permittitur: denique tanquam conſummata ſint omnia, nihil generare audemus ipſi, quum multa quotidie ab antiquis ficta moriantur. Et Cicero de Perfecto oratore ad Brutum. Ergo ille tenuis orator, modo ſit elegans, nec in faciendis verbis erit audax, & transferendis verecundus & parcus, & in priſcis reliquíſque ornamentis & verborum & ſententiarum remiſſior. Si autem velis fingere, a Græcis mutuabis. Hinc & Horatius in Arte poetica, Et noua, fictáque nuper habebunt verba fidẽ, ſi Græco fonte cadant modicè deflexa.

Variandi ratio per Metalepſim.

Confinis eſt abuſioni Metalepſis, quæ Latinè tranſſumtio dicitur. Ea eſt, vt inquit Diomedes, per tranſlationem dictionum proprietatis dilatio, vel dictio gradatim a nomine ad propriam

significationem descendẽs:vt, Sed pater omnipotens speluncis abdidit atris. nam nigræ intelliguntur, ex nigris tenebras habentes, & per hoc demum in præceps profundæ, &c.

Lib. 1. Ænei.

Metalepsis figura est, quam nos variè translatiuam, transsumtiuam, transpositiuam vocamus, vt Fabius ait in tertio. Fit autem quum aliqua dictio aliud a sua propria significatione ex his quæ præcesserunt, denotat, vt ibi, Post aliquot, mea regna videns mirabor, aristas. Hîc per aristas, segetes: per segetes, æstates, atque ita demum annos intelligit.

Nox atra, colligitur ex tenebrosa, Virgilius lib. 1. Æneidos.

Me quater vndenos sciat impleuisse Decembres: id est, annos quadraginta.

Horat. epist. vltim. lib. 1.

Labores manuũ tuarũ mãducabis. Hîc labores posuit, pro his quæ labore acquiruntur, &c.

Psal. 127.

Fabius in octauo:

Transsumptio est quæ ex alio tropo in aliud velut viam præstat, & rarissimus & improprius: Græcis tamen frequentior. Meminit & huius lib. 6. cap. de risu.

Variatio per Metonymiam.

Non mediocriter etiam auget copiam sermonis tropus, qui vocatur Metonymia, quæ etiam transmutatio dicitur a Diomede li. 2. Auctor ad Herennium vocat hanc Denominationem. Cicero & alij Rhetores Hypallagen vocant, quidam verò transnominationem.

Metony-

Metonymia, Transmutatio, Denominatio, Hypallage, Transnominatio	in idem recidunt.

Fit autem Metonymia multis modis, quos di lucidissimè hîc exequitur Erasmus.

Inuentor pro re inuenta: aut qui præsidet, pro re subiecta ponitur.

Nomina deorum pro rebus quibus præsunt, ponimus: vt,

Martem pro bello. Bacchum pro vino.
Neptunum pro aqua. Vulcanum pro igni.
Cererem pro pane, seu frugibus.
Venerem pro libidine, seu coitu.
Cupidinem pro amore.
Musas pro litteris.

Virgilius lib. 1. Æneid.

Cererem corruptam vndis expediunt.

Terent. in Eunucho:

Sine Cerere & Baccho friget Venus.

Eleganter Cererem pro cibo, Bacchum pro vino, Venerem pro libidine dixit, continenter in figura persistens. nam illud ipsum verbum, friget, Metaphoram habet. Erasmus in Chilia.

—oneràntque canistris
Dona laboratæ Cereris, Bacchúmque ministrant. Virg. lib. 8. Æneid.

Implentur veteris Bacchi. lib. 1. Æneid.

Receptus terra Neptunus.

Classes

Classes aquilonibus arcet. Horat. in Arte poetica, Vulcano dicare. Vario Marte pugnare.

Fabius lib. 8. cap. vltimo: Vt Vulcanum pro igni vulgò audimus, & vario Marte pugnatum, eruditus est sermo, & Venerem quàm coitum dixisse magis decet: ita Liberum & Cererem, pro vino & pane licentius, quàm vt fori seueritas feret, &c.

Nihil conuenit Musis cum Marte.

Venus confert oculis & voci.

Venus medetur oculorum hebetationi.

Venere vox reuocatur.

Venus eneruat vires: Virgil. lib. 9. Æneid.

Sic siquis in sacris litteris pro lege ponat Mosen, qui est promulgator & vox legis, &c.

Aut econuerso inuentum, pro inuentore, quod durius tamen est.

Vinũ precemur: nam hic deus præsens est. hîc vinum, pro Baccho vini inuentore positum est.

Continens, pro contento.

Epotos cados, pro vino, seu quod in cadis continetur, epoto.

Cælo gratissimus amnis, pro dijs, qui cælo continentur. Virgilius lib. 7. Æneid.

Fab. lib. 8. Sicut ex eo quod continet, id quod continetur, vsus recipit: vt,

Bene moratas vrbes, pro ciuibus bene moratis.

Poculum epotum, pro vino epoto.

Sæculum felix, pro felicibus hominibus.

Nunc pateras libate Ioui: id est, vinum contentum

tentum in pateris. Virgilius lib. 7. Æneid.

Hierusalem quæ occidis prophetas. *Matth. 13.*

Sic etiam littera, pro lege.

Dominus rei, pro re ipsa: vel contentum, pro continente. —iam proximus ardet Vcalegon. hîc dominum domus pro ipsa domo posuit. Virg. lib. 2. Æneid.

A possessore quod possidetur. Fab. 8.

Eamus ad nos: id est, ad ædes nostras. Terentius in Eunucho.

Non est pater. Apud nos est. In Heaut.

Et cum dicimus hominem deuorari, cuius patrimonium consumitur.

Hunc tibi comedendum propino: id est, eius bona deuoranda trado: in Eunucho.

De sene gustarit: id est, de pecunia senis.

Crateras magnos statuunt, & vina coronant. Non vina, sed crateras, in quibus vina continentur. Virg. lib. 1. & 7. Aeneid.

Dimitte arcam ire, & adspicies. Non enim, vt dicit Beda, arca, sed plaustrum quo continebatur arca, vel boues ire poterant, &c. *2. Reg. 6.*

Ex efficiente effectum significamus.

Hic melior remis: significat enim velocitatem, quæ per remos fit. *Lib. 5. Aenei.*

Vel contrà, effectum pro efficiente.

Frigus pigrum: id est, efficiens pigritiam.

—mœstúmque timorem Mittite: id est, qui mœstos facit. Virg. lib. 1. Aeneid.

Id quod efficit ab eo quod efficitur.

Pallida mors æquo pulsat pede pauperum tabernas,

Regúmque

Regúmque turres. Dicitur autem pallida ab effectu, quia pallidos homines reddit. Horat. lib. 1. Carminum, Ode 4.

Pallentésque habitant morbi: id est, pallidos facientes. Tristísque senectus: Virg li. 6. Ænei.

Audax iuuenta. Præceps ira.

Hilaris adolescentia. Inconsultus amor.

Inuerecunda nox. Audax vinum. Segne otium. Cruenta & tristis lex, quòd cruentas & tristes faciat conscientias: terret enim & angit hominem. Lætum Euangelium, quia lætas facit conscientias: est enim nuntium gaudij & pacis, annuntians remissionem peccatorum per CHRISTVM.

Dux pro subiectis.

Huius pugnæ meminit Liu. lib. 2. de 2. bello Pu. Eutrop. lib. 3. In hoc autem prælio, Romanorũ 40 milia peditũ cæsa sunt, equitum duo milia ducẽti.

Ab Annibale cæsa sunt apud Cannas sexaginta milia.

Mahometes copiosam Christianorum turbam occîdit.

Auctor pro opere.

Virgilius vænit a bibliopolis: non Virgilius, sed Virgilij liber seu opus.

Plinius semper in manibus habendus.

Semper in sinu gestandus Cicero: hic enim verè Latinum potest reddere.

Similis est huic,

Cùm sacrilegium deprehensum dicimus, non sacrilegum.

Et armorum scientiam habere, non artis: id est, rei militaris.

Variandi

Variandi ratio per Synecdochen. intellectionem [illegible] sermonis [illegible] pertinet —

Vehementer adiuuabit copiam & Synecdoche, quam quidam intellectionem vocant. Est autem Synecdoche, pleni intellectus capax, cùm plus minúsue pronuntiat.

Auctor ad Herennium,

Intellectio est, cum res tota parua de parte cognoscitur, aut de toto pars. Fit autem hæc hisce sequentibus modis.

Cum ex vno plures intelligimus, id quod frequentissimè Liuius facit: vt,

Romanus prælio victor, pro Romani victores.
Pœnus fuit Hispanis auxilio.
Hostis habet muros. Virg. lib. 2. Aeneid.
Italus fugatus, pro Itali fugati.
Israelita in deserto Deo seruatori & suo duci ingratus exstitit.

Huc pertinet Heterosis numeri, cùm singularis pro plurali vsurpatur, aut contrà, quemadmodum superius attigimus, &c.

Ex parte totum.

Mucronem, acumen gladij, pro ipso gladio.
Puppim posteriorē partem nauis, pro tota naui.
Tectum pro domo. Quadrupedem, pro equo.
Gladium pro bello: vt,
Non veni mittere pacem, sed gladium. *Matth. 10.*
Tale est: Siquis percusserit te in dextram maxillam, obuerte ei & sinistram. *Matth. 5.*

Aut contrà totum pro parte.

Ipsius ante oculos ingens a vertice pontus

In puppim

In puppim ferit: id est magna pars ponti. Nō enim hîc totum pelagus fuisse dicit, sed magnā partem pelagi, Virg. lib. 1. Æneid.

Idem, Fontémque ignémqne ferebant: id est partem fontis & ignis, &c.

Ex specie genus.

Iracundior Adria, pro quouis mari dixit Horatius lib. 3. Ode. 9.

Lib. 1. Georg. Acheloia pocula, pro quouis fluuio posuit Virgilius. de hoc verò loco vide Macrobium lib. 5. Saturnalium.

Idem, Dentésque Sabellicus exacuit sus: Sabellicum suem pro quouis sue posuit.

Lib. 3. Georg. Idem, Illas ducit amor trans Gargara, tránsque sonantem Ascanium. Hîc Gargara, pro quolibet monte, & Ascanium pro quolibet flumine posuit, teste Seruio.

Ex materia rem confectam. Ferrum pro gladio.

Abies, Pinus, pro naui.

Ex præcedentibus sequentia.

Virgineam soluit zonam, pro deuirginauit.

Subdidit equo calcaria, id est cucurrit.

Pallet, timet, rubet, conscius est.

Cùm aliud ex alio intelligitur.

Vixerunt, pro mortui sunt, dixit Cicero de coniuratis iam supplicio affectis.

Nos quoque floruimus.

Fuimus Troes, lib. 2 Æneid.

Virg. Aegl. 2. Fab. lib. 8. Aliud etiam ex alio intelligitur, Aspice aratra iugo referunt suspensa iuuenci. Vnde ap-

de apparet noctem appropinquare.

Et iam summa procul villarum culmina fumant: *Æglog. 1.*
Maioresque cadunt altis de montibus vmbræ.

Per hæc innuit noctem instare.

Ex signo res signata.

Non illæ te nuptiales tibiæ eius matrimonij commonebant? Hic omnis sanctimonia nuptiarum vno signo tibiarum colligitur. Sunt autem tibiæ nuptiarum signa, ijs enim in nuptijs & funeribus maiores nostri vtebantur. Dicũtur autem hæc verba in adulterum, a quo violatus alicuius sit lectus, &c. *Ad Herenniũ. Ex Rhetor.*

Variandi ratio per Æquipollentiam.

Præcipua variandi ratio sumitur per ἰσοδυναμίαν, id est per æquipollentiam. Ea constat negationis additione, detractione, geminatione, & verbis contrarijs, &c.

Isodynamia negationis additione.

Hîc additur negatio.

Primas obtinet, id est primum locũ,
Non est in postremis.
Vir egregiè doctus,
Vir minimè indoctus.
Sine labore discis,
Nullo labore discis.
Est homo doctrina admiranda,
Est homo non contemnenda doctrina.

Negationis detractione.

Hic aufertur negatio.
- Nonnihil fallaciæ intendendũ est homini,
- Aliquid fallaciæ intendẽdum est homini.
- Homo minimè malus,
- Homo quiduis potius quã malus.

Negationis geminatione.

Hic geminatur seu duplicatur negatio.
- Omnia fecit,
  Nihil non fecit.
- Omnes amicos alienauit,
  Neminem non alienauit.
- Omnibus maledicit,
  Nulli non maledicit.
- Vincit omnes candore,
  Neminẽ nõ vincit cãdore.

Isodynamia fit etiam verbis contrarijs, addita vel detracta negatione.

Placet,	Accipio conditionem.
Non displicet,	Non recuso conditionem.
Omnes reijcit,	Nemini placet.
Neminem non reijcit,	Omnibus desplicet.

Hîc autem animaduertendum, quæ verba cum quibus pugnent, quæ inter se contraria sint. Assumto autem verbo diuerso, & apposita aut ademta negatione, statim nouam orationis faciem constitueris, vt iam visum est: plura verò hac de re vide cap. 48. & tribus sequentibus, & cetera.

Variandi ratio per comparatiua.

In

In nonnullis comparatiuis dictionibus fit hæc commutatio, translatis dũtaxat partibus.

Anteponit famam pecuniæ, Posthabet pecuniam famæ.

Minoris facit famam, quàm pecuniam,
Pluris facit pecuniam, quàm famam.

Prius habet lucrum, quàm honestum,
Posterius habet honestum, quàm lucrum.

In his omnibus opponitur verbum aut dictio contraria, & partes post verbum rectè transponuntur.

Hæc autē copia nascitur ex contrarijs, cuiusmodi sunt: *Vide cap. 45.*

Suspicit,	Amat,	Indulget.
Despicit,	Odit,	Castigat.
Arridet,	Appetit,	Curat.
Timet,	Fastidit,	Negligit.

Variandi ratio per commutationem relatiuorum.

Relatiuum est quod sine alterius adminiculo non potest intelligi. Dialectici dicunt Relatiuum esse, quod aliquid refert, sine quo nec ipsum potest consistere, vt Pater & filius, dominus & seruus, Relatiua sunt, quia nec pater esse potest, nisi habeat filium: nemo enim dicitur pater, nisi respectu filij: talis verò respectus relatio vocatur, & cetera

Nominum relationes.

Vxor,	Maritus.	Socer,	Gener.
Nurus,	Socrus.	Pater	Filius.
Pręceptor,	Discipulus.	Dominus,	Seruus.
Nouerca,	Priuignus.	Locator,	Cōductor.

 Cliens,

Cliens,	Patronus,	Hera,	Famula.

Verborum relationes.

Loco,	Conduco.	Nubo,	Duco.
Debeo,	Credo,	Doceo,	Disco.
Refero,	Audio.	Capio,	Adfero,

Exempla.

Vxor illius esse non vult,
  Non vult illum maritum.
Recusat illius esse socer,
  Recusat illum generum.
Pudet me huius nurus,
  Pudet me huius socrum videri.
Non alium patrem mihi optem,
  Nullius malim esse filius.
O me felicem Erasmo preceptore,
  Felicem me, qui Erasmi sum discipulus.
Caue isti locaueris agrum,
  Ne committas, vt hic agrum conducat tuũ.
Iandudum exspectat vt viro nubat,
  Exspectat vt se vir aliquis ducat.
Nolim tibi debere,
  Nolim te mihi creditorem.
Hoc me docuisti, Hoc ex te didici.
Hoc mihi retulit Erasmus,
  Hoc ex Erasmo audiui.
Plurimum ex ea re capies emolumenti,
  Ea res plurimum tibi adferet emolumenti.
Litteræ non parũ ornamenti tibi conciliabũt,
  Ex litteris non parum ornamenti tibi accedet.

Pater

Pater filio reconciliatus eſt,
Filius cum patre redijt in gratiam.

Variandi ratio per amplificationem.

Ex Auxeſi, hoc eſt amplificatione variatur oratio, quum amplificandæ rei gratia verbum atrocius ſubijcimus loco proprij: vt quum dicimus, Occiſum, qui ſit cæſus: Latronem, qui ſit improbus: Occidiſſe, cui res acerbior acciderit.

Auxeſis eſt quando plus dicimus quàm res ipſa videtur poſcere.

Exanimatum, Enectum. Cruciatum, } Dolore affectum:
Mutum, qui nihil reſponderit.
Reuixiſſe qui ſpem receperit.

De amplificatione vide to li. 2. cop. & in libello de conſcribendis Ep. Philip. lib. 3. Rhetor.

Huc pertinent & appellationes illæ, quum

Carnificẽ, hominem immitẽ
Sacrilegum, ſceleratum
Veneficam, malam
Meretricem, impudicam
} appellamus.

Præterea & illæ denominationes, quæ ab ipſa re ſumuntur.

Scelus, appellamus hominem vehementer ſceleſtum

Vide Eraſmũ in initio operis Prouerb. & cap. 56. Cop.

Dedecus,	Dedecoroſum.
Peſtem,	Peſtilentem.
Barathrum,	Lurconem.
Tenebras,	Tenebrionem.
Labem,	Contaminatum.
Cœnum,	Spurcum.

Quisquilias,	Contemtum,
Sterquilinium,	Impurum.
Portentum,	Portentosum.
Carcerem,	Carcere dignum.
Monstrum,	Monstrosum.
Pestem,	Perniciosum.
Pecudem,	Brutum.
Viperam,	Virulentum.

Postremò & hæ, a persona insigni sumtæ.

Atreus,	pro Crudeli.
Sardana palus,	Pro Effeminato.
Chorœbus,	pro Stupido.
Stentor,	pro Clamoso.
Irus,	pro Paupere.
Crœsus,	pro Diuite.
Aristides,	pro Iusto.
Momus,	pro Mordaci.
Thersites,	pro Deformi.

Variandi ratio per hyperbolen.

Commutat & Hyperbole orationem. Habet autem hæc quid commune cum Auxesi & Miosi: nam vbi auxesis rẽ amplificauit, quæ fidem excedit, in hyperbolen transit. Miosis cum rem ita diminuit, vt fides abrogetur, hyperbolen sapit.

Hyperbole, est dictio vel oratio fidem veritatis excedens, augendi minuendíue gratia: hæc ab auctore ad Herenn. Superlatio, a Fabio

Superie-

Superiectio interpretatur, a quibuſdam verò Eminentia & exceſſus dicitur, &c.

Hyperbole,
Superlatio,
Superelectio, } in idem recidunt
Eminentia,
Exceſſus,

Auctor ad Herennium.

Superlatio, eſt oratio ſuperans veritatem alicuius augendi, minuendíue cauſſa. In hoc tropo Quinctilianus lib. 8. monet, modum in primis ſeruari oportere, ne in κακοζηλίαν vitiũ notatum inducat: eius verba hæc ſunt, Sed huius quoque rei ſeruetur menſura quædam, quamuis eſt omnis hyperbole vltra fidem, non tamen debet eſſe vltra modum, nec alia magis via in κακοζηλίαν itur, &c.

Minuendi cauſſa.

Tardior teſtudine. Leuior folio.
Vitro fragilior.
Pluma leuior.
Vento inſtabilior. Breuior Pygmæo.
Vix oſſibus hærent.

Augendi cauſſa.

Niue candidior. Ocyor Euro.
Fulminis ocyor alis. Vox aſtra ferit,

Saxa clamore rumpit.
Cælum territat armis.
Cælum tonat omne tumultu.

Fit autem pluribus modis hyperbole, de quibus vide Quinctilianum lib. 8. cap. de Tropis.

Obserua etiam in sacris multa ὑπερβολικῶς dicta esse: vt illud, Ascendunt vsque ad cælos, & descendunt vsque ad abyssos, cùm vehemẽtem tempestatem vndarum intelligi vellet Psalmista, Neque continuò mendaciũ, quod vltra veri fidem dicitur, sed in hoc adhibetur Tropus, vt acrior & ardentior sit oratio. At ne quis absurdum putet, in diuinis libris hyperboles meminisse, facit hoc non rarò Origenes, facit Chrysostomus, facit Augustinus & Hieronymus. Huius generis sunt & illa, Facilius est camelum per foramen acus transire, quàm diuitem intrare in regnum cælorum: quum nihil aliud intelligi vellet, quàm esse difficillimum, vt diues obtẽperet Euangelicæ doctrinæ. Copiosius videas Erasmum nostrum in Methodo veræ Theologiæ, &c.

Variandi ratio per compositionem.

Variatur oratio nonnihil & ex compositione: ea sita est in his ferme figuris, Asyndeto, Polysyndeto, Syzeugmeno, Epanalepsi, & Synonymia &c

Asyndeto, cùm multa sine coniunctione cohærent,

cohærent, Rhetores vocant articulum.

Veni, vidi, vici. verba Cæſaris deuicto fugatóque Pharnace: de quo Appius lib. 2.

Ferte citi flammas, date tela, impellite remos: Virgilius lib. 4. Æneid.

Iamiam erigite animos, tela ſumite, obuiam ite hoſtibus, habetis in manibus victoriam: Liuius.

Polyſyndeto, vbi oratio multis coniunctionibus cohęret: eſtque hoc ſchema contrarium ſuperiori.

—tectúmque, larémque, Armáque, Amyclæúmque canem, Creſſámque pharetram: Virgilius lib. 3. Georg.

Demiſſum lapſi per funem, Athamáſque, Thoáſque,

Pelidéſque Neoptolemus: Virgilius lib. 2. Æneidos.

Syzeugmeno, quoties ad vnum verbum plures ſententiæ referuntur, quarum vnaquæque deſideraret illud, ſi ſolæ ponerentur: Fabius lib. 9. cap. 3. accidit autem tribus modis:

Aut quum verbum præponitur: vt Defloreſcit forma vel ætate, vel morbo.

Aut quum poſtponitur: vt Vel morbo vel ætate forma defloreſcit.

Aut quum interponitur: vt Aut ætate forma defloreſcit, aut morbo.

Hic verbum clauſulis præponitur.

Vicit pudorem libido, timorem audacia, rationem amentia : Cicero.

Hîc verbum ſubiungitur in fine.

Neq; enim is es Catilina, vt te aut pudor vnquã a turpitudine, aut metus a periculo, aut ratio a furore reuocarit: Cicero in Catilinam.

Epanalepſi, cum per iterationem repetitur non coniunctio ſed nomen aut verbum.

Nihílne te nocturnum præſidium palatij, nihil vrbis vigiliæ, nihil timor populi, nihil concurſus bonorum omnium, nihil hic munificẽtiſſimus ſenatus habendi locus, nihil horum ora, vultúſq; mouerunt? Cic. 1. actione in Catilinã.

Synonymia, cum multa verba eiuſdem ferè ſignificationis eidem tribuuntur : auctor ad Herennium vocat interpretationem.

Vicit timorem audacia.
Rationem ſuperauit amentia.
Libido pudorem expugnauit.
Experiamur igitur quot rationibus eadẽ ſententia per has figuras variari poſſit.
Contemnit deos, contemnit homines.
Deos contemnit, homines contemnit.
Contemnit & deos, & homines.
Et deos & homines contemnit.
Deos contemnit atque homines.

Ad hunc locum pertinent & illa.

Inediæ quàm frigoris patientior,
Lucri quam gloriæ cupientior,

Cupien-

Cupientior lucri quàm gloriæ,
Lucri cupientior quàm gloriæ.
Cariorem habeo neminem: &,
Neminem habeo cariorem.

Quanquam hæc non ita multum adferunt momenti, adiuuant tamen &c.

De quibus caussis: &, Quibus de caussis.
Ob eam rem, Eam ob rem.
Ob caussam tam paruulam.
Tam paruulam ob caussam.
Veniam ad te, quando ita vult pater,
Quando ita vult pater, veniam,

Eiusdem rationis est, quum ex oratione simplici duplicem facimus, aut contra.

Omnia tua mihi debes,
Quidquid habes, id omne mihi debes.

Variandi ratio per σύνταξιν id est constructionem.

Ex ordine siue constructione item nonnulla sermonis varietas existit, id quod superius attigimus, eo loco vbi de Heterosi casus egimus. Sunt autem multa verba quæ eodem modo diuersam habent constructionem. Σύνταξις, est congrua & Latina verborum ordinatio: deducitur autem a σύν præpositione, quæ con Latinè interpretatur: & τάσσω, ordino, quasi dictionum ordinatio.

Multum pudorem, & Multum pudoris.
Scripsit mihi, & Scripsit ad me.
Diuersum seu alienum huic, & Diuersum seu alienum ab hoc.

Iactat

Iactat maiores ſuos, & iactat ſe de ſuis maioribus.

De te ſomniaui, Te ſomniaui.

De te ridet, Te ridet.

Tota nocte potauit, Totam noctem potauit.

Romanorũ ſummus, Sũmus inter Romanos.

Seruitus morte durior, Seruitus durior, quàm mors.

Damnatus eſt de repetundis, Damnatus eſt repetundarum.

Natus gloriæ, Natus ad gloriam.

Tuæ partes ſunt, Tuarum eſt partium.

Plura de συντάξεως variatione vide apud Diomedem lib. 1. cap. de Heteroſi: & apud Antonium Mancinellum, qui hac de re peculiarem quẽdam libellum conſcripſit cui titulum indidit, Theſaurus variæ conſtructionis.

Variandi ratio per mutationem figuræ, alijs atque alijs modis.

Variatur oratio quoties alio atque alio affectu, ac veluti habitu profertur: quam interim figuræ mutationem licebit appellare. Sumitur autem hoc loci figura, non pro tropo, ſed pro qualicunque forma ſententiæ.

Hîc per interrogationem variata eſt figura.

Non eſt miſerum mori, Vſque adeò mori miſerum eſt?

Nihil te vanius, An quidqaum te vanius?

Fab. li. 8. c. 6. Nihil non cogit habendi cupiditas.

Auri

Auri ſacra fames, quid non mortalia pectora cogis?
Nihil tua epiſtola vnquam euenit gratius,
Quid epiſtola illa tua nobis euenit gratius?
Interrogatio notior eſt figura, quàm quę hîc prolixè deſcribi debeat. Gręci vocant ἐρώτημα. Multæ ſunt autem interrogationis ſpecies, quas enumerat Quinctilianus libro 9.

Hîc per Ironiam commutata eſt ſermonis facies.
Non magnam laudem aſſequutus eſt,
Egregiam verò laudem aſſequutus eſt.
Non iſta curat populus,
Id populus curat ſcilicet.
Εἰρωνεία Illuſio, cum aliud dicitur, & aliud re ipſa apparet, quæ non ex verbis, ſed vel pronuntiatione, vel perſona, vel rei natura intelligitur. Helias de ſacerdotibus Baal 3. Regum 18, Clamate voce maiori: Deus enim veſter eſt, & forſitan loquitur, aut in diuerſorio eſt, aut in itinere, aut certè dormit, vt excitetur.
Per admirationem verſus eſt orationis color.
Vehementer amat pecuniam.
Dij boni, quàm amat pecuniam!
Magnum bonum porto.
Dij boni, boni quid porto!
Epiſtola tua mirum in modum me exhilarauit.
Deum immortalem quàm ingens gaudium nobis e tua prouenit epiſtola!
Per dubitationẽ hîc commutata eſt orationis forma.

Tum

Tum deos contemnit, tum homines,

Haud ſcio magíſne deos contemnat an homines.

Es homo omnium improbiſſimus,

Adeò improbus es, vt quo nomine debeas appellari, non ſatis ſciam.

Dubitato, cũ quærimus, quid ex multis dicamus. vt, Siue ſtultitiam meam, ſiue fortunam cauſſari licet.

Fabius libro 9. cap. 2. Dubitatio cùm ſimulamus quærere nos vnde incipiendum, vbi deſinendum, quid potiſſimum dicendum, an omnino dicendum ſit, cuiuſmodi exemplis plena ſunt omnia.

Hîc per adiurationem variatus eſt ſermo.

Nihil mihi carius aut antiquius fama,

Diſpeream, ſiquid mihi carius fama.

Nihil mihi litteris iucundius,

Emoriar, ſi quidquam mihi iucundius litteris.

Formulæ adiurandi.

Emoriar niſi te amo. Moriar. Peream. Ita me Deus amet. Ita me Muſæ bene ament. Omnes Muſas iratas habeam. Omnes deos iratos habeam. Superi parum propitij mihi ſint. Dij omnia mihi malè vertãt. Tellus mihi prius ima dehiſcat. Vel Pater omnipotens adigat me fulmine ad vmbras, Pallentes vmbras Erebi, noctémque profundam, lib. 4. Æneid. & item alia multa in hunc modum excogitare licebit.

Per abominationẽ hîc commutatus eſt dictionis color.

Iſta

Iſta nunquam cogitaui,

Dij meliora, quàm vt iſta cogitarim.

Vita orbabor antè, quàm tui me relinquet memoria.

Abſit vt mihi breuior fuerit tui memoria, quàm vita. Eſt vir inſigni vanitate.

Hîc per exclamationem.

O ſingularem hominis vanitatem!

Eſt vir impurus, O hominem impurum.

Miſerum me, O miſerum me.

Hîc per occupationem variatus eſt ſermo.

Non modo virgines aliquot conſtuprauit, verumetiam Veſtalem inceſtu polluit.

Virgines complures ſtuprauit, vt interim de Veſtali inceſtu polluta ſileam.

Occupatio, ſchema Rhetoricum, cùm dicimus nos præterire, aut non ſcire, aut nolle dicere id, quod tunc maximè dicimus, lib. 4. ad Herennium. Cicero. Non dico Catilina quàm turpiter adoleſcentiam egeris, quàm omnibus probris contaminaſti, &c.

In hoc exemplo variatus eſt orationis habitus per ſubiectionem.

Cùm & genere ſis obſcuriſſimo, & re nulla, nullis litteris, nullo ingenio, quid eſt cur te adeò iactes? Quid habes cur tam ſis inſolēs? Natalium ſplendorē? atqui genere es obſcuriſſimo. Opes? at vel Iro ipſo pauperior es. Eruditionē? ſed bonas litteras nec attigiſti vnquā. Formā? at ipſo Therſite deformior es. Ingeniū? at iſtud

at iſtud profectò nactus es ſtupidiſſimú. Quid igitur iſta tua iactantia eſt, niſi mera inſania?

Subiectio eſt, cum interrogamus, aut quærimus ipſi, deinde reſpondemus noſtræ interrogationi, hoc modo: Quæro igitur vnde iſte tam pecunioſus factus? amplum patrimonium relictũ eſt. Paulus ad Romanos aptè interpellat ipſe ſeſe, cùm dixiſſet: Vbi abundauit delictum, ſuperabundauit & gratia: ſtatim ſubijcit, Quid igitur dicemus? Manebimus in peccato? Nunc ſibijpſi reſponſum ſubijcit, Abſit, &c. hanc, opinor, ratiocinationem Cicero dixit.

Hæc ſunt quæ ad communem ſtudioſæ iuuentutis vtilitatem, ex Eraſmi commentarijs de Copia excerpſimus. Accipe igitur ſtudioſa cohors, obuijs, vt aiunt, vlnis, quidquid id eſt, ac Eraſmo noſtro gratulare, qui tibi hanc ſementem fecit, vt ipſe metas.

FINIS.

INDEX COPIOSISSIMVS

tum figurarum, tum exemplorum, ſimul & dictionum ſingularum quæ in his duobus copiæ commentarijs exponuntur.

allobro

bliteus

 dilatandi

ἐπιφώ-

experi-

Imitat

inter

Liberta-

Errata sic corrigito.

Pag.	*Vers.*	*Pag.*	*Vers.*
21.	12. προεπιλήπτειν	210.	10. *animus, erat*
23.	21. *furorem*	222.	21. ἐνάργειαν
47.	2. *felicior*	231.	8. *communes*
47.	7. *certè*	266.	9. *Eustathius*
53.	8. *fugatus*	304.	26. *aut morum*
56.	8. *Filius*	311.	19. *oratoris*
56.	16. *amentia. aut*	331.	2. *sapientia*
137.	4. *quod est*	332.	16. *ad dicendum*
145.	20. *mandamus*	354.	4. *per pro=*
155.	21. *vt est barb.*	355.	8. *composit*
163.	3. εἰρωνείας	371.	16. *inflammat*
165.	2. *a fin. delicijs*	373.	1. *institutionib.*
166.	10. *Ambit*	377.	20. *priscis*

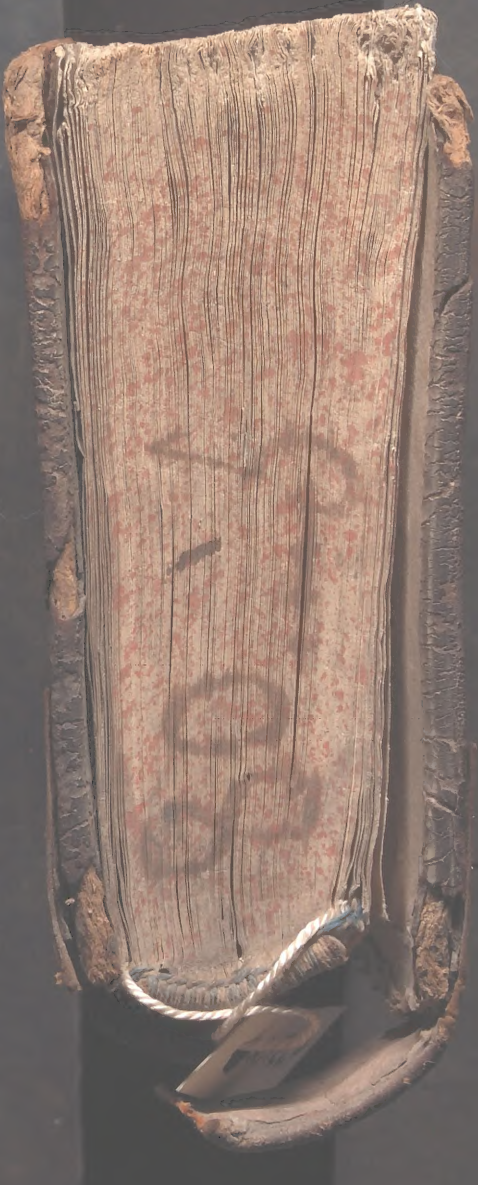
BRVGIS FLAND.

EXCVDEBAT HVBERTVS GOLTZIVS

ANNO M. D. LXV. XII.

KAL. AVGVSTI.

23
141

colorchecker CLASSIC
calibrite
mm